

MİLLET MECLİSİ

TUTANAK DERGİSİ

140. Birleşim

6 . 7 . 1965 Salı

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	72	3. — Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlıyangil'in, Deniz İş Kanunu tasarısının öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesine dair önergesi	74
2. — Gelen kâğıtlar	73	4. — Sayın Üyelerden bâzılarına izin verilmesi hakkında Başkanlık tezkeresi (3/1212)	74:75
3. — Yoklama	73	5. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/93) (S. Sayısı 758)	75:76
4. — Başkanlık Divanının Genel Kurula sunuşları	73	6. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Eylül, Ekim, Kasım ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (S. Sayısı 914)	76
1. — Gümrük tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ile ilgili bâzı beyanname, protokol ve tutanakların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısının geri gönderilmesi hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/1213)	73:74	7. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının Aralık 1964 ve Ocak - Şubat ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/107) (S. Sayısı : 946)	77
2. — Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlıyangil'in, Halk Bankası ve Halk Sandıkları hakkındaki Kanunun 6954 sayılı Kanunla değiştirilen 1 nci maddesiyle 2 nci maddesinin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesine dair önergesi	74		

8. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay Başkanlığı 1963 yılı Kesinhesabı hakkında Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/108) (S. Sayısı : 947)

77
78

5. — Görüşülen işler

1. — Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu tasarısının Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmeyen maddeleri hakkında Karma Komisyon raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metin-

leri (Millet Meclisi 1/451, Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 456 ya 2 nci ek)

78

2. — Siyasi Partiler Kanunu tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/560, 2/378, 2/591; Cumhuriyet Senatosu 1/551) (Millet Meclisi S. Sayısı : 527 ye 2 nci ek; Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 649)

78:124

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

6802 sayılı Gider Vergileri Kanunda bazı değişiklikler yapılmasına ve akar yakıtlardan alınan Hazine hissesinin kaldırılmasına dair kanun tasarısı ile,

3 . 4 . 1926 gün ve 789 sayılı Maarif Teşkilâtına dair Kanununun 19 ncu maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ikinci defa açık oya sunulurak kabul edildi.

Adalet Komisyonu Sözcüsü Naci Güray'ın, Özel af taleplerine ait 1/819, 1/672, 2/782, 1/512 ve 1/790 esas numaralarında kayıtlı tasarı ve tekliflerin öncelik, ivedilik ve diğer işlere takdimen görüşülmesine dair önergesi kabul edildi.

Polis vazife ve Salâhiyet Kanununun 2 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısının görüşülmesi, komisyona iade edilen maddede gelmediği için, gelecek birleşime bırakıldı.

Nöbetçi memurluğu kurulması ve olağanüstü hal tatbikatlarında mesainin 24 saat devamını sağlayan,

Sivil Savunma Kanununa iki ek madde eklenmesine dair,

5539 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü

Kuruluş ve görevleri hakkındaki Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelde değişiklik yapılmasına dair,

Türk Eğitim Derneğinin Türkiye Emlâk Kredi Bankasına olan borçlarının tasfiyesi hakkında ve

Ulaştırma Bakanlığının barışta düzenlediği veya denetlediği ulaştırma ve haberleşme işlerinin olağanüstü hallerde ve seferde ne suretle yürütüleceğine dair kanun tasarıları kabul edildi.

Umumi hayata müessir âfetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısının maddeleri üzerinde bir süre görüşüldü.

6 . 7 . 1965 Salı günü saat 15.00 te toplanılmak üzere (saat 20,25 te) birleşime son verildi.

Başkan
Başkanvekili
Mekki Keskin

Kâtip
Yozgat
Veli Uyar

Kâtip
Yozgat
İsmet Kapısız

2. — GELEN KÂĞITLAR

Tasarı

1. — Denizde can ve mal koruma hakkında kanun tasarısı (1/879) (Adalet ve Ulaştırma komisyonlarına)

Raporlar

2. — Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, diş tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkında kanun tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/861, Cumhuriyet Senatosu 1/562) (Millet Meclisi S. Sayısı : 976 ya birinci ek, Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 653) (Gündeme) [Dağıtma tarihi : 5 . 7 . 1965]

3. — Tütün tarım satış kooperatifleri ve bölge birlikleriyle Türkiye Tütün Ekiçileri Genel Birliği kanun tasarısı ve Tarım Komisyonu raporu (1/660) (Gündeme) (S. Sayısı : 1036) [Dağıtma tarihi : 5 . 7 . 1965]

4. — İzmir Milletvekili Mustafa Uyar'ın, Türk Tütün Ekiçileri Ortaklığı kanunu teklifi (2/349) (Gündeme) (S. Sayısı : 1038) [Dağıtma tarihi : 5 . 7 . 1965]

5. — Siyasi Partiler Kanunu tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (M. Meclisi 1/560, 2/378, 2/591; C. Senatosu 1/551) (Gündeme) (S. Sayısı : 527 ye 2 nci ek)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15

BAŞKAN — Başkanvekili Nurettin Ok

KÂTIPLER : Nevzat Şener (Amasya), Nurettin Akyurt (Malatya)

BAŞKAN — Millet Meclisinin 140 ncı Birleşimini açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacak.

Sayın üyeler lütfen beyaz düğmelere bassınlar.

Yoklama muamelesi başlamıştır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yoklama muamelesi bitmiştir. Müzakere için gerekli çoğunluğumuz mevcuttur.

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Gündem dışı konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Gündem dışı söz talebinizi daha önce aldım. Yalnız daha evvel Riyaset Divanında varılan bir prensip anlaşması gereğince

müzakerelerin bu safhalarında gündem dışı söz talepleri maalesef karşılanamayacaktır. Onun için özür dilerim.

İBRAHİM ÖKTEM (Bursa) — Konu çok önemlidir.

BAŞKAN — Mümkün değildir.

ADNAN ARAL (Diyarbakır) — Bursa olayları hakkında konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Biraz evvel Sayın Öktem'e beyan etmiş olduğum husus zatiâlinize de şâmilidir. O bakımdan yapılacak bir muamele yoktur.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Gümrük tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ile ilgili bâzı beyanname, protokol ve tutanakların onaylanmasının uygun bulunduğu

na dair kanun tasarısının geri gönderilmesi hakkında Başbakanlık tezkeresi (3/1213)

BAŞKAN — Tezkereyi okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi: 21 . 3 . 1963 tarihli ve 71 - 1977/1014 sayılı yazımız :

31 . 3 . 1963 tarihli ve 244 sayılı Kanununun 2 nci ve 5 nci maddeleri hükümleri karşısında onaylanmaları bir kanunla uygun bulunması zaruri olmadığı anlaşılan ve (ilgi) deki yazımızla Başkanlığımıza sunulmuş bulunan «Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ile ilgili bâzı beyanname, protokol ve tutanakların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun tasarısı» ve eklerinin geri gönderilmesini rica ederim.

Başbakan
Suad Hayri Ürgüplü

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur. Gerive-
rilmiştir.

2. — Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in, Halk Bankası ve Halk Sandıkları hakkındaki Kanununun 6954 sayılı Kanunla değiştirilen 1 nci maddesiyle 2 nci maddesinin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesine dair önergesi.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

Gündemde mevcut 990 sıra sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları hakkındaki Kanununun 6954 sayılı Kanunla değiştirilen 1 nci maddesiyle 2 nci maddenin (A) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının önemine binaen öncelik ivedilik ve gündemdeki diğer bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Çalışma Bakanı
İhsan Sabri Çağlayangil

BAŞKAN — Öncelikle görüşülmesi hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. — Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in, Deniz iş kanunu tasarısının öncelik, ivedilik ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesine dair önergesi.

BAŞKAN — Önergeyi okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Deniz iş kanunu tasarısı ve İzmir Milletvekili Saim Kaygan ve 11 arkadaşının Deniz iş kanunu teklifinin,

İktisadi ve sosyal önemine binaen öncelik ve ivedilikle ve gündemdeki bütün işlere takdimen görüşülmesini arz ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Çalışma Bakanı
İhsan Sabri Çağlayangil

BAŞKAN — Öncelikle görüşülmesi hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

1. — Sayın Üyelerden bâzılarına izin verilmesi hakkında Başkanlık tezkeresi (3/1212)

BAŞKAN — Tezkereyi okutuyorum.

Genel Kurula

Aşağıda adları yazılı sayın milletvekillerinin huzarlarında gösterilen müddetlerle izinleri Başkanlık Divanının 1 . 7 . 1965 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Millet Meclisi Başkanı
Fuad Sirmen

Gümüşane Milletvekili Necmeddin Küçükler, 27 gün hastalığına binaen 22 . 5 . 1965 tarihinden itibaren,

İstanbul Milletvekili Naci Öktem 25 gün hastalığına binaen 2 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

Antalya Milletvekili Ethem Ağva 20 gün hastalığına binaen 23 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

İzmir Milletvekili Ziya Hanhan 14 gün hastalığına binaen 15 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

Giresun Milletvekili Mustafa Kemal Çilesiz 10 gün hastalığına binaen 24 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

Erzurum Milletvekili Nihat Diler 21 gün mâzeretine binaen 3 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

Urfa Milletvekili Kemal Badıllı 10 gün mâzeretine binaen 30 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

Kars Milletvekili Bahtiyar Vural 15 gün hastalığına binaen 1 . 7 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Teker teker okutup oylarınıza sunacağım.

Gümüşane Milletvekili Necmeddin Küçükler, 27 gün hastalığına binaen 22 . 5 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İstanbul Milletvekili Naci Öktem 25 gün hastalığına binaen 2 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Antalya Milletvekili Ethem Ağva 20 gün hastalığına binaen 23 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İzmir Milletvekili Ziya Hanhan 14 gün hastalığına binaen 15 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Giresun Milletvekili Mustafa Kemal Çilesiz 10 gün hastalığına binaen 24 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Erzurum Milletvekili Nihat Diler 21 gün mâzeretine binaen 3 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Urfa Milletvekili Kemal Badıllı 10 gün mâzeretine binaen 30 . 6 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kars Milletvekili Bahtiyar Vural 15 gün hastalığına binaen 1 . 7 . 1965 tarihinden itibaren,

BAŞKAN — Oyunuza sunuyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Haziran, Temmuz ve Ağustos

ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/93) (S. Sayısı: 758) (1)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, gündeme geçmeden evvel bir hususu arz etmeme müsaadenizi rica edeceğim. Millet Meclisi Hesapları İnceleme Komisyonumuzun üç aded üç aylık raporu ile bir tane 1963 yılına ait kesin hesap raporu vardır. Bunlara ait muamele sadece Yüce Meclise bilgi vermekten ibarettir. Bu bakımdan müsaade ederseniz beş dakikalık bir zaman zarfında munhasıran bilgi vermekten ibaret bulunan Hesapları İnceleme Komisyonunun raporlarını gündeme alarak çıkarmamız mümkündür. Bu hususu Yüce Meclisin oyuna sunacağım. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Evvelâ, Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 Haziran, Temmuz, Ağustos aylarına ait Hesapları İnceleme Komisyonu raporu okunacaktır.

Hesapları İnceleme Komisyonu raporu
27 . 11 . 1964

Yüksek Başkanlığa

17 359 091,82 Haziran 1964 başında bankada mevcut para.

7 110 185,35 Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para.

24 469 277,17 Toplam.

18 320 281,44 Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarında Ziraat Bankasının harcadığı para.

6 148 995,73 Eylül 1964 başında bankada mevcut para.

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarına ait hesapları incelendi.

Haziran 1964 te Ziraat Bankasındaki mevcudu ile Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarında Hazine'den alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın cem'an 24 469 277,17 lira olduğu mevcuttan sarf olunan miktar tenzil edildikten sonra Eylül 1964 başında bankadaki ka-

(1) 758 S. Sayılı basmoyazı tutanağın sonundadır.

sa mevcudunun 6 148 995,73 liradan ibaret bulunduğu Saymanlıktaki defatir ve evrakı sarfiyatın kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin ittilama arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan Afyon K. V. Başaran	Başkan V. Gümüşane N. Özdemir
Sözcü Amasya M. K. Karan	Kâtip Kütahya S. Sarpaşar
Denetçi Erzurum T. Bilgin	Üye Konya A. S. Kuzucu İmzada bulunamadı
Üye Ankara F. N. Yıldırım	Üye Konya A. Gürkan
Üye Muş S. Mutlu İmzada bulunamadı	Üye Tokat B. Şeyhoğlu

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, rapor daha önce bastırılıp Yüce Meclis üyelerine dağıtılmış bulunmaktadır.

Bu suretle şimdi okutulmuş şekli ile de Yüce Meclisin bilgilerine sunulmuş bulunmaktadır.

Muhasebei Umumiye Kanununun 127 nci maddesinin son fıkrası gereğince akdolduğu Hazine hesabı umumiyesine ithal edilmek üzere bu rapor gönderilecektir.

6. — *Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Eylül, Ekim, Kasım ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (S. Sayısı : 914) (1)*

BAŞKAN — Raporu okutuyorum.

(1) 914 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

Hesapları İnceleme Komisyonu raporu
2 . 3 . 1965

		Yüksek Başkanlığa	
6 148 995	73	Eylül 1964 başında bankada mevcut para	
+ 25 158 610	59	Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para.	
<hr/>			
31 307 606	32	Toplam.	
16 508 632	46	Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Ziraat Bankasının harcadığı para.	
<hr/>			
14 798 973	86	Aralık 1964 başında bankada mevcut para.	

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarına ait hesapları incelendi.

Eylül 1964 te Ziraat Bankasındaki 6 148 995,73 liralık mevcudu ile Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Hazineden 25 158 610,59 lira alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın ceman 31 307 606,32 lira olduğu, mevcuttan sarf olunan 16 508 632,46 lira tenzil edildikten sonra Aralık 1964 başında bankadaki kasa mevcudunun 14 798 973,86 liradan ibaret bulunduğunu Saymanlıktaki defterler ve sarf evrakının kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin ittilama arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan Afyon K. V. Başaran	Başkan V. Gümüşane N. Özdemir
Sözcü Amasya M. K. Karan	Kâtip Kütahya S. Sarpaşar
Denetçi Erzurum T. Bilgin	Üye Konya A. S. Kuzucu
Üye Ankara F. N. Yıldırım	Üye Konya A. Gürkan
<hr/>	
Üye Tokat B. Şeyhoğlu	

BAŞKAN — İşbu rapor okutulmuş bulunmaktadır, Yüce Meclisin bilgilerine sunulur.

7. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının Aralık 1964 ve Ocak - Şubat ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/107) (S. Sayısı : 946) (1)

BAŞKAN — Raporu okutuyorum.
Hesapları İnceleme Komisyonu raporu

29 . 4 . 1965

Yüksek Başkanlığa

14 798 973	86	Aralık 1964 başında bankada mevcut para.
+ 10 329 222	88	Aralık 1964 Ocak - Şubat 1965 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para.
<hr/>		
25 128 196	74	Toplam.
17 090 787	19	Aralık 1964 Ocak - Şubat 1965 aylarında Ziraat Bankasının harcadığı para.
<hr/>		
8 037 409	55	Mart 1965 başında bankada mevcut para.

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Aralık 1964, Ocak - Şubat 1965 aylarına ait hesapları incelendi.

Aralık 1964 te Ziraat Bankasındaki 14 798 973,86 liralık mevcudu ile Aralık 1964, Ocak - Şubat 1965 aylarında Hazineden 10 329 222,88 lira alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın ceman 25 128 196,74 lira olduğu, mevcuttan sarf olunan 17 090 787,19 lira tenzil edildikten sonra Mart 1965 başında bankadaki kasa mevcudunun 8 037 409,55 liradan ibaret bulunduğunu Saymanlıktaki defterler ve sarf evrakının kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin itilama arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan	Başkan V.
Afyon K.	Gümüşane
V. Başaran	N. Özdemir
Sözcü	Kâtip
Amasya	Kütahya
M. K. Karan	S. Sarpaşar
Denetçi	Üye
Erzurum	Konya
T. Bilgin	A. S. Kuzucu
Üye	Üye
Ankara	Konya
F. N. Yıldırım	A. Gürkan

İmzada bulunamadı

Üye

Tokat

B. Şeyhoğlu

BAŞKAN — Yüce Meclisin bilgisine sunulur.

8. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay Başkanlığı 1963 yılı Kesinhesabı hakkında Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/108) (S. Sayısı : 947) (1)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay Başkanlığı 1963 yılı Kesinhesabı için Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu raporu daha önce bastırılıp arkadaşlarımıza, dağıtılmış bulunmakta ve bu suretle bilgilerinize arz edilmiş olmaktadır. Muhasebei Umumiye Kanununun 127 nci maddesi son fıkrası gereğince aidolduğu Hazine Hesabı Umumisine ithal edilmek üzere gönderilecektir. Tekrar bilgilerinize arz ederim.

(1) 946 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

(1) 947 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Millî İstihbarat Teşkilâtı kanununu tasarımsın Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmiyen maddeleri hakkında Karma Komisyon raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metinleri (Millet Meclisi 1/451, Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 456 ya 2 nci ek) (1)*

BAŞKAN — Raporu okutuyorum.
(Karma Komisyon raporu okundu.)

BAŞKAN — Şimdi Millet Meclisi Karma Komisyonunun kabul etmiş bulunduğu madde metnini okutuyorum.

Lütfen bu hususla vazifeli bulunan komisyon yerini alsın. MİT kanununu tasarisında hazır bulunması icabeden komisyon yerini alsın.

Millî İstihbarat Teşkilât Kanunı

MADDE 12. — MİT, Müsteşarı, Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanının onaması ile atanır.

Müsteşarlığa bir askerî şahıs atandığı takdirde, bu şahıs görevi süresince Silâhlı Kuvvetler makamları tarafından bir denetim ve tefişe tabi tutulamaz.

Millî Emniyet Hizmetleri, İstihbarat ve Psikolojik Savunma başkanları, MİT Müsteşarının teklifi üzerine Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanının onaması ile atanır.

MİT Müsteşarı bulunmadığı zaman kendisine MAH Başkanı vekâlet eder.

MİT Müsteşarı ile MAH, İstihbarat, Psikolojik, İdari İşler başkanları ve MİT fiilî kadrosuna dâhil 13 ncü maddede unvanları yazılı memuriyetlerle uzman müşavirler, uzman ve uzman yardımcılıkları kadrolarına atanacaklar hakkında 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmü uygulanır.

BAŞKAN — Madde üzerinde söz istiyen?.. Yok. 12 nci maddeyi okutulmuş bulunan şekilde oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Et-

(1) 456 ya 2 nci ek S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

miyenler... Aynen kabul edilmiştir. Bu şekilde madde kesbi katiyet etmiştir.

Millî İstihbarat Teşkilâtı kanun tasarisının bütün maddeleri bu şekilde görüşülmüş ve eksik madde kalmamıştır. Kanun tasarisı Millet Meclisince kabul edilmiş şekilde kanunlaşmış bulunmaktadır. Memleket ve millet için faydalı hizmetler ifa etmesini dilerim.

Gündemimizin ikinci maddesine geçiyoruz.

2. — *Siyasi partiler kanununu tasarisına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/560, 2/378, 2/591; Cumhuriyet Senatosu 1/551) (Millet Meclisi S. Sayısı : 527 ye 2 nci ek; Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 649) (1)*

BAŞKAN — Lütfen Komisyon yerini alsın.

Muhterem arkadaşlarım, bu kanun tasarisı üzerinde müzakereye geçmeden evvel usulî bir iki noktayı işaret etmek mecburiyetindeyim.

Yüksek malûmunuzdur ki, bu kanun tasarisının maddeleri Millet Meclisince kabul edildikten sonra, Senatoda bâzı maddeler itibariyle değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler üzerine bunu incelemekle görevli Geçici Komisyon, Senatoaca yapılan bu değişikliklerden bir kısmını benimsemiş, bir kısmını benimsememiştir. Şimdi tasari metninde her hangi bir maddenin muhtevası değişmiş olduğu halde bu değişikliğin Millet Meclisi Genel Kurulunca benimsenmemesi halinde madde Karma Komisyona gidecektir. Birinci esas budur.

İkincisi; tasari veya teklifin bir maddesinin tay veya ilâve sebebiyle yalnız madde numarası veya atif madde numaraları değişmiş ise, burada madde muhtevası aynen kalmış olduğuna göre, kesinleşmiş olacaktır. Ancak madde numaralarıyla atif maddeleri benimsenmediği takdirde yalnız ve yalnız madde numaraları Karma Komisyona gidecektir. Başkanlık tatbik edeceği usul yönünden bu şekilde maddeler okunmadan yalnız madde numaralarının değişmiş olduğunu ve ko-

(1) 527 ye 2 nci ek S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

misyonea da bu numara değişikliğinin benimsenmediğini beyan ederek oya sunmakla iktifa edecektir. Bu husus Yüce Meclisin tasvibine mazhar olursa bu takdirde madde numaraları ve varsa atıf madde numaraları Karma Komisyona gidecek orada Karma Komisyonea çıkarılmış bulunan bazı maddeler de mevcutsa ona göre bir numara-taja tabi tutulacaktır. Yani madde numaralarını burada kabul edeceğimiz esasa göre, şekle göre Karma Komisyon kendisi yeni baştan sırasına göre düzenleyecektir. Usul yönünden bu noktayı da ha önce belirtmek mecburiyetindeyim.

Bu hususu kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu esas dâhilinde maddeleri müzakere edeceğiz.

Geçici Komisyon raporunun üyelere dağıtılmasından itibaren 48 sat geçmemiş bulunmaktadır. Bu sebeple raporun görüşülmesi, Heyeti Umumiye kararına bağlıdır. 48 saat geçmesine bağlı kalmaksızın bu rapor üzerinde görüşme hususunu oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Görüşme cereyan edecektir.

şimdi raporu okutuyorum.

(Geçici Komisyon raporu okundu.)

BAşKAN — Rapor üzerinde söz isteyen? Yok. Maddelere geçilmesini oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İkinci maddede evveleimde Geçici Komisyonun tavsiye ettiğini okutacağım. Bundan sonra ilgili Cumhuriyet Senatosunun kabul etmiş bulunduğu metindeki maddeyi okutacağım.

Madde 2. — Senatoca yapılan değişikliğin benimsenmesi tavsiye olunur.

BAşKAN — Senato tarafından ikinci maddenin düzenlenmiş şeklini okutuyorum.

Siyasi parti niteliğinde dernekleri kurma yasağı

MADDE 2. — Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında iş birliği sağlamak ve yahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahalî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amaciyle kurulamaz.

BAşKAN — 2 nei maddede Geçici Komisyon, Senatoca yapılan bu değişikliğin benimsenmesini tavsiye etmektedir. Benimsenme hususunu oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmi-

yenler... Benimsenme kabul edilmiştir. Dolayısıyla 2 nei madde Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği şekilde kanunlaşacaktır.

8 nei maddeyi okutuyorum.

Madde 8. — Senatoca yapılan değişikliğin benimsenmesi tavsiye olunur.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve organlarda görev alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, reşit olmıyanlar, kısıtlı olanlar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ile aylıklı ve yevmiyeli memurları ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olmazlar.

Kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlardan, memnu haklarının iadesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş veya 9 Temmuz 1961 tarihinden önce memnu haklarının iadesine hak kazandığı yetkili mahkeme tarafından bu konuda sonradan verilen kesin karar ile tevsik edilmiş bulunanlar hakkında, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Üniversite öğretim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları, memurların 1 nei fıkra gereğince tabi olduğu yasaklamanın dışındadır; ancak, bunların siyasi partilerde genel merkezdeki karar ve yönetim görevleri dışında görev almaları mümkün değildir.

BAşKAN — 8 nei maddede Senatoca yapılan bu değişikliğin benimsenmesini Komisyon tavsiye etmektedir. Benimsenmeyi oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde bu şekliyle benimsenmiştir ve 8 nei madde Senato tarafından kabul edilmiş şekliyle kanunlaşacaktır.

Madde 13. — Senatoca yapılan tadilin benimsememesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — 13 neü maddede Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişikliği Geçici Komisyonumuz benimsememiştir.

Genel Başkan

MADDE 13. — Parti Genel Başkanı, parti tüzüğüne göre seçilir.

Partiyi temsil yetkisi Genel Başkana aittir. Parti adına dâva açma yetkisi ve dâvada husumet yetkisi, Genel Başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti Genel Başkanı, merkez karar ve yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, Genel Başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere, genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmıyan siyasi partiler arasında Millet Meclisinde 45 ten az olmamak üzere en fazla milletvekiline sahibolan partinin genel başkanına, ana muhalefet partisi lideri sıfatiyle, Devlet Protokolünde Başbakanın sonra ve Bakanlar Kurulunun diğer üyelerinden önce yer verilir.

Hükümete katılmıyan siyasi partilerin Millet Meclisinde sahib oldukları milletvekili sayısı kırkbeşten fazla ve sayıca eşitse, son milletvekili genel seçimlerinde aldıkları muteber oy sayısı tereih sebebi olur. Bu oylar da eşitse, aralarında kura çekilir.

Anamuhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başkana ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanuni kayıtlamalar uygulanır.

BAŞKAN — Geçici Komisyon bu maddenin benimsenmemesi tavsiyesinde bulunmuştur. Benimsenmemeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Senato tarafından yapılan bu değişiklik Meclisimizce benimsenmemiş bulunmaktadır. Bu sebeple ihtilâf Karma Komisyonunda halledilecek, yani bu madde oraya girecektir.

Madde 15. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve ilçe teşkilâtı

il teşkilâtı

MADDE 15. — 1. İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden kuruludur. O seçim çevresinin partili, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile il yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri ile kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İl kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İl yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğünün göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedekler ilâ onbeşer asıl ve yedek üyeden kurulur.

İl yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim organlarının nasıl kurulacağı parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İl teşkilâtı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl başkanıyla il disiplin kurulunun, nasıl seçileceği ve il disiplin kurulunun üye sayısı, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri, parti tüzüğünden belirtilir.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, bu madde Senato tarafından okunan şekliyle düzenlenmiştir. Ancak Geçici Komisyonumuz bu maddenin benimsenmemesini tavsiye etmiştir. Madde üzerinde söz alanlar... Sayın Fahir Giritlioğlu buyurunuz efendim. Konuşmanızı benimsenme veya benimsenmeme hususuna inhisar ettireceğiz.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Pek muhterem arkadaşlarım, elimdeki metne bakarak Geçici Komisyonumuzun mütalâasına iştirâk edemedim. Fakat şifâhi konuşmaları beni tatmin etmiş bulunuyor. Üzerinde durmak istediğim noktayı arz edeyim.

Millet Meclisi tarafından kabul edilen mecliste Büyük Millet Meclisi üyelerinin il kongresinde ve ilçe kongresinde tabii üye olması esasını benimsenmemiş idi. Cumhuriyet Senatosunun getirdiği yeniliğe göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri seçildiği vilâyetin ilçe kongreleri ve ilçe kongrelerinde tabii üyedirler. Ben bu prensibi şahsım itibariyle benimsiyorum. Çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri kongrelere davet edilmektedir. Davet edilen senatör ve milletvekillerinin kongre huzurunda bir misafir gibi konuşma yerine, bir üye sıfatıyla konuşma gibi vasıfları olduğu takdirde kendisini seçenlere karşı hesap verme vazifesini daha iyi, lâyikiyle yapmış olur. Bu itibarla ben bu prensibi, Cumhuriyet Senatosunun getirdiği prensibi kabul ediyorum.

İkinci husus; 2 nci fıkranın iyi yazılmadığı konusundaki Geçici Komisyonun itiraz hususudur. Doğru, iyi yazılmamıştır ama getirilen orijinal bir fikir vardır. Orijinal fikir şudur:

İl kongrelerinde ve ilçe kongrelerinde yedeklerle asılların beraber seçileceğini göstermektedir. Bizim metnimizde yedeklerden bahis yoktur. Halbuki yedek üyelerin seçilmesi ve bunun da adedinin tahdid edilmesi faydalı olur kanaatindeyim. Komisyonun, öğrendiğine göre bu metni alıp Cumhuriyet Senatosunun fikirlerine göre tekrar daha anlaşılır bir surette tanzim edeceğini anlamış bulunmaktayım. Şayet bu tarzda bir tashihat yapılırsa hiçbir itiraz kalmıyacaktır.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ülker, buyurun benimsenme veya benimsenmeme hususunda..

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Benimsenmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim. Sayın Giritlioğlu arkadaşımın söylediği hususları aynen tekrar ederim. Yalnız, ısrarla üzerinde durulacak nokta, takdir buyuracaksınız ki evvelki müzakerede de yedek müessesesi üzerinde bütün arkadaşlar durmuşuzdur. Ve Komisyon da Hükümet tasarısında getirdiği metni partilerin yedek müessesesini kullanabilecekleri bir tarzda değiştirmiş idi. Sayın Senato bunu daha vuzuhlu bir hale getirmiştir. Bizim evvelki metinde yedek tâbiri yoktu. Fakat her parti bunu kendisine göre tatbik edecek idi, Şimdi buraya «yedek» kelimesini sarih olarak yani, «İl başkanı dâ-

hil (7) şer ile (15) er asıl ve yedek üyeden kurulu» demek suretiyle buna vuzuh verilmiştir. İmlâ hatası, cümle hatası olabilir. Ama bunu benimseydiğimiz takdirde, evvelce Meclisimizde tezahür eden fikirleri ve daha sağlam ifade edileni, daha açığını kabul etmiş oluruz. Onun için Komisyonun benimsenmeme tezini değil bunun benimsenmesini yani, Senatonun metninin Benimsenmesini istirham ediyorum. Eğer Komisyon çıkıp da gerekçesindeki gibi ibare ve üslûp bakımından konuşacaksa lütfen Karma Komisyona gittiği zaman bu «yedek» kelimesinin muhafaza edilip edilmeyeceği hususundaki görüşlerini de lütfederlerse minnettar kalırız.

BAŞKAN — Komisyon adına Sayın Kırca.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Şimdi Muhterem arkadaşlar, Komisyonumuzun 15 nci maddede Senato tarafından yapılan tadillere itiraz edişinin tek sebebi bu tadillerden, 2 nci bendin 1 nci fıkrasında yer alan cümlenin Türkçe olmayışından ileri gelmektedir. Sayın Reşit Ülker arkadaşımıza şu hususu temin ederim ki; Geçici Komisyondan, Karma Komisyona seçilecek üyeler «yedek» kelimesinin burada geçmesi için gereken şeyi yapacaklardır. Yalnız, takdir buyurursunuz ki; şimdi okuyacağım ikinci bendin ilk fıkrası Türkçe değildir. Okuyorum: «İl yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğüne göre gösterileceği sayıda il başkanı dâhil yedişer ilâ onbeşer asıl ve yedek üyeden kurulur.» Kim kurulur?

«İl yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin kurulur.» İşte bu tâbir Türkçe değildir. Türkçe olmıyan ibarelerin kanunlarımıza girmemesini temin etmekte Yüce Meclisin hassasiyet gösterdiğinden eminim.

Kaldı ki; şurada bir hata daha vardır. Bu madde aynen kabul edilirse, Sayın arkadaşlarımızın dikkatini istirham ederim, partilerin her biri meselâ 7 il yönetim kurulu üyesi varsa, 7 tane de yedek seçmek zorunda kalacak, yediden fazla yedek seçemeyecektir. 15 tane il yönetim kurulu üyesi varsa, onbeş tane yedek üye seçecek, 16 ncı 17 nci, 18 nci ilâh. yedek üyeleri seçemeyecektir. Halbuki bu hususta parti tüzükleri, yedeklerin kaç aded seçileceği hususun-

da muhtar bırakılmak iktiza eder. Binaenaleyh, Karma Komisyona teklif edeceğimiz husus şöyle bir madde olacaktır: Tekrar dikkatinizi istirham diyorum.

«İl yönetim kurulu il başkanının başkanlığında olmak üzere parti tüzüğüne göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedi ilâ onbeşer asıl üyeden kurulur.

Bu üyelerin yedeklerinin sayısı ve ne surette seçileceği parti tüzüklerince gösterilir.»

Buradaki, mahzur tekrar ediyorum şudur: İl yönetim kurulu üyelerinin sayısı bilfarz onbeş olarak tesbit edilmişse parti tüzüğü, yedek üye sayısı da ancak 15 olacaktır. Bilfarz 30 tane yedek üye seçilemeyecektir. Hem bu mahzur vardır. Bu mahzur olmasa bile bu cümle bile Türkçe değildir arkadaşlar. Tekrar okuyorum: «İl yönetim kurulunun asıl ve yedeklerinin» cümlesi burada faildir. «İl yönetim kurulunun asıl ve yedeklerinin kurulur» diye bir cümle bitmesine Türkçe kaideleri bakımından imkân yoktur. Fikrinin muhtevası bakımından Geçici Komisyonumuz itiraz etmiyor bu maddeye. Sadece maddenin Karma Komisyonda Türkçe kaidelerine uygun hale getirilmesi bakımından itirazda bulunuyorum. Bu itibarla sırf bu bakımından bu maddenin benimsenmemesini istirham ediyorum, efendim.

BAŞKAN — Sayın Güley.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Coşkun Kırcı söyleyeceklerini aynen izah ve ifade buyurdular. Meclisin metninde; «partili T.B.M. Meclisi üyeleri il kongrelerin de delege seçilemezler» fıkrası vardı. Senato bu fıkrayı çıkarmıştır. Komisyonumuz bu çıkarılışa uymuştur. Yani Senatörler ve Milletvekilleri il kongrelerinde delege olacaklardır. Hakikaten il kongrelerine Senatör ve Milletvekillerinin delege olmaları, tatbikatta hepimiz biliriz ki, zaruridir. Meclisten bunu eksik geçirdiğimizi kabul etmek gerekir. Komisyonumuz da buna uymuş. Yalnız ikinci bendin birinci cümlesini dil bakımından haklı olarak çok bozuk telâkki ettiği için benimsemeye gitmemiştir. «İl yönetim kurulu asıl ve yedeklerinin il başkanının başkanlığında olmak üzere parti tüzüğüne göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedişer ilâ onbeşer asıl ve yedek üyeden kurulur.» diye Türkçe'den bir cüm-

le yapmak mümkün değildir. Kendilerinin de, Komisyon Sözcüsünün de izah ettikleri gibi, yedeklerle asıllar arasında tanzim bakımından ölçü de bu ibare tarzı içinde sahipsiz kalmaktadır. Meselâ bizim Meclis olarak metnimizin ikinci bendi «il yönetim kurulu il başkanının başkanlığında olmak üzere parti tüzüğüne göstereceği sayıda il başkanı dâhil, 7 ilâ 15 asıl ve o kadar da yedek üyeden kurulur» Yani bizim metnimize yedek üye müessesesini bu tarzda getirmiş olsak, öyle zannediyorum ki, tamamen hem Türkçe'ye uygun, hem mantığa uygun, hem de ne yapmak istiyorsak onu ifade etmiş oluruz. İşte bu imkânları bu kanuna kazandırabilmek için Komisyonun benimsememe kararına Yüce Meclisin iştirak etmiş olması lâzımdır. İştirak etmelidir ki, bu madde de Karma Komisyona gitsin ve komisyon bu müzakerelerin de ışığı altında bir üçüncü metni rahatlıkla bulsun. Ve Yüce huzurunuzda gelerek kesin şeklini elde etmek imkânına kavuşmuş olalım. Ben de sayın Komisyon Sözcüsüne uyararak ve Komisyonunun raporuna uyararak ikinci bendin birinci fıkrasının dil bakımından mutlaka tashihe muhtacdüğünü kabul ediyorum. Bir yedek üye müessesesinin sağlam şekilde bu metne getirilmesi için bu maddenin Komisyonunun görüşüne uyularak benimsenmemesini ve Karma Komisyonda imkân dâhiline alınmasını muhterem arkadaşlarımdan rica ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Zeytinoğlu, buyurunuz.

AZİZ ZEYTİNOĞLU (Eskişehir) — Muhterem arkadaşlarım, burada bilhassa yedek üye mevzuunda Sayın Komisyon Sözcüsü; «ilâ nihaye» yedek tüzüğüne göre seçilebilir dediler. Halbuki, bütün cemiyetlerde, ne kadar idare heyeti âzası varsa, her cemiyette o kadar yedek üye seçilir. Binaenaleyh, Senatunun burada tespit ettiği de bu demektir. Yani ne kadar idare heyeti âzası varsa, yedi ilâ onbeş, o kadar da yedi ilâ onbeş yedek üyenin seçilmesini burada daha sarıh hale getirmişlerdir. Bizim Millet Meclisinin metninde bu sarıh değildir. Yalnız yönetim kurullarının seçilmesinden bahseder, ama delegelerin yedeklerinin seçilmesinden bahsetmiyor. Bu bakımdan Senato'nun daha sarıh olan bu hükmü bence daha muteberdir, daha sarıhtır. Binaenaleyh Komisyonun

metni bence lüzumsuzdur. Senato metninin kabulü daha muvafık olacaktır kanaatindeyim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Kırea buyurunuz.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Şimdi muhterem arkadaşların, maruzâtımız şundan ibarettir. Bu metin Türkçe değildir. Doğru bulunsun veya yanlış bulunsun. Bilhassa sevgili Zeytinoglu arkadaşımın dikkatini istirham ederim. Bu metin fikir muhtevası itibariyle doğru da bulunsun, yanlış da bulunsun, bu cümle Türkçe değildir arkadaşlar. Kanunlarımızı Türkçe kaidelerine uygun olarak yazmak zorundayız. Cumhuriyet Senatosunda bu takriri yazan arkadaşımızın dikkatinden kaçmış belli, arkasından terkip, tensik ve üslûp bakımından düzeltilmesi de unutulmuş. Bakınız cümle niçin Türkçe değil: «İl Yönetim Kurulu», arkasından, «asil ve yedeklerinin» cümlesi var. Bu «asil ve yedeklerinin» kelimelerinin olmaması lâzım.

O kelimeleri çıkararak okuyorum o zaman cümle doğru oluyor : «İl yönetim kurulu, il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğüne göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedişer ilâ onbeşer asıl ve yedek üyeden kurulur.»

O zaman fikir muhtevasına katılalım veya katılmayalım ama, cümle Türkçe oluyor. Ama yukarıdaki gibi «asil ve yedeklerinin» kelimeleri bulununca, cümle Türkçe değildir, fail ile fiil birbirine bağlanamıyor arkadaşlar. Bizim istirhamımız şundan ibaret: Bunu ya benimseriz, ya benimsemeyiz. Benimsersek, bir kanuna Yüce Meclis Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa zannediyorum Türkçe olmayan bir metin ekliyecektir. Şayet benimsemezseniz Karma Komisyonunda bu metni Türkçe hale getirebiliriz. Karma Komisyonunuza Geçici Komisyondan seçilecek arkadaşlar adına beyan ediyorum ki, yedeklik müessesesi buraya ithâl edilecektir, ama Türkçe olarak ithâl edilecektir. Türkçe olarak ithalini temin etmek zmnında bu metnin benimsememesini rica ediyorum. Ve bu taahhüdü yaparak bu şekilde benimsememenizi tekrar istirham ederim ki, Türkçe olmayan bir metin bir kanunda yer almasın arkadaşlar.

BAŞKAN — 15 nci maddede Geçici Komisyon Senato tarafından hazırlanmış olan metnin

benimsenmemesi tavsiyesinde bulunmuştur. Benimsenmeme hususunu oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler... Bu madde Yüce Meclisimizce benimsenmemiştir. Bu sebeple ihtilâf halledilmek üzere Karma Komisyona gidilecektir.

Madde 16. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

İlçe teşkilâtı

MADDE 16. — 1. İlçe kongresi, ilçe çevresindeki muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri sayısı altı yüze aşmayan delegelerden kuruludur. O seçim çevresinin partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile ilçe yönetim ve varsa disiplin kurulu başkan ve üyeleri, ilçe kongrelerinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İlçe kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göstereceği süreler içinde toplanır.

2. — İlçe yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beşer ilâ onbirer asıl ve yedek üyeden kurulur.

İlçe yönetim kurulunun ilçe kongresinde nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimî ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse kongre eski delegelerle toplanır.

3. İlçe başkanının seçimi ve ilçe teşkilâtı kurullarının görev ve yetkileri, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Siyasi partilerin illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları, ilçeler hakkındaki hükümlere tabidir.

BAŞKAN — 16 nci maddede Senato tarafından yapılan bu değişiklik Geçici Komisyon tarafından benimsenmemiş ve Yüce Meclise de benimsememe hususu tavsiye edilmiştir.

Söz isteyenler; Sayın Altınoglu, Sayın Güley, Sayın Kırea.

Buyurun Sayın Kırca, Komisyon adına.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, burada da biraz evvel maddedeki aynı husus mevzuubahistir. Ve Geçici Komisyon aynı sebepten dolayı bu maddenin benimsenmemesini istemektedir. Yine okuyorum, ikinci bendin ikinci cümlesi Türkçe değildir: «İlçe yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beşer ilâ onbire asıl ve yedek üyeden kurulur.» burada, «ilçe yönetim kurulu» dendiikten sonra «asıl ve yedeklerinin» kelimelerinin bulunmaması lâzımdır. Bulunmadığı zaman bu cümle Türkçe olur. Bulunduğu zaman da yani şimdiki haliyle Türkçe değildir. Komisyonunuz bu metni Karma Komisyonun Türkçe kaidelerine uygun hale getirebilmesi için bunun reddini talebetmektedir. Biraz evvel il yönetim kurulunun yedekleri hakkında ileri sürdüğüm mütalâalar ilçe yönetim kurulunun yedekleri için de aynen vârittir. Bu hususta oraya seçilecek üyeler olarak taahhütte bulunmaktayız. Aynı sebepten dolayı, yani bu maddenin şu okuduğum cümlesinin Türkçe kaidelere uygun hale getirilebilmesini temin etmek için Karma Komisyona havalesi gerekir. Bunu temin için de reddi lâzımdır, benimsenmemesi lâzımdır. Bu hususu ıstirham ediyoruz efendim.

BAŞKAN — Sayın Altınoğlu.

ZIYA ALTINOĞLU (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım; Komisyon Sözcüsünün yine aynı cümlelerin Türkçe olmadığı hususundaki mütalâasına katılmakla beraber, ayrıca 16 nci maddenin birinci paragrafında ikinci cümledeki; «milletvekillerinin ilçe kongrelerinde tabii delege olması» hususuna benim itirazım vardır. Şöyle ki; milletvekilleri her ilçe kongresinde tabii delege oldukları takdirde birçok vilâyetlerimizin öyle kazaları vardır ki, çıkaracağı delege sayısı o vilâyetin hemen hemen milletvekilleri sayısına eşittir. Şayet milletvekilleri meselâ ben size bir misal olsun diye İstanbul Milletvekili olarak Adalar'ı Şile'yi misal gösterebilirim. Adalarda bugün hesaplara göre 30 - 35 delege çıkmaktadır. Ama, Adalet Partisinin İstanbul milletvekilleri senatörleri ile beraber 20 kişiyi bulmaktadır. Şimdi ilçe kongresinde tabii delege olur dediğimiz takdirde o ilçe kongresinde senatör ve milletvekilleri hep birlikte anlaşıp giderlerse o kongreyi istedikleri istikamete götürebilirler. Bu Şile'de de aynı şekil-

de bir misal olabilir. Kaldı ki, bu Konya'nın Küçük bir kazasında da olabilir diğer vilâyetlerin meselâ Trabzon'un bilhassa küçük kazalarında da olabilir. Malûmuâliniz Konya'da da milletvekili çoktur. Fakat küçük bir kazası 20 - 30 delegelik olabilir. Bu suretle buraya tesiri mümkündür. Bu aneak bundan evvelki 15 nci maddede; il kongrelerinde milletvekili ve senatörler tabii delege, denmesi en güzel bir usuldür. Onun haricinde tüzükler istediği takdirde milletvekillerine kendi ilçe kongrelerinde söz hakkını vermek suretiyle kayıtlıyabilirler ve oraları ilçe kongresinde serbest hale getirebilirler. Bu itibarla Komisyonun benimsenmemesi hususuna bendeniz bu mütalâa ile iştirak ediyorum. Ve benimsenmemesini arz ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Güley buyurun.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlar; Sayın Altınoğlu arkadaşımız bendemizin de temas etmek istediğim hususu ifade buyurmuşlardır. Bizim Meclis olarak 16 nci madde metnimizde ikinci fıkra olarak «Partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ilçe kongrelerine delege seçilemezler» ibaresi var idi. Daha evvelki 15 nci maddede olduğu gibi, Senato bunu çıkarmıştır. Ashında eğer senatör veya milletvekili o ilçeden ise, onun ilçe kongresine delege olarak seçilmesi düşünülebilirdi. Bir defa metin bunu getirmiyor. Metin bütün milletvekilleri ve senatörleri bir ilçenin kongresine topluyor ve asıl üye olarak topluyor. Kalabalık ilçeli vilâyetlerde bunun tatbikatı ne karışıklıklar, ne haksızlıklar getireceği aşikârdır. Kaldı ki, daha evvel kabul buyurduğunuz maddede il kongresine bütün milletvekilleri ve senatörleri tabii delege olarak kabul buyurduğunuza göre, bunların ilçelere tabii delege olarak girmelerinin ve vazife görmelerinin hikmeti vücudu kalmamıştır. Bir delegasyon ki, daha yüksek kademenin kongre çalışmalarına seçimsiz gelebilmek hakkına sahiptir, bu takdirde daha alt kademeye bunları göndererek orada delege olarak bulundurmanın mânası nedir? Büyük şehirlerde ve ilçeleri çok olan şehirlerde birçok senatör ve milletvekillerini seçimsiz bir kongrenin bünyesi içine sokup ağırlıklarını haklı veya haksız istikamette kullanma gücünü parlamenterlere tanımanın bu kanunun getirmek istediği demokratik sistemle bağdaşır ta-

rafr hemen hiç yoktur. Fakat, bendenizi asıl hayrette bırakan husus, Sayın Komisyon Sözcüsünün, raporda bu iki hususu da yani yalnız dil hususunu değil, 2 nci bendin 2 nci fıkrasının hakikaten bozuk olan dilinden dolayı benimsenmediğini işaret ettiler, asıl mühim olan prensibi sahipsiz bıraktılar. Komisyonun raporunu okuyayım. Komisyon raporunda deniyor ki; «Komisyonumuz bir ilken seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin, mensuboldukları partinin o ildeki bütün ilçe kongrelerinde tabii üye olmalarını antidemokratik bulmuş ve ayrıca ikinci bendin ilk fıkrasında yapılan değişikliği Türkçe kurallarına aykırı saymıştır.» Bu benimsenmeme komisyon raporunda iki paragrafta toplanmış. İlk ciddi sebebi, biraz evvel Sayın Altınöğlü arkadaşımın da değindiği husustur. Meclisimiz haklı olarak, milletvekilleri ve senatörleri ilçe kongrelerine tabii delegelere saymama yoluna gitmiştir. Ve bunda direnmemiz lâzımdır. Asıl bu sebepten dolayı benimsenmeme kararının Yüce Meclisin vermesi lâzımdır. İkinci bendin birinci fıkrası tıpkı 15 nci maddede olduğu gibi hakikaten sentaks ve gramer bakımından bozuktur. Fıili yoktur, faili yoktur, bu haliyle bir metin Türk mevzuatı içinde, Türk kanunları içinde yer alamaz şüphesiz. Bundan dolayı benimsenmemeliyiz. Ama asıl bütün Millet Meclisi mensuplarını senatörleri bir ilçe kongresine sokarak antidemokratik bir ağırlık getirmeyi reddetmeye mecbur olduğumuzdan dolayı benimsenmemeliyiz. Zaten komisyonun bu raporu da bu istikamettedir. Bendeniz de 16 nci maddenin bu iki mucip sebebe istinad ettirilerek benimsenmeme hususunu Yüce Heyetinizden rica ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz istiyen?... Yok. 16 nci madde Geçici Komisyonca benimsenmemiş bulunmaktadır. Benimsenmeme hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Bu madde benimsenmemiştir. Binaenaleyh, Karma Komisyona gidecektir.

MADDE 18. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 18. — Türkiye Büyük Millet Mec-

lisinde en az on üyeye sahibolan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında;

En az on Cumhuriyet Senatosu üyesine sahibolan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosunda;

En az on milletvekiline sahibolan siyasi partiler, Millet Meclisinde siyasi parti grubu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından ilgili yasama meclisinin başkanlığına yazı ile bildirilir. Bu yazıya parti grubunun iç yönetmeliğinin eklenmesi lâzımdır.

Hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyeler de, Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahibolmamak şartıyla, kendi aralarında gruplar kurabilirler. Bu grupların üye sayısı da ondan az olamaz.

BAŞKAN — Okunan maddeyi Geçici Komisyon benimsenmemiştir. Ve benimsenmemesi hususunu Yüce Meclise tavsiye etmektedir. Buyurunuz Sayın Güley.

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlar; Senato 18 nci maddenin sonuna, Meclisin kabul buyurduğu metinde olmayan bir sonuncu fıkra eklemiş bulunuyor : «Hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyeler de, Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahibolmamak şartıyla kendi aralarında gruplar kurabilirler. Bu grupların üye sayısı da ondan az olamaz.» Komisyonumuz raporunda haklı olarak şöyle demektedir : «Komisyonumuz Senata 18 nci maddeye son fıkra olarak ilâve edilen hükmü yazılış tarzı itibariyle Siyasi partiler Kanunu ile ilgili görememiştir.»

Şimdi, siyasi partilere mensubolmayan üyeleri grup kurma ve bir disiplin altında çalışmaya muhtacolma gerçekleri olabilir ve bunun değerlendirilmesi de gerekebilir. Komisyonun da raporunda ifade ettiği gibi, bu Siyasi partiler Kanununun bünyesi içinde mevzuabahasolamaz. Nihayet Meclisler kendi çalışmalarını düzenleyen içtüzüklere sahiptirler. Bu içtüzükler de bu hakkı getirirler veya getirmezler. Getirirlerse ölçüsü ne olur, getirmezlerse gerekçesi ne olur? Bu Meclisin takdir edebileceği bir keyfiyettir. Ama, bu kanunun içinde hiçbir siyasi partiye

mensubolmayan milletvekilleri veya senatörlerin kurmaları ile ilgili tanzimi bir madde getirmek gerçekten de bu kanunun esprisine muhalif olur. Biz daha başka neleri getirebiliriz? Yani, bu kanunun içine Meclisin idari kısmında çalışan personelle ilgili hükümler de getirebilir miyiz? Bizim yapmak istediğimiz şey siyasi partilerin Meclis içi ve Meclis dışı çalışmalarını tanzimden ibarettir. Siyasi partilere mensubolmayan müstakil milletvekili veya senatörlerin Senatoda veya Millet Meclisinde ne yolda çalışacaklarını ancak Senatonun veya Millet Meclisinin içtüzükleri nazarı itibara alabilir. Binaenaleyh, komisyonun katılmaması, benimsememesi kararı bundan dolayı doğrudur. Ancak, raporda, «yazılış tarzı itibariyle» deniliyor. «yazılış tarzı itibariyle benimsemeye imkân görmüyoruz» deniyor ki, her halde bunda za'fi telif vardır. Yazılış tarzı itibariyle değil, bizzat metni, ruhu, esprisi itibariyle bu kanuna uymuyor. Komisyon her halde bunu kasdetmiştir. Fakat, «yazılış tarzı itibariyle» demek suretiyle bu gereğe farkında olmadan belki bir zarf getirilmiştir. Sadece bunun tasbihi lüzumludur. Aşlmda bunun benimsememesi gerekir. Bunu arz etmek için huzurunuzda çıktım. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Kırca buyurun.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN

KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Güley arkadaşımızın söyledikleri tamamen doğrudur. Bu kanun siyasi partileri tanzim eden bir kanundur. Grupların burada ele alınmasının sebebi, grupların Meclisin kuruluşuna dâhil olan organlar bulunmak vasfının yanı sıra, siyasi partilerin Parlâmento çalışmalarını sırasında ve o Parlâmento çalışmalarını alanında iradesini izhar edici organlar oluşundan ileri gelmektedir.

Bir İçtüzük siyasi parti gruplarıyla ilgili olarak neyi tanzim eder? Bu siyasi parti gruplarının Genel Kuruldaki yetkilerini tanzim eder, komisyonlardaki yetkilerini tanzim eder. Başkanlık Divanının genişletilmiş şekliyle gündemi ve sairesi tanzim edilmiş olan ve halen bir nev'i taamül şeklinde uygulanan Başkanlar Kurulunun içindeki yetkilerini tanzim eder komisyonların seçimindeki yetkilerini tanzim eder yani, siyasi parti gruplarının Meclis

kuruluşlarına dâhil diğer rükümlerle olan münasebetini tanzim eder içtüzükler. Ama içtüzükler hiçbir surette siyasi partinin Parlâmento faaliyetlerinde iradesini izhar edici organ olmak vasfı ile siyasi parti gruplarını içtüzükler tanzim edemez. Bu ölçüden partili Parlâmento üyelerinin siyasi parti grupları ile olan münasebetlerini de içtüzükler tanzim edemez. Çünkü, bu Meclislerin iç faaliyetlerini ilgilendirmez. Partili ile o parti hükmi şahsiyetinin bir organını ilgilendirir. Bu itibardır ki, Sayın Ferda Güley arkadaşımız tamamiyle haklıdır. Siyasi parti grubu olmıyan grupların ne şekilde kurulacağı ve nasıl faaliyette bulunacağı tamamiyle yasama Meclisleri içtüzüklerinin mevzuudur. Burada biz siyasi partinin, siyasi parti denilen şahsiyeti hükmiyenin bir organı olan grupları yani siyasi parti gruplarını tanzim ediyoruz. Siyasi parti ile hiçbir ilişkisi olmıyan ve siyasi parti mensubu bulunmayan kimseler tarafından grup kurulması keyfiyetini burada tanzim edemeyiz. Çünkü, burada siyasi partilerle ilgilimiz. Bu hususa tamamiyle Komisyonumuz iltihak etmektedir. Ancak, belki de şöyle bir yazılış tarzı düşünmek mümkündür: Bu 18 nci maddeye Senatonun eklediği bir fıkra hariç, diğer fıkralar mütalâa edilirse, şöyle yanlış tefsirler ortaya çıkabilir. Demek ki, birleşik toplantıda, Senatoda ve Millet Meclisinde ancak ve ancak siyasi partiler grup kurabilirler. Anayasanın siyasi parti gruplarına tanıdığı haklar kendilerine verilmemek şartıyla dahi içtüzüklerle, yasama meclisleri içtüzükleri ile, siyasi parti mensubu olmıyan Parlâmento üyelerine grup kurma hakkı tanınmaz gibi bir tefsir bahis mevzuu olabilir. Binaenaleyh, belki de doğru bir yazılış tarzı şu olabilir; yukarıdaki fıkralar, yukarıdaki hükümler yasama Meclislerinde hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyelerin Anayasanın münhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahipolmamak kaydı ile kendi aralarında gruplar kurmalarına müteallik içtüzük hükümlerinin sevkine mâni telâkki edilemez, tarzında mahfuz tutucu yanlış tefsirleri önleyici bir hüküm sevk edilirse o hüküm yazılış tarzı itibariyle tasrih edici olur, yanlış tefsirleri önleyici olur. Nitekim Sendikalara ve saireye müteallik olmak üzere bu kanunda bu gibi yanlış tefsirleri önlemek zorunda bâzı saklı tutucu hükümler sevk

edilmiştir. Ama bu hüküm böyle sevk edilmiştir. Bu hüküm doğrudan doğruya «kurabilirler», «yapabilirler» şeklinde aslında siyasi parti üyesi olmayan kimselerin grup kurma hakkını tanzim edici bir vasıf taşımaktadır ki, siyasi parti mensubu olmayan parlamento üyelerinin grup kurma hakkını siyasi partiler kanununda tanzim etmeye hakkımız yoktur. Bunun ancak parlamento üyelerinin içtüzükleri tesbit edebilir. Bu itibarla mesele iki şekilde halledilebilir; ya bu fıkra tamamiyle tayıy edilerek bu hüküm kanunlaşır veyahut da dediğim tarzda mahfuz tutulmuş bir ifade ile bu hüküm yazılır. Ancak o zamanda meselenin yine içtüzüklere bırakıldığı ifade edilmiş olur. İchtüzüklerin tanzim tarzına bu kanunun yukarıdaki hükümlerinin yanlış bir tefsirle müdahale etmesi önlenemez. Karma Komisyon ancak bu iki hal şekliinden birini seçebilir sanmaktayım. Bu itibarla her hal ve kârda Senatonun bu maddedeki değişikliğinin reddedilmesi ve meselenin Karma Komisyona iade edilmesi gerekmektedir, hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Coşkun Kırcı arkadaşımız, bir şekil olarak bendenizin savunacağım hususları ifade buyurdular. Gerçekten burada başlığı «Grup kurma hakkı» şeklinde olan kısma, Muhterem Senato «Hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyeler de, Anayasanın siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahip olmamak şartıyla, kendi aralarında gruplar kurabilirler. Bu grupların üye sayısı 10 dan az olamaz.» diyor.

Şimdi, Anayasanın 85 ne maddesinin 2 ne fıkrası:

«İchtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az en üyeden meydana gelir.» Şimdi muhterem arkadaşlar, bu bir realitenin kanununda yer almasıdır. Gerçekten bugün Parlâmentoda siyasi parti grupları olmadıkları halde grup teşkil etmeleri lâzımgelen, - grup demek bir arada beraber organize çalışılmasını icabettiren hükümlerdir, - zaten Senato'ya getirilen teklif Anayasa hükmüne aykırı bir teklif niteliğini taşımamaktadır. Onlar da katıyen kendilerine siyasi parti gruplarının yetkilerini ve haklarını talebetmemektedir. Bu grupların üye sayısı da (10) dan

az olamaz, hükmünü koymuşlardır. Bu elimizin altında mevcut bulunan bir ihtiyacı karşılığı olarak getirilmiş, konmuştur. Buraya konulur mu konulmaz mı? Bendeniz konulabileceğini düşünüyorum, Sayın Coşkun Kırcı'nın ifade buyurdıkları gibi, bu hususa Karma Encümeninde işaret etmek suretiyle böyle bir düzenlemenin ki, - muhakkak ihtiyaç vardır - bu düzenlemenin yerine getirilebileceği kanaatindeyim. Onun için burada söylenecek şey, Sayın Coşkun Kırcı'nın da işaret ettiği istikamette hareket edilmesi ve Karma Encümeninde bu zabıtlar okunursa orada bunların nazarı itibara alınması yolundadır.

BAŞKAN — Sayın Bilgin, buyurumuz.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, siyasi partilerin grup kurma hakkı mütalâa edilirken hiçbir siyasi nosyona siyasi fikre sahip olmıyan ve Meclise tarafsız olarak intikal etmiş bulunan arkadaşların bir araya gelerek bir grup kurmalarını tasavvur etmek dahi mümkün olmayacağına göre, bunun şu şekilde veya bu şekilde mütalâa edilebileceğini Sayın Kırcı arkadaşımız söylemeseydi, ben hiç söz almıyacaktım. Bir siyasi parti grubu nasıl kurulur? Vatan sathında esas bir parti mevcut olur ve kendisinin de az veya çok üyeleri bulunur, onların bir fikriyatı olur ve o fikriyatını Mecliste savunmak için mütefikan bir noktada savunurlar ve kanunları ve siyasetlerini ona göre tanzime çalışırlar. Ama hiçbir partiye mensubolmayan ve bir siyasi bağları bulunmayan, ayrı fikirli insanlardan mürekkep bir topluluğun grup kurabileceğini zannetmek çok hatalı olur. Hattâ bunun ya Siyasi Partiler Kanununda veya yazılış şeklini olsun değiştirmek suretiyle başka bir şekilde kabulüne imkân olmadığı ve bütün arkadaşların da bunu böyle telâkki edecekleri kanaatindeyim. Bu değiştirmeye katılmamalarını rica ederim. Bunun Sayın Kırcı arkadaşımızın teklif ettiği şekilde değil de bu fıkranın tamamen çıkarılmasına karar verilmesini Sayın Komisyondan rica edeceğim.

BAŞKAN — Başka söz istiyen olmadığma göre, 18 ne maddede Senato değişikliğinin benimsenmemesi tavsiyesini oyumuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Senatonun değişikliğinin benimsenmemesi uygun görülmüştür. Buna göre madde Karma Komisyonda yeni baştan görüşülecektir.

19 neu maddeyi okutuyorum.

Madde 19. — Senatoca bu maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, Senato 19 neu maddenin çıkarılmasına karar vermiştir. Geçici Encümen bunun çıkarılması aleyhindedir. Bu teklifi ile onu öngörmektedir. Şimdi Senatonun çıkartma temayülünde olduğu maddeyi okutacağım.

Grup İyönetmeliği

MADDE 19. — Bir partinin grup İyönetmeliği, grubun ilk kuruluşunda partinin merkez karar organı tarafından yapılır. İyönetmelik, daha sonra, aneak Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu tarafından değiştirilebilir.

İyönetmelikte, partinin yasama meclislerindeki gruplarının aynı partinin organları olarak ahenk ve iş birliği içinde çalışmasını sağlayıcı tedbirler hükme bağlanır.

Bir partinin grup İyönetmeliğinin parti tüzük veya programına aykırı olduğu merkez karar organına ileri sürülür ve bu iddia gruba dikkate alınmazsa genel kongre, delege tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile parti tüzüğü veya programına aykırı hükümleri iptal eder.

BAŞKAN — Şimdi okunmuş bulunan bu maddenin, Senato çıkarılmasına karar vermiştir. Geçici Komisyonumuz, bu hükme katılmamaktadır.

Söz istiyen? Buyurun Sayın Güley,

FERDA GÜLEY (Ordu) — Muhterem arkadaşlarım, söz almayıcaaktım. Fakat, acaba anlaşılabilir da Komisyonun katılmama kararına aksi oy verilebilir diye endişe ettiğim için huzurunuzda geldim. Tabii gerekçelerinde yok. Acaba Senato neden dolayı Meclisin kabul ettiği 19 neu maddeyi metinden çıkarmıştır? Bunu tam bir şekilde anlamamız mümkün olmuyor. Fakat Komisyonumuzun raporunda 19 neu madde ile ilişkin olarak bir tek cümle vardır, okuyorum: Komisyonumuzun 19 neu maddenin çıkarılmasını ziyadesiyle mahzurlu saymaktadır. «Bendeniz de bu maddenin metinden çıkarılmasını, aynen Komisyonun kullandığı deyimle arz ediyorum; ziyadesiyle mahzurlu saymaktayım. Gruplar Meclis hayatının, teşriî hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Grup çalışmalarını bir partinin Parlâmento içindeki par-

çasının çalışmalarını bu parçanın genel kurulda ki, bu parçanın Meclisin parçaları olan komisyonlar muvacehesindeki vazifelerini, sorumluluklarını, bu parçanın bizzat kendi kısımları içinde, Meclis ve Senato grupları içindeki ahenkli şekilde çalışmalarının zarureti ile ilgili tanzimi hükümleri bu siyasi parti kanunu getirmesin, bunu sahipsiz bıraksın, boşlukta bıraksın; bunu düşünmek mümkün değildir. Gerçekten de komisyonumuzun ifade ettiği gibi, grup İyönetmeliğini yani, grupların çalışmalarını tanzim edecek olan grup Anayasası mânasındaki yönetmelikleri zikretmeden grup genel kurulu maddesine geçmek, yani, mütaakıp grup genel kurulu maddesine geçmek dahi caiz olmaz. Oraya geçmeden evvel orası nasıl çalışır, hangi bağlarla bağlı olarak çalışır, hangi bağlarla bağlı olmaksızın çalışır? Bunu getirmeye bu Siyasi Partiler Kanununun zorunluluğu vardır. Senato hangi gerekçe ile böyle bir maddeyi metinden çıkararak bu ihtiyacı sahipsiz bırakma yoluna gitmiştir, bilemiyorum. Belki komisyonumuz Senatonun görüşmelerini önüne alarak değerlendirme imkânı bulmuştur. İhtiyaç duysa Sayın Sözcü arkadaşımız ifade edebilirler. Fakat şunu kesin olarak bendeniz de arz edeyim ki, Siyasi Partiler Kanununun metni içinde grupların İyönetmeliklerinin zikredilmesi ve bizim yaptığımız şekilde zikredilmesi şarttır. Bir parti yeni kurulmuş, yeni seçimden çıkmış, mebuslar getirmiş - 15, 20, 40, 50 - hemen çalışmaya başlayacak. Nasıl çalışsın? Başkanı, başkanvekilini, efendim nasıl seçsin, söz nasıl alsın, nasıl versin? Yani, iptidai, ilkel kısımları dâhil bunlar tanzimsiz kalsın. Diyor ki, bizim metnimiz; «Merkez karar organları, ilk olarak kurulan grupların İyönetmeliklerini tanzim ederler.» Yani, bir partinin milletvekilleri oraya girdiği zaman merkez karar organlarıca tanzim edilmiş bilâhara Türkiye Büyük Millet Meclisi grupları tarafından değiştirilmesi mümkün, ihzari mahiyette dahi olsa bir İyönetmelik bulaeaklardır. Bulmasınlar mı? Bunlar o haliyle kurulmuşlardır ve daha kendilerini tanınamaktadırlar. Efendim, Meclis içinde nasıl çalışacaklarını kendi güçleri ile tanzim edebilmeleri için aylar ve aylar geçmesi lâzımdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak, Millet Meclisi olarak biz kendi İyönetmeliğimizi yapamadan dağılmak durumunda bulunuyoruz. Grupların kendi İyönetmeliklerini yapabilmelerini ve bidayette bunu merkez karar organ-

larının yardımı ile yapabilmelerini, kendileri içyönetmeliklerini yapabilecek duruma gelince, merkez karar organının yaptığı yönetmeliğı bir tarafa bırakıp, kendilerinin içyönetmelik yapabileceklerini bu madde getiriyor ki, bunu metinden çıkarmak bu ihtiyacı sahipsiz bırakmak demek olur. Gruplar teşrii hayatın ve Parlömanter sistemin ayrılmaz parçaları olduğuna göre, Anayasanın himayesindeki parçaları ve görevlendirilmiş parçaları olduğuna göre onların iyönetmeliğini Siyasi Partiler Kanunu içinde asgari Meclisin kabul buyurduğu metinde olduğu kadar sarahatle getirmek ve bu ihtiyacı sahipli kılmak zorunluğuydu. Bundan dolayı komisyonumuzun benimsememe kararına Yüksek Meclisinizin iştirak etmesini bendeniz de istirham ederim.

BAŞKAN — Sayın Sarıbrahimoğlu.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Komisyonun görüşlerine katılmadığıma üzgünüm. Senato gayet isabetli şekilde bu 19 ncu maddeyi külliye tayyetmiştir. Bir partinin grup iyönetmeliğı grubun ilk kuruluşunda partinin merkez karar organı tarafından yapılır. Yani genel merkez tarafından yapılır.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Devamı var.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Devamla) Bilâhara değiştirilebilir, diyor. Son fıkrada da «Bir partinin grubu içyönetmeliğinin parti tüzük veya programına aykırı olduğu merkez karar organınca ileri sürülür ve bu iddia grupça dikkate alınmazsa, genel kongre, delege tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile parti tüzüğü veya programına aykırı hükümleri iptal eder.» Muhterem arkadaşlarım, bunu yani; bu tarz tanzimi hiç de uygun bulmam. Genel merkezi grup üzerinde, milletvekilleri üzerinde hâkim kılmaya mâtuf bir hüküm mahiyeti taşımaktadır. Bir kere başlangıçta istikameti genel merkez verecektir. Sonra, sayet genel merkezin direktifleri nazara alınmazsa, kurultaya gidecek, yani, büyük kongreye gidecek ve orada ekseriyet kararıyla, grubun ittihaz ettiği kararla tekemmül etmiş olan içyönetmelik iptal edilecek. Bu, Anayasanın esprisine de aykırı olsa gerektir. Malûmunuz Türkiye Büyük Millet Meclisi bir küldür, bir şahsiyeti mânevîyedir. İki Meclis ve parti meclis grupları, Senato mee-

lis grupları bu küllün birer cüz'üdür. Ve siyasi parti grupları, siyasi partilere niyabeten değil, mensuboldukları meclislere niyabeten vazife görürler. Bu itibarla da genel merkezlerinin direktifleriyle değil veya genel merkezlerce tesbit edilmiş içtüzüklerle değil, Millet Meclisi ve Senato içtüzüklerine mütenazır ve onların hükümlerine paralel hükümler ihtiva eden içtüzüklerle idare edilir. Gerek hasbelkader bulunduğum 11 nci Devrede, gerekse bu devrede uzun seneler Millet Meclislerinin ve Senatonun içtüzükleri esas ittihaz edilmek suretiyle gruplarda işler yürütüle gelmiştir. Cumhuriyet tarihinde teamül de budur. Meşrutiyet tarihindeki teamülü bilmiyorum. O halde yarım asra yakın bir teamül tesis edilmiş ve tatbiki devam edegelmekte. Burada Siyasi Partiler Kanunu çıkarıyoruz diye, Anayasanın esprisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin küll halinde ve ahenkli şekilde çalışma nizamına aykırı birtakım hükümleri ihdas etmek durumuna geliyoruz. Bu doğru değildir. Bu bir zamanlar teerrübe edilmiş ve memleketi felâkete götürmüş bir merkezi umumi politikasının hortlaması neticesini de verebilir arkadaşlar. İttihak ve Terakki Devrinin merkezi umumisinin meclislerine verdiği direktiflerle meclisleri çalışamaz hale getirdiği, tarihî birer vaki'dir. Bu maddede maalesef arkadaşlarım farkında olmayarak böyle bir ruhu, havayı bu kanunun içine ithal etmek durumuna düşmektedirler. Bu konuşmamdan sonra bu mevzuda daha fazla ısrar edceklerini ümitmem. Bu itibarla Senato, Senato tarihinin en güzel kararlarından birisini vermiş ve bu maddeyi tayyetmiş bulunmaktadır. Ne demektir Millet Meclisine ve Senatoya niyabeten vazife gören gruplar veya müşterek gruplar, içtüzükler tanzim etmiş fakat, partinin kongresi, kurultayı müzakereler ve münakaşalarla ve ekseriyet kararıyla bunu iptal ediyor. Ne oldu bu grupların Millet Meclisine, müşterek grupların T. B. M. M. ne niyabeten vazife gördüğü hakikati, realitesi? Olmaz böyle şey arkadaşlar. Bu itibarla Senatoyu burada tebrik eder, kendilerine yanıldığımız bir hususta bize ışık tuttıkları için teşekkür ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Kırcı, buyurunuz.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, biran için Komisyonumuz Senatonun bu madde-

yi tayyetme keyfiyetiyle mutabık olsaydı dahi Sayın Kemal Sarıbrahimoğlu'nun bâzı beyanlarından sonra fevkalâde yanlış ve hattâ tehlikeli olduğunu sandığımız bu beyanları tashih etmek için yine huzurunuzda çıkmak mecburiyetini hissedecektim. Sayın Sarıbrahimoğlu'nun konuşmasında müteaddit defalar siyasi parti gruplarının yasama meclislerine niyabeten vazife gördüklerine dair cümleler geçti. Muhterem arkadaşlarımız, siyasi parti grupları asla ve kat'a yasama meclislerine niyabeten hareket edemezler. Siyasi parti gruplarının aslında Mecliste görüşülmesi gereken birtakım konuları kendi içlerinde görüşüp Meclis genel kurullarından her hangi bir meselenin doğru dürüst görüşülmesini ve efkârı umumiyenin aydınlatılmasını önlemek istedikleri ve kendilerini hakikaten Meclise niyabeten vazife görür telâkki ettikleri devirler, bizde de, başka memleketlerde de olmuştur. Bu hiçbir zaman Anayasamızın tecviz ettiği bir görüş değildir. Siyasi parti grupları Türkiye Büyük Millet Meclisine, Cumhuriyet Senatosuna ve Millet Meclisine niyabeten vazife gören kurullar değildir. Siyasi parti grupları kendi işlerinde parti hükmü şahsiyetinin Parlâmento alanında ve Parlâmento faaliyetleri için iradesini izhar edici organlarından ibarettir. Yoksa, siyasi parti grupları teker teker yasama meclislerine niyabeten vazife görmezler. Siyasi parti gruplarının aynı mesele üzerinde birbirinin aynı olan veya birbirinden farklı olan disiplin kararları aldığını farz etsek dahi, Meclis kararı parti gruplarında değil, Meclisin genel kurulunda teceilli eder. Binaenaleyh, öyle zannediyorum ki yasama meclislerine niyabeten parti grupları vazife görürler tarzındaki ifade aslında muhtevasının ne olduğu belli olmayan bir ifadedir ve herhalde demokratik prensipler bakımından büyük tehlikeler taşır. Bunun dışında Sayın Kemal Sarıbrahimoğlu arkadaşımız aslında Senatodan bu maddenin tayyima sebebiyet veren ve meselenin ve hattâ maddenin lâfzını derinden derine incelemeyişinden doğan bâzı endişeleri burada naklettiler. Ezeümle dediler ki; «İttihat ve Terakki Partisinin merkezi umumisi vardı. Bu merkezi umumi Parlâmentodaki gruplara tahakküm ediyordu. Böyle bir sistemi kabul etmiye imkân yoktur.» Böyle bir sistem tayyima iştirak edilmemesini Yüce Meclise tavsiye ettiği-

miz, Millet Meclisince daha önce kabul edilmiş olan 19 neu maddede asla mevcut değildir arkadaşlar. Ne deniyor 19 neu maddede? 19 neu maddeyi okuyayım: «Bir partinin idareetmeliği grupun ilk kuruluşunda partinin merkez karar organı tarafından yapılır.» Ondan sonra grup idareetmeliği merkez karar organı tarafından yapıldığı gibi mi tatbik edilir? Hayır. İdareetmelik daha sonra Sayın Sarıbrahimoğlu'nun zühulen bir kelimeyi atlayarak okuduğu gibi değil. «İdareetmelik daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi grupu tarafından değiştirilebilir.» dediler, öyle değil. «İdareetmelik daha sonra ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi grupu tarafından değiştirilebilir.» Yani, bir grup kuruluyor. Grup kurmak bir haktır. Bir siyasi parti Millet Meclisinde on tane milletvekiline sahiboldu mu bilfarz, grup kurma hakkına sahiptir. Ama bu hakkını ister kullanır, ister kullanmaz. Başka memleketlerde de grup kurma hakkının adedle tahdid edildiği hallerde partiler isterse bu hakkı kullanırlar, isterse kullanmazlar. 18 nei maddede, bir partinin bu hakkı kullanıp kullanmadığı, yani grupunu kurup kurmadığı, grup kuracaksa grupunu kurduğu partinin genel başkanlığınca ilgili yasama meclisinin başkanına bildirilir, diyor. Bu bildiri ile birlikte grup kurulmuş olur. Nasıl çalışacak bu grup? Şimdi, şu anda Yüce Mecliste temsil edilen partilerin hiçbirisi için şimdi okuduğum 19 neu maddenin birinci fıkrası mevzu bahis dahi değildir. Ama yeni bir parti gelmiştir. Bu Meclise grupu olmayan partiler gelmişlerdir. Adalet Partili arkadaşlarıma hitab ediyorum, ilk anda grup idareetmelikleri mevcud olmadığı için ne kadar müşkülâtla karşılaştıklarını lütfen hatırlasınlar. Bir grup kurulduğu zaman o grupun teşekkülüne vücut veren ve işlemlerini sağlayan kaide-leri tesbit eden bir vesikanın da bulunması mecburiyeti vardır. Bu vesikayı kim tanzim edecek? Daha evvel grup yok ki o grupun kendisi tanzim etsin. Kim tanzim edecek? Denmiş ki; «Merkez karar organı tanzim eder.» Neyi tanzim eder? Grupun idareetmeliğini. Tanzim edeceği bu idareetmelik geçici mahiyettedir. Ondan sonra artık merkez karar organı, yani meselâ Adalet Partisinde Temsilciler Meclisi, Cumhuriyet Halk Partisinde Parti Meclisi hiçbir surette bu idareetmelik üzerinde tasarruf edemez. Bu grup

İçyönetmeliği kurulan grup ele alır, istediği gibi tadil eder, istediği gibi değiştirir. Artık partinin Parlâmento grupları dışındaki organlarının bu grup içyönetmeliği üzerinde en ufak bir şekilde tasarruf hakkı yoktur.

O kadar yoktur ki, Geçici Komisyonumuz da, Millet Meclisi de İttihat ve Terakki devrindeki merkezi umumî tasallutunun gruplar üzerinde gerçekleşmemesi için bu hükmü koymuştur. Binaenaleyh, Sayın Kemal Sarıbrahimoğlu ile aynen mutabıkız. Yalnız müsaade buyursunlar da, ilk grup kurulduğu anda geçici mahiyette bir içyönetmeliği de merkez karar organı hazırlasın ve o grubun çalışmaları, Yüksek Meclisin müsamahasına sığmarak âmiyane tâbî-i kullanacağı, özür dilerim «cureunaya» dönsün. Ondan sonra merkez karar organının en ufak bir yetkisi yoktur. Gruplar kendi içyönetmeliğini istediği gibi tadil ederler, istediği gibi tanzim ederler. Binaenaleyh merkezi umumî tasallutunu hortlatmak gibi bir isnat Komisyonumuza yapılamaz. Bu külliyet gerçeklere aykırıdır. Bu fıkra ile bağdaştırılmak istenen iki husus vardır. Bir grup kuruluyor. Bu grup kurulunca nasıl çalışacaktır, bunu da bilene lâzımdır. Bu nasıl bilinir? Merkez karar organı, yani Cumhuriyet Halk Partisinde Parti Meclisi, meselâ Adalet Partisinin Temsilciler Meclisi bir içyönetmelik hazırlar.

Bu geçici mahiyettedir. Bunu da yazısına ekler, gönderir ve işte grupumuzun içyönetmeliği budur, der. Grup kurulduktan sonra o içyönetmeliği istediği gibi değiştirir, istediği gibi tanzim eder, ne istese yapar. Hiçbir surette Cumhuriyet Halk Partisinde parti meclisi veya Adalet Partisi Temsilciler Meclisi buna karışamaz.

Şimdi gelelim bu maddenin son fıkrasına: «Bir partinin grup içyönetmeliğinin parti tüzük veya programına aykırı olduğu merkez karar organınca ileri sürülür ve bu iddia grupca dikkate alınmazsa genel kongre delege tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile parti tüzüğü veya programına aykırı hükümleri iptal eder.» Şimdi bu neden doğuyor? Dikkat buyurun arkadaşlar, umumî sultası yok. Burada muayyen şartlarla ve muayyen bir halde genel kongrenin, yani, meselâ Adalet Partisinde büyük kongrenin, Cumhuriyet Halk Partisinde Kurultayın

bir hakkı var. Nedir o? Muhterem arkadaşlarım, bu da parti mefhumundan doğan bir şeydir. Bir partinin en yüksek organı onun genel kongresidir. O genel kongre partinin tüzüğünü yapar, programını yapar, ondan sonra artık partinin her organı genel idare kurulundan Temsilciler Meclisine, Merkez Yönetim Kurulundan C. H. P. de parti Meclisine ve gruplarına varinceye kadar o partinin kurultayca genel kongrece yapılmış bu tüzüğüne, programına riayet etmek zorundadırlar. Parti grupları, parti genel kongresinin yaptığı tüzüğe, programa aykırı hareket etmek iddiasında bulunamazlar. O takdirde parti diye bir şey yoktur. Şimdi mevzuubahsolan şey nedir burada? C. H. P. inde bilfarz parti Meclisi, Adalet Partisinde bilfarz Temsilciler Meclisi diyecek ki, grubun yaptığı içyönetmeliğin şu hükmü; partinin en yüksek organı olan, partinin herşeyine hâkim olan, Partiyi feshetme selâhiyetine dahi sahibolan genel kongrenin yaptığı programın veya tüzüğün şu maddesine aykırıdır, bunu düzeltiniz. Grup bunu tezekkür edecek, buna katılmak zorunda değildir. Katılırsa düzeltir, mesele yoktur. Katılmazsa ortaya bir ihtilâf çıkar. Yine burada merkezi umumî sultası mevzuubahis değildir. Çünkü bu takdirde bilfarz Halk Partisinde Parti Meclisi, bilfarz Adalet Partisinde Temsilciler Meclisi gruba kendi iradelerini empoze etmek selâhiyetine sahip değildir. Ne yapacaklardır? Kurultaya gideceklerdir. Kurultay da lâlettayın bir ekseriyetle karar verecek değildir. Delege tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verecektir. Şunu da belirtelim ki, grubun bütün üyeleri daha önce kesinleşmiş bir madde gereğince esasen kurultayın, genel kongrenin tabîi üyesidirler, arada da nokta-i nazarlarını müdafaa etmek ve üstelik oya iştirak etmek hakkına sahiptirler. Ama, bir partinin grubu da, parti meclisi de, genel idare kurulu da hepsi de kurultay tarafından, genel kongre tarafından yapılmış olan tüzüğüne ve programına harfiyen uymak zorundadırlar. Aksi takdirde parti diye bir şey yoktur ve parti mefhumu bakımından da başka türlü düşünülemez. Bu durumda hiçbir surette merkezi umumî denilen parti meclisi, genel idare kurulu gibi organlara parti üzerine hâkim olmak selâhiyeti tanınmamıştır. Ama, lütfen kabul buyurun

ki, partinin tüzüğünü, programını yapmak salâhiyetini, partiyi feshetmek salâhiyetini haiz olan bir kurultaya, bir genel kongreye içyönetmeliğinin falanca hükümleri tüzüğe aykırıdır, programa aykırıdır, bunları iptal ediyorum, demek salâhiyetini verelim. Aksi halde ne olur? Bir parti iki başlı parti olur. Partinin grubu partinin teşkilâtından kopmuş olur. Veyahut partinin teşkilâtı, partinin grupuna karşı vaziyet almış olur. Partilerimizi bu gibi tehlikelerden de korumak zorundayız. Tedvin edilen ve Millet Meclisince de daha önce kabul buyurulan hüküm tamamiyle demokratik prensiplere ve demokratik particilik prensiplerine uygundur. Demokratik particilikte partinin her organı genel kongrenin, kurultayın kararlarına uymak zorundadır. Bunun dışında herhangi bir şey kabul edilemez. Parti meclislerine, genel idare kurularına bu konuda verilmiş yetki sadece grubu uyarmak ve bu uyarma neticesinde sadece gurupu uyarmak ve bu uyarma neticesinde vermediği takdirde meseleyi genel kongreye, kurultaya götürmekten, kurultayın kararına boyun eğmekten ibarettir. Merkez karar organlarının yani, parti meclislerinin, temsilciler meclislerinin hazırlayacakları içyönetmelik ise bir defaya mahsus olmak üzere grubun ilk kuruluşunda hazırlanacaktır. Bundan maksat da grubun ilk kuruluşunda içyönetmelik olmadan curena halinde çalışmasını önlemek içindir. Ama ondan sonra içyönetmelik konusunda parti meclislerini, temsilciler meclislerinin, genel idare kurularının en ufak bir yetkisi yoktur. O iyönetmeliğe grupların kendileri istediği gibi tasarruf edeceklerdir. Binaenaleyh, sadece komisyon adına merkezi umumi tasallûtunu hortlatıyorlar tarzında yapılan ithamları reddetmekle kalmıyacağız, aynı zamanda demokratik particilikte grupların genel kongrelere baş çekemeyeceği yolunda, bütün demokratik memleketlerde kabul edilmiş olan bir prensibi burada kabulünü teminen Senatoca çıkarılması istenen bu maddenin, çıkarılması keyfiyetinin reddedilmesini tekrar istihham edeceğim efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Bilgin

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlarım halen Mecliste temsil edilmekte olan siyasi partilerin kendi gruplarının bu

madde ile bir ilgisi olmadığı aşikârdır. Bu madde yeniden teşekkül etmiş ve Meclise yeni bir grup halinde girebilecek partileri ilgilendiren bir maddedir. Bu itibarla yeni girecek bir partinin grup yönetmeliğini nasıl yapacağı şimdiden derpiş etmek suretiyle ileri bir harekette bulunmanın bence muvafık olduğu kanısında değilim. O gelecek partilerden Meclise intisabedecek üyelerin elbette millî iradeyi üzerine almış, Meclis içerisinde ve Meclisteki faaliyetlerini tanzim edecek yönlerden bir İğtüzük, bir İğni-zamname yapmaları zaruridir, Bu merkez yönetim kurulları tarafından yapılsın dersek, Meclise intisabetmiyen Meclis dışı bulunan kimse-lerin Meclis içinde millî iradeye sahip insanların hareketlerini tanzime mâtuf bir yön göstericesine âdeta üstünde imiş gibi bir durum ih-das etmek fikrini insanın hatırına getiriyor. Bu itibarla ben bunu lüzumsuz buluyorum. Meclise gelecek partinin üyeleri kendileri bir İyönetmelik hazırlamaktan âciz midirler ki, dışındaki insanlardan fikir alarak gelsinler ve onların yapacağı bir yönetmeliği kabul etmek suretiyle işlerini tanzim etsinler? Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir ki, bir teşekkül meselâ Meclis grubu başkanı ile başkanvekilleri ile sözcüsü ile bir teşekküldür ve her suretle yetkili bir organdır. Bu kendi tüzüğünü kendisi yapamıyacak da hariçten yapıp getirilecek. Bunu kime yapıyoruz? Mecliste henüz bulunmayan, organı olmıyan, henüz mevcut bile olmıyan bir partinin geleceğine hükmetmek için yapmaya çalışıyoruz. Bence bu hatalar Senatonun yapmış olduğu tayın bu yönde kabul edilmesine ve buna ittıba edilmesini, ona göre rey verilmesini arz ederim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Sarıbrahimoğlu.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — görüşümde ısrar ediyorum efendim.

BAŞKAN — Görüşünüzde ırar ediyorsunuz. GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Söz rica ediyorum.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — Ben de söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Komisyon.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Yüce Meclise ehemmiyetli bir hususu daha hatırlatmak isterim. Muh-

tevası, itibariyle kesinleşmiş bulunan kapatma hükümlerinden Millet Meclisinin 111 nci ve Senatonun 109 ncu maddesi ki, birbirinin aynıdır birinci bendinde aynen şöyle denmektedir:

«Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı:

1. — Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenliyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması...» Bunun içine grup idare etmeliği de girer. Çünkü o da parti mevzuatıdır.

Şimdi arkadaşlarım; şu durumu dikkat nazarlınıza arz ediyorum. Bir partinin bir grubu bir idare etmelik yapmıştır. Bu idare etmelikte 4 ncü kısımdaki yasaklama hükümlerine aykırı hükümler vardır. Bu parti derhal kapatılmak mevkiindedir. Şimdi, milyonlara üyesi olan bir partinin genel kongresine bu durumu inceleyip düzeltmek ve grupta bu iş yanlış yapılmıştır, yasaklama hükümlerine aykırı hükümler grup idare etmeliğine konmuştur. Binaenaleyh, bunları esasen programa uygun olacağına göre, ben bunları programıma, tüzüğüme aykırı buluyorum ve iptal ediyorum, demek hakkını, getirdiğimiz yeni sistemde tanımak lâzımdır. Tanımazsanız, bir grubun yaptığı bir idare etmeliğin (4) ncü kısım hükümlerine aykırı bulunması, hâdisesi bir partinin kapatılması neticesini doğurur. Bırakalım da mesele genel kongreye gelsin. Genel kongre bunun mesuliyetini üzerine alsın ve ona göre de kararını versin. Binaenaleyh, burada mevzuubahsolan husus Sayın Bilgin'in zannettiği gibi, sadece burada halen temsil edilen partilerin dışında bilâhara Meclisin önümüzdeki dönemlerinde burada grup kurması bahis mevzuu edilen partiler için değildir. Bu birinci fıkra için vâridolan bir husustur. Fakat, bu maddenin sonuncu fıkrası mevcut partiler için de vârittir. Bugün, bendeniz bütün partilerimizin grup idare etmeliklerini incelemiştir. Hiçbirinde şahsen bu Partiler Kanununa aykırı hüküm görmedim. Farz ediniz ki, yarın bir grup değişikliği yaptı ve aykırı bir hüküm geldi. Şimdi bu durumda parti hükmi şahsiyetinin varlığını

dan mesul olan bir temsilciler meclisi, bir genel idare kurulu, bir parti meclisi elbette harekete geçecek. Partiyi kapatma tehlikesi ile karşı karşıya bırakıyorsunuz, lütfen bunu değiştiriniz diyecek. Grup ısrar ettiği takdirde kim karar verecek? Genel kongre karar verecek. Bırakalım da partinin hukukî varlığının son bulup bulmayacağı ile ilgili bir konuda genel kongre karar versin. Bütün bu mülâhazalar burada bu maddenin sevkine âmil olmuştur. Bu itibarla ortada antidemokratik husus mevcut değildir. Bilâkis partilerin beraberliğini, birliğini ve parti organları içinde en kuvvetlisinin, partinin mukadderatına hâkim olmak mevkiinde bulunan genel kongre olduğu esasına dayanmaktadır. Asla ve kat'a genel merkezdeki idare heyetlerinin merkezi umumî sultanı kurması bahis konusu değildir. Tamamiyle aksine, genel kongreye nisbetle parti mukadderatına aynı derecede hâkim olamayacak heyetlerin kendi aldıkları kararlarla partiyi tehlikeye düşürmeleri önlenmiştir. Partilerin genel kongrelerinin bizzat mesuliyeti altına girmeleri esası kabul edilmiştir. Bu itibarla getirilen yeni kapatma sistemine de uygun bir tanzim karşındayız. Senatoca tay keyfiyetinin reddedilmesini tekrar istirham ederim efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Sarıbrahimoğlu.

KEMAL SARIİBRAHİMOĞLU (Adana) — Sayın Komisyon Sözcüsünün konuşmaları kanaatimce görüşlerimi tekzip yerine teyid etmiştir. Ve bendeki bu hükmün merkezi umumi sultanı ve saltanatını tekrar ihya edeceği hakkındaki kanaati maalesef takviye etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, bu kapatılmakla falan bu hükümlerin ilişkisi, ilgisi yok. Parti tüzüğüne, parti programına aykırı birtakım hükümlerin grup içtüzüklerinde bulunması bahis konusu olamaz. Ve nihayet Meclislerin, grupların içtüzükleri çalışma tarzını, çalışma şeklini, usul hükümlerini tanzim eden şekli hukuk kurallarıdır. Bu itibarla partinin programına, partinin prensibine aykırı hükmün bulunması aklın, mantığın kabul edeceği bir şey değildir. Ve kapatma ile falan da ilgisi yoktur. Niyabettinden falan da bahsetti sayın hukukçu arkadaşım.

Arkadaşlar, siyasi parti grupları, ister Millet Meclisi grupları, isterse Senato grupları, isterse müşterek grupları olsun, T. B. M. Meclisinin birer parçasıdır. Dışardaki seçim faaliyetlerini idare etmek için kurulmuş siyasi derneklerin birer organı değildirler. Evet onlara bağlıdır, seçim bakımından, seçilme bakımından onlara bağlıdır, seçim bakımından, seçilme bakımından onlara bağlıdır, çeşitli ilişkileri vardır. Ulusal mânada partinin programına, tüzüğüne riayet değil böyle hukukî, ahlâki bir borçtur bir partili için. Fakat evveliminde T. B. M. M. cümlesiyle ifadesini bulan şahsiyeti mânevîyesinin birer rüknüdür. Bu itibarla da bu camia ve bu şahsiyet içinde bir mâna ve ifade kazanır, gruplar. Ve milletvekillerinin Anayasada sağlanmış olan haklarını Meclisler dışındaki ve T. B. M. M. dışındaki daimî bir oluş ve değişiş içinde bulunan grupların, yani siyasi cemiyetlerin hâkimiyetine ve onların vereceği istikamete terk eder isek, milletvekilleri ve onların teşkil ettiği siyasi parti grupları Anayasa emirlerini yerine getiremez. Ve bu, şu kürsünün masumiyetine kadar gelir, dayanır. Şu kürsüdeki masumiyet siyasi parti gruplarındaki kürsülere dahi, benim anlayışına göre, şâmil ve şâmil olmalıdır. Eğer bu olmaz, bu masumiyet orada da devam etmezse ve meseleler burada olduğu kadar serbestçe, rahatça Anayasanın himayesinde cereyan etmezse, milletvekilleri bağlı demektir. Anayasa sol elle verilen hakları sağ elle alınmak suretiyle işlemez hale sokulmuş demektir. Siyasi parti gruplarının birtakım disiplin kaidelerine tabî olmasını anlarm. Ama bunu tamamiyle bağlayıcı, Anayasanın esprisine aykırı ve genel merkez hâkimiyetine tabî birer organ haline getirilmesini anlamam. Ve bu hal Anayasanın fiilen işletilmemesi demektir. Çünkü netice itibarıyla siyasi partiler grupları ve milletvekilleri bir T. B. M. Meclisini veya Meclisleri teşkil etmekte ve karar vermektedir. 150 kişilik, 200 kişilik, icabında 300 kişilik mutlak ekseriyete sahip grupların genel merkez rüzgârlarına göre yelken açması, Meclisleri siyasi partilerin hâkimiyetine terk etmek olur. Milletvekilliği hukukunu başından feda etmek demektir.

Muhterem arkadaşlarım, bunun tehlikelerine de işaret etmek isterim.

Anayasa madde 85 : «İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları en az on üyeden meydana gelir. Meclisler, kendi kolluk işlerini başkanlıkları eliyle düzenler ve yürütürler.»

Muhterem arkadaşlarım, şu maddede açıkça ifade edildiği üzere içtüzük ismi de üzerinde iç çalışmalar, iç bünyeyi, usul hükümlerini, şekli kaideleri tesbit eden hükümler mecmuasıdır. Yoksa filân partinin sosyal adalet, falan partinin sosyalizm, falan partinin liberalizm, falan partinin devletçilik ilkelerine tanzim, tahdit veya tevsî eden hükümleri muhtevî olmaz ve olamaz. Bu tabiatı esyaya muhaliftir. Bu itibarla da bir organın faaliyetinden dolayı partinin kapatılıp kapatılmaması ve sairesinin mânakasına mevzu değildir bu husus. Nasıl ki, Yüce Meclis ve Meclisler iç çalışmalarını kendi yaptıkları ve şibih kanun mahiyetini taşıyan içtüzüklerle tanzim ederlerse, Türkiye Büyük Millet Meclisini teşkil eden Meclislerin birer parçası olan ve bizzat Meclislerle ahenkli, onlara vücut veren kaidelere uygun şekilde çalışmak zorunda ve durumunda bulunan gruplar da kendi çalışmalarını kendi yaptıkları içtüzüklerle tanzim etmek zorundadırlar. Bu hakkı siyasi parti adındaki siyasi cemiyetlere terk etmeye kalkın yoktur.

Muhterem arkadaşlarım dediler ki, birinci fıkra daha ilk geliste bir içyönetmelik tanzim edilir, sonra isterse grup kendi istediği gibi tadilat yapar.

Muhterem arkadaşlarım, gruplar Cumhuriyet tarihi boyunca içtüzüklerini yapmamışlardır. Değil ki, böyle gelecekle, mevcut iyi kötü içtüzük ellerine verilmiş, bunu tadil edecekler ve yeni hükümler getirecekler. Hele Sayın Ahmet Bilgin Beyefendinin de dediği gibi, eğer yeni kurulan bir grup ise, ananesi olmayan bir parti ise ve yeni gelen milletvekilleri ise, genel merkezin hâkimiyeti ve sultanı bütün ağırlığı ile kendini hissettirecek ve zannetmem ki, o milletvekillerine ve o gruba genel merkez hâkimleri gözlerini açtırsın. Bu itibarla hatalı bir yolda bulunduğu kanısındayım. Kısa fâsılalarla huzurunuzu şu günde işgal ettiğim için özür diler, Senatonun, akıllılar Meclisinin akıllıca

yapmış olduğu bu tay kararımı onaylamamızı istirham ediyorum. Hümetlerimde.

BAŞKAN — Bütün Meclisler aklıdır Sayın Sanibrahimoğlu. Hiçbir meclisin aklı diğerinden fazla değildir.

Buyurun Sayın Bilgiç.

SADETTİN BİLGİÇ (İsparta) — Muhterem arkadaşlarım; her nedense gerek senatör ve gerekse milletvekili arkadaşlarımızı bu kanunda devamlı surette hassasiyete sevk eden tek nokta genel merkez hâkimiyetinden kaçmak arzusudur. Biz de bu kanunu hazırlarken, gerek Karma Komisyonunda, gerekse Partilerarası Komisyonunda âzami derecede bundan kaçınmak için gayret sarf ettik. Ama bu demek değildir ki, partilerin içerisinde bir hiyerarşi olmasın, partiler demokratik düzen içinde ve tüzük hükümleri içerisinde bir ahenkle çalışsın. Elbette ki, partileri temsil eden organ da partilerin büyük kongresi olması tabii zaruret karşısında, onun tüzüğünü tadil etmek, yapmak yetkisi, nasıl ki; büyük kongreye tanınmışsa, her ne kadar İttülikle bağlı, Parlâmento içi faaliyet gösterse de yine iğyönetmeliklerin tüzüğe aykırı olmamasını temin hakkı partinin en yüksek organı olan, büyük kongrenin olması iktiza eder. İşte bunun içindir ki; bu iğyönetmelikler hakkındaki hükme Partiler Kanununda yer verilmiştir.

Senatör arkadaşlarımız; Meclisler İttüzklerine göre çalışır, o halde iğyönetmeliklerinin yapımını da kendi bünyeleri içinde yapsınlar gibi bir düşünce ile belki bunu kaldırmış olabilirler, ama bunun top yekûn kaldırılması mümkün değildir. Biz hakikaten yeni bir parti olarak Parlâmentoya ilk geldiğimiz zamanlarda, İttüzüğe muvazi bir çalışma gayreti içinde olmamıza rağmen, bir iğyönetmeliğimizin bulunmaması olmasının sıkıntısını çektik. Bu kanunla parti kurucularına daha Meclise gelmeden evvel Parlâmento çalışmalarını düzenliyecek bir iğyönetmelik yapılması zarureti tahmil edilmektedir. Bu madde ile, bundan kaçınılır bir taraf yoktur. Bu bağlayıcıdır ama, Parlâmentoya gelinceye kadar bağlayıcıdır. Parlâmentoya geldikten sonra bunu gruplar kendileri değiştirebilirler. Ancak karar organları ile aralarında bir çelişme halinde de bunun nihai mercii büyük kongre olacaktır ki, artık partilerin büyük kongrelerinden de şüphe edecek olursak biz demokratik ni-

zama, milli nizama ve düzene inanmıyoruz demektir ki, o zaman bunu yapmamıza veya bu mücadeleyi devam ettirmemizde bir mâna kalmaz. Bu bakımdan Senatonun çıkarma teklifine uyulmamasını ve Millet Meclisinin getirdiği metnin aynen kabul edilmesinin, parti çalışmalarını bakımından çok lüzumlu ve zaruri olduğu kanaatini taşıyorum. Millet Meclisinin metninin kabulünün ve Senatonun çıkarma talebine uyulmamasını rica ederim. Hümetlerimle.

BAŞKAN — 19 neu madde üzerindeki konuşmaların yeterliğine dair bir önerge gelmiştir. Okutuyorum.

Millet Meclisi Başkanlığına

Madde üzerindeki konuşmalarla durum aydınlanmıştır. Müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederim.

İstanbul
Ziya Altınoğlu

BAŞKAN — Yeterlik önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, 19 neu madde Cumhuriyet Senatosunca tayıy edilmiştir. Fakat, Gececi Komisyon bu maddenin kaldırılması teklifinin benimsenmemesini Yüce Heyetinize tavsiye etmektedir. 19 neu maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi hususunu oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Komisyon tarafından tavsiye edilen benimsenmeme hususu kabul edilmiştir.

Bu vaziyette 19 neu madde Millet Meclisinin kabul etmiş olduğu şekli ile Karma Komisyonuna giderek ve 19 neu madde bu metin dâhilinde Karma Komisyonunuzuca yeniden mütalâa edilecektir.

O halde arkadaşlarım, bundan sonraki madde numaralarına göre, durum Cumhuriyet Senatosunun kabul etmiş bulunduğu numaralar ile, Millet Meclisinin daha önce sıralanmış numaraları arasında bir irtibatsızlık göstermektedir. Zira Senato tarafından tayıy edilmiş bulunan bu madde numaraları da o şekilde değiştirilmiş bulunmaktadır. Bu sebeple 20 nei madde olarak görüleceğimiz madde Cumhuriyet senatosunca 19 numaraya alınmıştır. 20 - 21 nei maddeler de yalnız numaraların arasında vücut bulan değişikliğin benimsenmemesi arzu edilmektedir, Gececi Komisyonea. Şimdi kaldırılması reddedil-

miş bulunan ve Karma Komisyona gitmiş bulunan 19 ncu madde Cumhuriyet Senatosunca nazarı dikkate alınmadığı cihetle onu takibetmekte olan madde 19 ncu madde olarak telâkki edilmiştir. Halbuki, Millet Meclisi metninde şimdi müzakeresine geçeceğimiz madde 20 nci madde olarak numaralandırılmıştır. Bu sebeple 20 - 21 nci madde olarak numara almış olan maddelerin numaralarının değişikliğinin benimsenmemesi tavsiye edilmektedir. Şayet Yüce Meclisiniz bu hususu da onaylarsa, o zaman numaralar kendine göre bir seyir takibedecektir. Madde 20 - 21 sadece madde numarasındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur. Benimsenmeme hususunu oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Yalnızca madde numarasına ait husus benimsenmemiştir. O halde madde 22... Millet Meclisi metninde mevcut 22 nci madde.

Madde 22. — Senatoca bu maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — Cumhuriyet Senatosu 22 nci maddeyi tayyetmiştir. Geçici Komisyon bunun tayyedilmesini uygun mütalâa etmemiştir. Benimsenmemesi lâzımgeldiği hususunu tavsiye etmektedir. 22 nci maddeyi okutuyorum.

Grup başkanı

MADDE 22. — Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubunun ve üyesi bulunduğu yasama meclisindeki grubun da başkanıdır.

Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi değilse, grup başkanlıkları konusu, parti tüzüğüne uygun olarak grup idyönetmeliği ile düzenlenir.

BAŞKAN — Bu madde Senato tarafından tayyedilmiştir. Söz istiyen?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Kısaca bir hususu arz etmeme müsaade eder misiniz?

BAŞKAN — Buyurun.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Efendim, Senato daha önce Millet Meclisinin kabul ettiği 20 ve 21 nci maddeleri de ve bu arada 23, 24, 25 ve 26 nci maddeleri de tayyetmiş bulunuyor. Sonradan Senatoda bir tekriri müzakere yapılmış ve tayyedilen 19 ncu 26 nci madde dışındaki 20 ve 21 nci ve diğer maddelerin tekriri müzakeresi

istenmiş ve tekriri müzakere ile bu maddelerin Millet Meclisi metninde olduğu gibi ipkası kabul edilmiş ve bunlar numaraları itibariyle değil fakat muhtevaları itibariyle kesinleşmiştir. Bu arada zabıtların tetkikinden anlaşılmaktadır ki, 22 nci maddenin tekriri müzakeresi unutulmuştur. Binaenaleyh, sistem itibariyle bunun da metninde bulunması iktiza eder. Bu itibarla tay keyfiyetinin benimsenmemesini rica ederiz.

BAŞKAN — Tay teklifinin benimsenmemesi hususunu oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Tay teklifi benimsenmemiştir.

Madde Karma Komisyona giderek orada müzakere edilecektir.

Madde 23 ilâ 25 i okutuyorum.

Madde 23 ilâ 25. — Sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — Madde numarasındaki değişiklik benimsenmemiştir. Oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde numarasındaki değişiklik benimsenmemiştir. Maddelerin müzakeresi takibettiğimiz silsileye göre cereyan edecektir.

Madde 26. — Senatoca maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — 26 nci maddeyi okutuyorum.

Grup kuramıyan partilerin disiplini

MADDE 26. — Grup kurma hakkına sahibolmayan siyasi partilerin yasama meclislerinde parti disiplinini nasıl sağlayacakları, partinin merkez karar organınca düzenlenir.

BAŞKAN — Bu maddeyi Senato tayyetmiştir. Geçici Komisyon maddenin çıkarılmasının benimsenmemesini tavsiye etmektedir. Bu hususu oyunuzda sunuyorum... Kabul edenler... Etmeyenler... Benimsenmeme kabul edilmiştir. Dolayısıyla durum Karma Komisyona intikal edecektir.

Madde 27 ilâ 29. — Sadece madde numaralarının benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — Madde numaralarında vukubulan değişikliğin benimsenmemesi Geçici Komisyon tarafından kabul edilmiştir. Bu hususu oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yeni madde 27. — Senatoca eklenen bu maddenin benimsenmemesi tavsiye olunur.

BAŞKAN — Senatoca eklenen yeni maddeyi okutuyorum.

YEDİNCİ BÖLÜM

Adayların tesbiti

Önseçim

MADDE 27. — Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayların, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tesbit edilir.

Bu husustaki esaslar, Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve Milletvekilleri seçimi kanunlarında belirtilir.

BAŞKAN — Şimdi, Senato 27 nci madde olarak müstakillen bu maddeyi ilâve etmiştir. Şimdiye kadar, Sayın Hasan Fehmi Boztepe, Sayın Bahri Cömert, Sayın Giritlioğlu, Sayın Ataöv, Sayın Zeytinoglu, Sayın Ülker, Sayın Dizman, Sayın Arar, Sayın Evliya söz istemişlerdir. Buyurun Sayın Boztepe.

HASAN FEHMİ BOZTEPE (Antalya) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, tasarının ikinci kısmının 7 nci bölümünde mevcut önseçim müessesesinin mahzurları üzerinde dura çağım.

Bu tasarıdaki önseçimle ilgili gerekçe memleket gerçeklerine taban tabana zıt olduğu gibi siyasi partilere de, Hazineye de büyük külfetler tahmil etmektedir.

Tasarının 37 nci maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterilecek adaylar her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tesbit edilir, denilmektedir.

Bununla seçme yeteneğine sahip vatandaşların tümünü partili olmaya bir zorlayış var.

Tasarının 4 Temmuz 1960 tarih ve 8 sayılı Ocak, bucak teşkilâtını lâğveden Kanun benimsendiğine göre, partinin teşkilâtı bulunmayan bir yerde seçmen kütüğünün düzenlenmesi imkânsız hale gelecek veya ehliyetsiz kişilere bu iş verilecek yahut da parti ağaları türeyecek, bu işi kendi arzuları istikametinde organize edeceklerdir. Bir kazada idareci faal olacak, alabildiğine aday kaydedecek, hattâ bazı bölgeler-

de âza adedi kadar umumi seçimlerde rey alamıyan yerler bile olacaktır. Aslolan aday olmaktır felsefesi ile kendi partisine rey vermeyecek olanı bile parti seçmen kütüğüne kayıtta mahzur görmiyenler bulunabilecektir. Kendi namzedi bulunmayan bir yerde de ilçe başkanı aslolan partimin kazanmasıdır, felsefesi ile hareket edecek, âza kaydı yerine rey kazanmayı tercih edecek ve bu suretle bir muvazenesizlik meydana gelecektir.

Sonra her partili parti seçmen kütüğünde isminin görülmesini arzu etmiyebilir. Zira memleketimizde partili vatandaşlar zaman zaman tarafsız olması gereken idarenin baskısına mâruz kalmışlardır. Bu baskı korkusu onları siyasi inançları istikametinde partiye kaydolmaktan menedecektir.

Buna bir de memleketimizin gerçeği olan 30-40 köylü ağalık mevzuunu da ilâvede fayda mülahaza etmekteyim.

Ayrıca 2 türlü seçmen kütüğü olacağı cihetle bu iki kütüğü elinde bulunduran herkes reylerin ne istikamette kullanıldığını bilecek ve Anayasanın gizli rey esprisine hâlel gelecektir.

Bundan başka tasarının 50/2 nci fıkrasına göre, partili seçmenler adayları bizzat pusulalarına yazmak mecburiyetindedirler. Fakat memleketimizin bir acı gerçeği de okuma - yazma bilmiyenlerin ekseriyette oluşudur. Okuma - yazma bilmiyen vatandaş için kurul başkanı, parti temsilcisinin bulunduğu hücrede aday adaylarının listesini seçmene okuduktan sonra seçmenin bildireceği adayların adlarını oy pusulasına kaydederek hazırlar. (Madde 50/3) Her okuma - yazma bilmiyen vatandaş geldikçe bu yorucu ve uzun iş tekrarlanacak, gerek seçmen, gerek kurul için büyük külfet olacaktır. Bundan başka seçmen, kurul başkanına, radyo, gazete veya parti içi temaslarda sık sık ismini işittiği isimleri yazdıracak, bir önceki devrede mebusluk yapmış olanlar yeni isimlere takaddüm edecek, yeni kıymetlerin listede yer alma imkânı ortadan kalkacak ve değişmez bir kadro meydana gelecektir. Ayrıca Meclis kürsüsü, ismini seçmene duyurmak isteyenlerin yerli yersiz çıkışları ile fuzuli işgallere sahne olacak, seçmene selâm faslı birinci plâna geçecektir ve Meclis, vaktinden çok şey kaybedecek, yatırımcılar vakur kimselerden önde yer alacaktır.

Oy puslalarının bizzat seçmen kütlesi tarafından hazırlanması da mahzurludur. Seçimler de partiler tarafından hazırlanan oy puslalarının kullanılmasında bile büyük rey zayıfatı olmuştur. Kaldı ki, puslayı vatandaş kendisi hazırlayınca bu zayıfat daha da artacaktır.

Önseçimde kullanılacak fligranlı oy puslaları ve kurullara ödenecek ücretle Hazineye büyük malî külfetler yükliyecektir.

Memleketimizin şartları ile bağdaşmayan bu sistem Amerika gibi kültür seviyesi yüksek bir belde muvaffakiyetle tatbik edilebilir ve daha demokratiktir de. Ama, bizim memleketimiz için bir fantaziden öteye geçemez. Diğer yönden önseçim sistemi daha demokratik olmakla beraber tek demokratik sistem de değildir.

Milletvekili adaylarının parti tüzüğü gereğince parti organ veya yoklama kurullarına adli teminat altında yapılması hem demokratik, hem de memleket gerçeklerine uygundur.

Sizlerin de reylerinizi bu istikamette kullanmanıza rica eder, hürmetler sunarım.

BAŞKAN — Sayın Bahri Cömert, buyurunuz.

BAHRİ CÖMERT (Samsun) — Çok muhterem arkadaşlarım, Siyasi Partiler Kanununun yepyeni bir hüküm olarak getirmiş olduğu önseçim müessesesi üzerinde mâruzatta bulunmak istiyorum.

Hemen şunu ilâve edeyim ki, Siyasi Partiler Anayasamıza göre, rejimin vazgeçilmez unsurlarıdır. Siyasi partilerin gayesi vardır, siyasi partiler vasitadır. Siyasi partilerin gayesi nedir? Memleketin en iyi derecede sevk ve idaresi için çalışmalarıdır. En iyi derecede siyasi partiler nasıl sevk ve idarede bulunacak, nasıl Hükümet edeceklerdir? Bunun demokratik rejimde temel felsefesi halkın kendi içinden seçmiş olduğu insanları Parlâmentoya göndermek suretiyle halkın temsilcileriyle, halk idaresinin, halk iradesinin hâkim olması demektir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım; siyasi partiler bu hizmetlerini nasıl yapacaklar? Parlâmento üyeleriyle burada ekseriyeti alan veya bir koalisyon teşkili suretiyle Hükümet edeceklerdir. Rejimin temeli bu olduğuna göre ve Devletin karakterini, Hükümetin rengini açığa vuracak, tesbit edecek Parlâmento üyele-

rinin seçim şekli olduğuna göre, rejimin hakiki vechesini bu Parlâmento üyelerinin seçilme usulü açığa vuracağına göre fevkalâde ehemmiyetli bir mevzu üzerindeyiz. Milletvekili veya Senatör Parlâmentoya nasıl gelecektir? İşte bunun üzerinde münakaşalar yapıyoruz. Sayın Komisyon diyor ki, «fikir olarak biz buna taraftar olmakla beraber, usülen tatbik kabiliyeti olmaması kanun tekniği veya modelite bakımından biz, önseçime karşıyız.» Böyle yuvarlak, böyle esası bir tarafa iten şekli ve usulü tercih eden bir esbabı mucibe görülmemiştir.

Şimdi arz edeyim, iki usul var: Birisi, merî eleksiyon önseçim, biri de delegasyon usulü. Arkadaşlar, bu memlekette delegasyon usulünün dürüst işlediğini bir kişi gelip şurada söylesin, ben şurada sözlerimi keseceğim. Delegasyon usulü memleketimizde dünyada olduğu gibi çok defa terk edilmiş ve dejenerasyona gitmiştir. Nasıl olacak? Delegasyon; partiler kendi içinde serbest kalmak suretiyle, parti başkanlarının Mecliste faaliyette bulunan Parlâmento üyelerinin faaliyeti halinde arka faaliyetlerle birtakım delegeleri seçmek değil, tesbit ve tâyin etmek suretiyle o tâyin edilmiş, o tensibedilmiş delegelerin seçtikleri insanlar Parlâmentoya gelecekler, bunlar millî iradenin temsilcisi olacaklar. Yok böyle şey arkadaşlar. Demokratik rejim, demokratik rejim diye bağırıyoruz; millî irade, millî irade diye bağırıyoruz. Milletvekilini, Milletin seçmesinden halkın seçmesinden kaçıyoruz. Halka cahil diyoruz. Seviyemiz müsait değildir, diyoruz. O halde demokratik rejimi de bırakalım. Nasıl şey bu arkadaşlar? Önseçim... Nedir bu önseçim? Külfetli imiş. Partiye kayıtlı üyelerin huzuruna çıkacakımız, kaydolmak mecburiyeti yok. Halkın önseçime iştirâk mecburiyeti de yok. Ne kadar kayıtlı üye varsa, çıkaracakımız halkın karşısına, buna babayığit ister. Kolay değil öyle, Parlâmentoya gelmek. Ayak oyunlarıyla, birtakım dalaverelerle milletvekililiyim diye, senatörüm diye geleceksin, Demokratik rejimin birtakım felsefesini, birtakım palavralarını orada atacaksınız. Olmaz böyle şey, arkadaşlar. («Bravo» sesleri) Ya, halk bizi buraya göderecek veyahut bu rejim dejenerasyona gidecektir. Benim şahsi kanaatim budur arkadaşlar. Hangi biriniz huzur içindediniz? Ben bunu şahsi gayret olarak söylemiyorum. Bir milletvekili

Parlamento rahat çalışıyor mu soruyorum sizlere? Teşkilât, hürmet ettiğimiz, sevdiğimiz teşkilât halka tam mânâsıyla istinadediyor mu? Halkın viedanı istikametinde, köylünün, işçinin, kütlenin istikametinde hareket ediyor mu? Halkımız da, size şunu söylüyeyim, cahil dediğimiz halkımız da, sizi viedanım ile temin edeyim, en iyi insanı, en dürüst insanı, en muhterem, en kültürlü insanı seçip beni o idare etsin hasleti ile yanmaktadır. Köylümüzde bu yanıyor. Fakat halk ile parti idarecileri arasında bir takım politika komüsyoneuları, birtakım politika simsarları mebus ile halk arasına girecek, halkı mebusa düşman kılacak, mebusu halka öyle gösterecek biz de burada millî iradeyi temsil ediyoruz diye öğüneceğiz. Böyle bir garabet görülmemiştir arkadaşlar.

Eğer bana dersiniz ki, ben bunu defalarea söyledim, halkı hakikaten temsil eden delegelelerin seçiminin teminatını bana verirsiniz, hakikaten halkın iradesini mebus seçmek ve tesbit etmek yönünden halkın iradesini tam dile getirecek bir delege tesbitini yapan bir sistem ve formülünü bana getirirseniz sizinle beraberim. Ama, halkın haberi olmadan, masa başında, tâyin suretiyle, hattâ peşinen teminat ve reyini istihsal etmek ve delege tesbit etmek suretiyle bu Memelekette millî irade tecelli ettiremezsiniz arkadaşlar. Bu suretle gelen Parlamento üyeleri bir an için «beni halk gönderdi» gibi bir iddiada bulunurlar ama, halk ve partiler er geç za'fa düşerler. Bakınız şunu ilâve edeyim. Katiyen mazide de kıyas kabul etmeyecek durum var. Yoklama sistemi nedir arkadaşlar nispi sisteme göre? Bu da ahlâkî değil. Birinci olmak nispi sistem listesinin başında olmak, mebusluk için garanti. Listeye girmek mühim değil. Binaenaleyh; birbirini itme, takma, birbirini atlatma politikası ve ahlâksızlık diyemiyeceğim ama, birtakım ahlâkî za'flar var, bu yoklama sisteminde. Bu ahlâkî za'fa bir de siz delege dalaveresini inzınam ettirin; gelin burada Anayasamızın demokratik rejimini koruyacağım, ben rejimin vazgeçilmez unsuruyum, siyasi partiyim, Türk Milletini temsil ediyorum deyin. Buna kargalar güler arkadaşlarım.

Şimdi belki Geçici Komisyon Sözcüsü Sayın Kurea gelip yine diyecektir ki, burada söylediği gibi, kanun tekniği bakımından, başka kanuna

atıf yapamayız; şimdilik bunu kabul etmek mecburiyetindeyiz. Ve bu sadece bir temenniden ibarettir, fantazidir, önseçim kabili tatbik değildir, binaenaleyh, delegasyon usulüne gideceğiz, bu esas şimdilik ehveni şerdür. Bu kadar esası bir tarafa itip, usul üzerinde mâzeret beyan etmeyi ben Sayın Kurea'nın iyi bildiğim fikrî seviyesiyle pek bağdaştıramadım. Belki bu seçim, önümüzdeki yakın yoklamalarda tatbik kabiliyeti yoktur. Ona ben de iştirak ederim. Partilerin kütük tutmaları, yeniden parti üye kayıt defterleri tanzim etmelerinde gecikiriz. Ama mutlak surette bu devre tatbik edilmesin, önümüzdeki devre için bunlara bir müddet tanımsın, bir sene içinde partilere intıbak müddeti tanımsın, partiler bir sene içinde bu defterlerini, kütüklerini tanzim etsinler ve gelecek parlamento - dikkatinizi celbederim arkadaşlar - gelecek Parlamento burada rahat çalışma imkânını bulsun. Biraz önce Sayın Boztepe arkadaşım dedi ki, «Seçmene selâm nutukları başlayacak.» Hayır arkadaşlarım, milletvekili bir veya iki kişinin, bir veya birkaç zümrenin oynacağı olmaktan çıkacak. Milletvekili, aslanın ağzından, milletvekili kütlenin dâvalarını omuzlamak mecburiyetinde olan ve bütün vatandaşların iktisadi, içtimai dert ve dâvalarına boyun eğmek mecburiyetinde olan bir insan haline gelecektir. Ben tamamen aksi kanaattiyim. Önseçim ne demek oluyor? Delege değil, milletın reyini ile hakikaten mebus olmak imkânını bulacağımıza göre, Parlamento üyesi ne yapacak? Böyle kuru selâmla bu halkı kandırmak mümkün değil. Bu memleketin temel dâvalarını omuzlayacaksınız, köylünün iktisadi meselesi ile, işçinin bütün meseleleri ile, vatandaşın meseleleri ile ve dolayısıyla her kütlenin meselesiyle yakından mücadele etmek ve onları omuzlamak suretiyle Parlamente'ye gelmek ancak mümkün olacaktır. Yoksa şimdiki usulle delegasyonla, şu veya bu ayak oyunları ile Parlamente'ye gelmek mümkündür arkadaşlarım. Bu tamamen realitedir. Görüşlerim katiyen hissî yönden değildir, objektiftir. Bu halkın ahlâkıma da, halkın âdetlerine de uygundur. Önseçim mevzuunda, eğer bu rejimin yaşamasını istiyorsanız, rejimin temel unsurları olan siyasi partiler içinde ahlâkın, dürüstlüğün hâkim olmasını istiyorsanız, ben mutlaka partiler içinde bu gibi oyunları söylemekle siyasi partilere şu veya bu şekilde bir taanda bulunmak istemiyorum, ama bu mev-

zularda maalesef politikacı arkadaşlarımız da bâzı zaflara düşmüşlerdir, üst kademedeki arkadaşlar da bâzı zaflara düşmüşlerdir. Bu bugünün derdi değildir, mazinin derdidir. 10 senelik derttir, 15 senelik derttir, 20 senelik derttir ve halen de derttir. Milletvekili şahsiyetini halkı temsil etmekle ancak kazanabilir. Muayyen bir zümreyi tâyin ve tesbit suretiyle delegasyonun içinden çıkıp, milletvekili veya senatör oldum diye bu Parlâmentoya hizmet etmenin sihri dünyada hiçbir millet bulamamıştır arkadaşlarım.

Sizi daha fazla meşgul etmek istemiyorum. Şunu da ilâve edeyim ki, önseçim mevzuunda belki başka kanuna atıf yapmak, başka bir şekilde hüküm sevk etmek mümkün olmayacaktır, diye mâruzatta bulunabilirler. Karma Komisyon bu mevzuda bir solüsyon bulabilir ve önseçimi yeni bir veçhe ile yeni bir formülle, ileride tatbik etmek suretiyle buraya getirmek imkânı vardır. Senatoda büyük bir ekseriyetle kabul edilen önseçim müessesesinin benimsenmesini hepimizden tekrar tekrar rica etmek isterim, saygılarımla.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Kırca.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım, sevgili Bahri Cömert arkadaşım şu anda Geçici Komisyonun sadece hukuk tekniğinin, kanun tedvini usullerinin soğukluğuna istinadederek yapacağı savunmayı büsbütün güçleştirdi. O kadar güçleştirdi ki, sevgili Bahri Cömert arkadaşım huzurunuzda şimdi kendi fikrinin kabul edilmesini Geçici Komisyon adının Meclisten istihdam edecek olan nâçiz kardeşiniz, aslında biraz evvel burada çıkardığı feryatlara virgüülü virgüline şahsan iştirak ettiğini de yakından bilmektedir.

Muhterem arkadaşlar; hakikaten ancak maalesef hukuk tekniği, kanun tedvini usulleri bizleri muayyen esaslara riayet ederek kanun yapmaya zorlamaktadır. Bu esaslara riayet edilmeden kanunlar yapılamaz, yapılırsa hiç bir fayda hâsıl olmaz,

Şimdi acaba Senatonun eklediği 27 nci maddeyi aynen benimserssek kanun olarak karşımıza nasıl bir metin çıkar? Lûtfediniz bunu bir arada tetkik edelim. Bakınız nasıl bir metin ortaya çıkar. Senatonun eklediği 27 nci madde şudur:

«Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde gös-

terecekleri adayların, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tesbit edilir.

Bu husustaki essalar, Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri seçimi kanunlarında belirtilir.» dendikten sonra aynı Senato, 28 nci madde olarak Millet Meclisince kabul edilen 30 ncu madde muhtevasını aynen kabul etmiştir. Ve biraz evvel Sayın Başkanlığın Anayasanın ruhuna tamamiyle uygun olarak yaptığı beyan muvacehesinde Senatonun 28, Millet Meclisinin 30 ncu madde olarak kabul ettiği metin muhtevası kesinleşmiş olacak ve Karma Komisyon bu metinlerin, maddelerin ancak numaraları üzerinde tasarruf edebilecek. Şimdi böylelikle kesinleşmiş olan şu muhteva nedir? Onu da okuyorum. Millet Meclisinin 30, Cumhuriyet Senatosunun 28 nci maddesi: «Siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları, parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tesbit edecekleri üyelerinin katılmasıyla seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir önseçim sonucunda seçerler.» Hangisi? Gerçi bir geçici madde eklenmiş Senato tarafından. Deniyor ki, «bu kanunun 28 ilâ 49 ncu maddeleri 27 nci madde gereğince Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekili seçimi kanunlarında değişiklik yapılmaya kadar uygulanır. Bundan da maksat, bu da çok kötü tedvin edilmiş bir madde olduğunu, maalesef Yüce Senatoya karşı saygım çok büyük, ama söylemek zorundayım. Bu suretle ne olacak? Önümüzdeki seçimlerde Senatoça eklenen 27 nci madde tatbik edilmeyecek. Ne zaman tatbik edilecek? Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve Milletvekilleri Seçimleri Kanunlarına önseçimi bütün partililerin iştirak edebilecekleri tarzda tanzim eden tatbikat hükümlerinin eklenmesinden sonra uygulanacaktır.

Şimdi, yine Yüce Senatoya karşı çok derin olan saygımı muhafaza ettiğimden şurada oturmakta olan sayın Senatörlerimizin emin olmalarını rica etmekle beraber belirtmeye mecburum ki, bu suretle Senato bu maddeyi kabul ederken çalışmalarını biraz daha uzatabilir ve daha mantıklı olmak, kanun tekniği ve tedvini ne daha ziyade uymak maksadiyle daha evvel

Hükümet tarafından sevk edilen tasarıda mevcut olan, Geçici Komisyonunda hemen hemen aynen benimsenen ve önseğimin Senatonun yeni eklenen 27 nci maddesinde derpiş edilen ve Bahri Cömert arkadaşımın bugün hakikaten çok güzel müdafaasını yaptığı esas dairesinde, yani bütün partililerin iştiraki dairesinde tatbikini temin edecek hükümleri de ekliyebilirdi. Bu hükümler mevcut idi, var idi. Fakat her nedense çalışmaların uzamasını önlemek için olacak, bu hükümler eklenmemiş, sadece bir prensip maddesi eklenmiştir. Bu prensip maddesinden sonra devam eden hükümler o prensip maddesiyle tenakuz halinde, açıkça tenakuz halindedir. Bu tenakuzu ortadan kaldırmak maksadiyle de bir geçici madde eklenerek bu prensip maddelerinden birincisi asıl prensip maddesidir, diğerleri Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri seçimlerinde bütün partilerin önseğime katılmaları esasına göre tatbik edilen hükümleri sevk edildikten sonra uygulanır. Ashında ne yapmak iktiza ederdi? Şunu yapmak iktiza ederdi. Derhal belirteyim ki, Geçici Komisyonunuz prensip itibariyle önseğime bütün partilerin katılması hususunda müttefikdir. Ancak bir temenni olarak raporunda ileri sürdüğü bir hususu Komisyonumuz sadece bir temenni olarak kanun metninde yer almasına imkân görmemektedir. Muhterem arkadaşlarım, kanunlarda temenniler yer almaz. Kanunlarda tatbik edilecek hükümler yer alır. Kanunlarda tatbik edilecek hükümler yer almayınca ne olur?.. Şimdi biraz daha derine girelim, ne diyor Senatonun kabul ettiği metinle; «Bu husustaki esaslar Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri seçimi kanunlarında belirtilir.» Siyasi Partiler Kanununun şu maddesi kabul edilirse bu hüküm bir Anayasa hükmü olmayacaktır. Eğer Anayasa da bir hüküm olsa, deseydi ki, falanca şey şöyle tanzim edilir, filânca husus şöyle tanzim edilir, esas konmuştur. Bunun tatbikata mütaallik kanun ve bunun tatbikatı bir kanunla gösterilir, derse Anayasa, bu âmir bir hükümdür. O esas vardır, mer'i hukukun içine girmiştir. Kanun vâzı o esasa uygun bir kanun çıkarmak mecburiyetindedir ve hiçbir kanun Anayasaya aykırı olmayacağına göre, kanun vâzı Anayasanın bu hükmüne uymak zorundadır. Ama bu alelade bir kanundur. Yarın Cumhuriyet Senatosu üye-

leri ve milletvekilleri seçimleri kanunlarında şu kanunun hükmü tamamıyla tadil de edilebilir. O zaman ne olacak? Bir teminat mı getirilmiş oluyor? Hiçbir suretle. Yarın teşekkül edecek ekseriyet 2 şeyden birini yapabilir arkadaşlar ve istediği gibi bunu yapabilir. Şuraya hangi hükmü sevk edersek edelim istediği gibi yapabilir. İster Partiler Kanununa, ister Milletvekilleri veya Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimi Kanununa. Ama, tercihan kanun tekniği bakımından Siyasi partiler Kanununa bâzı maddeler ekler, bu kanunun bâzı maddelerini tadil eder ve Sayın Bahri Cömert arkadaşımızın arzu ettiği, benim de gönlümün şahsan arzu ettiği şekilde bütün partililerin iştirak edebileceği tarzda önseğim müessesesini tatbikat hükümleriyle birlikte getirir. Yahut da başka bir şey yapar, bunları getirmez ve bu maddeyi de ilga eder, kimsenin de söyliyeceği bir şey olamaz. Yahut başka bir üçüncü yolu tercih eder, bu maddeyi ilga etmez, fakat tatbikat hükümlerini de getirmemek yolu ile bu maddenin uygulanmasını önler. Ne kazanıyoruz bu maddeyi buraya koymakla? Hiçbir şey kazanmıyoruz. Önümüzdeki seçimlerde bu madde uygulanmayacaktır. İleriki meclisler, Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri seçimi Kanununda yahut başka bir kanunda önseğimi bütün partililerin iştirak edecekleri bir sistem haline sokacak tatbikat hükümlerini kanunlaştırmadıkça bu prensip maddesinin uygulanmasına imkân yoktur. Kanunlarda uygulanmayacak maddeler yer almaz arkadaşlar, uygulanacak maddeler yer alır. Binaenaleyh, zannediyorum Bahri Cömert arkadaşımız bir noktada benim şimdiki mâruzatıma muvazi bir husus dermeyan etti, dedi ki; Karma Komisyon önseğimi bütün partilere uygulanır şeklinde kabul etsin ve ettiği zaman bunun tatbikat hükümlerini de buraya getirsin. Sayın Cömert arkadaşımızın bu beyanını yanlış anlamamışsak, eğer bu fikirde iseler, o zaman bu maddenin reddi gerekir. Reddini talebetmeleri gerekir. Bu madde reddedildiği taktirdedir ki, Karma Komisyon önseğimi kendi istedikleri gibi getirme imkânına ve tatbikat maddeleriyle birlikte getirme imkânına kavuşur. Aksi halde bu hükmün tatbik kabiliyeti yoktur. Kanunlar tatbiki mümkün olan, tatbik edilmesi gereken hükümleri sevk eder ve kanunlar temenniler heyeti mecmuası değildir arkadaşlar.

NAİM TIRALI (Giresun) — Öyle yapalım.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — «Öyle yapalım» buyduğumuz zaman şimdi yapılacak şeyin benimsemek veya benimsememek olduğunu Sayın Tirali'ye ve Yüce Meclis'e hatırlatırım. Şu anda takrirlerle madde değiştirmek yetkisine sahip değiliz. Bunu reddederseniz, ancak Karma Komisyon o zaman öncekini bütün partililere teşmil edecek şekilde yalnız prensip maddesi ile değil, tatbikat maddeleri ile birlikte getirmek imkânına sahibolur.

Bendeniz Karma Komisyon değilim Sayın Tirali. Malûmuâliniz Karma Komisyon; Geçici Komisyonun kendi aralarından seçeceği üyelerle, Senatonun ilgili komisyonunun kendi aralarından seçeceği üyelere kurulur. Geçici Komisyona üye olarak seçilmiş bulunuyorum elimden gelen gayreti sarf ederim, dedim. Bu sözü şahsan verdim, şahsan yerine getirebileceğimi de unuyorum. Çünkü oraya Senato'ca seçilen üyelere de biliyorum. Bunu şahsi bir taahhüt olarak size getirdim ve zannederseniz verdiğim bu gibi taahhütlerden şimdiye kadar gerçekleştirmediğim vârit değildir. Şimdi şu hususu tekrar belirtiyim. Bu hususta böyle bir taahhüt verebilecek durumda da değilim. Ancak şunu belirtiyim ki, Karma Komisyon ne yapar? İki şeyden birini yapar muhterem arkadaşlarım. Ya bu maddenin buraya girmemesini tavsiye eder. Veyahut da bu maddenin buraya girmesini ancak aşağıdaki tatbikat hükümlerinin de bu maddeye uydurulmasını sağlar. Birine şıkkı seçerse Karma Komisyon yani, bu madde tayıyıldı, hiç böyle bir şey olmasın dersen, birleşik toplantıya mesele gelecektir.

Birleşik Toplantı o zaman Karma Komisyonun görüşünü Senatonun görüşüne ittibâ eder. Ve bugünkü şekliyle yani Sayın Bahri Cömert'in istediği temenni şekliyle yine bu madde kanunlaşır.

Şunu da Yüce Heyetinize belirtmek isterim ki, Senatonun ilâve ettiği 27 nci ek madde yani, yeni madde olarak eklediği 27 nci ek madde hususunda Senatoda da Millet Meclisinde de tam ekseriyet mevcut ise, bu maddenin kanunlaşmasını Karma Komisyonun bu maddenin tayıymı tavsiye etmesi önliyiyecektir arkadaşlarım. Ama, her hal ve kârda şu madde burada benimsenirse,

teknik bakımdan bir mahzur hâsıl olacak. Çünkü sadece temenniden ibaret bir madde sevk edilmiş olacak. Ayrıca Karma Komisyonun öncekini Sayın Bahri Cömert arkadaşımızın istediği gibi bütün partililerin iştiraki suretiyle tanzim etmesi imkânı da selbedilmiş olacaktır. Hiç değilse bu imkân bugün mevcuttur. Çünkü, Karma Komisyonunda meselenin hangi şekle vardırılabileceğini bendeniz şu anda kestirebilecek durumda değilim, Karma Komisyona seçilebilecek bileümle insanları gözden geçirdiğim zaman dahi. Ancak, her hal ve kârda Karma Komisyon ya bunun tayıymı temin edecek ve yahut kabul edecek fakat bütün tatbikat hükümlerini de getirecektir. Şimdi, bunu kabul ettiğiniz takdirde ne olur? Karma Komisyonun bu prensibi birlikte tatbikat hükümlerini getirmesini önlemiş olursunuz. Yok eğer Karma Komisyon bu maddenin metinde hiç yer almasını tavsiye ederse, o zaman birleşik toplantıda madem ki, öncekinin bütün partililerin iştiraki suretiyle yapılması konusunda ekseriyet vardır, olacak şey yine Senatonun metninin bugünkü şekliyle kabul edilmesi olacaktır. Yine de Sayın Bahri Cömert arkadaşımız ve onun tezinde olan arkadaşlarımız hiç kayba uğramamış bulunacaklardır. Komisyon bu konuda - tekrar arz ediyorum - Sayın Bahri Cömert arkadaşımızla aynı gönül ve kalb plânu üzerindedir. Komisyonumuzun burada bu maddenin reddini tavsiye etmesinin sebebi, münhasıran itiraf edeyim ki, anlatılması hayli güç, anlatanı hayli antipatik kılar. Birtakım kanun tedvinine mütaallik soğuk, buz gibi soğuk sebeplerden ibarettir. Ama Yüce Meclis takdir buyuracaklar ki, kanunlar birtakım usullere uygun olarak yapılır. Ve kanunlarda sadece temennilere mütaallik hükümler yer alamaz. Kanunlarda tatbik edilebilecek olan hükümler yer alır. Komisyonumuzun görüşü budur. Komisyon bana bu hususu müdafaa etmek hususunda mezuhiyet vermiştir.

Şimdi, tekrar bir hususu arz edeyim sevgili arkadaşlarım. Karma Komisyon ne yapacaktır? İki ihtimalden birisi, ya bu metnin tayıyma tarafı olacaktır. O zaman, birleşik toplantı, senatörler ve milletvekilleri bir arada toplanacak bu maddenin Senato metninde benimsenmesinde olduğu gibi benimsemesine eğer ekseriyet varsa istediği gibi karar verebilecektir, hiçbir kaybı olmayacaktır, sevgili Bahri Cömert arkadaşım gibi dü-

şünen milletvekillerinin. Buna mukabil Karma Komisyon bir başka yola gidebilecektir. Karma Komisyon bu prensibi aynen kabul edecek yani önseçim bütün partililerin iştirakiyle yapılabilir diyecek, arkadan bütün hükümleri de bunun tatbikatını sağlayacak şekilde tanzim ettikten sonra bugün halen yürürlükteki 28 ilâ 29 hariç, çünkü o merkez yoklamasına dâhildir, Millet Meclisi metnindeki 30 ilâ 50 nei maddeleri 31 nei madde de hariç, geçici madde olarak tanzim edecek ve önümüzdeki ilk seçimlerde uygulanmasını sağlayacaktır. Bu ihtimal, her iki ihtimal yarı yarıya mevcuttur. İkinci ihtimal tahakkuk ederse, Sayın Bahri Cömert arkadaşımızın tezi eğer ekseriyet burada varsa kolaylıkla galebe çalacaktır. Birinci ihtimal tahakkuk ederse yani Karma Komisyon bu yola gitmeyip de Senatoca yeni eklenen 27 nei maddenin tayyına taraftar olursa, eğer senatörler ve milletvekilleri burada toplandıkları zaman Bahri Cömert arkadaşımızın istikametinde ekseriyet tezahür ederse, bugün Senatodan gelmiş olan metin aynen kanunlaşacaktır. Şu halde arkadaşlarımız lütfetsinler, bu yeni eklenen 27 nei maddenin benimsenmemesini temin buyursunlar ve mesele Karma Komisyona gitsin, Karma Komisyon meseleyi tezekkür etsin. Gönül öyle arzu eder ki, Karma Komisyondan mesele, Bahri Cömert arkadaşımızın - bunu ben deniz şahsan ifade ediyorum, komisyon adına ifade etmiyorum bu hususu - Bahri Cömert arkadaşımızın temenni ettiği şekilde ama, kanun tedvinine uygun bir tarzda ve yoklamaların bütün partililerin iştiraki ile değil, tüzüklerde gösterilenlerin iştiraki ile yapılmasını mümkün kılmak, bu seçimler için mümkün olmadığı herkesçe kabul edildiğinden bu esasa göre tanzim edilmiş maddeler de o zaman geçici maddeler olarak kanunda yer alsın. Çıkaracağımız kanun, kanun tekniği bakımından da lütfetsinler dört başı mamur bir eser olsun.

Şunu söylüyorum, tekrar tekrar arz ediyorum, reddedin bunu, farz ediniz ki, bunu şimdi benimsemediniz, Karma Komisyon da bunun tayyını teklif etti. Yine bir şey kaybetmiyorsunuz arkadaşlarım. Birleşik toplantıda Bahri Cömert arkadaşımızın tezi etrafında ekseriyet hâsıl olduğu takdirde ki bu birleşik toplantıdır, senatör ve milletvekilleri de vardır, yine

bugünkü Senato metni aynen kanunlaşmış olacaktır. Bir değişiklik olmayacaktır. Ama bu maddeyi benimsememek suretiyle hiç değilse yarı yarıya bir imkân açmış oluyorsunuz. Önseçim Sayın Bahri Cömert'in istediği şekilde hem prensip hükmüyle, hem tatbikat hükümleriyle burada yer alır ve önümüzdeki genel milletvekili seçimlerinde uygulanacak hükümlerde ayrıca geçici hükümlerin içinde yer almış olur. Böylelikle kanun tedvini tekniği esasları da ihlâl edilmemiş olur, arkadaşlar.

BAŞKAN — Sayın Kırcı, bir dahaki konuşmalarınızda komisyon adına kürsüye çıktığınız anda şahsi görüşlerinizi lütfen iletmeyiniz. Şahsi görüşlerinizi şahsınız adına söz aldığınız anda bildirirsiniz.

Buyurun Sayın Bilgiç, Adalet Partisi Grubu adına.

ADALET PARTİSİ GRUPU ADINA SADETTİN BİLGİÇ (İsparta) — Muhterem arkadaşlar, bu kanun tasarısı Meclise geldiği günden itibaren, Parlâmento gruplarımızı ileri derecede ilgilendiren husus önseçim müessesesinin nasıl yapılacağı hususu olmuştur. Biz Partilerarası Komisyonda bu 27 nei maddeyi 28 nei madde şeklinde tedvin ederken, hiçbir zaman vatandaşlarımızın seçmek yeterliğine sahip olmadığı hususu bahis konusu dahi olmamıştır. Elbetteki, büyük seçimleri yapan vatandaş, vatandaş olarak, partili seçmen olarak, partili olarak da seçeceği parti adaylarının en iyisini seçmeyi bilir. Ancak, burada bahis konusu olan ve Partilerarası Komisyonda daha ziyade tatbikat bakımından bu seçime yetiştirilmesi ve bu seçimi bundan evvelki seçimlerde olduğu gibi büsbütün başıboş bırakmamasını mümkün hale getirmek üzere, teşkilâtımızın daha disiplinli bir şekilde hâkim teminatı altında ilçe seçim kurullarının nezaretinde, delegeler ve partililerle, yönetmeliğin ve tüzüğün tesbit edeceği partili üyelerle bu oyları kullanmalarını gizli rey ve âleni tasnif esasına bağlamıştır. Elbette ki, partilerimize mensup vatandaş, hangi partiye mensubolursa olsun, en iyisini ve doğrusunu seçmek için büyük ölçüde gayret sarf edecektir. Şimdiye kadar partiler teşkilâtları da bu zamana kadar geçirdiğimiz muhtelif kademe seçimlerinde görülmüştür ki, daima iyisini seçmek için büyük gayretler ve çarpınışlar göster-

mişlerdir. 1963 mahallî idareler seçimlerinde dahi biz kendi partimizde yakinen biliyoruz ki, idare heyetlerinden müteşekkil, delegelerden müteşekkil olan organlarımız il belediye reislikleri için kendilerinin hemşehrileri olarak memleketin neresinde olursa olsun en liyakatlisini bulup getirmek için çaba sarf etmiş ve bunda da muvaffak olmuşuzdur. Elbetteki, eğer biz parti kademelerini, delege tesbit ederken, mutlak usulsüzlük ve tüzüklere riayetsizlik içerisinde delege tesbitlerini kabul edecek olursak, o zaman partilerimizin ve teşkilâtımızın devamlı surette kanunları çiğnediğini de benimsemiş olmamız lâzımgelir. Bugün partilere hayatiyet veren parti teşkilâtlarımız elbetteki tüzük tatbikatında da âzami derecede hasasiyet göstermek gayreti içerisinde bulunmuşlardır ve bulunacaklardır. Bunun aksini düşünmek uzun bir süre Parlâmentoya gelmeden evvel teşkilât kademelerinde bulunan arkadaşlarımızın orada buldukları zamanlarda, burada ifade etmeye çalıştıklarımızı tatbik ettikleri mânâsına gelir ki, Türkiye, bünyesi itibariyle Amerika'ya, Almanya'ya benzememektedir. Türkiye'nin idari taksimatı ve idari kuruluşu, coğrafi durumu itibariyle çok farklılıklar arz etmektedir. İşte bunun içindir ki, biz bu devre için bir önseçimin bütün partiye kayıtlı vatandaşlar üzerinde tatbik kabiliyeti olamayacağı endişesiyle böyle bir tatbikatı yapamamaktan- sa, eskiye nazaran daha iyisini yapmak düşüncesi ile bunu getirdik. Ama, şu da bir vâkıdır ki, Türkiye'de köylerde vatandaşları partiye kaydettiğimiz gün seçimin gizliliği daha önseçimde ortadan kalkacağı da aşikârdır. 250 seçmeni bulunan bir köyde seçmenlerin 175 i bir partide yer alacak olursa o kaza hudutları içerisinde bu şekildeki bir dağılış karşısında reylerin yüzde 60 - 65 inin bir siyasi parti etrafında toplandığı görüldüğü andan itibaren işte o zaman artık büyük seçimin gizliliği ortadan kalkmış olur. Bunun içindir ki bu ve buna benzer, burada uzun uzun vaktinizi almak istemiyorum, bu ve buna benzer sebeplerle önseçimden sarfınazar edilmiştir. Kütüklerin siyasi partilerimizde üye kütük defterlerinin de henüz intizamlı bir şekilde tutulmadığı, bunu tutmak için de noterden tasdikli defterlerin tesbit edilerek üyelerin karar defterlerine geçirilerek

karar tarife numaraları ile evvelâ kütüklerin tanzimi zarureti üzerinde durulmuş, bunların tekemmülünden sonra partilerimizde kayıtlı üye esasları üzerinden önseçimin yapılabilmesini de bir nevi hazırlık mahiyetinde olan bu madde 28 nci maddedeki şekilde tedvin edilmiştir. Yoksa, hiçbir zaman partilerarası komisyon kendisine vücut veren partili seçmenlerini bilgisizlik, liyakatsizlik, cehalet ile itham ederek bu maddeyi tedvin etmemiş, bilâkis onlara sonsuz itimadından ötürüdür ki, köy ve mahallelerde yapılacak seçimlerle delege tesbitlerini ve bu delegelerle de yine hâkim teminatı altında yapılacak olan yoklamaların bundan evvelki sistemlere nazaran çok daha uygun olacağı ve bu seçime yetiştirilebileceği noktasından hareket etmiştir. Bunun içindir ki bu maddeyi buraya getirmiştir. Bilhassa partilerarası komisyonda ve diğer komisyonlarda sureti katiyede vatandaşların itimatsızlıktan mütevellit bu maddelerin tedvin edildiği iddialarına sureti katiyede iştirak etmiyoruz. Biz vatandaşlarımızın liyakatine inanmış ve demokratik nizama girmiş bir düzen içerisinde elbetteki Türk vatan-dışı daha iyisini ve daha mükemmelini zaman içerisinde yapmak imkânlarını bulacaktır. Bizim ricamız bu madde burada kabul edilmiş olsa bile, Komisyon Sözcüsü de bunu izah ettiler, bu maddenin getirdiği diğer maddelerin de burada tedvin edilmesi gerekir ki, bu şekliyle kalan bu madde önümüzdeki Parlâmento tarafından bunu tatbik edecek diğer maddeler getirilmediği müddetçe yine tatbik kabiliyeti olmayan ve sadece temenni mahiyetinde olan bir maddeden ibaret kalacaktır. O bakımdan buraya fuzuli olarak girdiği telâkki edilmiş ve kaldırılması talebedilmiştir. Eğer bu, Parlâmento Millet Meclisi ile ve Senatosu ile böyle bir önseçimi lüzumlu ve zaruri görüyorsa önümüzdeki devre teşekkül eder etmez Hükümetten bir tasarı gelmesini beklemeden 30 ncu maddeden itibaren 51 nci maddeye kadar olan 20 maddelik bir kısmı yeni esaslara göre tadil eden bir teklif getirir, komisyonlardan geçirerek burada kanuniyet kesbettirebilir. Buna mâni olacak hiçbir kuvvet de yoktur. Bu tatbikat bu hükümler için uygulanır. Önümüzdeki tatbikat için de önseçimi uygulamayı gerekti- ren, hele bu kanunun çıkışından itibaren de ar-

tık sistemli bir kütük defterleri ortaya çıktığına göre ve partili kayıtlı üyeler bir esasa bağlandığına göre, onun üzerinde bir de bu tecrübe edilebilir. Ama ben katiyetle ifade ediyorum ki, Türkiye'nin tatbikatına göre, önseçim müessesesi büyük seçimlerin gizliliğini ortadan kaldıracak ve daha seçimlere gitmeden bir ay veya birbuçuk ay evvel hangi partinin iktidara geleceğini şimdiden ortaya koyacaktır ki, bunun mahzurları da ayrıca hesaba katılmalıdır. Bu benim şahsi kanaatimdir. Sayın Başkan'dan özür dilerim, grup adına söz aldığım için şahsi kanaatimi söylememem iktiza eder ki. Bunu da ayrıca özür diliyerek ifade etmek isterim.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde üzerinde görüşecek arkadaşların sözlerinin beşer dakika ile kayıtlanması için bir önerge vardır. Okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

Konuşmaların beş dakika ile tahdidini arz ederim.

Kırşehir
Ahmet Bilgin

RÜŞTÜ ÖZAL (Konya) — Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Çok rica ediyorum kısa olsun, çünkü maksudolan gaye bu şekilde usulî tartışmalarla kayboluyor.

RÜŞTÜ ÖZAL (Konya) — Muhterem arkadaşlar, denilebilir ki, Siyasi partiler kanun tasarısının en önemli maddelerinden birisi de önseçim müessesesidir. Bu müessese üzerindeki konuşmaları bilhassa beşer dakika gibi bir müddetle kayıtlamanın, kanunun ruhunu meydana getirmek, asıl maksadı meydana getirmek hususundaki çabaların yeterli olmadığı kanısındayım. Lütfen itibar edilmesin ve arkadaşlarımız da fikirlerini daha açık beyan etmek imkânını bulsunlar, hürmetlerimle.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Ben de aleyhinde konuşmak istiyorum, mümkün mü efendim?..

BAŞKAN — Sayın Ülker, buyurun, aleyhinde konuşmanız da mümkün.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar; eğer bu 5 dakikada anlatılabilecek bir mevzu olsaydı, kıymetli Komisyon Sözcüsünü

teyidediyorum. Kıymetli Sözcü burada 35-40 dakika konuştu ve bazı şeyler söyledi. Hepimizin dimağında birtakım tereddütler yaratıldı. Onun için bizim de gerek Komisyon Sözcüsü arkadaşlarımıza ve gerekse aksi tezi savunan arkadaşlarımıza karşı cevaplarımızı verebilmemiz ve fikirlerin belli olabilmesi için tahdit kaldırılсын ki, biz de oyumuzu rahatlıkla kullanalım. Onun için lütuf buyurun, buraya gelenler zaten her zaman bu işe gelen arkadaşlardır. Bir saat uzayabilir, uzasın. Ama, kanunun ruhunu teşkil eden en mühim bir maddede fikirlerimizi ifade edelim ve milletin iradesi tam tecelli etsin.

BAŞKAN — Sayın Arar, önergenin lehinde, buyurun.

KÂZİM ARAR (Çankırı) — Muhterem arkadaşlar, tahrir aleyhinde konuşan arkadaşlarımızın fikirlerine tamamen katılıyorum. Yalnız, bu kifayet önergeleri aleyhinde yapılan konuşmalar sırasında, bir nokta nedense ihmal ediliyor. Bunun arkasından gelecek yine bir yeterlik önergesidir.

BAŞKAN — Bu yeterlik değildir. Konuşmaları beş dakika ile kayıtlamak istiyor.

KÂZİM ARAR (Devamla) — Bu tahdidin arkasından gelecek kifayet önergesini arkadaşlar unutuyorlar. Esasen üç arkadaş konuştu. Bir de komisyonu Divan adede ithal edecek olursa, dört; iki arkadaştan sonra hiç kimse konuşamayacaktır. Bu bakımdan aleyhinde olmama rağmen birkaç kişinin daha fazla konuşabilmesi, icmalen konuşabilmesi için beşer dakikalık tahdidi kabul edelim. Çünkü, kifayet tahriri bunu kökünden kaldıracaktır. Bu itibarla beşer dakika ile kayıtlı olursa arkadaşlarımız, kifayet tahririni vermekte tereddüt göstereceklerdir. Tahririn kabulünü istirham ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Bilgin.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz çok zaman böyle tahditlerin aleyhindeyimdir. Ama, bu madde vaktiyle Partilerarası Komisyonunda günlerce ve günlerce müdafaa edilmiş ve partilerin ittifakı ile bu maddenin bu şekilde tedvin edilmemesi ve önseçimde sarfınazar edilecek diğer bir mutabakat esasen gruplarca hâsıl olmuştur.

RÜŞTÜ ÖZAL (Konya) — Senatoda ne olmuştur?

AHMET BİLGİN (Devamla) — Müsaade buyurun efendim, her zaman seninle aynı fikirde olurum ama, bugün aynı fikirde değilim, Sayın Rüştü Bey kardeşim.

Şimdi burada deniyor ki, bu Meclisimizde esasa bağlanmış ve gruplara ittifak ile kabul edilmiş bir durum olmasına rağmen, buraya çıkan arkadaşlarımız, Seçim Kanununda konuşulması icabeder şekilde birtakım uzun nutuklarla maddenin uzamasına ve zamanımızın kaybolmasına sebebiyet vermektedirler. Önümüzde az bir müddet kalmasına rağmen birçok çıkaracağımız kanunlar da mevcud olduğuna göre, biz vaktimizi gayet hesaplı olarak kullanmaya mecburuz arkadaşlar.

İşte bu itibarlardır ki, esasen evvelce üzerinde ittifaka varılmış olan bir maddenin artık uzun boylu nutuklar atılması suretiyle burada konuşulmasına taraftar olmadığım için bir önerge verdim, kabulünü rica ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Bu madde üzerindeki konuşmaların beşer dakika ile kayıtlanması hususundaki önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bundan sonraki hatipler beşer dakika ile kayıtlı olarak konuşacaktır.

Buyurun Sayın Giritlioğlu.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Çok değerli arkadaşlarım, kanaatim odur ki; Siyasi Partiler Kanunu ile cemiyetimize kabul ettirebileceğimiz en orijinal fikir önseçim prensibinin kabulü idi. Büyük Millet Meclisi önseçim hususunda uzun tartışmalar yapmasına rağmen, hâlâ karar birliğine varmış bulunmuyor. Değerli komisyon üyemiz önseçimin lüzumuna inandıklarını söylediler. Parti grubu adına konuşan değerli arkadaşımız önseçimin lüzumu üzerinde durmadılar. Binaenaleyh, ferdi ve şahsi fikirler hâkim olacaktır. Şahsan önseçimin memlekete büyük faydalar getireceği kanısındayım. Büyük Millet Meclisine büyük adamların gelebilmesi için küçük yollardan, küçük insanların geçmesi sistemini bırakıp, büyük adamların geçebileceği, büyük kapıları ve büyük yolları açmamız gerekir. «Küçük yollar» tâbirini kasten söylüyorum. 1951 yılından itibaren teşkilâtta vazife gördüğümünden dolayıdır ki, maalesef bu itirafı yapmak zorundayım. Teşkilâtların hissî ra-

bitaları vardır, şahsi anlaşmaları vardır. Parti teşkilâtları genel merkezlerin direkt ve indirekt tesirleri altındadır. Bütün bunları bertaraf etmemiz için, önseçim sistemini kabul etmemizde zaruret vardır. Önseçim millî iradeyi tecelli ettirecek tek sistem olarak karşımızda bulunuyor. Muhterem arkadaşlarım, seçim kanunları kısıtlanmış bulunuyor, seçmen karma liste yapamayacaktır, seçmen dilediği kimseyi seçemeyecektir ve bu vaziyet karşısında, aday yoklamasındaki sırayı birinci plânda temin etmiş bulunan bir adayın seçimlerdeki durumu bir formaliteyi yerine getirmekten ileri geçemeyecektir. Bu vaziyet karşısında millî iradeyi asıl seçmenler tecelli ettiremeyecek, millî irade yerine maalesef teşkilât iradesi hâkim olacaktır. Önseçim, bu teşkilât iradesini ortadan kaldıran bir sistemdir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, amelî olarak temenni ve tavsiyelerime geliyorum. Cumhuriyet Senatosu bizim kabul etmediğimiz bir prensibi getirmiştir. O prensip 27 nei maddede vardır. Cumhuriyet Senatosu 27 nei maddeyle bütün seçmenlerin önseçime katılmalarını istediği halde, maalesef 28 nei maddeyle tezada düşmüştür. Komisyon Sözcüsünün ifade ettikleri gibi, 28 nei maddede de aynen Millet Meclisinin 30 neu madde hükmünü kabul etmiş. Yani, yoklama kurullarının önseçim yapabileceğini kabul etmiştir. Bu tezat içinde bizim bir hal çaresi bulmamız lâzımdır. Benim görüşüm şudur : Cumhuriyet Senatosunun 27 nei maddesini Meclis olarak kabul ettiğimiz takdirde, bu bir prensip maddesidir, prensip maddesi bu suretle Meclisin reyleriyle benimsenmiş oluyor. Prensip maddesini kabul ettiğimiz takdirde 28 nei madde kanunda fuzuli bir madde olarak kalacaktır. Ananokta prensip maddesidir ve o da 27 nei maddededir. 27 nei maddeyi bu seçimlerde işletmenin çaresi de mümkündür. Sayın Kırcadan bu noktada ayrılıyorum. «27 nei maddenin amelî değeri yoktur, bir temenni maddesidir,» diyorlar. Hayır, amelî değeri bulabiliriz. Geçici 3 neu maddede maalesef, 27 nei madde şumul içersine alınmamıştır. Binaenaleyh, Sayın Kırca burada yerden göğe kadar haklıdır. Komisyon adına Sayın Kırca dediler ki, «Bu madde reddedilecek olursa Komisyon adına taahhüd edemem.» Şimdi onun bu sözüne itibar etmek

mecburiyetindeyiz. Demek ki, Sayın Kırcı Komisyon adına 27 nci maddeyi tatbikî şekilleriyle birlikte karşımıza getirmek taahhüdünde değil. Şu halde lütfediniz Heyeti Umumiyece 27 nci maddenin prensibini evvelemerde kabul edelim. Bu kabulümüzle Komisyonu bağlamış olalım. Geçici üçüncü maddeye geldiğimiz zaman, geçici üçüncü maddeyi reddedelim. Komisyon Umumi Heyetin benimsediği prensibe uygun olarak geçici üçüncü maddeye bir tatbik şeklini bulabilecektir. Bu suretle Sayın Kırcı'nın bahsettiği mahzurlar bertaraf edilebilir kanaatindeyim. Aksi takdirde bu seçimlerde yapmayacağımız önseçimin bundan sonraki seçimlerde amelî değeri olmayacaktır.

Pek muhterem arkadaşlarım, partilerin kaydının olmadığı iddiası ileri sürülüyor, doğrudur. Türkiye'de hiçbir partinin doğru dürüst kaydı yoktur. Bu bende tahmini aşan bir kanaattir. Ancak, ne kadar kaydı olmazsa olmasın, önseçimlerde asgari miktarda elimizde rakam vardır. Bu asgari miktardaki rakam yoklama kurullarıdır. Yoklama kurullarının üzerine ilâve edilecek bazı partililerin isimleri kaydedilmiş bulunacaktır. Yüksek Seçim Kurulu böyle bir yetki ile teşhiz edildiği takdirde kısa bir zaman sonra partilerin kısmen olsun kayıtlarını tamamlamış olur ve önümüzdeki seçimlerde hakikaten millî iradeye dayanan milletvekilleri ve senatörlerimizi seçmek imkânını buluruz. Maddenin Cumhuriyet Senatosundaki metnine göre kabul edilmesini istirham ederim, saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın Kırcı, sizin de konuşmanız beş dakika ile kayıtlı.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, her şeye cevap vermek niyetinde de değilim. Sadece bir ufak hususa temas etmek istiyorum. Sayın Giritlioğlu, «Böyle yaparsak Komisyonu bağlarız.» dedi. Şimdi Komisyonu yine bağlıyamazsınız. Çünkü, birleşim toplantıda karşısında bulacağınız Komisyon, şu anda naçiz şahsımın temsil ettiği Millet Meclisinin Siyasi Partiler kanunu tasarısını incelemekle görevli Geçici Komisyon olmayacaktır. Birleşik toplantıda huzurunuzda çıkacak olan komisyon, o komisyon adına naçiz şahsım yine bu kürsüde arzı endam etsem bile, başka bir komisyon olacaktır. Hangi komisyon? Türkiye Büyük Millet Meclisinin

Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi arasında Siyasi partiler kanunu tasarısı üzerindeki ihtilâflı maddelerini, metinlerini hazırlamakla görevli, yarısı senatör, yarısı milletvekili komisyonu olacak, yani başka bir komisyon olacaktır. Sayın Giritlioğlu, komisyonu buna da bağlarız, dediler. Şu veya bu maddeyi koymak veya çıkarmak suretiyle bu komisyon şimdi burada mevudolan komisyondan başka bir komisyon olacağı için, onu bağlamak zaten mevzu bahis olamaz. Şimdi, tavsiyeleri nedir? 27 nci maddeyi kabul edelim. 27 nci maddeyi kabul edelim ama, birinci geçici maddeyi reddedelim. Böyle olunca ne olacaktır? Tatbikat hükümleri ona göre ayarlanacaktır. Tatbikat hükümleri ona göre ayarlanacaktır ama sevgili arkadaşlarım, çok da vahim bir husus ortaya çıkacaktır. Şu hususta müttefikiz, zannediyorum ki burada temenni diye kabul edilmesi Senatoca derpiş edilen yeni 27 nci maddede yer alan husus nedir? Bu genel seçimlerde tatbik edilmeyecektir. Bu genel seçimlerde bütün partililerin önseçime iştirakinin maddeten mümkün olduğunda, söylediğim gibi aramızda ittifak vardır. Ne bu parti kütüklerini hazırlamaya imkân vardır, bütün partilileri partililerin kendilerinin tesbit etmesine imkân vardır, ne de bütün partilileri köyde, kentte Devletin kütük yapmak suretiyle tesbit etmesi için şu anda maddi imkânı yoktur. Peki Sayın Giritlioğlu'nun yanına gidecek olursak ne olacaktır? Geçici madde olarak kabul edilen metin reddedilince, bu sefer tüzükleri ile yani, eskisi gibi yoklama adlî teminat altında yapmak için bugün mevudolan hükümler de uygulanamayacak ve önümüzdeki seçimde kütükleri dahi tesbit edilmeksizin bütün partilerin iştirakinin derpiş eden hükümleri buraya koyacağız, fakat bunları tatbik edemeyeceğiz. Üstelik bugüne kadarki ölçüde doğru dürüst bir yoklama yapmak imkânından dahi mahrum olacağız. Çünkü, kimlerin buraya iştirak edecekleri belli olmayacak. Çok rica ve istirham ediyorum, kanun tedvini ve tekniği sadece temennilerle kanunları halletmeye imkân vermez. İşte, istirham ediyorum, şu anda bunu reddedelim, reddedersek iki ihtimalden biri arkadaşlarım. Karma Komisyon ya bu temenninin çıkarılmasını ister, o zaman birleşik toplantıda senatörlerin ve milletvekillerinin ekseriyeti bu temenni hükmünün

yine de kalmasını arzu ediyorlarsa buna muktedirler veya Karma Komisyon der ki, şimdiki mahdut yoklama usulüne mütaallik hükümleri geçici madde yapsın. Buna mukabil önseçimin bütün partililerin iştiraki ile yapılmasına mütaallik prensibi kabul ediyorum, tatbikat maddeleri de getirdim der ve bunu bu şekilde oylarınıza sunar. İki ihtimalden bir tanesi için % 50 şans, her hal ve kârda eğer, Bahri Cömert arkadaşımızın tezi galip geldiği takdirde bu tezi düşünenler bu maddeyi şu anda benimsemekle hiçbir şey kaybetmeyeceklerdir. Bu, her hal ve kârda aynı ihtimaller önümüzde açık duracaktır. Bu itibarla yine kanun tedvini ve tekniği bakımından bu yeni Senatoca ilâve edilen 27 nci maddenin reddedilmesini bilhassa istiham ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Ataöv.

İHSAN ATAÖV (Antalya) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Sayın Zeytinoğlu.

AZİZ ZEYTİNOĞLU (Eskişehir) — Muhterem arkadaşlarım, bütün bu konuşmalardan anlıyoruz ki, bu önseçim müessesesini kabul ediyorlar. Bütün konuşan arkadaşlarımın hiçbirisi burada aleyhinde konuşmadılar. Yalnız kanunda nasıl yer alsın, bunun üzerinde durdular. Binaenaleyh, hakikaten kanunda diğer boşlukların doldurulması için ve bizim buradaki konuşmalarımız seçilecek Karma Komisyona ışık tutacağı için biz bu maddeyi Komisyonun bize söylediği gibi, reddedelim. Fakat, buradaki konuşmaların ışığı altında Geçici Komisyona, gayet tabii ki, Geçici Komisyon bunları tetkik edecektir, aksi takdirde önümüzdeki müşterek toplantıda kendisi müşkül durumda kalacaktır. Arkadaşlarım, bugün biz küçük bir zümrenin seçimlerini büyük bir kütleye teşmil etmek suretiyle bu güzel memleketimizde hakikaten demokratik bir usulle seçim yapmak istiyoruz. Esasen gayemiz budur. Küçük bir zümrenin hâkimiyetini veyahut da her hangi bir şekilde hareketini önlemek ve bunu tamamen büyük bir kütleye vermek suretiyle tamamiyle demokratik bir usulü getirmek istiyoruz. Esasen bunun mücadelesindeyiz. Bütün bu konuşmalar bunu göstermektedir.

Arkadaşlar, bu hiçbir zaman seçimin gizliliği prensibini ihlâl etmez. Bugün her partinin aldığı oy miktarı malûm. Her mahalle ve köy-

de aldığı reyler malûmdur. Arkadaşlar hiç seçim yapılmamış gibi konuşuyorlar. Binaenaleyh, bu gizliliği hiçbir zaman bozmaz. Şimdi yoklamaya her partide kayıtlı kimselerin yüzde biri veyahut da ellide biri ancak iştirak etmektedir. Biz yüzde birlerle veya ellide birlerle buraya geliyoruz, demektir. Bunun yerine, yüzde yüzlerle gelelim yani, her partinin üyesinin tam ittifakiyle gelelim istiyoruz. Bu gayet güzel bir mücadele, münakaşa. Onun için bu konuşmalarımız Geçici Komisyona veyahut da Karma Komisyona ışık tutsun. Buna göre bu maddeyi tedvin etsin. Bu şartlara göre bunu reddedelim. Ben bu hususu savunuyorum arkadaşlar. Biz hiçbir zaman bugünkü teşkilâtımızın tüzüğe ve kanunlara aykırı hareket ettiğini tahmin etmiyorum. Katiyen böyle yapmakla da onlara böyle bir isnatta bulunmuyorum. Bugünkü bütün partilerin teşkilâtları gayet tabii tüzüklere ve kanunlara göre hareket ediyor. Bundan sonrakiler de böyle hareket edeceklerdir. Bizim bütün gayemiz onları kötülemek değil. Bizim bütün gayemiz demokratik usullerle, her partinin kayıtlı üyelerinin yüzde yüzünün bu adaylık müessesesine iştirakini temin için burada uğraşiyor ve çalışıyoruz. İşte arkadaşlarım, bütün bu fikirler altında hakikaten bu şekilde tedvin edilmek üzere maddeyi reddedersek, iyi olur kanaatindeyim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ülker, buyurunuz efendim. («Yeterlik önergesi var» sesleri.) Efendim yeterlik önergesi geldi fakat, İhtüzüğümüz gereğince henüz oylarınıza sunulacak hale gelemedi.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, Sayın Coşkun Kırca arkadaşımızın iki tane bellibaşlı iddiası var. Bunlardan bir tanesi, bu iş kanun tekniğine uygun değildir, çünkü kanun lâzımgelen maddeleri ihtiva etmiyor, başka bir kanuna bırakıyor. Bendeniz kanun tekniği bakımından bunun hiçbir mahzuru olmadığı kanaatindeyim. Yeni Anayasamızda da, -ki bir kanundur Anayasa - Anayasamızda en aşağı 30 - 40 noktada...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Alâkalı değil. Anayasa kanundan üstündür. Hiç alâkası yok.

REŞİT ÜLKER (Devamla) — Size göre öyle. Anayasamızda birçok noktalarda, şu noktada kanun yapılacaktır, deniyor. Anayasa diğer

kanunlardan üstün olmakla beraber vasıf itibarıyla kanundur. Bunun gibi, şu anda onun hazırlığını yapmadım. Tatbikatta da başka kanunlarda bulmak mümkündür. Burada mühim olan şey, Senato acele bir hal karşısında uzun uzun kanunu uzatmamak için, vakit geçirmemek için getirmiş, prensibi vaz'etmiş. Önümüzdeki seçimde, bu seçimde değil, bundan sonraki seçimlerde tatbik edilsin diye önseçimi koymuş. Binaenaleyh, teknik bakımdan bunun böyle konmasında hiçbir mahzur yoktur. Kanun vâzı yasama meclisleri işaret etmektedir; bizim fikrimiz önseçim yolundadır, önseçim demokratiktir diye kanuna bu hükmü vaz'etmektedir, bir vazife vermektedir gelecek meclislere, siz bu hususta kanunlar çıkarın diye. Çıkarır mı, çıkarmaz mı? İsterse çıkarır, isterse çıkarmaz. Ama, bu hükmün buraya konmasından hiçbir kaidenin ihlâl edildiği söylenemez ve önseçimin prensibini de kabul ettiği söylenebilir.

Önseçimin kendisine gelince, bu, Partiler Kanununun en önemli hükümlerinden, en demokratik, en güzel hükümlerinden birisidir. Sayın Emin Paksüt'ü zevkle dinledik, o zaman, yani bu kanunun hazırlığını yapan komisyonda bulunan arkadaşımızı. Burada gerekçesi var, gayet güzel. Hükümet tasarısında önseçimin en çok önem verilen şekilde yazılmış maddeleri de var. Hükümet tasarısında, yani getirilen ilk tasarıda bunlar var. Bakınız ne diyor : «Bilindiği gibi seçmene arz edilecek aday listesinin tanzimini oligarşik heyetlere bırakmak demokratik düşünce ve inançla bağdaşır bir hal tarzı değildir. Bu itibarla çağdaş demokrasiler parti cihazının veya mahdut lider ekibinin hâkimiyeti yerine, partiye oy veren seçmenlerin, yani parti taraftarlarının yahut hiç değilse parti üyelerinin, parti adaylarının tesbiti ameliyesine katılmalarını kabul etmiştir. Parti liderinin yahut merkez karar organının veya mahallî yönetim organlarının aday tesbitinde yetkili sayılması mahzurlu sonuçlar doğurduğundan siyasi partilerimiz aday tesbitini, bir ölçü içerisinde geniş heyetlere, yani yoklama kurullarına bırakmak yoluna gitmişlerdir.» Uzun uzun izah ediyor.

İkinci noktaya gelince; deşler ki arkadaşım, bendeniz de taraftarım, ben de işitmişimdir Sayın Coşkun Kırc'a'nın ağzından önseçimlere taraftar olduğunu. Ama takdir buyurun, bir Kar-

ma Komisyon kurulacak, bu Karma Komisyonun üyesi mahdut. Bilmiyorum miktarını kaç kişi, beş mi, sekiz mi? Karma Komisyonu Yüce Meclisiniz şimdiden bağliyabilir mi? Bağliyamaz. Bağliyamadığına göre, o Karma Komisyon bizim bu fikirlerimizi kabul etmeden de gelebilir. Ben niçin bu rizikonun altına gireyim? Elimizde imkân varken, burada bunu tasdik edelim geçsin, gitsin.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, bu madde üzerinde müzakerelerin yeterliliğine dair dört önerge gelmiştir; okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Durum aydınlanmıştır; müzakerenin kifayetine arz ederim.

Van

Şükrü Kösereisoğlu

Yüksek Başkanlığa

Müzakeresini yaptığımız konu aydınlanmıştır. Kifayetin oya konulmasını arz ederim.

Kastamonu

Sabri Keskin

Sayın Başkanlığa

Mevzu açıktır, yeteri kadar aydınlanmıştır. Kaldı ki, madde üzerinde görüşmede bulunmanın Komisyon Sözeüsünün teknik yönden izahatı muvacehesinde lüzumu da yoktur. Bu sebeple yeterliğin oylanmasını arz ederim.

Bolu

Ahmet Çakmak

Sayın Başkanlığa

Mesele anlaşılmıştır. Kifayet teklif ediyorum, saygılarımla.

Bilecik

Şadi Binay

BAŞKAN — Buyurun Sayın Soyer, yeterlik aleyhinde.

RUHİ SOYER (Niğde) — Muhterem arkadaşlarım, Siyasi partiler Kanununun hakikaten mihrakını teşkil eden bir maddenin böyle kısa birkaç arkadaşımızın konuşması ile, bahuşus beşer dakika tahditten sonra, bir de arkasından yeterlik önergesi verilmek suretiyle aceleyle getirilmesi memleketin seçim istikbali bakımından birçok ârizaları mucibolabilir. Şöyle ki, bir defa Sayın Kırc'a'nın verdiği izahat da göstermiştir ki, hakikaten Senatoca kabul edilmiş olan bu 27 nci maddeyi benimsemek istik-

bale muzaf, yani temenniye müstenit ve dört sene sonra yapılacak seçimin şu şekilde yapılsın diye dört sene evvelinden bağlanmasını mucip. Halbuki, biliyorsunuz ki hepimiz ittifak halindeyiz, önümüzdeki seçimlerde bu maddenin tabikine hiçbir şekilde imkân yoktur. O halde ne yapacağız? Dört sene sonraki bir seçimi bugünden bağlamış olacağız. Halbuki, bu devrede dahi yeni bir sistem getirmiş bulunuyoruz. Bu sistem... («Yeterlik hakkında konuş» sesleri.) Bu sistemi arz ediyorum, yeterliğin kâfi olmadığını esbabı mucibesini arz ediyorum. Bu sistem... («Bunlar yeterliğin esbabı mucibesini değildir» sesleri.) Müsaade buyurun arkadaşlarım, eğer konuşmak istiyorsanız lütfen çıkar konuşursunuz.

BAŞKAN — Evet, Başkan müdahale eder. Böyle devam ederse ben de müdahale edeceğim.

RUHİ SOYER (Devamla) — Bu devrede dahi yeni bir sistem getirmiş bulunuyoruz. Nedir bu? Hâkim huzurunda delegelerden müteşekkil bir heyetin yapacağı önseçim mevzuu...

BAŞKAN — Esasa girmeyin Sayın Soyer, yeterlik aleyhinde konuşun.

RUHİ SOYER (Devamla) — Evet onu arz ediyorum efendim. Bakalım bundan ne netice alacağız? Bu belli değilken, dört sene sonraki seçimlere kadar ne gibi bir tecrübe edineceğimiz belli değilken, bunu kısa bir müzakereden sonra, kifayet önergesini kabul edip bu şekilde bir neticeye varmak ârizalı olabilir. Bu itibarla, arkadaşlarımızın kıymetli mütalâalarının beşer dakika da olsun ifade edilmesine meydan verilmesi için bu kifayet önergesinin reddedilmesini rica ederim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Yeterlik önergesi kabul edilmiştir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, uzun müzakerelerden sonra Geçici Komisyonun bu maddede yapılan ilâvenin benimsenmemesi hususundaki tavsiyesini oyunza sunacağım. Şayet, bu benimsenmeme tavsiyesi uygun mütalâa edilirse yani, bu 27 nei madde Millet Meclisince buradaki yeri bakımından benimsenmezse, o zaman mesele Karma Komisyona gidecek. Karma Komisyon istediği şekilde bir metin hazırlamak imkânını

haizdir. Şayet benimsenmeme kabul edilmezse o zaman 27 nei madde Senatonun getirdiği metin şeklinde kabule şayan görülecektir.

Şimdi Komisyon tarafından bu 27 nei maddenin benimsenmemesi tavsiyesini oyunza sunuyorum. («Anlaşılmadı» sesleri.)

Tekrar edeyim. Senato tarafından hazırlanmış olan 27 nei maddenin Millet Meclisinde benimsenmemesi isteniyor. Kabul edenler...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Neyi kabul edenler Sayın Başkan?..

BAŞKAN — Benimsenmemeyi kabul edenler dedim. Benimsenmemeyi kabul etmeyenler... Gayet açık ve sarıh konuşuyorum. («Oylama yanlış oldu» sesleri.) Oylamanın doğru olduğunu ben işaretleyip anlıyorum efendim, doğrudur.

Geçici Komisyon tarafından yapılan benimsenmemenin tavsiyesi kabul edilmiştir, Meclisimizce. Mesele Karma Komisyona intikal edecektir. Karma Komisyonda yeniden müzakere edilecektir ve bir formül Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısına getirilecektir.

Şimdi 30 ilâ 64 neü maddelerin de sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunuyor.

Muhterem Kırcı, bu 30 ilâ 64 neü maddelerde sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunuyor. Peki, bu madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi Yüce Meclise kabul edilirse, bu arada 30 ilâ 64 neü madde arasında sıkışmış bulunan ve Senato tarafından değişiklik iera edilmiş bulunan maddeler var, onların durumu ne olacaktır? Lütfen onları izah ediniz, anlıyalım. Çünkü bazı maddeler var ki, Meclisin kabul ettiği esasın dışında Senatoça bazı değişiklikler, bazı ilâveler iera edilmiştir. Onlar hakkında Meclisin benimsenip benimsenmemesi hususunu oyla halletmek lâzım.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Şimdi Sayın Başkanım, bu maddeler 33, 36, 37, 40, 50, 52, 54 ve 56 nei maddelerdir.

BAŞKAN — Bir dakika. Bu maddeleri Meclisin oyuna arz etmek lâzım.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Bizim, komisyon olarak usulî teklifimiz şudur : Biz bu maddelerde Se-

natoca yapılan değişiklikleri, metinde yapılan değişiklikleri benimsiyoruz. Ama, numaralar değiştiği için madde numaralarındaki değişiklikleri benimsemiyoruz. Bu itibarla, Sayın Başkanlıktan istirhamımız şu : Belki de Yüce Meclisin kanaati her hal ve kârda muhteva olarak da benimsemek yolunda tecelli edebilir. Bizim tavsiyemiz sadece madde numarasının benimsenmemesi mahiyetindedir. Bu suretle Yüksek Meclis bir kanaat izhar ediyor, tabiatıyla Karma Komisyon maddeyi tanzim etme yetkisine yine de sahiptir. Ama hiç değilse Meclisin kanaatinin bu yolda olduğu tebellür etmiş olur. Bu itibarla istirhamım 33, 36, 37, 40, 52, 54 ve 56 ncı maddelerde Senatonun yaptığı değişikliklerin yine de okunmasıdır. Yani, öbürleri gibi, hem Senato, hem Millet Meclisi metni aynı da sadece madde numaraları farklı, onu okumuyorduk. Ama bunların okunması iktiza eder kanaatindeyim.

FEŞİT ÜLKER (İstanbul) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Bu usul hakkında mı?

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Muhterem arakadaşlarım, Anayasanın sarıh hükmü var. Bir madde, madde demek evvelâ maddenin numarası sonra maddenin içerisindeki cümleler ve kelimelerden ibarettir. Binaenaleyh, bunu maddenin içeriğini benimsiyorsunuz, madde numarası benimsenmiyor şeklinde oya koymak imkânı yoktur. Anayasanın sarıh hükmüne göre, ya madde benimsenir, ya benimsenmez, benimsenmediği takdirde alırlar Karma Komisyona, madde numarasını değiştireceklerse değiştirirler ve getirirler. Binaenaleyh, gerekçelerinde de yazdıkları gibi, böyle tefrikli, biz madde muhtevasının benimsemiyoruz, maddenin numarasını benimsemiyoruz şeklindeki bir tefrik bizi yanlış bir tatbikata sürükler. Tatbikatının usul bakımından, Anayasanın 92 ncı maddesinin 4 ncü fıkrası gereğince muamele yapılması gerekir.

BAŞKAN — Sayın Ülker, madde numaralarının bu şekilde benimsenmemesi hususu Yüce Meclisin tasvibine mazhar olacak şekilde getirilmezse o zaman madde numaraları hakkında bu-

rada ita olunacak reyler, madde numaralarını tescil eder. Dolayısıyla artık Karma Komisyona gidemez bir hal ortaya çıkar. Bu suretle madde numaralarının benimsenmemesi Meclise kabul edilince, adetâ rakamalara ve madde numaralarına bir itiraz oluyormuş gibi bir şey oluyor. Karma Komisyona gidecektir, Karma Komisyon o madde numaralarını kendi tertibine göre tayyedilen maddelere ve değiştirilen o maddelere göre bir numarataj şeklinde sıralayacaktır. Bunda bir usulsüzlük yoktur.

REŞİT ÜLKER (Devamla) — Sayın Başkan, bendeniz olabilmesi ihtimali için söylüyorum. Yanlışlık olabilir diye.

BAŞKAN — Formalite oluyor, bir yanlışlık yok.

REŞİT ÜLKER (Devamla) — Ben de yanlışlık olmasın diye söylüyorum efendim. Yanlış bir tatbikat yapıldığını iddia etmedim.

BAŞKAN — Şimdi muhterem arkadaşlarım, 30 ve 64 ncü maddelerde sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi hususunu oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde numaraları Karma Komisyonda bu esasa göre yeniden düzenlenecektir.

Şimdi bu arada 33 ncü maddede Komisyon Senatonun yaptığı ibare değişikliğine katılmakla beraber, madde numarasındaki değişikliğe katılmadığını beyan etmektedir. Bir ibare değişikliği vukubulduğuna göre, Anasaya göre bunun dahi ayrıca oylanması lâzımdır. 33 ncü maddede Senatonun yapmış olduğu değişikliği okutuyorum: Millet Meclisi 33, Senato 31.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı

MADDE 31. — Bir önseçim veya merkez yoklamasında aday olabilmek için, adaylığı kazandığı takdirde katılacağı seçimde seçilebilme ve aday olma yeterliğine sahip bulunmak gereklidir.

Aynı kimse, önseçim ve merkez yoklamasında değişik siyasi partilerde aday olamaz. Çeşitli siyasi partilerden önseçim adayı olan bir kimse için, Yüksek Seçim Kurulu parti genel başkanlıklarından başvurma evrakını isteyerek inceler. Bu inceleme sonucunda, söz konusu adayın birden fazla siyasi partiye adaylık için başvurduğu anlaşılırsa, bu kimsenin başvurduğu bütün

siyasi partilerle ilgili olarak adaylığı ve parti üyeliği son bulur.

İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önseçimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Siyasi partiler genel başkanlıkları, bir önseçimde kendi partilerinden aday olanların listesini, seçim çevrelerini de belirterek, Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler. Bu bildirinin, kanuna göre önseçimin yapılacağı günden enaz beş gün önce saat onyediye kadar bir alındı belgesiyle Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olması şarttır. Bu bildiriye sonra adaylıktan çekilme, önseçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler, önseçim sonunda aday seçilmiş iseler, çekilmeleri hüküm ifade eder ve onların yerine sırada daha sonra gelenler aday seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

BAŞKAN — Senato, Millet Meclisinin 33 nci maddesinde bulunan muhtevayı şimdi okunan şekilde değiştirilmiştir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Müsaade buyurun bir hususu arz edeyim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar, bir hususun iyice anlaşılmasında zaruret var. Sadece madde numarasının benimsenmemesi bu husus oyladığı zaman dahi bu biraz evvel Reşit Ülker arkadaşımızın ifade ettiği gibi, aslında Anayasanın 92 nci maddesinin anlamında maddenin benimsenmemesi demektir. Çünkü, maddenin bir unsuru benimsenmeyince bütünü dahi benimsenmiyor, demektir. Burada bunun böylece oylanmasının sebebi kurulacak olan Karma Komisyon Anayasanın ruhu bakımından ışık tutmak maksadı vardır. Çünkü, elbette ki, Karma Komisyon şu hususu nazarı itibara alacak ve diyecektir ki; madem ki Senato da, Meclis de aynı metni tıpa tıp, virgülüne kadar kabul etmiş ama, numarasını değiştirmiştir, iki Meclisin iradesi aynı hüküm üzerinde tecelli ettikten sonra, burada artık karma komisyon Anayasanın ruhuna uygun olarak elbetteki sadece ve daha ziyade madde numarasına tasarruf et-

mekle yetinecektir. Şimdi bu itibarla benim Muhterem Başkanımızdan istirhamım şudur: Bu maddeleri okuyalım mütalâasını ben de beyan ettim, bunları okuyalım ama daha önce bunların zaten madde numaraları red dedilmiş olduğu için, Anayasa muvacehesinde esasen artık bu maddeler benimsenmemiş demektir. Karma Komisyona gidecektir. Bunları tekrar oylamıyalım. Tekrar oylatıp benimserseniz, Anayasa bakımından bir müşkülât olacaktır. Ama okuyalım ve tensip buyurursanız bendeniz burada Senatonun ne değişiklik yaptığını ve bunu niçin muhteva itibariyle uygun gördüğümüzü Yüce Meclise arz edeyim. Ama daha önce değişikliğin benimsenmemesi oylanmış olduğu için, Anayasanın 92 nci maddesi gereğince herhangi bir ihtilâf olmaması için bunları tekrar oylamıyalım ama okuyalım ve üzerinde bendeniz izahat verme imkânına sahibolayım.

BAŞKAN — Sayın Kırcaya bir dakika, Şimdi, şu okunan muhteva Millet Meclisince kabul edilen metinde değişiklik arz ettiğine göre, bu değişikliğin Geçici Komisyona benimsenmiş, benimsenmemiş hali olabilir. Bunun üzerinde Meclisin mütalâasını, iradesini almamız lâzımdır. Bu bakımdan yapılacak işlemi lütfen izah edin.

Şimdi bu hususta yapılan değişikliği Komisyon bâzan benimser, bâzan benimsemez. Ama, nihai neticeyi Meclisin iradesi ile temin edeceğim.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — O halde Sayın Başkanım, daha evvel oylamada meselâ bu 33 nci maddedeki numara değişikliği benimsenmedi. Nunnara da maddenin bir rüknüdür. Binaenaleyh, benimsenmeyince artık madde benimsenmemiş olur. Ama biz burada irademizi bir kere numara bakımından izhar ettik. Şimdi, numara bakımından benimsenmeyip, muhteva bakımından benimsemek, aslında yine benimsememe kaydını ortadan kaldırmıyor, zannediyorum. Eğer bu kayıt tahtında oylanacaksa bunda bir mahzur görmem. yani, daha evvel tek unsuru, numarası dahi reddedilmiş olduğuna göre, Karma Komisyona gideceği ve benimsenmeme keyfiyeti kesinleşiyorsa bu takdirde bence Meclisin temayülünü meydana çıkarmak bakımından belki de Yüce Riyasetee yapılması en uygun olan şey burada Senato metnini oylamaktan

ziyade, Komisyonumuzun raporunda yer alan hususu oylamaktır. Meselâ; bu 33 ncu maddesinde, bir misâl olarak arz ediyorum, biz şöyle demişiz: Komisyonumuz Senatonun 33 ncu maddede yaptığı ibare değişikliğine katılmamakla beraber....

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Pardon özür dilerim, katılmakla beraber madde numarasında yapılan değişikliğe katılamamaktadır. Şimdi bu ibare değişikliği nedir? «Saat 17.00 ye kadar verir.» demişiz. 17.00 tabirini Meclis rakamla yazmış, Senato da harfle yazmış, yazı ile yazmış. Biz bunu daha uygun bulduk. On yedi nokta, sıfır, sıfır falan şeklindeki tabirini, bunu tatbikatta anlamıyanlar olabilir. Yazı ile yazılsın daha iyi demişiz. Bu değişiklik bundan ibarettir. Yalnız madde numarası bir kere reddedilince, madde bütünü itibariyle ihtilâf komisyonuna gidecektir. Gayet tabii daha önce zatiâlinizin izahatınızdan ve bizim raporumuzda olduğu gibi Anayasaya uygun keyfiyet şudur : Karma Komisyon her iki Meclisin muhteva itibariyle uygun mütalaâ ettiği, uygun bulunduğu bir hususun dışına çıkmayı Anayasanın ruhu bakımından düşünmek mevkiinde değildir. Ama yine Anayasa, maddenin bir hükmü reddedilince Karma Komisyona gider diyor. Zatiâlinizin hakkı vardır. Meclisin temayülünün ortaya çıkması lâzımdır. Bu temayülün ortaya çıkması bakımından raporumuzda, 33 ncu maddeye mütaallik olan hususun oylanması belki daha doğru olur. Belki bu suretle Karma Komisyon..

BAŞKAN — Gayet tabii efendim, gayet tabii. Evveleminde Geçici Komisyonun benimseyip benimsemediğini, katılıp katılmadığını anlayacağız.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Katıldığımız takdirde de yine madde benimsenmemiş olacaktır. Çünkü, madde numarası değişiyor. Karma Komisyona gidecektir.

BAŞKAN — Muhtevaya o zaman dokunulmayacak ileride öyle maddeler gelecek ki Millet Meclisi metni ile, Senato metni arasında büyük değişiklikler var. Meclisin bundan haberi olmadan gitmiş olacak. Öyle şey de olmaz.

Muhterem arkadaşlarım; Önce usulî bir

noktayı belirtmek istiyorum. Millet Meclisi tarafından kabul edilen bir metin daha önce Senato tarafından değişikliğe uğrar da, Geçici Komisyon bunu tekabül ederse, bu katıldığını benimsediği hususu oya sunarım. Şayet değişiklik kabul edilirse, o zaman Meclise buna uyulmuş ve madde Senatonun değiştirmiş şekliyle kabul edilmiş olur. O bakımdan bunu belirtmekte fayda var. Aksi halde bütün maddeleri Karma Komisyona göndermek bizim için mümkün değil. Karma Komisyona, Geçici Komisyonun benimsediği hususlara Meclis muhalif kalırsa, o zaman gider o madde. Buyurun Sayın Güray.

NACI GÜRAY (Elazığ) — Efendim bendeniz, zapta geçmesi bakımından komisyondan bir sual soracağım.

31 nci maddenin 3 ncu fıkrası; «11 ve 11çe yönetim kurulları Başkan ve üyeleri, T. B. M. Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önçesimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.» der. Şimdi kanunu çıkaracağımız şu sırada üç aylık müddet geçmiştir. Muvakkat üçüncü madde bunu Yüksek Seçim Kuruluna bıraktığı şeklinde bir mâna çıkıyor maddeden. 189 ncu maddeden de hemen fiilen, meriyete girer girmez istifa etmeleri lâzımgeldiği mânası çıkmaktadır. Şimdi Yüksek Seçim Kurulu şöyle bir karar verse dese ki, bu şahıslar deneme gününden iki gün evvel istifa edebilirler şeklinde bir karar verse, hakikaten o gün mü istifa edecekler, yoksa ne zaman istifa edecekler? Bunu Komisyon lütfen izah etsin.

BAŞKAN — Bu bir nevi tavzih talebidir, neticeye müessir değil. Değil mi efendim?

NACI GÜRAY (Elazığ) — Evet efendim,

BAŞKAN — Çünkü yapılan değişiklik bir ibare değişikliğidir, esasına, ruhuna müessir değildir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Başkanım müsaade buyurursanız burada usul bakımından sadece benimsemeyi veya benimsememeyi görüşüyoruz. Sayın Güray arkadaşımızın bahsettiği husus gerek Millet Meclisi metninde, gerekse Senato metninde aynen yer almıştır. Bu husus Karma Komisyona gideceğine göre belki usul

bakımından bir misal yanlış yaratmamak için bu hususu şimdi cevaplandırmıyalım, arkadaşlarımız bu husustaki suallerini birleşik toplantıda Karma Komisyona sorsunlar. O zaman usul bakımından daha uygun olur.

BAŞKAN — Efendim benim anlıyamadığım şu, bu madde Karma Komisyona gidecek deniyor. Bu maddenin muhteva itibariyle Karma Komisyona gideceğine bendeniz inanmıyorum. Bu noktada bir yanlışlık yapılıyor. Anayasaya aykırı oluyor. Bir metin Meclisimizce hazırlanmış, Senatoya gitmiş, Senatoda yalnızca bir ibare değişikliği mevcut, 17 rakamla yazılacak iken, yazı ile yazılmış şimdi Komisyon bunu benimsemiş, 17 nin yazı ile yazılmasını benimsemiş, Meclisin oyuna sunacağım, benimsense kabul edilmiş ve kesinleşmiş olacaktır, Karma Komisyona gitmiyecektir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Numarası var efendim.

BAŞKAN — Numarası olduğuna göre artık Karma Komisyon bu maddeye dokunamaz. Meclis iradesini göstermiş ve bu madde kanunlaşmış sayılmaktadır. Numaraları aynı 38 yerine 32 olacak. Bu noktada anlaşalım.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Karma Komisyonun bu madde üzerinde tasarruf etmemesi şüphesiz ki, Anayasaya uygundur aynı fikirdeyiz.

BAŞKAN — Yalnız numarası üzerinde değişiklik olabilir.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Bu madde için mi, usul hakkında mı efendim?

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Efendim bendeniz kürsüyü işgal etmiyeyim, eğer sizin noktaî nazarınız gibi tatbik edilecekse, ben onu savunacaktım.

BAŞKAN — Gayet tabii Anayasa bu hükmü ihtira etmektedir. Bir değişiklik Geçici Komisyonunda benimsenmiş ve Meclisee ittiba edilmişse o madde artık kanunlaşır tabii.

Buyurun Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Efendim, ben demin de ifade ettim, maddenin herhangi bir yerinde bir değişiklik yapıldığı zaman, bunu Sayın Kırca arkadaşımız da ifade ettiler, o

madde o zaman Karma Komisyonda yeniden görüşülebilir, efendim.

BAŞKAN — Riyaset bu şekilde anlamıyor. Başmda da işaret ettim, bütün maddeler, kanunun tümü üzerinde vuku bulan tay tekliflerinin kabulü veya bâzı numara değişikliği sırasında yeni baştan 1, 2, 3 diye sıraya konacak. Bizim sabahtan beri oyladığımız maddelerin numarası üzerindeki değişiklikler bir usulün ikmalî, Anayasaya uygun bir halin tescilisi bakımındandır. Onun haricinde birşey yoktur. Buyurunuz devam ediniz Sayın Ülker.

REŞİT ÜLKER (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar, bu bir Anayasa tatbikatı meselesidir. Fîlvaki, Sayın Başkanlık tarafından bildirilen şeklin pratik bir görüşü vardır. Ama biz öyle bir tatbikata giriyoruz ki, bir Karma Komisyon, bir komisyonuna biz muhtevasını kabul ediyoruz, madde numarasını kabul etmiyoruz. Yarı bu usulü kabul ettiğimiz zaman, birincî cümleyi kabul ediyoruz, ikincî cümleyi kabul etmiyoruz, birincî fıkrayı kabul ediyoruz, ikincî fıkrayı kabul etmiyoruz demek mümkün olacaktır. Bir defa gedik açılacak. Binaenaleyh, 92 nci madde, rica ediyorum Başkanlıktan yani, bugün için bunun pratik görünüşünde tamamiyle kendileriyle beraberim, fakat Anayasanın sarahatı karşısında bir maddenin unsurları vardır. O unsurlar demin de arz ettiğim gibi, evvelâ madde numarasından başlamak üzere o maddenin içerisindeki bütün cümlelerden, fıkralardan, ibarelerden ibarettir. Bunların birbirinden ayrılmasına imkân yoktur. Bunların benimsenmemesi kabul edildiği takdirde Karma Komisyona gider. Karma Komisyon hiç şüphesiz sayın Başkanlığın üzerinde durduğu görüşü benimsiyerek yalnızca maddelerini değiştirebilir. Ama biz burada bunu ikiye ayırıp, yalnız muhtevası kabul edilmiştir, muhteva benimsenmiştir, madde benimsenmiştir demek suretiyle tamamiyle Anayasaya aykırı bir yola, bir tatbikata gitmiş oluruz kanaatindeyim.

BAŞKAN — Efendim, bu esastan gidersek şimdi bu kanunu görüşmemek lâzımdır. Madde numaraları değişecek, bütün maddeleri ile birlikte Karma Komisyona bu kanunun gitmesi lâzımdır.

Buyurun Sayın Özal.

RÜŞTÜ ÖZAL (Konya) — Muhterem arkadaşlarım, her hangi bir metnin ilk sıralarındaki bir maddenin çıkarılması halinde, ondan sonraki bütün maddelere sirayet edebilecek bir madde numarası meselesi çıkar. Bu sebeple her hangi bir komisyona iade edilen ama, madde metni olarak Senatoda kabul edilmiş şekliyle, Mecliste de kabul edildiği belirtilen her hangi bir hükmün, madde dolayısıyla yeniden müzakeresine ve münakaşasına gidilmesi asla mevzuubahsolamaz.

Eğer Sayın Kırca arkadaşımızın bir başka maksadı, bir başka niyeti varsa, ki demin 27 nci maddenin müzaekresi yapılırken bunun aksine görüşü savunmuştur. Arkadaşlarımız demişlerdir ki, 27 nci madde üzerinde Meclisin görüşü tebellür etsin, bu belli olan görüş tahtında mesele Karma Komisyonda mütalâa edilsin. Ama buna imkân verilmemiştir, verilmemesini sağlayabilmişlerdir. Bu kere tasarının bütün maddelerine şâmil olan, bütün maddelerine sirayet edecek olan bir numara değişikliği dolayısıyla Senato metninin Meclisçe de kabulünden sonra yeniden tasarrufta bulunabilmek üzere komisyona gitmesinin mantıki, mâkul hiçbir izahı yoktur.

BAŞKAN — Arkadaşlar, meseleyi çok uzattık. Eğer bu çığırı açarsak, bir numaratajdan dolayı maddeleri Karma Komisyona intikal ettirsek, vahim sonuçlar doğar. O zaman Karma Komisyon, âdeta Geçici Komisyonun benimsenmemesi hususundaki kararına Meclisin iştirak edip etmemesi daha belli olmadan meseleye el atmış olur.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Müsaade eder misiniz Sayın Başkanım, bir açıklamada bulunacağım.

BAŞKAN — Yeni bir teklif varsa getirin, buyurun.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, ben biraz evvel burada Sayın Rüştü Özal'ın fikrine aykırı bir fikir müdafaa etmedim. Anayasa, hukuk kaideleri bir işe yarasan diye sevk edilir. Sırf şekli işlerle uğraşmak için sevk edilmez. Şimdi eğer Senato da, Millet Meclisi de virgülüne varıncaya kadar... (Gürültüler)... Lütfen beni dinlemenizi istirham edeceğim, o zaman belki hakikaten ihtilâflarımız ortadan kalkar ve kör döğüşü yapmayız burada. Çünkü zannediyorum Sena-

to da, Millet Meclisi de aynı şeyi kabul etmişlerse, madde numaraları değişmişse, bir tek madde numarası değişti diye bütün olarak kabul edilmiş olan metnin Karma Komisyon tarafından ele alınmamasının Anayasanın ruhu, icabı olduğuna ben de Rüştü Özal arkadaşım gibi inanıyorum. Şimdi bu, Karma Komisyonu bağliayacak bir husus. Onun yanı sıra Reşit Ülker arkadaşımızın da hakkı var, öyle bir sistem kurmak gayreti içindeyiz ki, hem Reşit Ülker arkadaşımızın şekli hukuk bakımından doğru olan mülâhazası, hem de Rüştü Özal arkadaşımızın nihayet Anayasa kulları sırf şekille uğraşmak için değil, birtakım neticelere varmak için sevk edilir gibi hukukun ve hukuk mantığının esasına dayanan mülâhazası arasından bir bağdaştırma kurabilelim. Şimdi ne diyoruz? Birinci noktada ihtilâf yok. Sayın Başkanlık bunu daha önce ifade buyurdular. Bu kanunda bâzı hükümler, var ki, virgülü virgüline kadar Senato ile Millet Meclisi aynı şeyi kabul etmişler. Bir tek madde numarası değişmiştir. Biz burada bir oylama yapıyoruz. Ne diyoruz? Sadece madde numarasının benimsenmemesini tavsiye ediyoruz. Böylelikle neyi ifade etmek istiyoruz. Karma Komisyona diyoruz ki, ey Karma Komisyon; Anayasa hükümlerini sırf şekli bakımdan görme, her iki Meclisin de iradesi şu hüküm üzerinde tıpatıp aynı olduğuna göre, başka işle iştigal etme, madde numarasını tanzim et, bize getir. Şimdi, burada mevzuubahsolan şey bundan farklı. Sayın Başkanlık da bunu ifade buyurdular. Burada Komisyon olarak biz, Senatonun, Millet Meclisinde yaptığı bir değişikliği bütün bu maddeler için uygun görmüşüzdür. Yalnız o sebepten dolayı biz diyoruz ki, Senatonun metnini kabul ediyoruz ama, madde numarasını kabul edemiyoruz. Bu durumda ne yapılacaktır?

Bu durumda Karma Komisyona bir madde gider, Karma Komisyon o maddenin metni üzerinde tasarruf etmeli mi, etmemeli mi? Şimdi bunu nereden anlayacağız? Buradan Sayın Reşit Ülker arkadaşımızın, Rüştü Özal arkadaşımızdan farklı olarak haklı olan bir tarafı var. Efendim, komisyon Senatodan gelen bir maddenin benimsenmemesini tavsiye etmiştir. Benimsenmesin deyince, bir virgülü dahi uygun görmemiş olsa, o maddenin tamamı Karma Komisyona gider ve Karma Komisyon sadece o virgül üzerinde değil, metin üzerinde de gereken değişiklikleri yapmak hakkına sahiptir. Burada bir fark var. Her iki

Meclisin iradesi virgölüne kadar aynı muhteva üzerinde gerçekleşti. O sebepten dolayı istirham ettim, dedim ki, bizim burada tekrar oylıyacağımız husus, maddenin benimsememiş olması, sadece madde numarasını benimsemedik ya biraz evvel, benimsememiş olması keyfiyetine tesir etmesin. Biz burada sadece Karma Komisyona ışık tutmak bakımından bir temayül ifade etmiş olalım. Bunu da yapalım çünkü, bunu da yaparsak, Karma Komisyon Meclisin temayülünün de hangi noktada tecelli ettiğini daha iyi anlar ve ona göre hareket eder. Bu suretle de onun salâhiyetini de bağlamamış oluruz. Çünkü, öbüründen farklı bir durum var. Her iki Meclisin metni aynı değil. Şimdi biraz evvelki hususla bu, aynı değildir. 27 nci madde üzerinde Meclisin temayülü belli olacak. Temayülü belli edelim diye benimseyelim veya benimsemiyelim diye ayrı bir oylama yapma yok. Binaenaleyh, onu öyle oylarız, benimsemişizdir veya benimsememişizdir. Burada farklı bir durum var. Burada maddeleri zaten benimsemedik. Çünkü numaralarını benimsemedik. Şimdi burada yapacağımız şey, bu benimsememe keyfiyetini benimsememek değil, sadece Geçici Komisyona ışık tutmak bakımından bir temayül ifade etmek. Yoksa, madde numarası bakımından zaten benimsememiş vaziyettedir. Bu bakımdan bu kayıt ahtında şimdi bir görüşme cereyan ederse, o zaman da şunu anlamış oluruz; Senato neyi değiştirmiş ve değişikliği biz neden kabul etmiş oluruz. Yoksa biz o değişikliği burada benimsesek bile, maddeyi bir kere benimsemeyi, numarasını benimsememekle kabul etmiş olduk. Ama yine de Karma Komisyona temayülü müzün ne olduğu yolunda ışık tutmuş oluruz. Zannediyorum mesele bundan ibarettir. Böylelikle hem Ülker arkadaşımızın, hem Özal arkadaşımızın fikirleri de birbirleriyle telif edilmiş olur.

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlarım, müsaade ederseniz usulü müzakereyi tamamen Başkanlığın anlayışına göre yürüteceğim. Bundan böyle önümüze gelen bu kanun tasarısındaki her maddenin ahkâmını burada ifade edeceğim. Komisyonun bu hususta madde üzerinde vermiş olduğu karara göre de ayrıca maddeyi nizamlıyacağım.

Millet Meclisinin 33 ncü maddesinde Geçici Komisyon bir ibare değişikliği yapmış ve onu benimsemiştir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Istanbul) — Ama numarayı benimsemiyoruz, bu itibarla maddeyi benimsemiyoruz.

BAŞKAN — Beyefendi, bu vaziyet karşısında Anayasaya aykırı bir harekette bulunmuş olacağız. Zira bu benimsemeyi Meclisin oyuna sunacağım. Şayet Meclis benimsemeyi kabul ederse bu madde üzerinde Karma Komisyonun tasarruf etme yetkisi ortadan kalkmıştır. Artık Karma Komisyon bu madde üzerinde tasarruf edemez. Yalnız numarasını değiştirebilir. Aksi takdirde böyle bir çığır açalım, bir numara için bir maddeyi Karma Komisyona gönderelim, Karma Komisyon orada dilediği gibi tasarruf etsin dersek bu Anayasaya aykırı olur. O Bakımdan Millet Meclisi metninin 33, Senatonun 31 nei maddesinde bir ibare değişikliğini Geçici Komisyon benimsemiştir. Bu benimseme hususunu Yüce Meclisin oylarına sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı olarak tanzim edilen bu madde de kanunlaşmıştır. Numarası ayrıca değişecektir.

Millet Meclisi metni 34, Cumhuriyet Senatosu metni 32 numaralı maddesi aynen kabul edilmiş olduğu için, Millet Meclisinin metni Cumhuriyet Senatosu tarafından aynen kabul edilmiş olduğu için kesinleşmiştir. Numara değişecektir.

Millet Meclisi metni 35, Cumhuriyet Senatosu metni 33 ilçe seçim kurulu başkanlığını taşımaktadır.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Istanbul) — Bu da sadece numara değişikliği.

BAŞKAN — Bu da bir değişiklik olmadığı için kesinleşmiştir. Numara değişecektir. «Parti seçmen kütüğü» başlığını taşıyan Millet Meclisi 36, Cumhuriyet Senatosu 34...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Istanbul) — Efendim burada «bir ay» ibaresi 30 gün olarak değiştirilmiştir. Komisyon buna katıldığını ifade eder.

BAŞKAN — Senato tarafından yapılan ibare değişikliği Geçici Komisyon tarafından benimsenmiştir. Bu benimseme hususunu kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Madde bu şekliyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisi metninde 37; Cumhuriyet Senatosunda 35, önseçimde propaganda kayıtlaması, başlığını taşıyan maddede bir değişiklik var mı?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Yapılan değişikliği Komisyonumuz uygun mütalâa etmiştir, sadece numara katılmamaktayız.

BAŞKAN — Komisyon yapılan değişikliği benimsemiştir. Benimsemeyi oyunuzaya sunuyorum... Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Bu madde bu değişiklikle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin 38, Cumhuriyet Senatosunun 36 numarasında kayıtlı maddede hiçbir değişiklik yoktur. Bu şekli ile madde kesinleşmiştir.

Millet Meclisi 39, Cumhuriyet Senatosu 37 sıra numarasını taşıyan, «Kurulda parti temsilcisinin görevini yerine getirmemesi» başlığını taşıyan maddede değişiklik var mı?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Hayır efendim sadece madde numarasından ibaret bir değişiklik var.

BAŞKAN — Bir değişiklik olmadığına göre madde kesinleşmiştir. Yalnızca numarası Karma Komisyonunda yeniden düzenlenecektir.

Millet Meclisi metninin 40, Cumhuriyet Senatosu metninin 38 numarasının muhtevi, «oy psılası» başlığını taşıyan madde de değişiklik var mıdır?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Yapılan değişiklikler maksadı daha iyi ifade ettiğinden değişikliklere katılıyoruz. Sadece numara değişikliğini benimsemiyoruz.

BAŞKAN — Geçici Komisyon Senato tarafından yapılmış bulunan değişikliği benimsemiştir. Benimseme hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 41, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 39 ncu madde olarak görünen ve (Kimliğin tesbiti) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yoktur. Madde kesinleşmiştir. Madde numarası ayrıca Karma Komisyon tarafından nazara alınacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 42, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 40 ncu madde olarak görünen ve (Oy vermeden önceki işler) başlığını taşıyan madde bir değişiklik ihtiva etmemektedir. Bu sebeple madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından konacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 43, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 41 ncu madde olarak görünen ve (Zarfların açılması) başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramamıştır. Bu şekliyle muhtevası itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası esas itibariyle sonradan Karma Komisyon tarafından ayrıca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin metninde 44 ncu, Cumhuriyet Senatosunun metninde ise 42 ncu madde olarak görünen ve (Muteber olmıyan zarf ve puslalar) başlığını taşıyan madde bir değişiklik ihtiva etmediğinden muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası ayrıca Karma Komisyonca tertibedilecektir.

Millet Meclisinin metninde 45 ncu, Cumhuriyet Senatosunun metninde ise 43 ncu madde olarak kabul ettiği maddelerde bir değişiklik mevcut bulunmadığından kesinleşmiştir. Madde numarası Karma Komisyonca daha sonraki tertibe göre tâyin edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 46 ncu madde, Cumhuriyet Senatosunun 44 ncu madde olarak kabul etmiş olduğu ve (İtiraz hakkı) başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramadığından aynen kesinleşmiştir. Madde numarası daha sonra tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin 47 ncu, Cumhuriyet Senatosunun ise 45 ncu madde olarak kabul ettiği ve (İl seçim kurulunda birleştirme) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik vukubulmadığı cihetle muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası ayrıca Karma Komisyonca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin 48 ncu, Cumhuriyet Senatosunun 46 ncu maddesi olarak görünen ve (Son işlemler) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yapılmamış, bu suretle madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası Karma Komisyondaki esasa göre tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 49, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 47 ncu madde olarak görünen ve (Evrakkın saklanması ve sonuçların ilânı) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yoktur. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyondaki esasa göre tanzim edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 50, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 48 nci madde olarak görünen maddede...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Bir kelime değişikliği var, Komisyon iltihak ediyor.

BAŞKAN — Cumhuriyet Senatosu tarafından bir kelime değişikliği öngörülmuş olan maddedeki değişiklik Komisyon tarafından benimsenmiştir. Benimsenmeyi kabul edenler... Etmeyenler... Benimsenme kabul edilmiştir. Madde Senato tarafından yapılan bu değişiklikle kabul edilip kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından ayrıca tesbit edilecektir.

Millet Meclisinin metninde 51 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun metninde 49 ncu madde olarak görünen ve (mahallî seçimler yoklaması) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yapılmamıştır. Bu sebeple madde muhteva itibariyle aynen kesinleşmiştir, madde numarası Karma Komisyonunda tertibedilecektir.

Sekizinci bölüme geçiyoruz, «Disiplin işleri»

Millet Meclisinin kabul edilen metninde 52 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 50 nci madde olarak görünen ve «Disiplin cezaları» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik var mı Sayın Komisyon?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Efendim, son bende, 5 nci bir bend ilâve edilmiştir Cumhuriyet Senatosu tarafından. Yapılan ilâve şudur : «Disiplin organlarına parti üyeleri hakkında verilen kararlar gerekçeleriyle birlikte en geç otuz gün içinde ilgiliye tebliğ olunur.» diyor. Komisyon bunu benimsiyor. Sadece madde numarası ayrıca tertibolunacak.

BAŞKAN — Komisyon benimsiyor. Komisyon tarafından biraz evvel bahsettiğim maddedeki benimsenme hususunu oyunuzaya sunuyorum. Cumhuriyet Senatosunun değişikliğinin benimsenmesini oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Benimsenme kabul edilmiştir. Madde muhteva itibariyle bu değişiklikle kabul edilmiş ve kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından ayrıca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin 53 ncü, Cumhuriyet Senatosunun ise 51 nci madde olarak kabul ettiği ve (Disiplin organları üyelerinin seçimi ve nitelikleri) başlığını taşıyan maddede hiçbir deği-

şiklik mevcut bulunmadığından madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası ayrıca Karma Komisyonunda tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin 54 ncü, Cumhuriyet Senatosunun ise 52 nci madde olarak kabul ettiği ve (Disiplin organlarının gelişmesi) başlığını taşıyan maddede...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Sayın Başkanım, son fıkrada Senato bir ibare tadili yapmıştır, esasen hüküm de değişmemiştir. İbare değişikliğini uygun bulmaktayız. Yalnız numarayı kabul etmiyoruz.

BAŞKAN — Bu maddede Senatonun yaptığı değişiklik Komisyonca benimsenmiştir. Benimsenmeyi oyunuzaya sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Madde bu değişiklik şekliyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Numara Karma Komisyonca bilâhara tertibedilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 55, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 53 ncü madde olarak görünen ve (Disiplin işlerinde yetkisizlik) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yoktur. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numara Karma Komisyon tarafından tanzim edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 56 nci madde, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 54 ncü madde olarak görünen ve «Disiplin cezalarına itiraz» başlığını taşıyan maddede Senato bir değişiklik iera etmiştir. Komisyon bu değişikliğe katılmaktadır ve değişikliği benimsenmektedir. Benimsenme hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Benimsenme kabul edilmiştir, madde bu değişiklikle ve muhtevası itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Numarası Karma Komisyon tarafından ayrıca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 57 nci madde olarak ve «Disiplin konusunda tedbir kararı başlığını taşıyan madde, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 55 nci madde olarak kabul edilen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Bu şekliyle madde kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası Karma Komisyonca ayrıca düzenlenecektir.

Millet Meclisinin 58 ncü, Cumhuriyet Senatosunun ise 56 nci madde olarak kabul ettiği ve

(Parti defterleri) paragraflarında mündemiç ve (Tutulacak defterler ve kayıtlar) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik olmadığından madde kesinleşmiş bulunmaktadır. Numarası Karma Komisyon tarafından ayrıca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin 59 ncu, Cumhuriyet Senatosunun ise 57 nci madde olarak kabul ettiği ve (Kongrelerle ilgili genel hükümler) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik olmadığından madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası Karma Komisyon tarafından ayrıca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin metninde 60, Senatonun kabul ettiği metinde 58 nci madde olarak görünen ve (İbra için oya katılamıyacak olanlar) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yapılmamıştır. Bu sebeple madde muhtevası itibariyle kesinleşmiştir. Numara Karma Komisyonca tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 61, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 59 ncu madde olarak görünen ve (İl ve ilçe teşkilâtı merkezleri) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yapılmamıştır. Muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası Karma Komisyonca tesbit edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 62, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde 60 nci madde olarak düzenlenmiş bulunan ve (Bağdaşamıyan görevler) başlığını taşıyan maddede bir değişiklik ıera edilmemiştir. Bu itibarla metin muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası ilerde Karma Komisyon tarafından yapılacak esasa göre tertibolunacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 63 ncu madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise, 61 nci madde olarak görünen ve (Organlarda görev alanlar) başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramamıştır. Bu sebeple madde aynen muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası ilerde ayrıca Karma Komisyonadaki tertip esasına göre düzenlenecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 64 ncu madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun metninde ise, 62 nci madde olarak düzenlenmiş bu-

lunan ve «Kamu yararına dernek sayılmayış» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yapılmadığı için madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Madde numarası Karma Komisyonca yapılan tertibe göre düzenlenecektir.

Üçüncü kısma geçiyoruz : «Malî hükümler»

Millet Meclisinin 65 nci, Cumhuriyet Senatosunun ise 63 ncu madde olarak kabul ettiği ve (Gelir kaynakları) başlığını taşıyan maddenin değişik şeklini benimsiyor musunuz?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Muhteva olarak dahi benimsemiyoruz, değişikliği.

Değişiklik şudur; Millet Meclisi metninde, maddenin 13 ncu bendinde : «Kanuna veya Yasama Meclisleri içtüzüklerine göre Devletçe sağlanan yardımlar» denmiştir. Halbuki Senato. «Yasama Meclisleri içtüzüklerine» tâbirini çıkarmış, ve «Kanuna göre Devletçe sağlanan yardımlar» demmiştir. Halbuki bilinmektedir ki, Yasama Meclisleri içtüzükleri aynı zamanda siyasi parti gruplarının Meclis kuruluşuna dâhil olmasına binaen siyasi parti gruplarına kâtip tahsis etmek, oda tahsis etmekte, mefruşat tahsis etmekte... Bunların hepsi nihayet Devletçe yapılan yardımlardır. Bu itibarla komisyon bu değişikliğe muhteva itibariyle de, numara itibariyle de katılmamaktadır.

BAŞKAN — (Gelir kaynakları) başlığını taşıyan bu maddede Senato tarafından yapılan değişiklik komisyon tarafından benimsenmemektedir, benimsenmemeyi tavsiye etmektedir. Benimsenmeme tavsiyesini oyunuzda sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Benimsenmeme hususu kabul edilmiştir.

Dolayısıyla bu madde Karma Komisyonca gidecektir. Numarası da orada yeni baştan düzenlenecektir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — 66 ilâ 76 nci maddelerde sadece madde numaralarında değişiklik vardır. Hepsini bir arada söylemek belki mümkün olur.

BAŞKAN — Millet Meclisi metninin 66, Senatonun kabul ettiği metinde 64 ncu olarak görünen madde bir değişikliğe uğramıştır, kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 67 nci madde Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 65 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhtevası itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 68 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 66 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 69 ncu madde olarak Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 67 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 70 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 68 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 71 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 69 ncu madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 72 nci madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 70 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 73 ncu madde olarak, Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metinde ise 71 nci madde olarak görünen madde bir değişikliğe uğramamıştır. Madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin 74 ncu, Cumhuriyet Senatosunun ise 72 nci madde olarak kabul etmiş olduğu ve «Devletçe yardım» başlığını taşıyan maddede Cumhuriyet Senatosu değişiklik iera etmiştir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Buna katılıyoruz efendim.

ALİ DİZMAN (Tokat) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

ALİ DİZMAN (Tokat) — Muhterem arkadaşlar, Devletçe yapılacak yardımı tesbit eden bu maddeye göre partilerin seçimlerde aldıkları

oy yüzdesi esastır. Fakat, burada zannederim, ilerde bir anlaşmazlığa meydan verilecektir. Meselâ, bir parti yüzde beş ile yüzde on arasında rey almışsa, beş yüz bin lira, yüzde on ile yüzde yirmi arasında rey almışsa bir milyon lira alacak. Peki, aldığı rey nisbeti yüzde on ile onbir arasında ise, ne alacaktır? Bunun cevabını burada bulmaya imkân yoktur. Şekle pek düşkün bir muhasebeci, kanun yüzde onbuçuk veya yüzde yirmibuçuk, yüzde otuzbuçuk derpiş etmediği için hiç para vermeme yoluna gidebilir. Veyahut yüzde 10,1 - yüzde 10,9 alsa, aynı şekilde yirmi, otuz, kırk için de durum aynı olacaktır; belli değildir. Bu hususun mümkün ise aydınlatılmasını, eğer mümkün değilse Karma Komisyona gittiği ahvalde bu cihetin düşünülmesini istirham edeceğim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Kırca.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Evvelâ Sayın Ali Dizman arkadaşşıma şunu arz edeyim. Burada yapılacak şey, Senato metnini benimsemek ve benimsemek olduğuna göre, bu metni benimsemesek dahi, Karma Komisyona gittiği zaman yapılacak bir şey yoktur. Çünkü, umumiyetle hukuk tefsiri kaideleri şunu der: «Kesirler mevzuubahsolduğu zaman...» Yani, yüzde 10 ile 11 arasında bir şey olursa...

Efendim tam rakamlarda hesap yapıldığı zaman, Sayın Rüstü Özal arkadaşımın bana sempati ile baktığını görüyorum, kendisi mühendisdir. 1 vardır, sonra 2 gelir, 10 vardır sonra 11 gelir. Enfihi desimal usullerine gidildiği zaman zaten matematik teorisi der ki, «Kesirlerin nereye kadar uzayacağı bilinmez.» Ama, bu hususta hukuk tefsiri kaideleri meseleyi kesin olarak halletmiştir. Belki bu hususu zapta geçirirsem, zannederim Sayın Dizman arkadaşımın tereddüdü de ortadan kalkar. Buçuk hariç, buçuk kadar olan kesirler 10 ile 11 arasında olsa meselâ; 10.4 ise buçuk varmamışsa 10 sayılır. 10.5 olsa yani, buçuk ise 11 sayılır. 10.6 ise buçuk geçtiği için 11 sayılır. Yani buçuk ve buçuktan fazla kesirler asıl rakama bir rakamının ilâvesini gerektirir. Zaten bu gibi hükümler bugüne kadar daima böyle tefsir edilegelmiştir. Binaenaleyh, kesirlerin mevcudiyeti dolayısıyla paritlere para verilmemesi tehlikesi mevzuubahis değildir. Bu husus zapta geçince kâfi açıklığa kavuşmuştur

zannediyorum. Komisyonumuzun Senato metnine katılışının sebebi şudur; burada bir yedinci bend vardır; «Bir önceki genel milletvekili seçimlerine katılmamış olan siyasi partilerden T. B. M. M. Birleşik Toplantısında grupu olanlara her yıl 500 000 lira Hazinece ödenir.» Senato sadece bu hususu benimsememiştir. Bunu çıkarmıştır, geçici bir maddeye koymuştur. Komisyon bu geçici maddeye muhteva itibariyle katıldığını beyan ediyor. Sadece bu hakikaten geçici bir hüküm mahiyetinde olduğu için bu yedinci bend bunun geçici bir maddeye intikali ve burada geçici olmıyan hükümlerin ki - Senatoca bu aynen muhafaza edilmiştir - biz de muhafaza zımında bu değişikliğe Komisyon olarak muhteva itibariyle katılıyor, sadece madde değişikliğine katılmıyoruz.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Soyer.

RUHİ SOYER (Niğde) — Muhterem arkadaşlarım, beytulmalden, partilere aldıkları oy nisbetinde yardım yapmak mevzuu Meclisimizde uzun tartışmalardan sonra hakikaten milletin bunca ıstırapına ve ihtiyaçına rağmen üzülmek arz edeyim ki, kabul edilmiş bulunmaktadır. Şimdi, Senatonun yaptığı değişikliği benimsiyecek olursak bu şekilde yeni bir şeyle tamamen kesinleşmiş bulunacak. Halbuki üzerinde hakikaten işlenmesi icabeden bir mevzudur. Ben, şahsan tamamen aleyhinde bulunmuşumdur, aleyhinde rey vermişimdir. Yine de aleyhindeyim. Bu itibarla, Senatonun yaptığı değişikliğin benimsenmemesi suretiyle hiç olmazsa Karma Komisyonun bir defa daha gözünden geçmesini bu memleketin fakir halkının ihtiyaçlarını göz önünde tutar ümidiyle rica ediyorum. Binaenaleyh, Senatonun yapmış olduğu değişikliğin benimsenmemesi suretiyle Karma Komisyona gitmesine imkân vermenizi rica ederim. Hükümetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Giritlioğlu.

FAHİR GİRİTLİOĞLU (Edirne) — Dikkatli arkadaşımız Sayın Ali Dizman'ın ortaya attığı konu bizi enteresan bir münakaşaya sürüklemiş bulunuyor. Filhakika, 72 nei maddede yüzde hesabı ile nisbetler gösterilmiştir. Muhterem arkadaşlarım, Sayın Ali Dizman endişelerini etraflıca anlattılar. Sayın Komisyon Sözcüsü de cevap verdiler. Bu cevaba rağmen, şahsan kürsüye çıkmak lüzumunu şu bakımdan hissettim. Türkiye Büyük Millet Meclisinin tefsir yetkisi

yoktur. Türkiye Büyük Millet Meclisi ileride bir konuyu tefsir edemeyeceğine göre, maddeye sarahat vermek zorundayız. Maddeyi tatbikatçılar tefsir edecektir.

Tatbikatçılardan da Türkiye Büyük Millet Meclisinin noktayı nazarmın acaba ne idi, vâzu kanun olarak hangi noktada duruldu diye, bizim zabıtlarımızı okumak ihtiyaçını hissedener bulunacaktır. Sayın Komisyon Sözcüsü öyle tahmin ediyorum ki, bâzı arkadaşlarımızın fikrine uygun olmıyan bir formül söylediler ve dediler ki, «yarıma kadar olan rakamları saymamamız lâzımdır fakat, yarımı geçtikten sonra bir olarak itibar etmemiz lâzımdır» dediler. Bu suretle tarifde de bulundular, rakamları konuşturdular. Bu bir fikirdir. Mukabil fikrin de zabıtlarda yer aldığı tesbit etmek için söz aldım. Ben de aksi fikirdeyim. Madde açıkca tasrihat yapmıştır, 72 nei madde der ki, bilfarz; «yüzde beşinden onuna kadar oy alan siyasi parti» yüzde 11 inden, yirmisine kadar oy alan siyasi parti. Şimdi on ile on bir gibi, ortada bir rakam oynamaktadır. Yüzde onuna kadar oy alan siyasi parti ve yüzde on birinden yüzde yirmisine kadar oy alan siyasi parti. Burada bu oylama durumu sebebiyle maalesef Coşkun Kırca arkadaşımızın verdiği formül, değiştirme imkânımız bulunmadığı nisbette muteber olacaktır. Maalesef kanunun müzakeresi icabı muteber olacaktır. Ama bu muteberlik, şahsi fikrimiz budur mânasına gelmez. Unutmayalım ki, asırlarda bile gün ile başlarız. Hiçbir zaman 21 nei asra girmek için 20 nei asrın yarısını beklemeyiz. Bu asrın olduğu gün ve dakikada yeni asır başlamıştır. Binaenaleyh, yüzde beşten, yüzde ona kadar, yüzde ondan yüzde yirmiyeye kadar rakamları ifade ederken bu kıstas üzerinden irtibat kurdurmamız lâzımgelir. Sayın Coşkun Kırca'nın yüzde yarımı esas almak suretiyle yapmak mecburiyetinde kaldığı kıstasın ilmî bir kıstas olmadığını ifade etmek mecburiyetindeyim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Kırca

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Çok sevgili arkadaşlarım, bu madde naçiz Komisyon tarafından yazılırken çok basit bir esastan hareket edilmiştir, o da şudur: Sayı nasıl sayılır arkadaşlar?

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 diye sayılır. 1 den sonra 1,1 - 1,2 - 1,3 - 1,4 - 1,5 - 1,6... diye sayılar sayılmaz. Böyle bir şey yoktur. Nedir, binnaenaleyh esas? Açıkta bir şey kalmıyor. 5 ten 10 kadar şu kadar vardır. 11 den 20 ye kadar şu kadar. Arada açık sayı yok. 10 dan sonra 11 gelir. Bunu herkes bilir. Şimdi acaba hangi kesir gerçekleşirse o kesirler on sayılır, hangisi gerçekleşirse on bir sayılır meselsi ortaya çıkar. Yoksa mutlak rakam olarak, kesirsiz rakam olarak ifade edildiği zaman bu böyledir. Kesirli olarak ilâve etseydik bendin bir tanesinde, öbürünü kesirsiz olarak ifade etseydik, Sayın Giritlioğlu'nun bahsettiği tefsir güçlüğü ortaya çıkardı. Ama hepsi birden kesirsiz ilâve edilmiş. Şimdi burada kaide şudur ve bu ilmî bir kaidedir, hukuk tefsiri kaidesidir. Her yerde böyle yapılır. Faizin hesapları bile böyle yapılır. Eğer kesirler doğrudan doğruya hesaplanmıyacak ve tek rakam haline getirilecekse böyle yapılır. Buçuk hariç, buçuğa kadar olan kesirlere itibar edilmez. Buçuk ve buçuktan üstün kesirler bir rakamın ilâvesini gerektirir. Benim bildiğim bütün bu tarzdaki hesaplarda yapılan şey böyledir, bundan farklı değildir ve bir hata da yoktur. Zapta geçince de zannediyorum bu hesap usulü kâfi derecede bilinmiş, açıklanmış da olur.

BAŞKAN — Şimdi, Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 74, Senato'nun kabul ettiği metinde 72 ve «Devlete Yardımı» başlığını taşıyan maddede Komisyon Senato tarafından yapılmış bulunan değişikliğe katılmadı, değil mi efendim?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Değişikliği benimsiyor ve yedinci bendin kalkıp, geçici madde yapılmasını kabul ediyoruz.

BAŞKAN — Maddedeki Cumhuriyet Senatosu tarafından yapılan değişikliği Geçici Komisyon benimsemektedir ve benimsemenin Meclis tarafından da kabulünü tavsiye etmektedir. Benimsenmeyi oyunuzda sunuyorum. Kabul edenler... Bu değişikliği benimsiyenler.. (Anlaşılmadı sesleri).

Komisyon tarafından vukubulan benimsemeyi kabul edenler... (Anlaşılmadı sesleri) Efendim Millet Meclisince kabul edilen metni, Senato değiştirmiştir. Komisyon bu noktayı in-

celemiş ve değişikliği yerinde görmüştür, benimsemmiştir. Bu benimsemeyi kabul edenler.. Etmeyenler... Benimsenme kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu madde muhtevası itibariyle de kesinleşmiş ve fakat Karma Komisyon tarafından numarası ayrıca konacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 75, Senatonun kabul ettiği metinde 73 neü madde olarak görünen ve Gelir Makbuzları başlığını taşıyan maddelerde bir değişiklik iera edilmemiştir. Muhtevası itibariyle bu madde de kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından tâyin edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 76, Senatonun kabul ettiği metinde 74 olarak yapılan ve «Harcamada usul» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik mevzuabahsolmadığı için aynen kesinleşmiştir. Madde numarası Karma Komisyon tarafından tâyin edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 77, Senatoea 75 nei madde olarak kabul edilen ve «Malî Sorumluluk» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik vuku bulmadığı için...

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Metinde değişiklik vuku bulmuştur. Bu değişikliğe Komisyon katılmıyor efendim. Çünkü; Türkçe kaidelere aykırıdır. «Bu takdirde, sorumluluk, bağita girişen veya yükümü yüklenen kişi veya kişilere aittir.» demiş Meclis metni. Senato metni ise niçin, anlıyamıyorum. «bu takdirde, sorumluluk bağita girişen veya yükümü yüklenen...» dikkat buyurunuz «kişi veya kişileri değil...» «kişi veya kişiye aittir.» demiş, bunu benimsemiyoruz.

BAŞKAN — Şimdi bu «kişiye» kelimesini Geçici Komisyon «kişilere» olarak düzeltmiştir. («Matbaa hatası» sesleri)

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COKUN KIRCA (İstanbul) — Matbaa hatası değil efendim. Tetkik ettik, ayrıca önerge verilmiş ve oylanmıştır.

BAŞKAN — Şimdi Millet Meclisince kabul edilen «kişiler» olarak mevcut ibare Senato tarafından «kişiye» olarak düzeltilmiştir. Buna Komisyon katılmıyor; benimsemiyor. Bu benimsememeyi kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu madde Karma Komisyona gidecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 78 nci madde, Senatonun kabul ettiği metinde 76 nci madde olarak ve «Hazinece elkoyma» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik mevzuubahis değildir. Bu sebeple madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Numarası Karma Komisyonda düzenlenen şekle göre tertibedilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 79 ncu madde Senatonun kabul ettiği metinde 77 nci madde olarak düzenlenmiş bulunan ve «parti, içi malî denetim» başlığında «Parti Bütçesi ve Kesinhesabı başlığını» taşıyan maddede bir değişiklik mevcut değildir. Bu sebeple madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından tertibedilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 80 nci madde, Senatonun kabul ettiği metinde 78 nci madde olarak düzenlenmiş bulunan ve «Gelir ve giderleri bildirme» başlığı altında bulunan maddede bir değişiklik vuku bulmadığı cihetle madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Numarası Karma Komisyon tarafından tertibedilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 81, Senatonun kabul ettiği metinde 79 ncu madde olarak kabul edilen ve «Cumhuriyet Başsavcılığının incelemesi» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik bahis mevzuu olmadığı cihetle madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Numarası Karma Komisyonunca düzenlenecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 82, Senatonun kabul ettiği metinde 80 nci madde olarak düzenlenmiş bulunan ve «Anayasa Mahkemesinin incelemesi» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik yoktur.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — 97 nci maddeye kadar yoktur.

BAŞKAN — Bu sebeple madde muhteva itibariyle kesinleşmiş bulunmaktadır. Numarası Karma Komisyonunca tertibolunan sıraya göre tâyin edilecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 83 ncu madde, Senatonun kabul ettiği metinde 81 nci madde değişikliğe uğramamış, muhteva itibariyle aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 84 ncu madde, Senatonun kabul ettiği metinde 82 nci madde aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisi metninin 85 nci maddesi, Cumhuriyet Senatosu metninin 83 ncu maddesi olan madde değişikliğe uğramadığı için aynen kabul edilmiştir. Bütün bu maddelerin numaraları Karma Komisyon tarafından düzenlenecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 86 nci madde Cumhuriyet Senatosunun 84 ncu maddesi olarak düzenlenmiştir. Aynen kabul edilmiş olduğu için bir değişiklik olmamıştır, kesinleşmiştir. Numarası ayrıca ilâve edilecektir.

Millet Meclisi metninin 87 nci maddesi Cumhuriyet Senatosu metninin 85 nci maddesidir. Bir değişikliğe uğramadığı için kesinleşmiştir. Madde numarası karma komisyon tarafından konulacaktır.

Millet Meclisi metninin 88 nci maddesi, Cumhuriyet Senatosu metninin 86 nci maddesine teklâbül eder. «Devlet teklîği ilkesinin korunması» başlığını taşımaktadır. Bir değişiklik olmadığı için aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 89 ncu, Senatonun kabul ettiği metinde 87 nci madde olan ve «Azınlık yaratılmasının önlenmesi» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik olmadığı için, muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Madde numarası Karma Komisyon tarafından tertibolunan sırada düzenlenecektir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 90 ncu madde, Senatonun kabul ettiği metinde 88 nci madde olarak görünen ve «Bölgecilik ve ırkçılık yasağı» başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramadığı için muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metnin 91 ve Senatonun kabul ettiği metinde 89 ncu madde olarak görünen ve, «Eşitlik ilkesinin korunması» başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramadığı için madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyon tarafından tertibolunan sırada yer alacaktır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metinde 92, Senatonun kabul ettiği metinde 90 ncu madde olarak düzenlenmiş bulunan ve «Lâiklik ilkesinin korunması» başlığını taşıyan maddede bir değişiklik mevzuubahsolmadığı cihetle madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir.

Millet Meclisi metninin 93 ve Cumhuriyet Senatosu metninin 91 nci maddesi olan ve «Halifelik istenemeyeceği», başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramamıştır. Bu sebeple kesinleşmiştir.

Millet Meclisi metninin 94 ve Senatonun kabul etmiş olduğu metinde 92 nci madde olarak düzenlenmiş bulunan ve «Lâik Devlet düzeninin korunması» başlığında bir değişiklik var. Sayın Kırca «Lâiklik Devleti» deniyor. Halbuki Millet Meclisi metninde, «Lâik Devlet düzeninin korunması» denilmektedir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Efendim, elimizde olan Komisyoneca incelenen metin Senato sekreteryasına takrirlerle birlikte bize gönderilip üzerinde tashih yapılmış bir metindir. Senatonun 92 nci maddesinde biz böyle bir şey görmedik. Burada bir matbaa hatası vardır. Yine, «Lâik Devlet düzeni» dir.

BAŞKAN — Peki, lâik olarak düzeltiyoruz.

«Lâik Devlet düzeninin korunması», başlığını taşıyan maddede bir değişiklik olmadığı cihetle madde muhteva itibariyle kesinleşmiştir. Numarası Karma Komisyoneca düzenlenecektir.

Millet Meclisi metninin 95 nci maddesi Senato metninin 93 ncu maddesi, «Din farklılığına dayanma yasağı» başlığını taşımaktadır. Değişiklik olmamıştır, kesinleşmiştir. Millet Meclisinin kabul ettiği metnin 96 Senato metninin 94 ncu maddesi olan ve (Partilerin dinî gösteri yapmaması) başlığını taşıyan madde bir değişikliğe uğramadığı cihetle kesinleşmiştir. Madde, numarasını Karma Komisyonun düzenleyeceği sıraya göre alacaktır.

Muhterem arkadaşlarım, bu kanunda bazı değişikliklerin Komisyon tarafından benimsen-

memesi tavsiye edilmiş, Meclis buna uymuş olduğu cihetle bir karma komisyonun teşkili gerekmektedir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Daha bitmedi; daha bazı şeyler var..

BAŞKAN — Bitmedi efendim, biliyorum.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Hayır, bir Karma Komisyonun kurulması işine hemen mahal yok.

BAŞKAN — Bir Karma Komisyon kurulabilir ve bu Karma Komisyon değişen maddeler üzerinde mesai sarf edebilir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Bu, mümkün olmaz Sayın Başkan. Hangileri benimsendi, hangileri benimsenmedi bunların tamamını bilmeden madde numaraları üzerinde dahi tasarruf etmesi, Karma Komisyoneca mümkün olmaz. Kerem buyurunuz, bir çeyrek daha çalışalım, bunu bitirelim ve Karma Komisyon bütün değişiklikleri madde numaralarıyla birlikte bir arada göz önüne almak imkânını bulsun. İlerde meselâ 137, 138 nci maddelerin çıkarılmasını ve geçici maddelere aktarılmasını kabul ediyoruz. Karma Komisyon buradaki çalışma neticesini almadan her hangi bir şey yapamaz, efendim.

BAŞKAN — Peki efendim.

Muhterem arkadaşlar; Yüce Meclisin daha önce almış olduğu karar gereğince Meclisin saat 20,00 ye kadar toplantıda kalması gerekmektedir. Bu sebeple vakit dolmuştur. Saat tam 20,00 ye gelmiştir. Millet Meclisi Birleşimini, 7 . 7 . 1965 yarınki Çarşamba günü, saat 14,30 da yapılacak T. B. M. M. Birleşik Toplantısından sonra toplanmak üzere kapatıyorum.

Kapanma saati: 20,00

Millet Meclisi

GÜNDEMİ

140. BİRLEŞİM

6 . 7 . 1965 Salı

Saat : 15.00

I

A . BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR, GENSORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

1. — Millî İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısının Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmiyen maddeleri hakkında Karma Komisyon raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metinleri (Millet Meclisi 1/451, Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 456 ya 2 nci ek) [Dağıtma tarihi : 2 . 7 . 1965]

2. — Siyasi Partiler kanunu tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/560, 2/378, 2/591; Cumhuriyet Senatosu 1/551) (Millet Meclisi S. Sayısı : 527 ye 2 nci ek; Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 649) [Dağıtma tarihi : 5 . 7 . 1965]

3. — Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 2 nci maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve İçişleri Komisyonu raporu (1/458) (S. Sayısı : 265) [Dağıtma tarihi : 19.6.1963]

× 4. — Umumi hayata müessir âfetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bâzı maddeler eklenmesi hakkında kanun tasarısı ve İmar ve İskân, İçişleri ve Plân komisyonlarından 5 er üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu (1/706) (S. Sayısı : 865) [Dağıtma tarihi : 23 . 2 . 1965]

5. — Orman Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair kanun tasarısı ve Geçici Ko-

misyon raporu ile Anayasa Komisyonunun mü-talâa raporu (1/549) (S. Sayısı : 978) [Dağıtma tarihi : 31 . 5 . 1965]

6. — Çanakkale Milletvekili Şefik İnan ile Çorum Milletvekili Hilmi İncesulu'nun, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihten önce 11 Ağustos 1325 (1909) tarihli Askerî Tekaüt ve İstifa Kanunu ile Memurini Mülkiye Tekaüt Kanunu ve tadilatı ile, 11 Haziran 1930 tarihli ve 1683 sayılı Askerî ve Mülki Tekaüt Kanunu ve tadilatı gereğince kendilerine emekli, âdi mâlûl, vazife mâlûlü, dul ve yetim maaşı bağlanmış olanların aldıkları aylıklarının ayarlanması hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/599) (S. Sayısı : 938) [Dağıtma tarihi : 10 . 4 . 1965]

7. — Kocaeli iline bağlı Kaynarca ilçesinin Sakarya iline bağlanması hakkında kanun tasarısı ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları (1/457) (S. Sayısı : 365) [Dağıtma tarihi : 16 . 8 . 1963]

8. — Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Sırrı Uzunhasanoğlu ve Tunceli Üyesi Mehmet Ali Demir'in, 5965 sayılı Kanuna bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Millî Eğitim Komisyonu raporu (2/525) (S. Sayısı : 567) [Dağıtma tarihi : 28 . 1 . 1964]

9. — Hendek kazası Kemaliye mahallesi nüfusunda kayıtlı Mustafaoğlu 1329 doğumlu Faik Özer'in bakıye cezasının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/821) (S. Sayısı : 1019) [Dağıtma tarihi : 17 . 6 . 1965]

10. — Bolu ilinin Mengen kazası Pazarköy nüfusuna kayıtlı Alioğlu Hayriye'den doğma 1341 doğumlu Hayrettin Hami Demiralp'in cezalarının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/864) (S. Sayısı : 1025) [Dağıtma tarihi : 21 . 6 . 1965]

11. — Gaziantep ilinin Kürkçüler mahallesi nüfusunda kayıtlı ve halen aynı mahallede oturur Münevver'den doğma, 1340 doğumlu Mehmetoğlu Ahmet Ulak'ın hapse tahvil edilmiş olan bakiye cezasının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/819) (S. Sayısı : 1020) [Dağıtma tarihi : 17 . 6 . 1965]

12. — Ağır hapse ve müebbeten âmme hizmetlerinden mahrumiyet cezasına mahkûm Coşkun Coşkuner'in, affına dair kanun tasarısı (1/672) (S. Sayısı : 1018) [Dağıtma tarihi : 17 . 6 . 1965]

13. — Antalya Milletvekili Nihat Su'nun, mahkûm Alioğlu Ali Kurna'nın affı hakkında kanun teklifi ve Adalet Komisyonu raporu (2/782) (S. Sayısı : 1000) [Dağıtma tarihi : 12 . 6 . 1965]

14. — Senirkent kazasının Yassıviran köyü halkından Mehmetoğlu Emine'den doğma 1322 doğumlu Ahmet Ateş'in mahkûm olduğu cezasının affına dair kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/512) (S. Sayısı : 1005) [Dağıtma tarihi : 12 . 6 . 1965]

15. — Rize ilinin Canlıhemşin kazası, Murat köyünden Ahmetoğlu Hatice'den doğma 1932 doğumlu Mustafa Demirci'nin bakiye cezasının affı hakkında kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu raporu (1/790) (S. Sayısı : 1006) [Dağıtma tarihi : 12 . 6 . 1965]

16. — Maraş Milletvekili Kemalî Bayazıt ve 3 arkadaşının, TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğüne bağlı sağlık teşkilâtında çalışan tabip, diş tabibi ve eczacıların 472 ve 224 sayılı kanunların imkânlarından faydalanmalarına dair kanun teklifi ve Geçici Komisyon raporu (2/866) (S. Sayısı : 1027) [Dağıtma tarihi : 22.6.1965]

× 17. — Askerî Tıp Fakültesi kurulması hakkında kanun tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/866) (S. Sayısı : 1032) [Dağıtma tarihi : 29 . 6 . 1965]

× 18. — Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/805) (S. Sayısı : 1031) [Dağıtma tarihi : 28 . 6 . 1965]

× 19. — İstanbul Milletvekili Coşkun Kırca ve 6 arkadaşının, gecekonduların düzenlenmesi hakkında, Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ile Ankara Milletvekili Ahmet Üstün'ün, Gecekonduların ıslah, tasfiye ve önlenmesi hakkın-

da ve İstanbul Milletvekili Vahyi Özarar ve 3 arkadaşının, 6785 sayılı İmar Kanununa geçici bir madde eklenmesine dair kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (2/605, 2/620, 2/411) (S. Sayısı : 930) [Dağıtma tarihi : 31 . 3 . 1965]

20. — Niğde Milletvekili Oğuzdemir Tüzün'ün 2197 sayılı Kanununun 3 ncü maddesinin yürürlükten kaldırılmasına ve Aksaray'ın tekrar il haline getirilmesine dair kanun teklifi ve İçişleri ve Plân komisyonları raporları (2/697) (S. Sayısı : 985) [Dağıtma tarihi : 1 . 6 . 1965]

21. — Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü uçucu personeline verilecek uçuz tazminatı hakkında kanun tasarısı ve Ulaştırma ve Plân komisyonları raporları (1/718) (S. Sayısı : 1004) [Dağıtma tarihi : 11 . 6 . 1965]

22. — Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvel ile tadil ve eklerinin Tarım Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı ve Tarım ve Plân komisyonları raporları (1/782) (S. Sayısı : 1001) [Dağıtma tarihi : 11 . 6 . 1965]

23. — Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer ve 107 arkadaşının, 262 sayılı Kanuna geçici madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Millî Savunma, Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/287) (S. Sayısı : 1010) [Dağıtma tarihi : 15 . 6 . 1965]

24. — Köy enstitüleri ile ilköğretmen okullarının birleştirilmesi hakkındaki Kanunun 5 nci maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısı ve Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (1/717) (S. Sayısı : 1017) [Dağıtma tarihi : 17 . 6 . 1965]

25. — Zonguldak Milletvekili Kenan Esengin'in, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa muvakkat bir madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/477) (S. Sayısı : 385) [Dağıtma tarihi : 9 . 9 . 1963]

26. — Bolu Milletvekili Fuat Ümit ve 4 arkadaşı ile Artvin Milletvekili Saffet Eminağaoğlu ve Yozgat Milletvekili Celâl Sungur'un, Devlet hizmetlerinde iken lise veya lise muadili meslekî bir okuldaki sonra bir yüksek okul veya fakülteden mezun olanlar ile yine memur-

riyetleri sırasında akademik derece alanlara yahut ikinci bir yüksek tahsili ikmal edenlere bir derece kıdem verilmesi hakkındaki kanun teklifleri ve Amasya milletvekilleri Nevzat Şener ve İsmail Sarıgöz'ün, memurların tahsil müessesesinde talebe olmayacaklarına dair 4007 sayılı Kanun ile bu kanunun birinci maddesinin değiştirilmesi hakkındaki 4214 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılmasına dair 183 sayılı Kanuna ek kanun teklifi ile Bolu Milletvekili Kâmil İnal'ın, 3656 ve 3659 sayılı kanunların şümulü dâhilinde vazife görmekte iken müktesep barem derecesini değiştirecek bir üst tahsil yapanların terfi ve kıdemleri hakkındaki kanun teklifi ve Maliye, Millî Eğitim ve Plân komisyonları raporları (2/91, 2/93, 2/104, 2/464) (S. Sayısı : 451) [Dağıtma tarihi : 20.9.1963]

× 27. — Adana Milletvekili Kemal Sarıbrahimoğlu ve iki arkadaşının, Ziraat alet ve makinaları ile kimyevi gübre ve ilaçların ithalât ve memlekette satışının munhasıran Türkiye Zirai Donatım Kurumu tarafından yapılmasına ve bu maddelerin Gümrük Vergisi, resim ve harclardan muafiyetine dair kanun teklifi ile Geçici Komisyon raporu (2/731) (S. Sayısı : 784) [Dağıtma tarihi : 26 . 12 . 1964]

28. — Ordu Milletvekili Ferda Güley ve Edirne Milletvekili Nazmi Özogul'un, 657 sayılı Harita Müdürü Umumiyesi Kanununun 8 ncü maddesinin değiştirilmesi ve bu kanuna

3 ncü bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun teklifi ve Millî Eğitim ve Millî Savunma komisyonları raporları (2/515) (S. Sayısı : 740) [Dağıtma tarihi : 15 . 7 . 1964]

29. — Aydın Milletvekili İsmet Sezgin ve 29 arkadaşının, Maliye Bakanlığı kuruluş ve görevleri hakkında 5 . 6 . 1963 tarihli ve 2996 sayılı Kanuna bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifi ve Maliye ve Plân komisyonları raporları (2/859) (S. Sayısı : 1011) [Dağıtma tarihi : 15 . 6 . 1965]

30. — Rize Milletvekili Erol Yılmaz Akçal ve 13 arkadaşının, Dışişleri Bakanlığı kuruluş Kanununa bir ek ve bir geçici madde eklenmesine dair kanun teklifi ve Dışişleri ve Plân komisyonları raporları (2/864) (S. Sayısı : 1021) [Dağıtma tarihi : 18 . 6 . 1965]

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI
VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA
GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞÜLMESİ YAPILACAK
İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞÜLMESİ YAPILACAK
İŞLER

Dönem : 1
Toplantı : 4

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : **947**

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhurbaşkanlığı ve Sayıştay Başkanlığı 1963 yılı Kesinhesabı hakkında Meclis Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/108)

TBMM 1963 YILI KESİN HESAP CETVELİ
SAYIŞTAY BAŞKANLIĞI 1963 YILI KESİN HESAP CETVELİ
CUMHURBAŞKANLIĞI 1963 YILI KESİN HESAP CETVELİ

**CETVELLER TARANAMADIĞINDAN ASILLARI CİLDİN İÇİNDE
MEVCUTTUR.**

Dönem : 1
Toplantı : 4

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 946

Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının Aralık 1964 ve Ocak - Şubat ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu (5/107)

Hesapları inceleme Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Hesapları İnceleme Komisyonu
Esas No. : 5/107
Karar : 10

29 . 4 . 1965

Yüksek Başkanlığa

14 798 973	86	Aralık 1964 başında bankada mevcut para.
+ 10 329 222	88	Aralık 1964 Ocak - Şubat 1965 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para
-----	-----	-----
25 128 196	74	Toplam
17 090 787	19	Aralık 1964 Ocak - Şubat 1965 aylarında Ziraat Bankasının harcadığı para
-----	-----	-----

8 037 409 55 Mart 1965 başında bankada mevcut para.

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Aralık 1964, Ocak - Şubat 1965 aylarına ait hesapları incelendi.

Aralık 1964 de Ziraat Bankasındaki 14 798 973,86 liralık mevcudu ile Aralık 1964, Ocak - Şubat 1965 aylarında Hazine'den 10 329 222,88 lira alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın cem'an 25 128 196,74 lira olduğu, mevcuttan sarf olunan 17 090 787,19 lira tenzil edildikten sonra Mart 1965 başında bankadaki kasa mevcudunun 8 037 409,55 liradan ibaret bulunduğunu Saymanlıktaki defterler ve sarf evrakının kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin ittilâna arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan
Afyon Karahisar
V. Başaran

Başkanvekili
Gümüşane
N. Özdemir

Sözcü
Amasya
M. K. Karan

Kâtip
Kütahya
S. Sarpaşar

Denetçi
Erzurum
T. Bilgin

Konya
A. Kuzucu

Ankara
F. N. Yıldırım

Konya
A. Gürkan
İmzada bulunamadı

Tokat
B. Şeyhoğlu

Dönem : 1
Toplantı : 4

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 914

Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Eylül, Ekim, Kasım ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme Komisyonu raporu

Hesapları İnceleme Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Hesapları İnceleme Komisyonu
Esas No. 5/103
Karar No. : 6

2 . 3 . 1965

Yüksek Başkanlığa

6 148 995	73	Eylül 1964 başında bankada mevcut para.
+ 25 158 610	59	Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para.
<hr/>		
31 307 606	32	Toplam.
16 508 632	46	Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Ziraat Bankasının harecadığı para.
<hr/>		
14 798 973	86	Aralık 1964 başında bankada mevcut para.

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarına ait hesapları incelendi.

Eylül 1964 te Ziraat Bankasındaki 6 148 995,73 liralık mevcudu ile Eylül, Ekim, Kasım 1964 aylarında Hazineden 25 158 610,59 lira alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın ceman 31 307 606,32 lira olduğu, mecuttan sarf olunan 16 508 632,46 lira tenzil edildikten sonra Aralık 1964 başında bankadaki kasa mevcudunun 14 798 973,86 liradan ibaret bulunduğunu Saymanlık-taki defterler ve sarf evrakının kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin ıttılama arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan
Afyon K.
V. Başaran

Başkan V.
Gümüşane
N. Özdemir

Sözcü
Amasya
M. K. Karan

Kâtip
Kütahya
S. Sarpaşar

Denetçi
Erzurum
T. Bilgin

Üye
Konya
A. Kuzucu

Üye
Ankara
F. N. Yıldırım

Üye
Konya
A. Gürkan

Üye
Tokat
B. Şeyhoğlu

**Türkiye Büyük Millet Meclisi Saymanlığının 1964 yılı Haziran,
Temmuz ve Ağustos ayları hesabı hakkında Hesapları İnceleme
Komisyonu raporu (5/93)**

Hesapları İnceleme Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Esas No. : 5/93
Karar No. : 2

27 . XI 1964

Yüksek Başkanlığa

17 359 091,82 Haziran 1964 başında bankada mevcut para.
7 110 185,35 Haziran, Temmuz, Ağustos. 1964 aylarında Ziraat Bankasının aldığı para.

---

24 469 277,17 Toplam.
18 320 281,44 Haziran, Temmuz, Ağustos. 1964 aylarında Ziraat Bankasının harcadığı para.

---

6 148 995,73 Eylül 1964 başında bankada mevcut para.

T. B. M. Meclisi Saymanlığının Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarına ait hesapları incelendi.

Haziran 1964 te Ziraat Bankasındaki mevcudu ile Haziran, Temmuz, Ağustos 1964 aylarında Hazineden alınarak bankadaki hesaba yatırılan meblâğın cem'an 24 469 277,17 lira olduğu mevcuttan sarf olunan miktar tenzil edildikten sonra Eylül 1964 başında bankadaki kasa mevcudunun 6 148 995,73 liradan ibaret bulunduğu Saymanlıktaki defatir ve evrakı sarfiyatın kanun ve mevzuata uygun olduğu görülmüştür.

Umumi Heyetin ittilama arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan
Afyon K.
V. Başaran

Denetçi
Erzurum
T. Bilgin

Başkan V.
Gümüşane
N. Özdemir

Üye
Konya
A. S. Kuzucu
İmzada Bulunamadı

Üye
Muş
S. Mutlu
İmzada bulunamadı

Sözcü
Amasya
M. K. Karan

Üye
Ankara
F. N. Yıldırım

Üye
Tokat
B. Şeyhoğlu

Kâtip
Kütahya
S. Sarpaşar

Üye
Konya
A. Gürkan

Dönem : 1

Toplantı : 4 MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 527 ye 2 nci ek

Siyasi partiler kanunu tasarısına dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosunca yapılan değişiklikler hakkında Millet Meclisi Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/560, 2/378, 2/591; Cumhuriyet Senatosu 1/551)

(Not : Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 649)

*Cumhuriyet Senatosu
Genel Sekreterliği
Kanunlar Müdürlüğü
Sayı : 5117 - 1/551*

3 . 7 . 1965

Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi : 20 . 5 . 1965 gün ve 7049 - 39932 sayılı yazınıza karşılıktır :

Siyasi Partiler Kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 21 . 6 . 1965, 22 . 6 . 1965, 23 . 6 . 1965, 24 . 6 . 1965, 25 . 6 . 1965, 28 . 6 . 1965, 29 . 6 . 1965, 30 . 6 . 1965, 1 . 7 . 1965, 2 . 7 . 1965 tarihli 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108 ve 109 ncu birleşimlerinde değiştirilerek açık oyla kabul edilmiş, dosya ilişikte sunulmuştur.

Arz ederim.

Saygılarımla

Enver Aka

Cumhuriyet Senatosu Başkanı

Not :

Açık oya arz edilen maddeler :

2, 8, 13, 15, 16, 18, 19, 22, 25, 26, 27, 30, 33, 36, 37, 40, 50, 52, 54, 56, 65, 74, 77, 97, 128, 134, 135, Geçici : 1, 2, 3, 4, değişen madde numaraları ve tümü.

Geçici Komisyon raporu

*Millet Meclisi
Geçici Komisyonu
Esas No. : 1/560
Karar No. : 3*

3 . 7 . 1965

Yüksek Başkanlığa

Siyasi Partiler kanunu tasarısını incelemekle görevli Geçici Komisyonumuz 3 Temmuz 1965 günkü Birleşiminde Cumhuriyet Senatosunca bu tasarı üzerinde yapılan değişiklikleri inceleyerek aşağıdaki hususları kararlaştırmıştır :

1. 2 nci maddenin son fıkrası Senatoça çıkarılmıştır. 135 nci maddenin 2 nci fıkrası ve genel hukuk yorumu kuralları muvacehesinde çıkarılan bu fıkra haşiv teşkil ettiğinden Komisyonumuz değişikliğe katılmaktadır.

2. Komisyonumuz 8 nci maddede Senatoça yapılan tasrihleri uygun telâkki etmektedir.

3. Komisyonumuz Senatoca tanzim edilen 13 neü maddede 5 nei fıkrası ile 7 nei fıkrasını tenakuz halinde görmüş ve bu değişikliğe katılamamıştır.

4. Komisyonumuz 15 nei maddenin 2 nei bendinin ilk fıkrasında yapılan tadili Türkçe kurallarına aykırı görmüş ve bu maddedeki değişikliğe katılamamıştır.

5. Komisyonumuz bir ilden seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin mensub oldukları partinin o ildeki bütün ilçe kongrelerinde tabii üye olmalarını antidemokratik bulmuş ve ayrıca ikinci bendin ilk fıkrasında yapılan değişikliği Türkçe kurallara aykırı saymıştır.

6. Komisyonumuz Senatoca 18 nei maddeye son fıkra olarak ilâve edilen hükmü yazılış tarzı itibariyle Siyasi Partiler Kanunu ile ilgili görememiştir.

7. Komisyonumuz 19 neu maddenin çıkarılmasını ziyadesiyle mahzurlu saymaktadır.

9. Komisyonumuz, 22 nei maddenin çıkarılmasını da ziyadesiyle mahzurlu saymıştır.

10. Komisyonumuz, 25 nei maddede yapılan ibare değişikliğine katılmakla beraber, bu maddenin numarasında yapılan değişikliğe katılamamaktadır.

11. Komisyonumuz, 26 nei maddenin metinden çıkarılmasının bu konuyu tamamiyle tanzimsiz bırakacağından endişe etmektedir. Senatoda bu maddenin çıkarılmasına âmil olan mülâhazalarda gerçek payı mevcud olsa dahi, bu maddenin tayyı neticesinde konu tamamiyle tanzimsiz kalacaktır.

12. — Komisyonumuz, Senatoca metne 27 nei madde olarak eklenen metne katılamamaktadır. Gerçekten, gerçi Geçici Komisyonumuz, önseçimlere bütün partililerin katılmasını prensip itibariyle uygun bulmakta ise de, bu prensibin tatbik usul ve şekilleri kanunda tanzim edilmeksizin muhafazasının bir temenniden ileri gidemeyeceği ve kanunlarda temenni hükümlerinin yer almasının kanun tekniğine aykırı olacağı ve esasen önümüzdeki seçimlerde önseçimi bu tarzda uygulamanın imkânsız olması mülâhazalarıyla bu ek maddeye katılamamıştır.

13. Komisyonumuz, Senatonun 33 neü maddede yaptığı ibare değişikliğine katılmakla beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamaktadır.

14. — Komisyonumuz, 36 nei maddede «bir ay» ibaresinin «otuz gün» olarak değiştirilmesini uygun görmekle beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamaktadır.

15. Komisyonumuz, 37 nei maddede yapılan değişikliği faydalı mütalâa etmekle beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamıştır.

16. Komisyonumuz, 40 nei maddede yapılan değişikliklerin maksadı daha iyi ifade ettiğine kanaat getirmekle beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamıştır.

17. Komisyonumuz, 50 nei maddedeki kelime değişikliğinin maddeye gerçek vuzuhunu verdiği kanısında olmakla beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamaktadır.

18. Komisyonumuz, 52 nei maddeye eklenen son bendle mutabık olmakla beraber madde numarasındaki tadile katılmamaktadır.

19. Komisyonumuz, 56 nei maddeye eklenen son fıkrayı uygun bulmakla beraber madde numarasındaki tadile katılmamaktadır.

20. Komisyonumuz, 54 neü maddenin son fıkrasında yapılan tadili kanun tekniğine uygun bulmuş, ancak madde numarasındaki değişikliğe katılamamıştır.

21. Komisyonumuz, 65 nei maddenin 13 neü bendinde yapılan değişikliği gerçeklere aykırı bulmuştur.

22. Komisyonumuz, Senatoca kabul edilen 74 neü madde metniyle mutabık olmakla beraber madde numarasındaki tadile katılmamaktadır.

23. — Komisyonumuz, 77 nei maddedeki tadili Türkçe kurallara aykırı bulmuştur.

24. Komisyonumuz, 97 nei maddedeki tadile kanun tekniği bakımından iştirak etmekle beraber madde numarasındaki değişikliğe katılamamaktadır.

25. Komisyonumuz, 128 nei maddenin, seçim kanunlarında son defa yapılmakta olan değişikliklerle mütenazır hale sokulabilmesini teminetme bakımından, bu maddedeki değişikliğin reddedilmesi gerektiği kanısındadır.

26. Komisyonumuz, 134 ncu maddenin çıkarılmasını, hüküm itibariyle kesinleşmiş olan 20 nei maddeyle kabili telif görmemiştir. Gerçekten, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 nei maddesi, munhasıran bir yasama meclisinin iç faaliyetiyle ilgili bir konuyu düzenlemiş değildir. Bu itibarla, Senato İçtüzüğü'nün bu hükmü mahiyeti itibariyle bir İçtüzükte yer alamaz. Kaldı ki, Anayasanın 57 nei maddesi, partilerin iç faaliyetlerinin ve bu arada, partilerin (velev Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olsunlar) partilerinin hümi şahsiyeti ve parti organlarıyla (ve bu şıkta partinin Parlâmento içindeki iradesini izhar edici organlarından olan «müşterek grup» la yani Türkiye Büyük Millet Meclisi grupuyla) münasebetlerinin düzenlenmesinin kanunla yapılmasını da ayrıca sarahatle emretmektedir. Bu durumda, Senato İçtüzüğü'nün bu hükmüyle bir içtüzükte aslında mahiyeti icabı içtüzük hükmü vasfını değil, fakat kanun hükmü vasfını taşıyan bir hüküm sevk edilmiş ve bir yetki saptırmasında bulunulmuştur. Her ne kadar bu kanunun 20 nei maddesiyle Senato İçtüzüğü'nün bu hükmünün esasen ilga edildiği ve bu kanunun 134 ncu maddesinin bu sebeple haşiv sayılabileceği ileri sürülebilirse de, Senatoda bu kanunun 20 nei ve 134 ncu maddelerinin müzakeresinde hâkim olan karşılıklığın, ilerde türlü yanlış tefsirlere sebebiyet verebileceği de mütalâa edilmiştir. Bu sebeplerle Komisyonumuz bu maddenin çıkarılmasına katılmamaktadır.

27. Komisyonumuz, 135 nei maddenin matla bındaki tadile katılmamaktadır.

28. Komisyonumuz, 137 nei maddenin geçici bir madde olmasına katılmaktadır.

29. Komisyonumuz, 138 nei maddenin de geçici bir madde olmasına katılmaktadır.

30. Komisyonumuz, bu sebeplerle metne ilâ ve edilen «Onuncu kısım» ile başlığına aynen katılmaktadır.

31. Komisyonumuz, Senatoca eklenen 27 nei maddeye katılmadığından eklenen 1 nei geçici maddeye de katılmamaktadır.

32. Komisyonumuz, 2 nei geçici maddenin muhtevasına katılmakta, ancak madde numarasına katılmamaktadır.

33. Komisyonumuz, 3 ncu geçici maddenin muhtevasına katılmakta, ancak madde numarasına katılmamaktadır.

34. Komisyonumuz, 4 ncu geçici maddenin muhtevasına katılmakta, ancak numarasına katılmamaktadır.

35. Komisyonumuz, 139 ncu maddede yapılan numara değişikliklerine katılmamaktadır.

36. Komisyonumuz, Senatonun muhteva itibariyle aynen bıraktığı hükümlerin madde numaraları değişse bile hüküm itibariyle kesinleştiği kanaatiyle, madde numaralarında (muhteva değişmeksizin) yapılan tadillerin hiçbirisine katılmamaktadır.

Anayasanın 7 nei geçici maddesinin ilk fıkrasına tabi bir kanun tasarısı bahis konusu olduğundan, diğer bütün işlere takdimen öncelikle görüşülmesi ricasiyle Yüksek Başkanlığa sunulur.

Geçici Komisyon Başkanı

Tekirdağ

H. Mumcuoğlu

Sözcü

İstanbul

C. Karca

Bu rapor Kâtibi

Çanakkale

B. Arat

Çorum

H. İncesulu

Giresun

A. Cüceoğlu

Kırşehir

H. Özmen

Van

Ş. Kösereisöğlü
İmzada bulunamadı

Aydın

Söz hakkım mahfuz
O. Apaydın

Artvin

26 ve 27 nei maddeler hakkında
söz hakkım mahfuzdur.

S. O. Avcı

MİLLET MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ METİN

Siyasi Partiler Kanunu

Siyasi parti niteliğinde dernekleri kurma yasağı

MADDE 2. — Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulamaz.

İşçi ve İşveren Sendikaları Birlikleri, Federasyonları ve Konfederasyonları hakkındaki 15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun hükümleri saklıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve organlarda görev alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, reşit olmıyanlar, kısıtlı olanlar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademedeki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar.

Kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlardan, memnu haklarının iadesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş olanlar hakkında, yukardaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Üniversite öğretim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları, memurların 1 nci fıkra gereğince tabi olduğu yasaklamanın dışındadır; ancak, bunların siyasi partilerde genel merkezdeki karar ve yönetim görevleri dışında görev almaları mümkün değildir.

Genel başkan

MADDE 13. — Parti genel başkanı, parti tüzüğüne göre seçilir.

Partiyi temsil yetkisi genel başkana aittir. Parti adına dâva açma yetkisi ve dâvada hususî yetkisi, genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti genel başkanı, merkez karar ve yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, genel başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere, genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri öngörebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmıyan siyasi partiler arasında en fazla milletvekiline sahibolan partinin genel başkanına, ana muhalefet partisi lideri sıfatıyla, (Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ödenek ve yolluğu da dâhil olmak üzere) Başbakanın aldığı ödenek ve yolluğa eşit ödenek ve yolluk

CUMHURİYET SENATOSUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

Siyasi Partiler Kanunu

Siyasi parti niteliğinde dernekleri kurma yasağı

MADDE 2. — Dernekler, belli bir siyasi partiyi desteklemek veya desteklememek yahut siyasi partiler arasında işbirliği sağlamak veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği veya mahallî idareler veya muhtarlık yahut ihtiyar heyeti seçimlerinde belli adayları desteklemek veya desteklememek yahut bunlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulamaz.

İKİNCİ BÖLÜM

Üyelik ve organlarda görev alma

Partilere üye olamayacak kimseler

MADDE 8. — Türk vatandaşı olmıyanlar, reşit olmıyanlar, kısıtlı olanlar, kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlar, lise veya eşidi veya daha alt kademede ki öğrenim kurumlarında öğrenci olanlar, memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve özel kanunla veya özel kanunun verdiği yetkiye dayanılarak kurulmuş bankaların ve teşekküllerin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ile aylıklı ve yevmiyeli memurları ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere üye olamazlar.

Kesin olarak mahkûm oldukları bir suçtan dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliğine seçilme yeterliğini kaybetmiş olanlardan, memnu haklarının iadesine 9 Temmuz 1961 tarihinden önce karar verilmiş veya 9 Temmuz 1961 tarihinden önce memnu haklarının iadesine hak kazandığı yetkili mahkeme tarafından bu konuda sonradan verilen kesin karar ile tevsik edilmiş bulunanlar hakkında, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Üniversite öğretim üyeleri ve öğretim üyesi yardımcıları, memurların 1 nci fıkra gereğince tabi olduğu yasaklamamanın dışındadır; ancak, bunların siyasi partilerde genel merkezdeki karar ve yönetim görevleri dışında görev almaları mümkün değildir.

Genel Başkan

MADDE 13. — Parti Genel Başkanı, parti tüzüğüne göre seçilir.

Partiyi temsil yetkisi Genel Başkana aittir. Parti adına dâva açma yetkisi ve dâvada husumet yetkisi, Genel Başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğüne göre göstereceği parti mercilerine aittir.

Parti Genel Başkanı, merkez karar ve yönetim organlarının tabii başkanıdır.

Parti tüzüğü, Genel Başkana görevinin yerine getirilmesinde ve yetkilerinin kullanılmasında yardımcılık veya vekillik etmek üzere, genel başkan yardımcısı, genel başkanvekili veya genel sekreter gibi adlarla gerekli gördüğü sayıda yardımcı mercileri ön görebilir. Bunların ne suretle seçileceğini parti tüzüğü gösterir.

Hükümete katılmıyan siyasi partiler arasında Millet Meclisinde 45 ten az olmamak üzere en fazla milletvekiline sahibolan partinin genel başkanına, ana muhalefet partisi lideri sıfatıyla, Devlet Protokolünde Başbakanın sonra ve Bakanlar Kurulunun diğer üyelerinden önce yer verilir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

ödenir ve kendisine bir resmî taşıt aracı ayrılır. Ana muhalefet partisi lideri, Devlet protokolünde Başbakanın sonra ve diğer Bakanlar Kurulu üyelerinden önce yer alır.

Ana muhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başbakanın ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanuni kayıtlamalar uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve ilçe teşkilâtı

İl teşkilâtı

MADDE 15. — 1. İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerce seçilen delegelerden kuruludur. İl başkanıyla il yönetim ve disiplin kurulları üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

Partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, il kongrelerine delege seçilemezler.

İl kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İl yönetim kurulu, il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğünün göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedi ilâ onbeş üyeden kurulur.

İl yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim organının nasıl kurulacağı parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İl teşkilâtı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl başkanıyla il disiplin kurulunun, nasıl seçileceği ve il disiplin kurulunun üye sayısı, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri, parti tüzüğünde belirtilir.

İlçe teşkilâtı

MADDE 16. — 1. İlçe kongresi, ilçe çevresindeki muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri sayısı altı yüzü aşmayan delegelerden kuruludur. İlçe başkanı ile ilçe yönetim kurulu ve - varsa - ilçe disiplin kurulu üyeleri, ilçe kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

Partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ilçe kongrelerine delege seçilemezler.

İlçe kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İlçe yönetim kurulu, ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beş ilâ onbir üyeden kurulur.

İlçe yönetim kurulunun ilçe kongresinde nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimî ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Hükümete katılmıyan siyasi partilerin Millet Meclisinde sahib oldukları milletvekili sayısı kırkbeşten fazla ve sayıca eşitse, son milletvekili genel seçimlerinde aldıkları muteber oy sayısı tercih sebebi olur. Bu oylar da eşitse, aralarında kura çekilir.

Anamuhalefet partisi liderine ayrılan resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasında, Başbakan'a ait resmî taşıt aracının seçimlerde kullanılmasına dair kanuni kayıtlamalar uygulanır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve ilçe teşkilâtı

İl teşkilâtı

MADDE 15. — 1. İl kongresi, sayısı binden fazla olmamak üzere, parti tüzüğüne göre ilçe kongrelerince seçilen delegelerden kuruludur. O seçim çevresinin partili, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile il yönetim ve disiplin kurulları başkan ve üyeleri, il kongresinin tabii üyeleridir; ancak, geçici il yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İl kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İl yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin il başkanının başkanlığında olmak üzere, parti tüzüğünün göstereceği sayıda - il başkanı dâhil - yedişer ilâ onbeşer asıl ve yedek üyeden kurulur.

İl yönetim kurulunun il kongresince nasıl seçileceği, merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim organlarının nasıl kurulacağı parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde il kongresi toplanarak yeni daimî il yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır.

3. İl teşkilâtı arasında bir il disiplin kurulu bulunur. İl başkanıyla il disiplin kurulunun, nasıl seçileceği ve il disiplin kurulunun üye sayısı, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Bu maddede yazılı kurulların görev ve yetkileri, parti tüzüğünde belirtilir.

İlçe teşkilâtı

MADDE 16. — 1. İlçe kongresi, ilçe çevresindeki muhtarlık bölgelerinde partiye kayıtlı bulunan parti üyelerinin parti tüzüğü ile düzenlenen şekilde seçtikleri sayısı altı yüzü aşmıyan delegelerden kuruludur. O seçim çevresinin partili Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile ilçe yönetim ve varsa disiplin kurulu başkan ve üyeleri, ilçe kongrelerinin tabii üyeleridir; ancak, geçici ilçe yönetim kurulu üyelerine tabii üyelik hakkı tanınmaz.

İlçe kongresi, iki yıldan fazla olmamak üzere, parti tüzüğünün göstereceği süreler içinde toplanır.

2. İlçe yönetim kurulu, asıl ve yedeklerinin ilçe başkanının başkanlığında olmak üzere - ilçe başkanı dâhil - beşer ilâ onbire asıl ve yedek üyeden kurulur.

İlçe yönetim kurulunun ilçe kongresinde nasıl seçileceği, il yönetim kurulunca veya merkez yönetim organınca ne gibi hallerde ve nasıl işten el çektirileceği ve geçici yönetim kurulunun nasıl kurulacağı, parti tüzüğünde gösterilir. İşten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden başlayarak birbuçuk ay içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimî ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse kongre eski delegelerle toplanır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

3. İlçe başkanının seçimi ve ilçe teşkilâtı kurullarının görev ve yetkileri, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Siyasi partilerin illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları, kanunların uygulanması bakımından zorunlu sayılamaz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 18. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde en az on üyeye sahibolan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında;

En az on Cumhuriyet Senatosu üyesine sahibolan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosunda;

En az on milletvekiline sahibolan siyasi partiler, Millet Meclisinde siyasi parti grubu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından ilgili yasama meclisinin başkanlığına yazıyla bildirilir. Bu yazıya parti grubunun içyönetmeliğinin eklenmesi lâzımdır.

Grup içyönetmeliği

MADDE 19. — Bir partinin grup içyönetmeliği, grubun ilk kuruluşunda partinin merkez karar organı tarafından yapılır. İçyönetmelik, daha sonra, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu tarafından değiştirilebilir.

İçyönetmelikte, partinin yasama meclislerindeki gruplarının aynı partinin organları olarak ahenk ve iş birliği içinde çalışmasını sağlayıcı tedbirler hükme bağlanır.

Bir partinin grup içyönetmeliğinin parti tüzük veya programına aykırı olduğu merkez karar organınca ileri sürülür ve bu iddia grupça dikkate alınmazsa genel kongre, delege tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile parti tüzüğü veya programına aykırı hükümleri iptal eder.

Grup genel kurulu

MADDE 20. — Bir siyasi partinin bir yasama meclisindeki grubunun genel kurulu, o mecliste ki üyelerinden kuruludur.

Bir siyasi partinin mensubu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulunu teşkil ederler.

Yasama meclisleri başkan ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi parti gruplarının toplantılarına katılamazlar.

Grup yönetim ve disiplin organları

MADDE 21. — 1. Grupların yönetim organlarının kuruluşu, görev ve yetkileri, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliğinde belirtilir.

2. Grupların disiplin organlarının hangi hallerde merkez disiplin organları ile bir arada çalışacakları, parti tüzüğünde belirtilir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

3. İlçe başkanının seçimi ve ilçe teşkilâtı kurullarının görev ve yetkileri, parti tüzüğünde gösterilir.

4. Siyasi partilerin illerin merkez ilçelerinde teşkilât kurmaları, ilçeler hakkındaki hükümlere tabidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Meclis grupları

Grup kurma hakkı

MADDE 18. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde en az on üyeye sahibolan siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında;

En az on Cumhuriyet Senatosu üyesine sahibolan siyasi partiler, Cumhuriyet Senatosunda;

En az on milletvekiline sahibolan siyasi partiler, Millet Meclisinde siyasi parti grubu kurma hakkına sahiptirler.

Bir siyasi partinin grup kurduğu, o partinin genel başkanlığı tarafından ilgili yasama meclisinin başkanlığına yazı ile bildirilir. Bu yazıya parti grubunun iç yönetmeliğinin eklenmesi lâzımdır.

Hiçbir siyasi partiye mensubolmayan üyeler de, Anayasanın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara sahibolmamak şartıyla, kendi aralarında gruplar kurabilirler. Bu grupların üye sayısı da ondan az olamaz.

(Cumhuriyet Senatosunca Millet Meclisinin 19 ncu maddesi tayıyedirilmiştir.)

Grup genel kurulu

MADDE 19. — Bir siyasi partinin bir yasama meclisindeki grubunun genel kurulu, o mecliste ki üyelerinden kuruludur.

Bir siyasi partinin mensubu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulunu teşkil ederler.

Yasama meclisleri başkan ve başkanvekilleri, üyesi buldukları siyasi parti gruplarının toplantılarına katılamazlar.

Grup yönetim ve disiplin organları

MADDE 20. — 1. Grupların yönetim organlarının kuruluşu, görev ve yetkileri, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliğinde belirtilir.

2. Grupların disiplin organlarının hangi hallerde merkez disiplin organları ile bir arada çalışacakları, parti tüzüğüne belirtilir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Grup başkanı

MADDE 22. — Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubunun ve üyesi bulunduğu yasama meclisindeki grubun da başkanıdır.

Partinin Genel Başkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi değilse, grup başkanlıkları konusu, parti tüzüğüne uygun olarak grup içyönetmeliği ile düzenlenir.

Diğer grup organları

MADDE 23. — Parti tüzüğü veya grup içyönetmeliği, grup denetçilikleri gibi organlar ve merciler kurulmasını da öngörebilir.

Seçimlerde gizli oy

MADDE 24. — Grup genel kurullarında yapılacak seçimler gizli oyla olur.

Grup ve Hükümet ilişkileri

MADDE 25. — Parti tüzüğünde veya grup içyönetmeliğinde Bakanlar Kuruluna yahut bir Bakanlar Kurulu üyesine Millet Meclisinde veya grupta güven veya güvensizlik oyu verilmesi konusunda karar alma yetkisini Millet Meclisi Grubu Genel Kurulundan gayri bir parti organı veya merciiine bırakan hüküm bulunmaz.

Hükümete katılacak Bakanlar Kurulu üyelerinin parti gruplarında ve diğer parti organlarında seçim yoluyla tesbiti mümkündür.

Grup kuramayan partilerin disiplini

MADDE 26. — Grup kurma hakkına sahip olmayan siyasi partilerin yasama meclislerinde parti disiplinini nasıl sağlayacakları, partinin merkez karar organınca düzenlenir.

Gruplarla diğer parti organları arasında işbirliği

MADDE 27. — Siyasi parti gruplarının merkez karar ve yönetim organları ile âhenk içinde çalışmalarını sağlayıcı tedbirler, parti tüzüğünde hükme bağlanır.

ALTINCI BÖLÜM

Mahallî idareler meclislerinde gruplar

Partinin il genel meclisi grubu

MADDE 28. — Partili il genel meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tesbit edilir.

Partinin belediye meclisi grubu

MADDE 29. — Partili belediye meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tesbit edilir.

Partili belediye başkanı bu grubun tabii üyesidir. Ancak, partili belediye başkanı bu grubun kararıyla bağlı olmaz.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

(Millet Meclisinin 22 nci maddesi Cumhuriyet Senatosunca tayıyedilmiştir.)

Diğer grup organları

MADDE 21. — Parti tüzüğü veya grup içyönetmeliği, grup denetçilikleri gibi organlar ve merciler kurulmasını da öngörebilir.

Seçimlerde gizli oy

MADDE 22. — Grup genel kurullarında yapılacak seçimler gizli oyla olur.

Grup ve Hükümet ilişkileri

MADDE 23. — Parti tüzüğünde veya grup içyönetmeliğinde Bakanlar Kuruluna yahut bir Bakanlar Kurulu üyesine Millet Meclisinde veya grupta güven veya güvensizlik oyu verilmesi konusunda karar alma yetkisini Millet Meclisi Grubu Genel Kurulundan gayri bir parti organı veya merciinde bırakan hüküm bulunamaz.

Hükümete katılacak Bakanlar Kurulu üyelerinin parti gruplarında ve diğer parti organlarında seçim yoluyla tesbit mümkün değildir.

(Millet Meclisinin 26 nci maddesi Cumhuriyet Senatosunca tayıyedilmiştir.)

Gruplarla diğer parti organları arasında işbirliği

MADDE 24. — Siyasi parti gruplarının merkez karar ve yönetim organları ile âhenk içinde çalışmalarını sağlayıcı tedbirler, parti tüzüğünde hükme bağlanır.

ALTINCI BÖLÜM

Mahalli idareler meclislerinde gruplar

Partinin il genel meclisi grupu

MADDE 25. — Partili il genel meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne merkez karar organınca tesbit edilir.

Partinin belediye meclisi grupu

MADDE 26. — Partili belediye meclisi üyelerinin kuracakları gruplar ve bunların kurulları, parti tüzüğüne göre merkez karar organınca tesbit edilir.

Partili belediye başkanı bu grupun tabii üyesidir. Ancak, partili, belediye başkanı bu grupun kararıyla bağlı olmaz.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin:

YEDİNCİ BÖLÜM

Adayların tesbiti

11 yoklamaları

MADDE 30. — Siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları, parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tesbit edecekleri üyelerinin katılımıyla seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir önseçim sonucunda seçerler.

Merkez yoklaması

MADDE 31. — Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleri için kanun gereğince gösterecekleri adayların yüzde beşi, parti tüzüğüne göre, merkez karar organı veya merkez yönetim organı ve yahut merkez yoklama kurulunca tesbit edilir.

Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, partinin teşkilâtı olan her ilden parti tüzüğü gereğince seçilecek birer delege ile merkez karar ve yönetim organları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi grupu yönetim kurulu üyelerinden kuruludur.

Bu adayların hangi seçim çevrelerine ait aday listelerinde yer alacakları, parti tüzüğünde veya genel kongrece alınacak kararda belirtilen esaslara göre tesbit edilir. Bu adayları gösteren organ veya kurul, bunların söz konusu listelerde kaçınıcı sırada bulunacaklarını serbestçe tesbit eder. Bu fıkradaki işlemler tamamlanmadan önce, ilgili il yönetim kurulunun istişarî mütalâası alınır.

Bir seçim çevresinde partinin göstermesi gereken aday sayısından az istekli bulunması halinde, adaylar, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca tesbit edilebilir.

Her hangi bir sebeple önseçimlerde tamamlanamıyan aday sayısı kadar aday veya önseçim suretiyle kanunda gösterilen süre içersinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesine imkân olmayan sayıda aday, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca gösterilir.

Parti tüzüğü bir merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, yetkilerinin kullanılmasını merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Önseçimde uygulanacak kurallar

MADDE 32. — 30 ncu maddede söz konusu önseçimlerde 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen kütükleri hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları, 3, 7 ilâ 9, 14 ilâ 19 ncu maddeleri, 20 nci maddesinin 1 ve 7 nci bendleri, 25 ilâ 27 nci maddeleri, 67 ilâ 69 ncu maddeleri, 76, 86 ilâ 89 ncu maddeleri, 92, 96 ilâ 99, 101, 102, 104, 109, 111 ilâ 118, 120, 121, 129 ilâ 139, 152 ilâ 154, 156, 158 ilâ 169, 172 ilâ 175, 177 ilâ 185 nci maddeleri ile 24 Mayıs 1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi Kanununun 11 nci maddesi uygulanır.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 71 nci maddesinin 1 ilâ 4 ncü bendleri, 75, 77, 82 ilâ 85, 90, 93, 95 ve 106 nci maddeleri, ilçe seçim kurullarınca, işbu maddede söz konusu önseçimlerde uygulanır. Aynı ka-

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

YEDİNCİ BÖLÜM

Adayların tesbiti

Önseçim

MADDE 27. — Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayların, her seçim çevresinde parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir önseçimle tesbit edilir.

Bu husustaki esaslar, Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve Milletvekilleri Seçimi kanunlarında belirtilir.

İl yoklamaları

MADDE 28. — Siyasi partiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adayları, parti tüzük ve yönetmeliklerine göre tesbit edecekleri üyelerinin katılmasıyla seçim kurullarının denetiminde yapılacak bir önseçim sonucunda seçerler.

Merkez yoklaması

MADDE 29. — Siyasi partilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleri için kanun gereğince gösterecekleri adayların yüzde beşi, parti tüzüğüne göre, merkez karar organı veya merkez yönetim organı ve yahut merkez yoklama kurulunca tesbit edilir.

Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, partinin teşkilâtı olan her ilden parti tüzüğü gereğince seçilecek birer delege ile merkez karar ve yönetim organları ve Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu yönetim kurulu üyelerinden kuruludur.

Bu adayların hangi seçim çevrelerine ait aday listelerinde yer alacakları, parti tüzüğünde veya genel kongrece alınacak kararda belirtilen esaslara göre tesbit edilir. Bu adayları gösteren organ veya kurul, bunların söz konusu listelerde kaçınıcı sırada bulunacaklarını sebestce tesbit eder. Bu fıkradaki işlemler tamamlanmadan önce, ilgili il yönetim kurulunun istişari mütalâası alınır.

Bir seçim çevresinde partinin göstermesi gereken aday sayısından az istekli bulunması halinde, adaylar, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca tesbit edilebilir.

Her hangi bir sebeple önseçimlerde tamamlanamıyan aday sayısı kadar aday veya önseçim suretiyle kanunda gösterilen süre içerisinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesine imkân olmıyan sayıda aday, 1 nci fıkrada yazılı organ veya kurulca gösterilir.

Parti tüzüğü bir merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, yetkilerinin kullanılmasını merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Önseçimde uygulanacak kurallar

MADDE 30. — 28 nci maddede söz konusu önseçimlerde 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen kütükleri hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları, 3, 7 ilâ 9, 14 ilâ 19 ncu maddeleri, 20 nci maddesinin 1 ve 7 nci bendleri, 25 ilâ 27 nci maddeleri, 67 ilâ 69 ncu maddeleri, 76, 86 ilâ 89 ncu maddeleri, 92, 96 ilâ 99, 101, 102, 104, 109, 111 ilâ 118, 120, 121, 129 ilâ 139, 152 ilâ 154, 156, 158 ilâ 169, 172 ilâ 175, 177 ilâ 185 nci maddeleri ile 24 Mayıs 1961 tarihli ve 304 sayılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi Kanununun 11 nci maddesi uygulanır.

26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 71 nci maddesinin 1 ilâ 4 ncü bendleri, 75, 77, 82 ilâ 85, 90, 93, 95 ve 106 nci maddeleri, ilçe seçim kurullarınca, işbu maddede söz konusu önseçimlerde uygulanır. Aynı kanu-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

nunun 147 ve 148 nci maddeleriyle 9 ncu geçici maddesi hükümleri, işbu maddede söz konusu önseçimlerde kullanılacak parti seçmen kütükleri hakkında uygulanır.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı

MADDE 33. — Bir önseçim veya merkez yoklamasında aday olabilmek için, adaylığı kazandığı takdirde katılacağı seçimde seçilebilme ve aday olma yeterliğine sahip bulunmak gereklidir.

Aynı kimse, önseçim ve merkez yoklamasında değişik siyasi partilerde aday olamaz. Çeşitli siyasi partilerden önseçim adayı olan bir kimse için, Yüksek Seçim Kurulu parti genel başkanlıklarından başvurma evrakını istiyerek inceler. Bu inceleme sonucunda, söz konusu adayın birden fazla siyasi partiye adaylık için başvurduğu anlaşılırsa, bu kimsenin başvurduğu bütün siyasi partilerle ilgili olarak adaylığı ve parti üyeliği son bulur.

İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önseçimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde ve merkez yoklamasında aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Siyasi partilerin genel başkanlıkları, bir önseçimde kendi partilerinden aday olanların listesini, seçim çevrelerini de belirterek, Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler. Bu bildirin, kanuna göre önseçimin yapılacağı günden en az beş gün önce saat 17.00 ye kadar bir alındı belgesiyle Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olması şarttır. Bu bildiriden sonra adaylıktan çekilme, önseçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler, önseçim sonunda aday seçilmiş iseler, çekilmeleri hükmü ifade eder ve onların yerlerine sırada daha sonra gelenler aday seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

Adaylık şartları

MADDE 34. — Belli bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmak, aynı zamanda yapılacak başka bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmayı engellemez.

Belli bir seçim için bir seçim çevresindeki önseçimde veya merkez yoklamasında aday olan kimse, ancak diğer bir tek seçim çevresindeki önseçimde aday olabilir.

İlçe seçim kurulu

MADDE 35. — Önseçimlerle ilgili işlemleri yapacak olan ilçe seçim kurulları, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 18 nci maddesiyle 19 ncu maddesinin 2 nci bendi uyarınca kurulur. İlçe seçim kurulunun belli bir partinin önseçimiyle ilgili olarak yaptığı görüşme ve oylamalara, kurul üyesi sıfatıyla, o partinin ilçe yönetim kurulunun göstereceği iki parti temsilcisi de katılırlar.

30 ncu madde gereğince yapılacak önseçimlerde o seçim çevresinde seçime katılacağı Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilmiş olan siyasi partilerin her biri için ayrı bir sandık ve kapalı hücre bulundurulur. Önseçimin yapılacağı gün ve yer ilçe seçim kurulunca tesbit edilerek mütat vasıtalarla ilân olunur ve ilgili siyasi partilere duyurulur.

Önseçim bizzat ilçe seçim kurulunca yapılır.

Parti seçmen kütüğü

MADDE 36. — Siyasi partiler kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre, önseçime katılacaklara ait seçmen kütüklerini önseçimden bir ay önce düzenleyip ilçe seçim kurullarına bildirmeye zorludurlar.

Bu kütükler ilçe seçim kurulları tarafından ilçe seçim kurulu başkanlığının kapısına asılarak yedi gün süreyle ilân olunur. Kütüklere, ilgili parti üyeleri tarafından yazıyla itiraz edilebilir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

nun 147 ve 148 nci maddeleriyle 9 ncu geçici maddesi hükümleri, işbu maddede söz konusu önseçimlerde kullanılacak parti seçmen kütükleri hakkında uygulanır.

Önseçim ve merkez yoklaması adaylığı

MADDE 31. — Bir önseçim veya merkez yoklamasında aday olabilmek için, adaylığı kazandığı takdirde katılacağı seçimde seçilebilme ve aday olma yeterliğine sahip bulunmak gereklidir.

Aynı kimse, önseçim ve merkez yoklamasında değişik siyasi partilerde aday olamaz. Çeşitli siyasi partilerden önseçim adayı olan bir kimse için, Yüksek Seçim Kurulu parti genel başkanlıklarından başvurma evrakını istiyerek inceler. Bu inceleme sonucunda, söz konusu adayın birden fazla siyasi partiye adaylık için başvurduğu anlaşılırsa, bu kimsenin başvurduğu bütün siyasi partilerle ilgili olarak adaylığı ve parti üyeliği son bulur.

İl ve ilçe yönetim kurulları başkan ve üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelikleri seçimleriyle ilgili önseçimlerde görev yaptıkları seçim çevresinde aday olabilmek için, önseçim gününden doksan gün önce bu görevlerinden çekilmek zorundadırlar.

Siyasi partilerin genel başkanlıkları, bir önseçimde kendi partilerinden aday olanların listesini, seçim çevrelerini de belirterek, Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler. Bu bildirin, kanuna göre önseçimin yapılacağı günden en az beş gün önce saat onyediye kadar bir alındı belgesiyle Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş olması şarttır. Bu bildiriden sonra adaylıktan çekilme, önseçim sonuna kadar dikkate alınmaz. Ancak, bu gibiler, önseçim sonunda aday seçilmiş iseler, çekilmeleri hüküm ifade eder ve onların yerlerine sırada daha sonra gelenler aday seçilmiş sayılırlar. Ölüm halinde de aynı hüküm uygulanır.

Adaylık şartları

MADDE 32. — Belli bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmak, aynı zamanda yapılacak başka bir seçimle ilgili önseçim veya yoklamada aday olmayı engellemez.

Belli bir seçim için bir seçim çevresindeki önseçimde veya merkez yoklamasında aday olan kimse ancak diğer bir tek seçim çevresindeki önseçimde aday olabilir.

İlçe seçim kurulu

MADDE 33. — Önseçimlerle ilgili işlemleri yapacak olan ilçe seçim kurulları, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 18 nci maddesiyle 19 ncu maddesinin 2 nci bendi uyarınca kurulur. İlçe seçim kurulunun belli bir partinin önseçimiyle ilgili olarak yaptığı görüşme ve oylamalara, kurul üyesi sıfatıyla, o partinin ilçe yönetim kurulunun göstereceği iki parti temsilcisi de katılırlar.

28 nci madde gereğince yapılacak önseçimlerde o seçim çevresinde seçime katılacağı Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilmiş olan siyasi partilerin her biri için ayrı bir sandık ve kapalı hücre bulundurulur. Önseçimin yapılacağı gün ve yer ilçe seçim kurulunca tesbit edilerek mütat vasıtalarla ilân olunur ve ilgili siyasi partilere duyurulur.

Önseçim bizzat ilçe seçim kurulunca yapılır.

Parti seçmen kütüğü

MADDE 34. — Siyasi partiler kendi tüzük ve yönetmeliklerine göre, önseçime katılacaklara ait seçmen kütüklerini önseçimden otuz gün önce düzenleyip ilçe seçim kurullarına bildirmeye zorludurlar.

Bu kütükler ilçe seçim kurulları tarafından ilçe seçim kurulu başkanlığının ve ilgili partiler ilçe yönetim kurulu başkanlıkları kapılarına asılarak yedi gün süre ile ilân olunur. Kütüklere, ilgili

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İtirazlar, ilçe seçim kurulu tarafından, parti tüzük ve yönetmelikleri çerçevesi içerisinde incelenir; itiraz, üç gün içinde karara bağlanır; itiraz yerinde görülürse kütük düzeltilir; itiraz yerinde değilse reddolunur. Bu itirazların kabul veya reddine dair ilçe seçim kurulu kararları kesindir. İtirazların kabulü ile boş kalan yerlere başkaları ikame edilmez.

Kesinleşen kütükler ilgili partinin ilçe yönetim kuruluna bildirilir.

Önseçim için değişik partilere aid olmak üzere düzenlenen kesinleşmiş parti seçmen kütüklerinde aynı isimlere raslandığı takdirde, o kimse, hangi partiyi tercih ettiğini ilçe seçim kuruluna yazıyla bildirir. Bu bildiriye bulunan kimsenin tercih etmediği siyasi partilerle ilgisi kesilmiş olur ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir. 2 nci fıkrada yazılı süre içerisinde yazılı başvurma yapılmazsa, bu kimsenin adı yazılı olduğu bütün partilere ait seçmen kütüklerinden silinir ve bu partilerin hepsinde üyelik sıfatı kalkar ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir.

Önseçimde propaganda kayıtlaması

MADDE 37. — Önseçimlere katılan adaylar için propaganda yapmak amacıyla açık hava toplantıları ve - örf ve âdete göre sohbet toplantısı sayılanlar hariç - kapalı salon toplantıları tertip lenemez; duvar ilânı, el ilânı ve diğer nevi matbualarla propaganda yapılamaz.

İl seçim kurulu, her bir siyasi parti için, adayların veya partilerin vereceği yazılı bilgileri esas alarak, adayların meslek veya sanat hayatlarındaki derece, başarı ve eserlerini ve memlekete ve partiye hizmetlerini gösterir ve vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbualar bastırır. Adayların soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek olan bu matbualar adaylara eşit sayıda dağıtılır ve sandık başlarına asılır.

Adaylar, mensuboldukları partinin programı, genel kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında millî, mahallî yahut meslekî çapta her hangi bir vaitte bulunmazlar.

Müşahitler

MADDE 38. — Önseçim sırasında siyasi partilerin birer müşahidi kendi partilerine ait sandık başı işlemlerini takibetmek üzere hazır bulunabilirler. Önseçimde aday olanlar müşahit sıfatıyla sandık başında bulunamazlar.

Kuruldaki parti temsilcisinin görevini yerine getirmemesi

MADDE 39. — Önseçim günü oy verilmesine başlanmazdan önce veya oy verme sırasın da ilçe seçim kuruluna dâhil siyasi parti temsilcisi görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine, siyasi partinin sıradaki yedek temsilcisi getirilir. Bu da mümkün olmazsa, bu cihet tutanağa geçirilir ve eksikler o ilçe seçim kurulunda sandık alanı çerçevesinde parti seçmeni yeterliğine sahip ve okur - yazar olanlar arasından ilçe seçim kurulu başkanının seçeceği kimseyle tamamlanır.

Oy puslası

MADDE 40. — 1. Her ilçe seçim kurulu, sandık başında Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmış özel filigranlı oy puslası bulundurur. Bu puslanın üzerinde, purlaya yazılması zorunlu aday sayısına eşit adedde sıra numarası alt alta basılmış olur.

Partili seçmenlerin, aday adlarını bu sıra numaralarının hizasına bizzat el yazısıyla yazmaları şarttır.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

parti üyeleri tarafından yazı ile itiraz edilebilir. İtirazlar, ilçe seçim kurulu tarafından, parti tüzük ve yönetmelikleri çerçevesi içerisinde incelenir; itiraz, üç gün içinde karara bağlanır; itiraz yerinde görülürse kütük düzeltilir; itiraz yerinde değilse reddolunur. Bu itirazların kabul veya reddine dair ilçe seçim kurulu kararları kesindir. İtirazların kabulü ile boş kalan yerlere başkaları ikame edilmez.

Kesinleşen kütükler ilgili partinin ilçe yönetim kuruluna bildirilir.

Önseçim için değişik partilere aid olmak üzere düzenlenen kesinleşmiş parti seçmen kütüklerinde aynı isimlere raslandığı takdirde, o kimse, hangi partiyi tercih ettiğini ilçe seçim kuruluna yazıyla bildirir. Bu bildiriye bulunan kimsenin tercih etmediği siyasi partilerle ilgisi kesilmiş olur ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir. 2 nci fıkrada yazılı süre içerisinde yazılı başvurma yapılmazsa, bu kimsenin adı yanlış olduğu bütün partilere ait seçmen kütüklerinden silinir ve bu partilerin hepsinde üyelik sıfatı kalkar ve durum ilgili partilerin ilçe yönetim kurullarına ilçe seçim kurulunca bildirilir.

Önseçimde propaganda kayıtlaması

MADDE 35. — Önseçimlere katılan adaylar için propaganda yapmak amacı ile açık hava toplantıları ve - örf ve âdete göre sohbet toplantısı sayılanlar hariç - kapalı salon toplantıları tertiplenemez; duvar ilânı, el ilânı ve diğer nevi matbuularla propaganda yapılamaz.

İl seçim kurulu, her bir siyasi parti için, adayların veya partilerin vereceği yazılı bilgileri esas alarak, adayların meslek veya sanat hayatlarında i derece, başarı ve eserlerini ve memlekete ve partiye hizmetlerini gösterir ve vesikalık fotoğraflarını taşıyan matbuular bastırır. Adayların soyadı alfabe sırasına göre düzenlenecek olan bu matbuular adaylara eşit sayıda dağıtılır ve sandık başlarına asılır.

Adaylar, mensuboldukları partinin programı, genel kongresinin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında millî, mahallî yahut meslekî çapta her hangi bir vaitte bulunamazlar ve Türkçeden başka dil ve yazı kullanamazlar.

Müşahitler

MADDE 36. — Önseçim sırasında siyasi partilerinin birer müşahidi kendi partilerine ait sandık başı işlemlerini takibetmek üzere hazır bulunabilirler. Önseçimde aday olanlar müşahit sıfatıyla sandık başında bulunamazlar.

Kuruldaki parti temsilcisinin görevini yerine getirmemesi

MADDE 37. — Önseçim günü oy verilmesinö başlanmazdan önce veya oy verme sırasın da ilçe seçim kuruluna dâhil siyasi parti temsilcisi görevini yapmazsa, ceza hükümleri saklı kalmak üzere, yerine, siyasi partinin sıradaki yedek temsilcisi getirilir. Bu da mümkün olmazsa, bu cihet tutanağa geçirilir ve eksiklik o ilçe seçim kurulunda sandık alanı çevresinde parti seçmeni yeeterliğine sahip ve okur - yazar olanlar arasından ilçe seçim kurulu başkanının seçeceği kimseyle tamamlanır.

Oy puslası

MADDE 38. — 1. Her ilçe seçim kurulu, san lık başında Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmış özel filigranlı oy puslası bulundurur. Bu pusla nın üzerinde, puslaya yazılması zorunlu aday sayısına eşit adedde sıra numarası alt alta basılmış olur.

Partili seçmenlerin, aday adlarını bu sıra numaralarının hizasına bizzat el yazısıyla yazmaları şarttır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Parti seçmeninin okuma - yazma bilmediğinin ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi tarafından tesbit edilmesi takdirinde, kurul başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi, partili seçmenin istediği ve aynı partinin mensubu bir şahısla; partili seçmen böyle bir kimseyi gösterememişse, o partinin kuruldaki asıl veya yedek temsilcilerinden biri veya onlar da yoksa partinin müşahidi ile birlikte kapalı hücreye girerler. Kurul başkanı veya görevlendirmiş olduğu kurulun partili olmıyan üyesi, önce, soyadlarının alfabetik sırasına göre düzenlenen listeyi partili seçmene tam olarak okur ve ondan sonra partili seçmenin sözle ifade edeceği adayın adını yine adayın sözle ifade edeceği sıra numarasının hizasına el yazısıyla yazar ve puslanın altını imzalar. Partili seçmen, üzerinde aday adlarının yazılı olduğu bir listeyi kurul başkanına veya görevlendirmiş olduğu partili olmıyan kurul üyesine yahut kuruldaki parti temsilcisine veyahut parti müşahidine vermek suretiyle, orada yazılı adların oy puslasına yazılmasını isterse, bu istek reddedilir.

Sandık başına gelen parti seçmenine, ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi, özel filigranlı oy puslasını, ilçe seçim kurulu başkanlığının mührü ile mühürledikten sonra verir.

2. Belli bir seçim çevresinde gösterilmesi gereken aday sayısından merkez yoklamasıyla gösterilecek aday sayısının düşülmesiyle bulunacak sayının yarısından bir fazlası miktarınca aday adının oy puslasına yazılması şarttır.

Özel filigranlı oy puslalarında gösterilen sayıdan daha az aday sayısının yazılı olduğu puslalar muteber değildir.

Özel filigranlı oy puslalarındaki sıra numaralarının hizasına yazılmış olmıyan fazla aday adları ve aynı hizaya birden fazla yazılmış olan fazla aday adlarından ilk yazılı olandan sonra gelenler, hesaba katılmaz.

Bu bendin yukardaki fıkraları gereğince o seçim çevresinde oy puslasına yazılması zorunlu bulunan sayıya eşit sayıda önseçim aday bulunması veya bu sayıdan az önseçim aday bulunması takdirinde oy puslasına, yukardaki fıkralar gereğince yazılması gerekenden bir eksikliğine eşit sayıda aday adı yazılır.

Kurulca okunamıyan adlar hesaba katılmaz; ancak, bu takdirde, oy puslası, gerektiğinden daha az sayıda ad ihtiva eden pusla gibi işlem görmez.

Kimliğin tesbiti

MADDE 41. — Oy vermek o önseçime katılmaya yetkili olduğunu belirten parti belgesinin gösterilmesiyle mümkündür. Bu belgeyi gösteremiyenlerden yahut belgenin sahibi olduğunda tereddüdedilenlerden parti hüviyet cüzdanı veya o da yoksa nüfus hüviyet cüzdanı istenebilir. Ancak, ilçe seçim kurulu başkanıyla ilgili siyasi partinin bu kuruldaki temsilcileri seçmenin kimliğinde ittifak ettikleri veyahut kendilerince tanınan o partiye mensup iki seçmen marifetiyle seçmenin kimliğini tesbit ettikleri takdirde, parti seçmen kütüğünde adı bulunan seçmen oy kullanabilir. Bu suretle oy veren seçmenin imzasının yanına tanıklık yapanların adları ve kimlikleri yazılır ve kendilerine imzalatılır.

Oy vermeden önceki işler

MADDE 42. — İlçe seçim kurulu önüne gelen seçmen önseçime katılmaya yetkili olduğunu gösterir parti belgesini başkana verir veya seçmen sıra numarasını başkana söyleyerek kimliğini ispat eder. Daha sonra, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanununun 91 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Parti seçmeninin okuma - yazma bilmediğinin ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi tarafından tesbit edilmesi takdirinde, kurul başkanı veya görevlendireceği partili olmıyan kurul üyesi, partili seçmenin istediği ve aynı partinin mensubu bir şahısla; partili seçmen böyle bir kimseyi gösterememişse, o partinin kuruldaki asıl veya yedek temsilcilerinden biri veya onlar da yoksa partinin müşahidi ile birlikte kapalı hücreye girerler. Kurul başkanı veya görevlendirmiş olduğu kurulun partili olmıyan üyesi, önce, soyadlarını alfabetik sırasına göre düzenlenen listeyi partili seçmene tam olarak okur ve ondan sonra partili seçmenin sözle ifade edeceği adayın adını yine adayın sözle ifade edeceği sıra numarasının hizasına el yazısıyla yazar ve puslanın altını imzalar. Partili seçmen, üzerinde aday adlarının yazılı olduğu bir listeyi kurul başkanına veya görevlendirmiş olduğu partili olmıyan kurul üyesine yahut kuruldaki parti temsilcisine veyahut parti müşahidine vermek suretiyle, orada yazılı adların oy puslasına yazılmasını isterse, bu istek reddedilir.

Sandık başına gelen parti seçmenine, ilçe seçim kurulu başkanı veya görevlendireceği kurul üyesi, özel filigranlı oy puslasını, ilçe seçim kurulu başkanlığının mührü ile mühürledikten sonra verir.

2. Belli bir seçim çevresinde gösterilmesi gereken aday sayısından merkez yoklaması ile gösterilecek aday sayısının düşülmesiyle bulunacak sayının yarısından bir fazlası miktarınca aday adının oy puslasına yazılması şarttır. Şu kadar ki, o seçim çevresinde seçilecek aday sayısı iki olduğu takdirde bir aday adı yazmak mümkündür.

Özel filigranlı oy puslalarında gösterilen sayıdan daha az aday sayısının yazılı olduğu puslalar muteber değildir.

Özel filigranlı oy puslalarındaki sıra numaralarının hizasına yazılmış olmıyan fazla aday adları ve aynı hizaya birden fazla yazılmış olan fazla aday adlarından ilk yazılı olanından sonra gelenler, hesaba katılmaz.

Bu bendin yukardaki fıkraları gereğince o seçim çevresinde oy puslasına yazılması zorunlu bulunan sayıya eşit sayıda önseçim adayı bulunması veya bu sayıdan az önseçim adayı bulunması takdirinde oy puslasına, aday sayısından bir eskiği kadar sayıda aday ismi yazılır.

Kurulca okunamıyan adlar hesaba katılmaz; ancak, bu takdirde, oy puslası, gerektiğinden daha az sayıda ad ihtiva eden pusla gibi işlem görmez.

Kimliğin tesbiti

MADDE 39. — Oy vermek o önseçime katılmaya yetkili olduğunu belirten parti belgesinin gösterilmesiyle mümkündür. Bu belgeyi gösteremiyenlerden yahut belgenin sahibi olduğunda tereddüdedilenlerden parti hüviyet cüzdanı veya o da yoksa nüfus hüviyet cüzdanı istenebilir. Ancak, ilçe seçim kurulu başkanıyla ilgili siyasi partinin bu kuruldaki temsilcileri seçmenin kimliğinde ittifak ettikleri veyahut kendilerince tanınan o partiye mensup iki seçmen marifetiyle seçmenin kimliğini tesbit ettikleri takdirde, parti seçmen kütüğünde adı bulunan seçmen oy kullanabilir. Bu suretle oy veren seçmenin imzasının yanına tanıklık yapanların adları ve kimlikleri yazılır ve kendilerine imzalatılır.

Oy vermeden önceki işler

MADDE 40. — İlçe seçim kurulu önüne gelen seçmen önseçime katılmaya yetkili olduğunu gösterir parti belgesini başkana verir veya seçmen sıra numarasını başkana söyleyerek kimliğini ispat eder. Daha sonra, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 91 nci maddesinin 2 ilâ 4 ncü fıkraları hükümleri uygulanır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Zarfların açılması

MADDE 43. — İlçe seçim kurulu başkanı, sayım ve döküm işlerine başlamadan önce, sayım ve döküm cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu hazır bulunanlara gösterir.

Kuruldaki her siyasi partinin temsilcilerinin yedekleri, sayım ve döküm işlerinde kendi partileriyle ilgili olarak kurula yardımcı olurlar. Bir partinin kuruldaki asıl ve yedek temsilcileri, diğer bir partinin sayım ve döküm işleriyle görevlendirilemezler.

Görevli üye, sandıktaki zarfları teker teker alarak başkana veya başkanın görevlendireceği ilçe seçim kurulu üyesine verir. Zarfı başkan veya bu üye açar ve içinden çıkan oy puslasını herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur.

Oy puslasının muteber olup olmadığı ve hesaba katılıp katılmaması hususunda tereddüdü varsa, her siyasi parti için o siyasi partinin kuruldaki temsilcileriyle kurulun başkanı ve diğer üyeleri bu konuyu karara bağlarlar. Oylarda eşitlik halinde, başkanın oyu esastır. Bu karar tutanağa geçirilir ve muteber sayılan ve hesaba katılmasına karar verilen oylar cetvele işlenir. Daha sonra, oyların sayım ve dökümüne devam olunur.

Sayım ve dökümün sonunda, muteber sayılmıyan ve hesaba katılmıyan oy puslaları ayrıca paketlenerek saklanır.

Oy puslası okundukça cetvel kayıtcısı olan kurul üyesi, önündeki cetvele gerekli işareti koyar. Bu işaret konduktan sonra oy puslası torbaya atılır.

Oy puslalarını, ilgili siyasi partinin müşahitleriyle adaylar görebilirler. Bunlara sayım masası başında yer verilir. Ancak, masa başında aynı parti için birden fazla müşahit bulundurulamaz.

Muteber olmıyan zarf ve puslalar

MADDE 44. — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir :

1. İlçe seçim kurulunca partili seçmene verilen tek biçim ve renkteki ve ilçe seçim kurulu başkanlığının çift mührünü taşıyan zarftan başka zarfa konulmuş oy puslaları;
2. 40 ncı maddenin 1 nci bendinin 1 nci fıkrasında gösterilen şekilde Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmamış olan oy puslaları;
3. İlçe seçim kurulu başkanlığının mührünü taşımayan oy puslaları;
4. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarfa konulmuş olan oy puslaları;
5. 40 ncı maddenin 1 nci bendinin 3 ncü fıkrası gereğince okuma - yazma bilmiyen parti seçmeniyle birlikte kapalı hücreye giren görevlinin attığı imza dışında -imzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan oy puslaları; ve
6. Aynı zarftan zarfın atıldığı sardıkla ilgili olmıyan başka siyasi partilerin önseçim adaylarını kısmen veya tamamen ihtiva eden tarzda tertiplenmiş olarak çıkan oy puslaları ve aynı zarftan değişik partilere aidolara çıkaran oy puslalarının tamamı.

Aynı partiye aidolup tamamıyla aynı adları taşıyan oy puslalarının aynı zarftan birden fazla çıkması takdirinde, bunlar, tek bir pusla sayılır.

Sayımın ilânı ve sonucu

MADDE 45. — Oyların sayımı ve sonuçlarının sayım cetvellerine geçirilmesi biter bitmez, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 105 nci maddesi hükümleri, zikri geçen maddenin 9 ncu bendi ile son fıkrası haric olmak üzere, uygulanır.

Her siyasi parti için ayrı ayrı düzenlenecek basılı tutanak kâğıdında, o partiden aday olmak üzere önseçimde aday olmuş bulunanların aldıkları oyların toplamları rakam ve yazı ile belirtilir. Bu tutanak, ilgili siyasi partinin temsilcisi ve kurul başkanı tarafından imzalanır.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Zarfların açılması

MADDE 41. — İlçe seçimi kurulu başkanı, sayım ve döküm işlerine başlamadan önce, sayım ve döküm cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu hazır bulunanlara gösterir.

Kuruldaki her siyasi partinin temsilcilerinin yedekleri, sayım ve döküm işlerinde kendi partileriyle ilgili olarak kurula yardımcı olurlar. Bir partinin kuruldaki asıl ve yedek temsilcileri, diğer bir partinin sayım ve döküm işleriyle görevlendirilemezler.

Görevli üye, sandıktaki zarfları teker teker alarak başkana veya başkanın görevlendireceği ilçe seçim kurulu üyesine verir. Zarfı başkan veya bu üye açar ve içinden çıkan oy puslasını herkesin görebileceği ve işitebileceği şekilde okur.

Oy puslasının muteber olup olmadığı ve hesaba katılıp katılmaması hususunda tereddüdü olursa, her siyasi parti için o siyasi partinin kuruldaki temsilcileriyle kurulun başkanı ve diğer üyeleri bu konuyu karara bağlarlar. Oylarda eşitlik halinde, başkanın oyu esastır. Bu karar tutanağa geçirilir ve muteber sayılan ve hesaba katılmasına karar verilen oylar cetvele işlenir. Daha sonra, oyların sayım ve dökümüne devam olunur.

Sayım ve dökümün sonunda, muteber sayılmayan ve hesaba katılmayan oy puslaları ayrıca paketlenerek saklanır.

Oy puslası okundukça cetvel kayıtcısı olan kurul üyesi, önündeki cetvele gerekli işareti koyar. Bu işaret konduktan sonra oy puslası torbaya atılır.

Oy puslalarını, ilgili siyasi partinin müşahitleriyle adaylar görebilirler. Bunlara sayım masası başında yer verilir. Ancak, masa başında aynı parti için birden fazla müşahit bulundurulamaz.

Muteber olmayan zarf ve puslalar

MADDE 42. — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir :

1. İlçe seçim kurulunca partili seçmene verilen tek biçim ve renkteki ve ilçe seçim kurulu başkanlığının çift mührünü taşıyan zarftan başka zarfa konulmuş oy puslaları ;

2. 38 nci maddenin 1 nci bendinin 1 nci fıkrasında gösterilen şekilde Yüksek Seçim Kurulunca bastırılmamış olan oy puslaları ;

3. İlçe seçim kurulu başkanlığının mührünü taşımayan oy puslaları ;

4. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarfa konulmuş olan oy puslaları ;

5. 38 nci maddenin 1 nci bendinin 3 ncü fıkrası gereğince okuma - yazma bilmiyen parti seçmeniyle birlikte kapalı hücreye giren görevlinin attığı imza dışında - imzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan oy puslaları ; ve

6. Aynı zarftan zarfın atıldığı sandıkla ilgili olmayan başka siyasi partilerin önseçim adaylarını kısmen veya tamamen ihtiva eden tarzda terbiplenmiş olarak çıkan oy puslaları ve aynı zarftan değişik partilere aidolarak çıkan oy puslalarının tamamı.

Aynı partiye aidolup tamamıyla aynı adları taşıyan oy puslalarının aynı zarftan birden fazla çıkması takdirinde, bunlar, tek bir pusla sayılır.

Sayımın ilânı ve sonucu

MADDE 43. — Oyların sayımı ve sonuçlarının sayım cetvellerine geçirilmesi biter bitmez, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanunun 105 nci maddesi hükümleri, zikri geçen maddenin 9 ncu bendi ile son fıkrası haric olmak üzere, uygulanır.

Her siyasi parti için ayrı ayrı düzenlenecek basılı tutanak kâğıdında, o partiden aday olmak üzere önseçimde aday olmuş bulunanların aldıkları oyların toplamları rakam ve yazı ile belirtilir. Bu tutanak, ilgili siyasi partinin temsilcisi ve kurul başkanı tarafından imzalanır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İtiraz hakkı

MADDE 46. — Kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmıyan kararlarına karşı ilgili siyasi parti, o siyasi partiden öncekimde aday olanlar yahut o siyasi partilerin teşkilât kademelerinin başkanları veya vekilleri ile parti müşahitleri itiraz edebilirler.

İl seçim kurulunda birleştirme

MADDE 47. — İl seçim kurulu, ilçe seçim kurullarından gelen evrakları her siyasi parti için ayrı ayrı olmak üzere birleştirir. Bu birleştirmede il seçim çevresindeki :

1. Parti seçmeni sayısı;
2. Oy kullanan parti seçmenlerinin sayısı;
3. İtiraz edilmiş veya ihtilâflı görülmüş olup da muteber sayılarak hesaba katılan oy puslalarının sayısı;
4. Muteber sayılmıyan ve hesaba katılmıyan oy puslalarının sayısı;
5. Muteber sayılan ve hesaba katılan oy puslalarının genel toplamı;
6. Soyadı alfabe sırasına göre adaylardan herbirinin aldıkları oy sayısı, rakam ve yazıyla bir tutanağa geçirilir ve alınan oyların çokluğuna göre seçilmiş olanlar belirtilir.

İl seçim kurulu, parti adaylığına seçildikleri anlaşılmalara birer tutanak verir. Bu tutanakta adayın hangi sırayı aldığı da belirtilir. Tutanaklardan ikişer örnek en çabuk vasıtaıyla Yüksek Seçim Kuruluna gönderilir. Ayrıca, parti adaylığına seçilenler belli olur olmaz, adları ve soyadları ve mensuboldukları siyasi parti, telgrafla ve - varsa - ayrıca telefonla yahut telsizle Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir.

Aynı miktarda oy almış olanlar arasındaki sıraya o siyasi partinin 31 nci maddenin 1 nci fıkrasında yazılı organ veya kurulu tesbit eder. Parti tüzüğüünün merkez yoklama kurulunu öngörmüş olması halinde, bu kurul bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Son işlemler

MADDE 48. — Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen parti adayları listelerinin tasdikli birer örneğini süratle ilgili partilerin genel başkanlıklarına teslim eder. Parti genel başkanlıkları, 31 nci madde ve parti mevzuatı gereğince merkez yoklaması ile seçilen parti adaylarını aday listelerine ekliyerek seçim çevrelerine göre düzenleyeceği parti adayı cetvellerini, kanun hükümleri gereğince Yüksek Seçim Kuruluna süresi içerisinde bildirirler.

Evrakın saklanması ve sonuçların ilânı

MADDE 49. — Hesaba katılan ve katılmıyan ve itiraza uğramış olan oy puslaları; sayım ve döküm cetvelleri ve adaylığa seçilme tutanaklarıyla diğher her türlü evrak üç ay süreyle ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı ve illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun istemi olmaksızın hiçbir yere gönderilmez.

Önseçimin ve tutanağın iptali

MADDE 50. — Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçildikleri anlaşılmalara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresindeki önseçimin, önseçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde önseçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar, 38 nci maddenin 1 nci fıkrasında yazılı

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

İtiraz hakkı

MADDE 44. — Kurulların veya kurul başkanlarının kesin olmayan kararlarına karşı ilgili siyasi parti, o siyasi partiden öncekimde aday olanlar yahut o siyasi partilerin teşkilât kademelerinin başkanları veya vekilleri ile parti müşahitleri itiraz edebilirler.

İl seçim kurulunda birleştirme

MADDE 45. — İl seçim kurulu, ilçe seçim kurullarından gelen evrakları her siyasi parti için ayrı ayrı olmak üzere birleştirir. Bu birleştirme o il seçim çevresindeki :

1. Parti seçmeni sayısı;
2. Oy kullanan parti seçmenlerinin sayısı ;
3. İtiraz edilmiş veya ihtilâflı görülmüş olup da muteber sayılarak hesaba katılan oy puslalarının sayısı ;
4. Muteber sayılmıyan ve hesaba katılmıyan oy puslalarının sayısı ;
5. Muteber sayılan ve hesaba katılan oy puslalarının genel toplamı ;
6. Soyadı alfabe sırasına göre adaylardan her birinin aldıkları oy sayısı, rakam ve yazıyla bir tutanağa geçirilir ve alınan oyların çokluğuna göre seçilmiş olanlar belirtilir.

İl seçim kurulu, parti adaylığına seçtikleri anlaşılanlara birer tutanak verir. Bu tutanakta adayın hangi sırayı aldığı da belirtilir. Tutanaklardan ikiser örnek en çabuk vasıtayla Yüksek Seçim Kuruluna gönderilir. Ayrıca, parti adaylığına seçilenler belli olur olmaz, adları ve soyadları ve mensub oldukları siyasi parti, telgrafla ve - varsa - ayrıca telefonla yahut telsizle Yüksek Seçim Kuruluna bildirilir.

Aynı miktarda oy almış olanlar arasındaki sıraya o siyasi partinin 29 ncu maddenin 1 nci fıkrasında yazılı organ veya kurulu tesbit eder. Parti tüzüğüünün merkez yoklama kurulunu öngörmüş olması halinde, bu kurul bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Son işlemler

MADDE 46. — Yüksek Seçim Kurulu, il seçim kurullarından gelen parti adayları listelerinin tasdikli birer örneğini süratle ilgili partilerin genel başkanlıklarına teslim eder. Parti genel başkanlıkları, 29 ncu madde ve parti mevzuatı gereğince merkez yoklaması ile seçilen parti adaylarını aday listelerine ekliyerek seçim çevrelerine göre düzenliyeceği parti aday cetvellerini, kanun hükmüleri gereğince Yüksek Seçim Kuruluna süresi içerisinde bildirirler.

Evrakın saklanması ve sonuçların ilânı

MADDE 47. — Hesaba katılan ve katılmıyan ve itiraza uğramış olan oy puslaları; sayım ve döküm cetvelleri ve adaylığa seçilme tutanaklarıyla diğer her türlü evrak üç ay süreyle ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı ve illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun istemi olmaksızın hiçbir yere gönderilmez.

Önseçim ve tutanağın iptali

MADDE 48. — Adaylık tutanağına yapılan itiraz, oyların dökümüne veya sayımına ilişkin olduğu ve yeniden yapılan döküm ve sayım sonucunda tutanakların iptaline karar verildiği takdirde, yeniden yapılan döküm ve sayım sonucuna göre seçtikleri anlaşılanlara Yüksek Seçim Kurulu tarafından tutanakları verilir.

Bir seçim çevresindeki önseçimin, önseçim işlemleri sebebiyle iptaline karar verildiği takdirde önseçim yenilenmez ve bu seçim çevresi için bütün adaylar, 29 ncu maddenin 1 nci fıkrasında ya-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

organ veya kurul tarafından tesbit edilir. Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, bu yetkiyi merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Adaylardan yalnız birinin veya birkaçının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine önseçimle aldıkları oy sırasına göre sırada başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukardaki fıkrası uygulanır.

Belli bir önseçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra önseçimle ve adaylarla ilgili itiraz ve şikâyetler dikkate alınmaz; bu gibi itiraz ve şikâyetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur ve itiraz ve şikâyetler sonucunda bir karar alınsa bile uygulanmaz.

Mahalli seçimler yoklaması

MADDE 51. — Kanuna göre mahalli idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, yasa partilerin bu adayları nasıl seçecekleri ve yoklamaların nasıl yapılacağı parti tüzük ve yönetmelikleriyle düzenlenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin işleri

Disiplin cezaları

MADDE 52. — 1. Siyasi partilerin disiplin organlarınınca verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, geçici çıkarma ve partiden kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

2. Bir partiye mensup bir Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılması partiden çıkarılmayı ve partiden çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılmayı gerektirir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyeliğinden çıkarılan parti üyesi, mensubolduğu Yasama Meclisindeki parti grubu üyeliğinden de çıkarılmış olur.

Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grupundan veya bir Yasama Meclisindeki grupundan geçici olarak çıkarma hakkında verilen cezalar, o üyenin ceza süresince gruplardan her hangi birisinin çalışmalarına katılmamasını gerektirir.

Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesi, faaliyetine katılmıyacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz ve bu organlardan istemde bulunamaz. Ancak bu hüküm, geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesinin, parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyelerine parti içinde hiçbir görev verilemez.

3. Hangi disiplin organlarının hangi disiplin cezalarını vermeye yetkili oldukları parti tüzüğünde gösterilir.

4. Partinin hangi organ ve mercilerince kimler hakkında ve hangi disiplin organında disiplin cezası isteminde bulunulabileceği ve disiplin cezasına karşı hangi üst disiplin organına hangi şartlarla itirazda bulunulabileceği, kanunda belirtilmiyen hallerde, parti tüzüğüyle düzenlenir.

Disiplin organları üyelerinin seçimi ve nitelikleri

MADDE 53. — Partinin disiplin organları üyeleri, en az iki ve en çok dört yıl için seçilirler.

Bu kimseler, partiye bir hizmet bağıyla bağlı olamazlar ve partiden hiçbir suretle gelir sağlanamazlar.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

zlı organ veya kurul tarafından tesbit edilir. Parti tüzüğü merkez yoklama kurulunu öngörmüşse, bu kurul, bu yetkisini merkez karar veya yönetim organına devredebilir.

Adaylardan yalnız birinin veya birkaçının tutanağının iptaline karar verildiği hallerde, tutanakları iptal olunan adayların yerine önseçimle aldıkları oy sırasına göre sırada başta gelenlere tutanak verilir. Sırada olanlar yetmediği takdirde boş kalan yerlerin doldurulması için bu maddenin yukarıdaki fıkrası uygulanır.

Belli bir seçim için parti adaylarının Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesinden sonra önseçimle ve adaylarla ilgili itiraz ve şikâyetler dikkate alınmaz; bu gibi itiraz ve şikâyetler üzerine başlamış olan işlemler durdurulur ve itiraz ve şikâyetler sonucunda bir karar alırsa bile uygulanmaz.

Mahalli seçimler yoklaması

MADDE 49. — Kanuna göre mahalli idareler seçimleri için aday gösterebilecekleri hallerde, siyasi partilerin bu adayları nasıl seçecekleri ve yoklamaların nasıl yapılacağı parti tüzük ve yönetmelikleriyle düzenlenir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Disiplin işleri

Disiplin cezaları

MADDE 50. — 1. Siyasi partilerin disiplin organlarınınca verilebilecek cezalar, uyarma, kınama, geçici çıkarma ve partiden kesin olarak çıkarma cezalarıdır.

2. Bir partiye mensup bir Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesinin o partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyelikinden çıkarılması partiden çıkarılmayı ve partiden çıkarılması da Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyelikinden çıkarılmayı gerektirir. Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu üyelikinden çıkarılan parti üyesi, mensubolduğu Yasama Meclisindeki parti grubu üyelikinden de çıkarılmış olur.

Partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi grupundan veya bir Yasama Meclisindeki grupundan geçici olarak çıkarma hakkında verilen cezalar, o üyenin ceza süresince gruplardan her hangi birisinin çalışmalarına katılmamasını gerektirir.

Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesi, faaliyetine katılmıyacağı parti organlarına hiçbir teklif yapamaz. Ancak bu hüküm, geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyesinin, parti tüzüğüne, programına, partinin diğer mevzuatına ve organlarının bağlayıcı kararlarına uyması zorunluğunu ortadan kaldırmaz. Geçici çıkarma cezasına uğrayan parti üyelerine parti içinde hiçbir görev verilemez.

3. Hangi disiplin organlarının hangi disiplin cezalarını vermeye yetkili oldukları parti tüzüğünde gösterilir.

4. Partinin hangi organ ve mercilerince kimler hakkında ve hangi disiplin organında disiplin cezası isteminde bulunulabileceği ve disiplin cezalarına karşı hangi üst disiplin organına hangi şartlarla itirazda bulunulabileceği, kanunda belirtilmiyen hallerde, parti tüzüğüyle düzenlenir.

5. Disiplin organlarınınca parti üyeleri hakkında verilen kararlar gerekçeleriyle birlikte en geç otuz gün içinde ilgiliye tebliğ olunur.

Disiplin organları üyelerinin seçimi ve nitelikleri

MADDE 51. — Partinin disiplin organları üyeleri, en az iki ve en çok dört yıl için seçilirler.

Bu kimseler, partiye bir hizmet bağıyla bağlı olamazlar ve partiden hiçbir suretle gelir sağlıyamazlar.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Disiplin organlarının çalışması

MADDE 54. — Disiplin organları, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu ile karar verirler.

Disiplin organlarına sevk edilen parti üyelerinin yazılı veya sözlü olarak savunma haklarını nasıl kullanacaklarını ve savunmalarını hazırlamak için yeter sürenin nasıl tanınacağını parti tüzüğü düzenler.

Disiplin organları, sevk yazısında istenilen disiplin cezasından daha ağırını veremezler; daha hafifini vermek veya hiç ceza vermemek yetkisine sahiptirler.

Disiplin işlerinde yetkisizlik

MADDE 55. — Siyasi partilerin genel kongreleri de dâhil olmak üzere kongreler, disiplin organlarına sevk yetkisine sahip bulunan parti organ ve mercilerinin kararları ile disiplin organlarınca verilen disiplin cezaları hakkında görüşme yapamaz ve bu konularda karar alamazlar.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 56. — Siyasi partilerin disiplin organlarınca kesin olarak verilen disiplin cezalarına karşı, cezaya çarptırılan parti üyesi, ancak, disiplin organına sevk eden organın veya disiplin organının yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya yönetmeliğine şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla itiraz edebilir. Bu itirazlar, kararın usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu mahallin asliye hukuk mahkemesine yapılır. Mahkeme, bu esaslara aykırı olarak yapılan itirazları dikkate almaz. Mahkeme, bu itirazları, diğer işlerden önce evrak üzerinde inceler ve karara bağlar.

Disiplin cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkında asliye hukuk mahkemesince verilen kararlar kesindir.

Disiplin konusunda tedbir kararı

MADDE 57. — Partiden çıkarmayı veya geçici çıkarmayı gerektiren hâllerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organları, tedbir niteliğinde olmak üzere, disiplin organına sevk edilen üyeyi, parti içindeki görevlerinden derhal uzaklaştırabilirler.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Parti defterleri

Tutulacak defterler ve kayıtlar

MADDE 58. — Her kademedeki parti organları ile - varsa - yardımcı kolları ve kurulları, üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri tutmak zorundadırlar. Bilânço ve kesinhesap defteri sadece merkez yönetim organınca tutulur.

Karar defteri, ilgili organın ve kurulun kararlarını tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Karar altları, kararın alınmasında oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetlerinin altı başkanlık divanı üyelerince imzalanır.

Gelen ve gönderilen evrak, tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak defterlerine kay-

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Disiplin organlarının çalışması

MADDE 52. — Disiplin organları, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve hazır bulunanların salt çoğunluğunun oyu ile karar verirler.

Disiplin organlarına sevk edilen parti üyelerinin yazılı veya sözlü olarak savunma haklarını nasıl kullanacaklarını ve savunmalarını hazırlamak için yeter sürenin nasıl tanınacağını parti tüzüğü düzenler.

Disiplin organları, sevk yazısında istenilen disiplin cezasından daha ağırını veremezler.

Disiplin işlerinde yetkisizlik

MADDE 53. — Siyasi partiler genel kongreleri de dâhil olmak üzere kongrelere, disiplin organlarına sevk yetkisine sahip bulunan parti organ ve mercilerinin kararları ile disiplin organlarıncı verilen disiplin cezaları hakkında görüşme yapamaz ve bu konularda karar alamazlar.

Disiplin cezalarına itiraz

MADDE 54. — Siyasi partiler disiplin organlarıncı kesin olarak verilen disiplin cezalarına karşı, cezaya çarptırılan parti üyesi, ancak, disiplin organına sevk eden organın veya disiplin organının yetkisizliği yahut alınan kararların kanuna veya parti tüzüğüne veya yönetmeliğine şekil ve usul bakımından aykırı bulunduğu iddiasıyla itiraz edebilir. Bu itirazlar, kararın usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren bir ay içinde, disiplin organının bulunduğu mahallin asliye hukuk mahkemesine yapılır. Mahkeme, bu esaslara aykırı olarak yapılan itirazları dikkate almaz. Mahkeme, bu itirazları, diğer işlerden önce evrak üzerinde inceler ve karara bağlar.

Disiplin cezalarına karşı yapılan itirazlar hakkında asliye hukuk mahkemesince verilen kararlar kesindir.

Disiplin organlarıncı verilecek cezaların hangi parti organı tarafından ve ne şekilde affedileceğini siyasi partilerin tüzükleri gösterir.

Disiplin konusunda tedbir kararı

MADDE 55. — Partiden çıkarmayı veya geçici çıkarmayı gerektiren hallerde, disiplin cezası verilmesi için sevk kararı almaya yetkili olan parti organları, tedbir niteliğinde olmak üzere, disiplin organına sevk edilen üyeyi, parti içindeki görevlerinden derhal uzaklaştırabilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Parti defterleri

Tutulacak defterler ve kayıtlar

MADDE 56. — Her kademedeki parti organları ile - varsa - yardımcı kolları ve kurumları, üye kayıt defteri, karar defteri, gelen ve giden evrak kayıt defteri, gelir ve gider defteri tutmak zorundadırlar. Bilânço ve kesinhesap defteri sadece merkez yönetim organınca tutulur.

Karar defteri, ilgili organın ve kurulun kararlarını tarih ve numara sırasıyla ihtiva eder. Karar altları, kararın alınmasında oylamaya katılanlar tarafından imzalanır. Kongrece alınan kararları da ihtiva etmesi gereken kongre tutanak özetlerinin altı başkanlık divanı üyelerince imzalanır.

Gelen ve gönderilen evrak, tarih ve numara sırasıyla gelen ve giden evrak defterlerine kay-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

dedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan harcamaların da ne gibi işlere ve yerlere harcandığı ilgili defterlere sıra ile ve müsbit evrakı belirtecek şekilde geçirilir.

Üye kayıt defterleri ve gelir ve gider defterlerinin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları noterce tasdik olunur.

Partiye giriş işlemlerini gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve il kademesinde ayrı bir dosyada saklanır.

Parti organlarının ve kurullarınınca tutulmasında fayda görülen diğer defterleri parti tüzüğü ve yönetmelikleri gösterir.

Üye kayıt defterlerinin parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı bir parti yönetmeliğiyle belirtilir.

ONUNCU BÖLÜM

Teşkilâtla ilgili diğer hükümler

Kongrelerle ilgili Genel Hükümler

MADDE 59. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 18, 19, 20, 21, 23 ve 24 nci maddeleri hükümlerinden bu kanun hükümlerine aykırı olmayanlar, siyasi partilerin genel kongreleriyle her kademedeki kongreleri ve yardımcı kademelerindeki kongreleri için de uygulanır.

İbra için oya katılamıyacak olanlar

MADDE 60. — Değişik kademelerdeki kongrelerde tabii üye olarak bulunan karar veya yönetim organları veya kurulları üyeleri, mensub oldukları organ veya kurulun ibrası için yapılan oylamalara katılamazlar.

İl ve İlçe Teşkilâtı Merkezleri

MADDE 61. — Siyasi partilerin il ve ilçe teşkilâtına dâhil kurulların kuruluş yeri ilgili il veya ilçenin merkezidir.

Bağdaşamayan görevler

MADDE 62. — 1. Bir siyasi partinin disiplin kurullarında görev alanlar, - Kongre, Türk'ye Büyük Millet Meclisindeki gruplar il genel meclisi ve belediye meclislerindeki gruplar üyelikleri hariç - partinin diğer organ, kurul ve görevlerinde bulunamazlar.

2. Bir siyasi partinin belli bir disiplin kurulunda görev alan bir kimse, bir diğer disiplin kurulunda görev alamaz.

3. Bir siyasi partinin il ve ilçe yönetim kurullarından birinde üye olan bir kimse, diğer bir il veya ilçe yönetim kurulunda üye olamaz. İl ve ilçe başkanları hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Organlarda görev alanlar

MADDE 63. — Her kademedeki parti organları ile varsa devamlı nitelikteki yardımcı kollar kurullarına ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine seçilenler ile parti tüzüğünde belirtilen bir parti makamına getirilenlerin adları, soyadları, doğum yerleri ve tarihleri, meslek veya sanat-

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

dedilir ve gelen evrakın asılları ile gönderilen evrakın örnekleri bu tarih ve numaralar altında dosyalarda saklanır.

Parti adına elde edilen gelirlerin alındığı ve yapılan harcamaların da ne gibi işlere ve yerlere harca edildiği ilgili defterlere sıra ile ve müsbit evrakta belirtecek şekilde geçirilir.

Üye kayıt defterleri ve gelir ve gider defterlerinin sayfaları ve kaç sayfadan ibaret oldukları noterce tasdik olunur.

Partiye giriş işlemleri gösteren üyelik beyannamelerinin birer örneği ilçe ve 1 kademelerinde ayrı bir dosyada saklanır.

Parti organlarının ve kurullarınca tutulmasıyla fayda görülen diğer defterleri parti tüzüğü ve yönetmelikleri gösterir.

Üye kayıt defterlerinin parti genel merkezinde özetinin nasıl tutulacağı kâr parti yönetmeliğiyle belirtilir.

ONUNCU BÖLÜM

Teşkilâtla ilgili diğer hükümler

Kongrelerle ilgili genel hükümler

MADDE 57. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 18, 19, 20, 21, 23 ve 24 ncü maddeleri hükümlerinden bu kanun hükümlerine aykırı olmıyanlar, siyasi partilerin genel kongreleriyle her kademedeki kongreleri ve yardımcı kademelerindeki kongreleri için de uygulanır.

İbra için oya katılmıyacak olanlar

MADDE 58. — Değişik kademelerdeki kongrelerde tabii üye olarak bulunan karar veya yöneti morganları veya kurulları üyeleri, mesuboldukları organ veya kurulun ibrası için yapılan oylamalara katılamazlar.

İl ve ilçe teşkilâtı merkezleri

MADDE 59. — Siyasi partilerin il ve ilçe teşkilâtına dâhil kurulların kuruluş yeri ilgili il veya ilçenin merkezidir.

Bağdaşamıyan görevler

MADDE 60. — 1. Bir siyasi partinin disiplin kurullarında görev alanlar, - Kongre, Türkiye Büyük Millet Meclisindeki gruplar il genel meclisi ve belediye meclislerindeki gruplar üyelikleri hariç - partinin diğer organ, kurul ve görevleriyle bulunamazlar.

2. Bir siyasi partinin belli bir disiplin kurulunda görev alan bir kimse, bir diğer disiplin kurulunda görev alamaz.

3. Bir siyasi partinin il ve ilçe yönetim kurullarından birinde üye olan bir kimse, diğer bir il veya ilçe yönetim kurulunda üye olamaz. İl ve ilçe başkanları hakkında da aynı hüküm uygulanır.

Organlarda görev alanlar

MADDE 61. — Her kademedeki parti organları ile varsa devamlı nitelikteki yardımcı kollar kurullarına ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine seçilenler ile parti tüzüğünde belirtilen bir parti makamına getirilenlerin adları, soyadları, doğum yerleri ve tarihleri, meslek veya sanat-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

ları ve ikametgâhları, o mahallin en büyük mülkiye âmirliğine seçim veya atanmadan başlayarak bir hafta içinde yazı ile bildirilir.

Merkez organlarında görevlendirilenler ile merkezdeki parti makamlarına getirilenler için bu bildiri İşleri Bakanlığına verilir.

Kamu yardımı dernek sayılmayış

MADDE 64. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 37 nci maddesi hükmü siyasi partiler için uygulanamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Mali hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelirler

Gelir kaynakları

MADDE 65. — Siyasi partilerin sağlayabilecekleri gelirlerin çeşitleri aşağıda gösterilmiştir :

1. Parti üyelerinden alınan giriş aidatı ve yıllık veya aylık aidat;
2. Partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden alınan aidat;
3. Adaylık için başvuranlardan önseçime veya yoklamaya girmeden önce alınan özel aidat;
4. Parti yayınlarının satış bedelleri;
5. Parti bayrağı, flâması, rozeti ve benzeri rumuzlarının satışından sağlanan gelirler;
6. Parti hüviyet cüzdanlarının ve parti makbuz, defter ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınan paralar;
7. Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler;
8. Partice tertiplenen balo, eğlence, müsamere, konser, spor müsabakası ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler;
9. Partinin tertiplemediği piyango gelirleri;
10. Parti mamelekenden elde edilen gelirler;
11. Bağışlar;
12. Krediler;
13. Kanuna veya yasama meclisleri içtüzüklerine göre Devletçe sağlanan yardımlar.

Yukardaki 1 ilâ 6 nci, 8 nci, 9 ncu ve 11 ilâ 13 ncu bendlerde yazılı gelirlerden hiçbir suretle vergi, resim ve harc alınmaz. Yukardaki 7 nci bendde yazılı parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler, ticari nitelik taşımayan işletme faaliyeti sonucunda sağlanmışsa, bu gelirler hakkında da aynı hüküm uygulanır. Yukardaki 10 ncu bendde yazılı gelirlerden partinin sahibolduğu ve ticari olarak işletilen basımevlerinin gelirleri ile partilerin amaçları dışında sahiboldukları taşınmaz mallar ve amaçları içinde veya dışında sahiboldukları taşınmaz mallardan sağladıkları gelirler, vergi, resim ve harclara ilişkin hükümlere tabidir; 10 ncu bendde yazılı diğer gelirler hiçbir vergi, resim ve harca tabi değildir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

ları ve ikametgâhları, o mahallin en büyük mülkiye âmirliğine seçim veya atanmadan başlayarak bir hafta içinde yazı ile bildirilir.

Merkez organlarında görevlendirilenler ile merkezdeki parti makamlarına getirilenler için bu bildiri içişleri Bakanlığına verilir.

Kamı yararına dernek sayılmayış

MADDE 62. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 37 nci maddesi hükmü siyasi partiler için uygulanamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Malî hükümler

BİRİNCİ HÜKÜM

Gelirler

Gelir kaynakları

MADDE 63. — Siyasi partilerin sağlayabilecekleri gelirlerin çeşitleri aşağıda gösterilmiştir :

1. Parti üyelerinden alınan giriş aidatı ve yıllık veya aylık aidat;
2. Partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden alınan aidat;
3. Adaylık için başvuranlardan önseçime veya yoklamaya girmeden önce alınan özel aidat;
4. Parti yayınlarının satış bedelleri;
5. Parti bayrağı, flâması, rozeti ve benzeri rumuzlarının satışından sağlanan gelirler;
6. Parti hüviyet cüzdanlarının ve parti makbuz, defter ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınan paralar;
7. Parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler;
8. Partice tertiplenen balo, eğlence, müsamere, konser, spor müsabakası ve konferans gibi faaliyetlerden sağlanan gelirler;
9. Partinin tertiplemediği piyango gelirleri;
10. Parti mamelekenden elde edilen gelirler;
11. Bağışlar;
12. Krediler;
13. Kanuna göre Devletçe sağlanan yardımlar.

Yukardaki 1 ilâ 6 nci, 8 nci, 9 ncu ve 11 ilâ 13 ncü bendlerde yazılı gelirlerden hiçbir suretle vergi, resim ve harc alınmaz. Yukardaki 7 nci bendde yazılı parti lokallerinin işletilmesinden elde edilen gelirler, ticari nitelik taşımayan işletme faaliyeti sonucunda sağlanmışsa, bu gelirler hakkında da aynı hüküm uygulanır. Yukardaki 10 ncu bendde yazılı gelirlerden partinin sahip olduğu ve ticari olarak işletilen basımevlerinin gelirleri ile partilerin amaçları dışında sahib oldukları taşınmaz mallar ve amaçları içinde veya dışında sahib oldukları taşınmaz mallardan sağladıkları gelirler, vergi, resim ve harclara ilişkin hükümlere tabidir; 10 ncu bendde yazılı diğer gelirler hiçbir vergi, resim ve harca tabi değildir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Üye aidatı

MADDE 63. — 1. Partiye üye olanlardan giriş aidatı alınacaksa, bunun miktarı, parti tüzüğünde gösterilir. Bu miktar beş lirayı aşamaz.

2. Her üye, aylık veya yıllık olarak ödenmek üzere, bir aidat yükümünü partiye girişinde kabul etmek zorundadır. Bu aidatın yıllık miktarı bin ikiyüz lirayı aşamaz. Üyelik aidatının alt ve üst miktarları parti tüzüğünde gösterilir.

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, kanuna ve parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilât kademesi başkanlığına veya yardımcı kol başkanlığına yazıyla bildirerek artırabilir.

Aidatı alacak olan teşkilât kademesi veya yardımcı kol yönetim organı veya kurulu, parti üyesinin, vermeyi kabul ettiği miktarda aidat ödiyecek durumda olmadığını tesbit ederse, aidat yükümünü asgari hadde kadar azaltabilir.

Parti üyesinin partiye borçlu olduğu aidatın bir kısmını veya tamamını ödemiş olması, bu kimsenin, partinin her kademedeki kongrelerine dileğe seçilmesini, ilçe kongresi delegelerinin ve köy ve mahallelerdeki parti görevlisi ile yedeğinin seçiminde ve önseçim ve yoklamalarda oy kullanmasını ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine veya yedekliğine seçilmesini hiçbir suretle engelliyemez; bu kimse hakkında, partiden çıkarma ve geçici çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz. Parti tüzüğü, partiye borçlu olduğu aidatın tamamını ödemiş olan parti üyelerinin yukarıda sayılanlar dışında kalan bazı parti görevlerine seçilemeyeceğini veya atanamayacağını belirtebileceği gibi, bunların seçimlerde parti adayı olmasını veya önseçim veya yoklamalara aday olarak katılmasını yasaklayan hükümler de koyabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aidatı

MADDE 67. — Bir siyasi partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ne miktar aidat ödiyeceği ve bu suretle toplanan paraların ne miktarının grup faaliyetlerine ve ne miktarının parti merkezine ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu kararıyla belli edilir.

Adaylıkla ilgili gelirler

MADDE 68. — 65 nci maddenin 3 ncü bendinde yazılı özel aidat parti yönetmelikleriyle düzenlenir.

Satış bedelleri

MADDE 69. — 65 nci maddenin 4, 5 ve 6 ncü bendlerinde gösterilen satış bedelleri, partinin merkez yönetim organının kararıyla düzenlenir.

Lokal işletme gelirleri

MADDE 70. — Parti lokallerinin işletilmesinden ve parti kitaplıklarına girişten sağlanacak gelirler, benzeri yerlerdeki bedel ve ücretler dikkate alınarak, ilgili organların yapacakları tarifelere bağlanır.

Başlıklar

MADDE 71. — Genel ve katma bütçeli dairelerle mahallî idareler ve muhtarlıklar, - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dâhil - Kamu İktisadi Teşebbüsleri, özel kanunıyla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, Kamu İktisadi Teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin yarısı Devlete veya bu fıkrafta zikri geçen kurum, idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Üye aidatı

MADDE 64. — 1. Partiye üye olanlardan giriş aidatı alınacaksa, bunun miktarı, parti tüzüğünde gösterilir. Bu miktar beş lirayı aşamaz.

2. Her üye, aylık veya yıllık olarak ödenmek üzere, bir aidat yükümünü partiye girişinde kabul etmek zorundadır. Bu aidatın yıllık miktarı bin ikiyüz lirayı aşamaz. Üyelik aidatının alt ve üst miktarları parti tüzüğünde gösterilir.

Parti üyesi, vermeyi kabul ettiği aidatın miktarını, kanuna ve parti tüzüğüne uygun olmak şartıyla, kayıtlı bulunduğu teşkilât kademesi başkanlığına veya yardımcı kol başkanlığına yazıyla bildirilerek artırabilir.

Aidatı alacak olan teşkilât kademesi veya yardımcı kol yönetim organı veya kurulu, parti üyesinin, vermeyi kabul ettiği miktarda aidat ödiyecek durumda olmadığını tesbit ederse, aidat yükümünü asgari hadde kadar azaltabilir.

Parti üyesinin partiye borçlu olduğu aidatın bir kısmını veya tamamını ödemiş olması, bu kimsenin, partinin her kademesindeki kongrelerine delege seçilmesini, ilçe kongresi delegelerinin ve köy ve mahallelerdeki parti görevlisi ile yedeğinin seçiminde ve önseçim ve yoklamalarda oy kullanılmasını ve köy ve mahallelerdeki parti görevliliğine veya yedekliğine seçilmesini hiçbir suretle engelliyemez; bu kimse hakkında, partiden çıkarma ve geçici çıkarmaya dair disiplin cezaları uygulanamaz. Parti tüzüğü, partiye borçlu olduğu aidatın tamamını ödemiş olan parti üyelerinin yukarıda sayılanlar dışında kalan bazı parti görevlerine seçilemeyeceğini veya atanamayacağını belirtebileceği gibi, bunların seçimlerde parti adayı olmasını veya önseçim veya yoklamalara aday olarak katılmasını yasaklayan hükümler de koyabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin aidatı

MADDE 65. — Bir siyasi partiye mensup Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ne miktar aidat ödiyeceği ve bu suretle toplanan paraların ne miktarının grup faaliyetlerine ve ne miktarının parti merkezine ayrılacağı, Türkiye Büyük Millet Meclisi grupu kararıyla belli edilir.

Adaylıkla ilgili gelirler

MADDE 66. — 63 ncü maddenin 3 ncü bendinde yazılı özel aidat parti yönetmelikleriyle düzenlenir.

Satış bedelleri

MADDE 67. — 63 ncü maddenin 4, 5 ve 6 ncü bendlerinde gösterilen satış bedelleri, partinin merkez yönetim organının kararıyla düzenlenir.

Lokal işletme gelirleri

MADDE 68. — Parti lokallerinin işletilmesinden ve parti kitaplıklarına girişten sağlanacak gelirler, benzeri yerlerdeki bedel ve ücretler dikkate alınarak, ilgili organların yapacakları tarifelere bağlanır.

Bağışlar

MADDE 69. — Genel ve katma bütçeli dairelerle mahalli idareler ve muhtarlıklar, - Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dâhil - Kamu İktisadi Teşebbüsleri, özel kanunıyla veya özel kanunla verilen yetkiye dayanılarak kurulmuş bankalar ve diğer kuruluşlar, Kamu İktisadi Teşebbüsü sayılmamakla beraber ödenmiş sermayesinin yarısı Devlete veya bu fıkrafta zikri geçen kurum,

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

işçi, işveren ve Devlet personeli sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonları ile dernekler, siyasi partilere, hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mallar veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları kanun hükümleri dışında, siyasi partilere aynı hakların devrine dair tasarruflarda bulunamazlar.

Yukardaki fıkranın dışında kalan gerçek veya tüzel kişilerin her bininin bir siyasi partiye aynı yıl içersinde beş bin liradan fazla kıymette bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili vekiline aidolduğunu açıkça belirten bir belgeye dayanılmaksızın siyasi partilerce bağış kabul edilemez.

Krediler

MADDE 72. — Siyasi partiler, 71 nci maddenin 1 nci fıkrasında zikredilen daire, idare, teşebbüs, banka, kurum, müesseze, kuruluş, sendika, birlik, federasyon, konfederasyon ve derneklerden hiçbir suretle kredi alamazlar.

Amaç dışı taşınmaz mallar

MADDE 73. — Siyasi partiler, amaçları dışında taşınmaz mal edinemezler. Partiler, amaçları içinde olmak şartıyla sahib oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler.

28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 17 nci maddesinin 2 nci fıkrası hükmü, siyasi partiler için uygulanmaz .

Devletçe yardım

MADDE 74. — Bir önceki milletvekili genel, seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında :

1. Yüzde beşinden onuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl beş yüz bin lira ;
  2. Yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl bir milyon lira ;
  3. Yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon lira ;
  4. Yüzde otuzbirinden yüzde kırkına kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon beş yüz bin lira ;
  5. Yüzde kırkibirinden yüzde ellisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon lira ;
  6. Yüzde ellisinden fazla oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon beş yüz bin lira ; ve
  7. Bir önceki genel milletvekili seçimlerine katılmamış olan siyasi partilerden Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik toplantısında grupları olanlara her yıl beş yüz bin lira Hazinece ödenir.
- Bu ödemenin malî yıl başlangıcını takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Gelir makbuzları

MADDE 75. — Siyasi partilerin gelirleri siyasi parti tüzel kişiliği adına makbuz karşılığında alınır. Makbuzlar, partinin merkez yönetim organınca basıtırılır ve teşkilâta dağıtılır.

Parti teşkilât kademeleri, kullandıkları makbuzların dip koçanlarını, merkez yönetim organına iade etmek zorundadırlar. İade edilmeyen makbuz dip koçanları dolayısıyla, teşkilât kademeleri, merkez yönetim organına karşı malî sorumluluk taşırlar.

Makbuzların asıl kısımları ile dip koçanlarında aynı müteselsil numara bulunur. Makbuz dip koçanlarının parti genel merkezinde saklanma süresi beş yıldır.

Gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi makbuz ile dip koçanında açıkça belirtilir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

idare, teşebbüs, banka veya kuruluşlara ait müesseseler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, işçi ve işveren ve Devlet personeli sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonları ile dernekler, siyasi partilere, hiçbir suretle taşınır veya taşınmaz mallar veya nakit veya haklar bağışlayamaz ve bu gibi mal veya hakların kullanılmasını bedelsiz olarak bırakamazlar; bağlı oldukları

Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek veya tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde beş bin liradan fazla kıymette bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunana veya yetkili vekiline aidolduğunu açıkça belirten bir belgeye dayanılmaksızın siyasi partilerce bağış kabul edilemez.

Krediler

MADDE 70. — Siyasi partiler, 69 ncu maddenin 1 nci fıkrasında zikredilen daire, idare, teşebbüs, banka, kurum, müessese, kuruluş, sendika, birlik, federasyon, konfederasyon ve derneklerden hiçbir suretle kredi alamazlar.

Amaç dışı taşınmaz mallar

MADDE 71. — Siyasi partiler, amaçları dışında taşınmaz mal edinemezler. Partiler, amaçları içinde olmak şartıyla sahip oldukları taşınmaz mallardan gelir sağlayabilirler.

28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 17 nci maddesinin 2 nci fıkrası hükmü, siyasi partiler için uygulanmaz.

Devletçe yardım

MADDE 72. — Bir önceki milletvekili genel seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında :

1. Yüzde beşinden onuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl beş yüz bin lira;
2. Yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl bir milyon lira;
3. Yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon lira;
4. Yüzde otuzbirinden yüzde kırkına kadar oy alan siyasi partilere her yıl iki milyon beş yüz bin lira;
5. Yüzde kırkbirinden yüzde ellisine kadar oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon lira;
6. Yüzde ellisinden fazla oy alan siyasi partilere her yıl üç milyon beş yüz bin lira; Hazinece ödenir.

Bu ödemenin malî yıl başlangıcını takibeden ilk hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Gelir makbuzları

MADDE 73. — Siyasi partilerin gelirleri siyasi parti tüzel kişiliği adına mekbuz karşılığında alınır. Makbuzlar, partinin merkez yönetim organınca bastırılır ve teşkilâta dağıtılır.

Parti teşkilât kademeleri, kullandıkları makbuzların dip koçanlarını, merkez yönetim organına iade etmek zorundadırlar. İade edilmeyen makbuz dip koçanları dolayısıyla, teşkilât kademeleri, merkez yönetim organına karşı malî sorumluluk taşırlar.

Makbuzların asıl kısımları ile dip koçanlarında aynı müteselsil numara bulunur. Makbuz dip koçanlarının parti genel merkezinde saklanma süresi beş yıldır.

Gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi makbuz ile dip koçanında açıkça belirtilir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İKİNCİ BÖLÜM

Partilerin harcamaları

Harcamada usul

MADDE 76. — Bir siyasi partinin bütün harcamaları, o siyasi parti tüzel kişiliği adına yapılır.

Harcamalara ait müsbet evrak, kademelerce beş yıl süreyle saklanır.

Yüz liraya kadar (yüz lira dâhil) harcamaların müsbet evrak ile tevsiki zorunlu değildir. Ancak, miktarı ne olursa olsun, bütün harcamaların yetkili yönetim organının veya merciin kararına dayanması şarttır.

Parti teşkilâtı, bağlı buldukları üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında altı ayda bir hesap vermekle yükümlüdür.

Mali sorumluluk

MADDE 77. — Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yardımcı kollar ile il ve ilçelerdeki teşkilât kademeleri ve yardımcı kollar tarafından parti tüzel kişiliği adına bağta girişilmesine ve yüküm yüklenilmesine ilişkin esaslar, merkez yönetim organınca tesbit olunur. Bu esaslara aykırı olarak bu yardımcı kollar ve teşkilât kademelerince girişilen bağit ve yükümlerden parti tüzel kişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulamaz; bu takdirde, sorumluluk, bağta girişen veya yükümü yüklenen kişi veya kişilere aittir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mali hükümlerin mücyideleri

Hazinece el koyma

MADDE 78. — 71 nci maddede bağışlar hakkında konan esaslara aykırı olarak gelir sağladığı Anayasa Mahkemesince tesbit edilen siyasi partilerin bu suretle elde ettikleri gelirler, Hazineye gelir kaydedilir ve taşınmaz mallar Hazine adına tapuya tescil ettirilir.

72 nci madde hükmüne aykırı olarak siyasi partilere sağlanan krediler üzerine, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece el konulur ve krediyi verene karşı Hazine hiçbir yüküm altına girmez.

73 nci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin taşınmaz mallara sahip olduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.

75 nci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelirler Hazineye gelir kaydedilir.

Müsbet evrak ile tevsiki gerektiği halde tevsik edilemeyen parti harcamaları miktarınca parti mâmelekinin aktif unsurları Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye gelir kaydedilir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

İKİNCİ BÖLÜM

Partilerin harcamaları

Harcamada usul

MADDE 74. — Bir siyasi partinin bütün harcamaları, o siyasi parti tüzel kişiliği adına yapılır.

Harcamalara ait müsbet evrak, kademelerce beş yıl süreyle saklanır.

Yüz liraya kadar (yüz lira dâhil) harcamaların müsbet evrak ile tevsiki zorunlu değildir. Ancak, miktarı ne olursa olsun, bütün harcamaların yetkili yönetim organının veya merciin kararına dayanması şarttır.

Parti teşkilâtı, bağlı buldukları üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında altı ayda bir hesap vermekle yükümlüdür.

Mali sorumluluk

MADDE 75. — Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yardımcı kollar ile il ve ilçelerdeki teşkilât kademeleri ve yardımcı kollar tarafından parti tüzel kişiliği adına bağta girişilmesine ve yüküm yüklenilmesine ilişkin esaslar, merkez yönetim organınca tesbit olunur. Bu esaslara aykırı olarak bu yardımcı kollar ve teşkilât kademelerince girişilen bağt ve yükümlerden parti tüzel kişiliği hiçbir suretle sorumlu tutulamaz; bu takdirde, sorumluluk, bağta girişen veya yükümü yüklenen kişi veya kişiye aittir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Mali hükümlerin müeyyideleri

Hazinece el koyma

MADDE 76. — 69 ncu maddede bağışlar hakkında konan esaslara aykırı olarak gelir sağladığı Anayasa Mahkemesince tesbit edilen siyasi partilerin bu suretle elde ettikleri gelirler, Hazineye gelir kaydedilir ve taşınmaz mallar Hazine adına tapuya tescil ettirilir.

70 nci madde hükmüne aykırı olarak siyasi partilere sağlanan krediler üzerine, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazinece el konulur ve krediyi verene karşı Hazine hiçbir yüküm altına girmez.

71 nci maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin taşınmaz mallara sahibolduğu anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesinin kararıyla ve bu mahkemenin göstereceği süre içinde bu malların paraya çevrilmesi yoluna gidilir.

73 ncu maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelirler Hazineye gelir kaydedilir.

Müsbet evrak ile tevsiki gerektiği halde tevsik edilemeyen parti harcamaları miktarınca parti mâmelekinin aktif unsurları Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye gelir kaydedilir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

DÜRDÜNCÜ BÖLÜM

Parti içi mali denetim

Parti bütçesi ve kesinhesabı

MADDE 79. — Siyasi partinin bütçesi ve kesinhesabı, merkez karar organının teklifi üzerine, genel kongrece karara bağlanır.

Siyasi partinin merkez karar organı, ayrıca düzenleyeceği bilânçoğu genel kongrenin onayına sunar.

Siyasi partilerin malî bakımdan iç denetimlerinin nasıl sağlanacağı parti tüzüklerinde belirtilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesinin denetimi

Gelir ve giderleri bildirme

MADDE 80. — Siyasi partiler, her yılın Nisan ayı içinde bir önceki takvim yılına ait gelir ve giderleri gösteren kesinhesap ve bilânçoğu, Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığına vermek zorundadırlar.

Cumhuriyet Başsavcılığının incelemesi

MADDE 81. — Cumhuriyet Başsavcılığı, kendisine verilen bilgilerin tevsikini, kesinhesap ve bilânçonun alınmasından başlayarak bir yıl içinde, ilgili siyasi partiden her zaman isteyebilir ve gerekli görürse, mahallinde de araştırma ve inceleme yapabilir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, bu incelemeleri sonucunda, o siyasi partinin gelirlerinin bir kısmının veya mâmelek unsurlarının Hazineye gelir kaydedilmesi gerektiği kanısına varırsa, bu hususu Anayasa Mahkemesinden ister.

Anayasa Mahkemesinin incelemesi

MADDE 82. — Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı görüşünü aldıktan sonra, cvrak üzerinde inceleme yapar; gerekli görürse, kendisine verilen kesinhesap ve bilânçoda yer alan bilgilerin tevsikini isteyebilir; siyasi partilerin genel merkezinde ve teşkilâtında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip eliyle her türlü inceleme ve araştırmaları yapabilir ve bu maksatlarla tarafsız, resmî görevi bulunmayan ve yeminli bilirkişi görevlendirebilir; her hangi bir siyasi partiye mensubolmamak şartıyla üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının bilirkişi olarak görevlendirilmeleri caizdir.

Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasi partinin temsilcisiyle Cumhuriyet Başsavcılığından yazılı mütalâa isteyebilir ve gerekli görürse, onları sözlü olarak da dinleyebilir.

Anayasa Mahkemesi, incelemeleri ve araştırmaları sonucunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğu ve kanuna uygunluğu hakkında karar verir; kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla de bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Parti içi malî denetim

Parti bütçesi ve kesinhesabı

MADDE 77. — Siyasi partinin bütçesi ve kesinhesabı, merkez karar organının teklifi üzerine, genel kongrece karara bağlanır.

Siyasi partinin merkez karar organı, ayrıca düzenleyici bilânçoyu genel kongrenin onayına sunar.

Siyasi partilerin malî bakımdan iç denetimlerinin nasıl sağlanacağı parti tüzüklerinde belirtilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Anayasa Mahkemesinin denetimi

Gelir ve giderleri bildirme

MADDE 78. — Siyasi partiler, her yılın Nisan ayı içinde bir önceki takvim yılına ait gelir ve giderleri gösteren kesinhesap ve bilânçoyu, Cumhuriyet Başsavcılığı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığına vermek zorundadırlar.

Cumhuriyet Başsavcılığının incelemesi

MADDE 79. — Cumhuriyet Başsavcılığı, kendisine verilen bilgilerin tevsikini, kesinhesap ve bilânçosunun alınmasından başlayarak bir yıl içinde, ilgili siyasi partiden her zaman istiyebilir ve gerekli görürse, mahallinde de araştırma ve inceleme yapabilir.

Cumhuriyet Başsavcılığı, bu incelemeleri, sonucunda, o siyasi partinin gelirlerinin bir kısmının veya mâmelek unsurlarının Hazineye gelir kaydedilmesi gerektiği kanısına varırsa, bu hususu Anayasa Mahkemesinden ister.

Anayasa Mahkemesinin incelemesi

MADDE 80. — Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı görüşünü aldıktan sonra, evrak üzerinde inceleme yapar; gerekli görürse, kendisine verilen kesinhesap ve bilânçoda yer alan bilgilerin tevsikini istiyebilir; siyasi partilerin genel merkezinde ve teşkilâtında doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip eliyle her türlü inceleme ve araştırmalar yapabilir ve bu maksatlarla tarafsız, resmî görevi bulunmayan ve yeminli bilirkişi görevlendirebilir; her hangi bir siyasi partiye mensubolmamak şartıyla üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının bilirkişi olarak görevlendirilmeleri caizdir.

Anayasa Mahkemesi, ilgili siyasi partinin temsilcisiyle Cumhuriyet Başsavcılığından yazılı mütalâa istiyebilir ve gerekli görürse, onları sözlü olarak da dinliyebilir.

Anayasa Mahkemesi, incelemeleri ve araştırmaları sonucunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğu ve kanuna uygunluğu hakkında karar verir; kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla de bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

DÖRDÜNCÜ KISIM

Parti yasaklamaları

BİRİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyetin korunması

Devlet şeklinin korunması

MADDE 83. — Siyasi partiler, Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini değiştirmek amacını güdemezler.

Millî egemenliğin korunması

MADDE 84. — Siyasi partiler, Türk Milletine aidolan egemenliğin, belli bir kişiye, zümreye veya aileye yahut sınıfa bırakılması amacını güdemezler.

Sultanlık unvan ve nişanlarının yasaklanması

MADDE 85. — Siyasi partiler, 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, bey, paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair Kanun ile yasak edilen sultanlığa ait lâkap, unvan, nişan ve madalyaları ihya etmek amacını güdemezler.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî Devlet niteliğinin korunması

Bağımsızlığın korunması

MADDE 86. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin milletlerarası hukuk alanında eşitlik ilkesine dayanan tüzel kişiliğini ortadan kaldırmak yahut milletlerarası hukuk gereğince munhasıran Türkiye Cumhuriyetinin yetkili olduğu hususlara diğer milletlerarası kuruluşların ve tüzel kişilerin karışmasını sağlamak amacını güdemezler.

Ülke bütünlüğünün korunması

MADDE 87. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin ülke bütünlüğünü bozmak amacını güdemezler.

Devlet teklifi ilkesinin korunması

MADDE 88. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devlet teklifi ilkesini değiştirmek amacını güdemezler.

Azınlık yaratılmasının önlenmesi

MADDE 89. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Siyasi partiler, Türk dilinden ve kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

DÖRDÜNCÜ KISIM

Parti yasaklamaları

BİRİNCİ BÖLÜM

Cumhuriyetin korunması

Devlet şeklinin korunması

MADDE 81. — Siyasi partiler, Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini değiştirmek amacını güdemezler.

Millî egemenliğin korunması

MADDE 82. — Siyasi partiler, Türk Milletine aidolan egemenliğin, belli bir kişiye, zümreye veya aileye yahut sınıfa bırakılması amacını güdemezler.

Sultanlık unvan ve nişanlarının yasaklanması

MADDE 83. — Siyasi partiler, 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, bey, paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair Kanun ile yasak edilen sultanlığa ait lâkap, unvan, nişan ve madalyaları ihya etmek amacını güdemezler.

İKİNCİ BÖLÜM

Millî devlet niteliğinin korunması

Bağımsızlığın korunması

MADDE 84. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin milletlerarası hukuk alanında eşitlik ilkesine dayanan tüzel kişiliğini ortadan kaldırmak yahut milletlerarası hukuk gereğince munhasıran Türkiye Cumhuriyetinin yetkili olduğu hususlara diğer milletlerarası kuruluşların ve tüzel kişilerin karışmasını sağlamak amacını güdemezler.

Ülke bütünlüğünün korunması

MADDE 85. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin ülke bütünlüğünü bozmak amacını güdemezler.

Devlet teklifi ilkesinin korunması

MADDE 86. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı Devlet teklifi ilkesini değiştirmek amacını güdemezler.

Azınlık yaratılmasının önlenmesi

MADDE 87. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dinî kültür farklılıklarına yahut dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Siyasi partiler, Türk dilinden ve kültüründen gayri dil ve kültürleri korumak veya geliştirmek veyahut yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Bölgecilik ve ırkçılık yasağı

MADDE 90. — Bölge veya ırk esasına veya adına dayanan siyasi parti kurulamaz. Siyasi partiler, her hangi bir bölgenin veya ırkın diğerlerine hâkim veya diğerlerinden imtiyazlı olması amacını güdemezler.

Eşitlik ilkesinin korunması

MADDE 91. — Siyasi partiler, Türk vatandaşları arasında kanun önünde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din veya mezhep ayırımı gözetmek yahut belli kişi, aile veya zümrelere yahut sınıflara imtiyaz tanımak amaçlarını güdemezler.

Belli kişi, aile, zümre veya cemaat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lâik Devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması

Lâiklik ilkesinin korunması

MADDE 92. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini değiştirmek amacını güdemezler.

Halifeliğin istenemeyeceği

MADDE 93. — Siyasi partiler, Halifeliğin yeniden kurulması amacını güdemezler.

Lâik Devlet düzeninin korunması

MADDE 94. — Siyasi partiler, Devletin sosyal, iktisadi veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi yahut şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edici ve kötüye kullanıcı faaliyetlerde bulunamazlar.

Din farklılığına dayanma yasağı

MADDE 95. — Din veya mezhep veya tarikat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

Partilerin dinî gösteri yapamaması

MADDE 96. — Siyasi partiler, her hangi bir şekilde dinî tören tertipliyemez veya parti sıfatıyla bu gibi törenlere katılamazlar.

Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile bir parti üyesinin ölümü halinde veya parti nezaketinin gereği olarak bir diğer partinin üyesinin veya siyasi haklarına sahip bir bağımsız şahsiyetin cenaze töreninde partinin temsili ve parti adına çelenk gönderilmesi ile anma törenleri ve bayramlaşmalar, yukardaki fıkrada yer alan yasağın istisnasıdır.

Atatürk Devrimlerinin korunması

MADDE 97. — Siyasi partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine erdirmek ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümlerine;

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Bölgecilik ve ırkçılık yasağı

MADDE 88. — Bölge veya ırk esasına veya adına dayanan siyasi parti kurulamaz.

Siyasi partiler, her hangi bir bölgenin veya ırkın diğerlerine hâkim veya diğerlerinden imtiyazlı olması amacını güdemezler.

Eşitlik ilkesinin korunması

MADDE 89. — Siyasi partiler, Türk vatandaşları arasında kanun önünde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din veya mezhep ayırımı gözetmek yahut belli kişi, aile veya zümrelere yahut sınıflara imtiyaz tanımak amaçlarını güdemezler.

Belli kişi, aile, zümre veya cemaat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Lâik Devlet niteliğinin ve Atatürk devrimciliğinin korunması

Lâiklik ilkesinin korunması

MADDE 90. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini değiştirmek amacını güdemezler.

Halifeliğin istenemeyeceği

MADDE 91. — Sayısi partiler, Halifeliğin yeniden kurulması amacını güdemezler.

Lâiklik Devlet düzeninin korunması

MADDE 92. — Siyasi partiler, Devletin sosyal, iktisadi veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi yahut şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edici ve kötüye kullanıcı faaliyetlerde bulunamazlar.

Din farklılığına dayanma yasağı

MADDE 93. — Din veya mezhep veya tarikat esasına veya adına dayanan siyasi partiler kurulamaz.

Partilerin dinî gösteri yapamaması

MADDE 94. — Siyasi partiler, her hangi bir şekilde dinî tören tertipliyemez veya parti sıfatıyla bu gibi törenlere katılamazlar.

Devlet protokolünce düzenlenen cenaze törenleri ile bir parti üyesinin ölümü halinde veya parti nezaketinin gereği olarak bir diğer partinin üyesinin veya siyasi haklarına sahip bir bağımsız şahsiyetin cenaze töreninde partinin temsili ve parti adına çelenk gönderilmesi ile anma törenleri ve bayramlaşmalar, yukardaki fıkrada yer alan yasağın istisnasıdır.

Atatürk Devrimlerinin korunması

MADDE 95. — Siyasi partiler, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesine erdirmek ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini korumak amacını güden :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümlerine;

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında Kanun hükümlerine;
3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile birtakım unvanların men ve ilgasına dair Kanunun hükümlerine;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile kabul edilen evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikâh esasına ve aynı kanunun «Evlendirme memuru merasimin hitamı üzerine derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı ibraz edilmeden evlenmenin dinî merasimi yapılamaz. Bununla beraber, evlenmenin tamamıyeti dinî merasimin icrasına mütevakkıf değildir.» hükmünü sevk eden 110 ncu maddesine;
5. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki Kanunun hükümlerine;
6. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın kabulü hakkındaki Kanunun hükümlerine;
7. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bâzı Kisvelerin giyilemeyeceğine dair Kanunun hükümlerine; ve
8. Bu kanunların amacına aykırı amaçlar güdemezler.

Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması

MADDE 98. — Siyasi partiler, Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına dair olup Anayasanın 153 ncü maddesinde ifadesini bulan Atatürk Devrimlerinin temel amacını korumak için konulmuş bulunan Anayasanın 154 ncü maddesindeki prensip hükmüne aykırı amaçlar güdemezler.

Cumhuriyetin Büyük Kurucusuna saygı

MADDE 99. — Siyasi partiler, Türk Milletinin Kurtarıcısı ve Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hâtırasını kötölemek veya küçük düşürmek amacını güdemezler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Demokratik düzenin ve meşruluk temelinin korunması

Demokratik düzenin korunması

MADDE 100. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin insan hak ve hürriyetlerine dayanan hukuk devleti niteliğini ve tek dereceli genel oy ilkesine bağlı çok partili demokratik düzenini tanımayan amaçlar güdemezler.

Temel hak ve ödevlerin korunması

MADDE 101. — Siyasi partiler, Anayasanın ikinci kısmında yazılı temel hak ve ödevlerin özünü tanımamak amacını güdemezler.

Anayasanın meşruluk temelinin korunması

MADDE 102. — Siyasi partiler, Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikle ve Anayasanın 4 ncü geçici maddesinin 3 ncü fıkrasında yazılı amaçla gerçekleştirilen 27 Mayıs 1960 Devrimini, yapılması gerekli olmıyan veya haksız veya gayrimeşru bir hareket olarak göstermek amacını güdemezler.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası hakkında kanun hükümlerine;
3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine ve türbedarlıklar ile birtakım unvanların men ve ilgasına dair Kanunun hükümlerine;
4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi ile kabul edilen evlenme akdinin evlendirme memuru tarafından yapılacağına dair medeni nikâh esasına ve aynı kanunun «Evlendirme memuru merasimin hitamı üzerine derhal karı ve kocaya bir evlenme kâğıdı verir. Evlenme kâğıdı ibraz edilmeden evlenmenin dinî merasimi yapılamaz. Bununla beraber, evlenmenin tamamıyeti dinî merasimin icrasına mütevakkıf değildir.» hükmünü sevk eden 110 ncu maddesine;
5. 1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki Kanunun hükümlerine;
6. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın kabulü hakkındaki Kanunun hükümlerine;
7. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bâzı Kisvelerin giyilemeyeceğine dair Kanunun hükümlerine; ve
8. Bu kanunların amacına aykırı amaçlar güdemezler.

Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması

MADDE 96. — Siyasi partiler, Diyanet İşleri Başkanlığının genel idare içinde yer almasına dair olup Anayasanın 153 ncu maddesinde ifadesini bulan Atatürk Devrimlerinin temel amacını korumak için konulmuş bulunan Anayasanın 154 ncu maddesindeki prensip hükmüne aykırı amaçlar güdemezler.

Cumhuriyetin Büyük Kurucusuna saygı

MADDE 97. — Siyasi partiler, Türk Milletinin Kurtarıcısı ve Türk Cumhuriyetinin Kurucusu Atatürk'ün şahsiyet ve faaliyetlerini veya hâtırasını kötülemek veya küçük düşürmek amacını güdemezler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Demokratik düzenin ve meşruluk temelinin korunması

Demokratik düzenin korunması

MADDE 98. — Siyasi partiler, Türkiye Cumhuriyetinin insan hak ve hürriyetlerine dayanan hukuk devleti niteliğini ve tek dereceli genel oy ilkesine bağlı çok partili demokratik düzenini tanımayan amaçlar güdemezler.

Temel hak ve ödevlerin korunması

MADDE 99. — Siyasi partiler, Anayasanın ikinci kısmında yazılı temel hak ve ödevlerin özünü tanınamamak amacını güdemezler.

Anayasanın meşruluk temelinin korunması

MADDE 100. — Siyasi partiler, Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikle ve Anayasanın 4 ncu geçici maddesinin 3 ncu fıkrasında yazılı amaçla gerçekleştirilen 27 Mayıs 1960 Devrimini, yapılması gerekli olmayan veya haksız veya gayrimeşru bir hareket olarak göstermek amacını güdemezler.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

27 Mayıs 1960 Devriminin anlamının korunması

MADDE 103. — Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 Devriminin Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikten ve Anayasanın 4 ncü geçici maddesinin 3 ncü fıkrasında yazılı amaçtan gayrisaikleri ve amaçları da olduğunu yahut 27 Mayıs 1960 Devriminin amacına ulaşmadığını veyahut bu devrimin belli siyasi parti veya partiler lehinde yapıldığını ileri süremezler. *27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olma iddiasının yasak edilmesi*

MADDE 104. — 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin adını taşıyan yahut bunların devamı olduğunu gösterecek bir ad alan siyasi partiler kurulamaz.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilere ait her çeşit işaret, rumuz ve alâmetleri veya bunlara açıkça benzeyen işaret, rumuz ve alâmetleri kullanamazlar.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olduklarını ileri süremezler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Genel yasaklamalar

Ahlâk ve âdabın korunması

MADDE 105. — Genel ahlâk ve âdaba aykırı amaçlar güden siyasi partiler kurulamaz.

Kullanılması yasak parti adları

MADDE 106. — Komünist, anarşist, faşist, nasyonal - sosyalist adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla siyasi parti kurulamaz.

Askerî nitelikte partilerin kurulamaması

MADDE 107. — Siyasi partiler, askerliğe, savunma veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı eğitim ve öğretim faaliyetlerine girişemezler.

Siyasi partiler, üyeleri için üniforma ve devamlı olarak hariçte takılacak kol bağı ihdas edemezler.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasi partilerin kapatılması

Görevli savcılık ve yetkili mahkeme

MADDE 108. — Siyasi partiler aleyhine kapatma dâvaları Anayasa Mahkemesinde görülür.

Bu dâvalarda savcılık görevi, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirilir. 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki Kanunun 35 nci maddesi bu halde de uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesine esas teşkil edecek olay ve fiillerin araştırılması ve soruşturulmasında ve dâvanın açılması ve yürütülmesinde, Cumhuriyet savcularına ve sorgu

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

27 Mayıs 1960 Devriminin anlamının korunması

MADDE 101. — Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 Devriminin Anayasanın Başlangıç kısmının 2 nci fıkrasında yazılı saikten ve Anayasanın 4 ncü geçici maddesinin 3 ncü fıkrasında yazılı amaçtan gayrisaikleri ve amaçları da olduğunu yahut 27 Mayıs 1960 Devriminin amacına ulaşamadığını veyahut bu devrimin belli siyasi parti veya partiler lehinde yapıldığını ileri süremezler.

27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olma iddiasının yasak edilmesi

MADDE 102. — 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin adını taşıyan yahut bunların devamı olduğunu gösterecek bir ad alan siyasi partiler kurulamaz.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilere ait her çeşit işaret, rumuz ve alâmetleri veya bunlara açıkça benzeyen işaret, rumuz ve alâmetleri kullanamazlar.

Siyasi partiler, 27 Mayıs 1960 tan 15 Ekim 1961 e kadar yargı organlarınca kapatılmış siyasi partilerin devamı olduklarını ileri süremezler.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Genel yasaklamalar

Ahlâk ve âdabın korunması

MADDE 103. — Genel ahlâk ve âdaba aykırı amaçlar güden siyasi partiler kurulamaz.

Kullanılması yasak parti adları

MADDE 104. — Komünist, anarşist, faşist, nasyonal - sosyalist adlarıyla veya aynı anlama gelen adlarla siyasi parti kurulamaz.

Askerî nitelikte partilerin kurulamaması

MADDE 105. — Siyasi partiler, askerliğe, savunma veya sivil savunma hizmetlerine hazırlayıcı eğitim ve öğretim faaliyetlerine girişemezler.

Siyasi partiler, üyeleri için üniforma ve devamlı olarak hariçte takılacak kol bağı ihdas edemezler.

BEŞİNCİ KISIM

Siyasi partilerin kapatılması

Görevli savcılık ve yetkili mahkeme

MADDE 103. — Siyasi partiler aleyhine kapatma dâvaları Anayasa Mahkemesinde görülür.

Bu dâvalarda savcılık görevi, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yerine getirilir. 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki Kanunun 35 nci maddesi bu halde de uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesine esas teşkil edecek olay ve fiillerin araştırılması ve soruşturulmasında ve dâvanın açılması ve yürütülmesinde, Cumhuriyet savcılarında ve sorgu hâkim-

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

hâkimlerine tanınan bütün yetkilere sahiptir. Ancak, Anayasa ve kanunların sadece hâkimler tarafından kullanılabilceğini belirttiği yetkiler bunun dışındadır.

Dâva, Anayasa Mahkemesinde duruşmalı olarak görülür. Bu konuda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun son tahkikatla ilgili hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcısı, soruşturmayı kendisi veya yardımcıları eliyle yürütür.

Anayasa Mahkemesince verilen kapatma kararı kesindir.

Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu

MADDE 109. — Bu kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu kurulmuştur.

Bu kurul, Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından kurulur. Bunların en kıdemlisi Kurulun Başkanıdır. Kurulun toplantı yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur; karar yeter sayısı, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur; oyların eşitliği halinde Başkanın oyu esastır. Başkanın özürü veya izinli olması, takdirinde, en kıdemli üye ona vekillik eder.

Dördüncü kısma aykırılık halinde dâva açılması

MADDE 110. — Bir siyasi partinin bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı amaçlar gütmesi veya faaliyette bulunması sebebiyle bu kanunun 108 nci maddesi gereğince kapatılması için Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dâva açılması :

1. Re'sen; veya,
2. Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Adalet Bakanlığının yazılı istemi üzerine; veya hut,
3. Son milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında grubu olan ve ilk genel kongre toplantısını yapmış olan bir siyasi partinin merkez karar organının üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile alınan karara dayanan parti genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti merciinin yazılı isteminde yeterli deliller bulunduğu kanısına Cumhuriyet Başsavcılığının varması üzerine olur.

Cumhuriyet Başsavcılığının istemde yeterli deliller bulunduğu kanısına varmıyarak dâva açmıyacağını istemde bulunan siyasi parti genel başkanlığına yazıyla bildirmesinden başlayarak yedi gün içinde bu siyasi partinin genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti merciinin Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna yazıyla itirazda bulunma hakkı vardır. Kurul, itirazı uygun görmezse, dâva açılmaz; uygun görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine dâva açmakla yükümlüdür.

4. Bu maddenin 2 nci ve 3 ncü bendleri hükümleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine dair her hangi bir seçimin Yüksek Seçim Kurulunca Resmî Gazete ile ilân edilecek başlangıç tarihinden veya genel milletvekili seçimlerinin yenilenmesine dair Millet Meclisinin Anayasanın 69 ncu maddesinin ilk fıkrası uyarınca alacağı kararın Resmî Gazetede yayımlanmasından veya genel milletvekili seçimlerinin Anayasanın 108 nci maddesi gereğince Cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesi halinde bu konuda Cumhurbaşkanı'nın Başbakanla birlikte çıkaracağı ortak kararnamenin Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar uygulanamaz.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

lerine tanınan bütün yetkilere sahiptir. Ancak, Anayasa ve kanunların sadece hâkimler tarafından kullanılabileceğini belirttiği yetkiler bunun dışındadır.

Dâva, Anayasa Mahkemesinde duruşmalı olarak görülür. Bu konuda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun son tahrifatla ilgili hükümleri uygulanır.

Cumhuriyet Başsavcısı, soruşturmayı kendisi veya yardımcıları eliyle yürütür.

Anayasa Mahkemesince verilen kapatma kararı kesindir.

Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu

MADDE 107. — Bu kanunla kendisine verilen görevleri yerine getirmek üzere bir Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulu kurulmuştur.

Bu kurul, **Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından** kurulur. Bunların en kıdemlisi Kurulun Başkanıdır. Kurulun toplantı yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur; karar yeter sayısı, hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur; oyların eşitliği halinde Başkanın oyu esastır. Başkanın özlürlü veya izinli olması takdirinde, en kıdemli üye ona vekâlet eder.

Dördüncü kısma aykırılık halinde dâva açılması

MADDE 108. — Bir siyasi partinin bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı amaçlar gütmesi veya faaliyette bulunması sebebiyle bu kanunun 108 nci maddesi gereğince kapatılması için Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dâva açılması :

1. Re'sen; veya,
2. Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Adalet Bakanlığının yazılı istemi üzerine; veya,
3. Son milletvekili genel seçimlerine katılmış olup da Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında grupu olan ve ilk genel kongre toplantısını yapmış olan bir siyasi partinin merkez karar organının üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyu ile alınan karara dayanan parti genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti merciinin yazılı isteminde yeterli deliller bulunduğu kanısına Cumhuriyet Başsavcılığının varması üzerine olur.

Cumhuriyet Başsavcılığının istemde yeterli deliller bulunduğu kanısına varmayarak dâva açmayacağını istemde bulunan siyasi parti genel başkanlığına yazıyla bildirmesinden başlayarak yedi gün içinde bu siyasi partinin genel başkanının yahut partiyi genel başkana izafeten veya vekâleten mahkemelerde temsil yetkisine sahip parti merciinin Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna yazıyla itirazda bulunma hakkı vardır. Kurul, itirazı uygun görmezse, dâva açılmaz; uygun görürse, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesine dâva açmakla yükümlüdür.

4. Bu maddenin 2 nci ve 3 nci bendleri hükümleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine dair her hangi bir seçimin Yüksek Seçim Kurulunca Resmî Gazete ile ilân edilecek başlangıç tarihinden veya genel milletvekili seçimlerinin yenilenmesine dair Millet Meclisinin Anayasanın 69 ncu maddesinin ilk fıkrası uyarınca alacağı kararın Resmî Gazetede yayımlanmasından veya genel milletvekili seçimlerinin Anayasanın 108 nci maddesi gereğince Cumhurbaşkanı tarafından yenilenmesi halinde bu konuda Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Birlikte çıkaracağı ortak kararnamenin Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak oy verme gününün ertesi gününe kadar uygulanamaz.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Dördüncü kısmın hükümlerine aykırılık dolayısıyla kapatma

MADDE 111. — Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı :

1. Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenliyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması ; veya

2. Parti genel kongresince yahut merkez karar organı veya merkez yönetim organı veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupların genel kurullarınca bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddelerin hükümlerine aykırı karar alınması yahut genelge veya bildirimler yayınlanması takdirinde verilir.

3. A) Yukardaki 2 nci bendde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurulu, yardımcı kol organı veya bir parti üyesi tarafından bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiillerin bu kanunun bu hükümlerinin yürürlüğe girmesinden sonra işlenmesi takdirinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yıl geçmemişse, Cumhuriyet Başsavcılığı, bu fiili işliyen organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına işten el çektirilmesini ve bu fiili işliyen parti üyesi veya üyelerinin - işbu bendde sayılan organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına dâhil olsun veya olmasın - partiden kesin olarak çıkarılmasını, ilgili siyasi partinin genel başkanlığından yazı ile ister. İlgili siyasi parti, bu istem aleyhine, Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna, istemi aldığı tarihten başlayarak onbeş gün içinde yazıyla itirazda bulunabilir. Kurul, bu itiraz üzerine, delilleri topladıktan sonra, Cumhuriyet Başsavcılığını, ilgili siyasi partinin temsilcisini ve söz konusu fiili işlediği ileri sürülen parti üyesini ve üyelerini ve - varsa - vekillerini dinler; gereken soruşturmaları doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip veya naipler eliyle yapabilir; tanık çağırabilir ve 82 nci maddede yazılı niteliklere sahip bilirkişi atayabilir. Kurul, itirazı en çok altmış gün içinde karara bağlar ve kararını ilgili siyasi partinin genel başkanlığına yazıyla bildirir. Kurul bu itirazı reddetmişse, söz konusu organ, merci, kurul veya yardımcı kol organının işten el çektirilmesine ve fiili işlediği ileri sürülen parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmasına, ilgili siyasi partinin yetkili organlarınca, Kurulun yazılı bildirisinin alınmasından başlayarak otuz gün içinde karar verilmediği takdirde, söz konusu fiillerin bu bendde belirtilen nitelikte fiiller olduğunun, 110 ncu madde uyarınca açılacak dâva sonucunda Anayasa Mahkemesince tesbit edilmesi halinde, ilgili siyasi parti kapatılır.

Bu bend uyarınca alınan partiden kesin olarak çıkarma kararları hakkında 56 nci madde hükümleri uygulanmaz.

B) Yukardaki (A) fıkrası gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkartılan veya çıkartılmayıp da bir siyasi partinin kapatılmasına sebeb olan parti üyeleri, çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının kendisine yazıyla bildirilmesinden başlayarak beş yıl süreyle başka hiçbir siyasi partiye alınamaz, parti kurucusu olamaz ve seçimlerde parti listelerinde bağımsız aday gösterilemezler; aksi takdirde, bu gibileri üye kaydeden veya parti kurucusu olarak kabul eden veyahut seçimlerde listesinde bağımsız aday olarak gösteren siyasi partiler hakkında da (A) fıkrası hükümleri uygulanır.

Bir siyasi parti üyesinin o partiden bu bend gereğince kesin olarak çıkarılması halinde bu kimsenin işlediği fiil ayrıca cezai kovuşturmaya konu teşkil etmiş olup da takipsizlik veya muhakemenin men'i veya kesin beraet kararına bağlanmışsa, o kimsenin parti üyeliği hakkı kendiliğinden geri döner ve bu kimsenin başka siyasi partilerde üye veya kurucu olmasını veyahut parti listelerinde bağımsız aday olarak gösterilmesini engelliyen yasaklar da kalkar.

C) Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulunun, yukardaki (A) fıkrası uyarınca siyasi parti tarafından yapılan itirazı kabul etmesi halinde, Kurulun bu kararı kesin olup, bu takdirde, itiraza konu olan fiil dolayısıyla Anayasa Mahkemesine kapatma dâvası açılmaz. Kurulun, itirazı kabul etmesi takdirinde, itiraz konusu olan fiil için hiçbir ceza kovuşturması yapılamaz; daha önce başlamış ceza kovuşturması ve tahkikatlar sona erer.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Dördüncü kısmın hükümlerine aykırılık dolayısıyla kapatma

MADDE 109. — Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı :

1. Parti tüzüğü'nün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenliyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması ; veya

2. Parti genel kongresince yahut merkez karar organı veya merkez yönetim organı veyahut Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupların genel kurullarınca bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddelerin hükümlerine aykırı karar alınması yahut genelge veya bildirimler yayınlanması takdirinde verilir.

3. A) Yukarıdaki 2 nci bendde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurulu, yardımcı kol organı veya bir parti üyesi tarafından bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiillerin bu kanunun bu hükümlerinin yürürlüğe girmesinden sonra işlenmesi takdirinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yıl geçmemişse, Cumhuriyet Başsavcılığı, bu fiili işliyen organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına işten el çektilmesini ve bu fiili işliyen parti üyesi veya üyelerinin - işbu bendde sayılan organ, merci, kurul veya yardımcı kol organına dâhil olsun veya olmasın - partiden kesin olarak çıkarılmasını, ilgili siyasi partinin genel başkanlığından yazı ile ister. İlgili siyasi parti, bu istem aleyhine, Parti Yasaklamaları İnceleme Kuruluna, istemi aldığı tarihten başlayarak onbeş gün içinde yazıyla itirazda bulunabilir. Kurul, bu itiraz üzerine, delilleri topladıktan sonra, Cumhuriyet Başsavcılığını, ilgili siyasi partinin temsilcisini ve söz konusu fiili işlediği ileri sürülen parti üyesini ve üyelerini ve - varsa - vekillerini dinler : gereken soruşturmaları doğrudan doğruya veya kendi üyeleri arasından seçeceği naip veya naipeler eliyle yapabilir ; tanık çağırabilir ve 80 nci maddede yazılı niteliklere sahip bilirkişi atayabilir. Kurul, itirazı en çok altmış gün içinde karara bağlar ve kararını ilgili siyasi partinin genel başkanlığına yazıyla bildirilir. Kurul bu itirazı reddetmişse, söz konusu organ, merci, kurul veya yardımcı kol organının işten el çektilmesine ve fiili işlediği ileri sürülen parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmasına, ilgili siyasi partinin yetkili organlarınca, Kurulun yazılı bildirisinin alınmasından başlayarak otuz gün içinde karar verilmediği takdirde, söz konusu fiillerin bu bendde belirtilen nitelikte fiiller olduğunun, 108 nci madde uyarınca açılacak dâva sonucunda Anayasa Mahkemesince tesbit edilmesi halinde, ilgili siyasi parti kapatılır.

Bu bend uyarınca alınan partiden kesin olarak çıkarma kararları hakkında 54 nci madde hükümleri uygulanmaz.

B) Yukarıdaki (A) fıkrası gereğince bir siyasi partiden kesin olarak çıkartılan veya çıkartılmayıp da bir siyasi partinin kapatılmasına sebeb olan parti üyeleri, çıkarma kararının veya Anayasa Mahkemesinin kapatma kararının kendisine yazıyla bildirilmesinden başlayarak beş yıl süreyle başka hiçbir siyasi partiye alınamaz, parti kurucusu olamaz ve seçimlerde parti listelerinde bağımsız aday gösterilemezler ; aksi takdirde, bu gibileri üye kaydeden veya parti kurucusu olarak kabul eden veyahut seçimlerde listesinde bağımsız aday olarak gösteren siyasi partiler hakkında da (A) fıkrası hükümleri uygulanır.

Bir siyasi parti üyesinin o partiden bu bend gereğince kesin olarak çıkarılması halinde bu kimsenin işlediği fiil ayrıca cezai kovuşturmaya konu teşkil etmiş olup da takipsizlik veya muhakemenin men'i veya kesin beraet kararına bağlanmışsa, o kimsenin parti üyeliği hakkı kendiliğinden geri döner ve bu kimsenin başka siyasi partilerde üye veya kurucu olmasını veyahut parti listelerinde bağımsız aday olarak gösterilmesini engelliyen yasaklar da kalkar.

C) Parti Yasaklamaları İnceleme Kurulunun, yukarıdaki (A) fıkrası uyarınca siyasi parti tarafından yapılan itirazı kabul etmesi halinde, Kurulun bu kararı kesin olup, bu takdirde, itiraza konu olan fiil dolayısıyla Anayasa Mahkemesine kapatma dâvası açılmaz. Kurulun, itirazı kabul etmesi takdirinde, itiraz konusu olan fiil için hiçbir ceza kovuşturması yapılamaz ; daha önce başlamış ceza kovuşturması ve tahkikatlar sona erer.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Kanunsuz siyasi faaliyetlere mihrak olma sebebiyle kapatma

MADDE 112. — Bir siyasi partinin bu kanunun 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 100, 102 ve 103 nci maddeleri hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği bir mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi takdirinde, o siyasi parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.

Bir siyasi partinin yukardaki fıkrada yazılı fiillerin mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi;

a) 111 nci maddenin 3 nci bendinin uygulanması sonucunda bu fiillerin o partinin üyelerince kesif bir şekilde işlenmiş olduğunun; ve

b) Bu fiillerin kesif olarak işlenmesinin o partinin merkez karar organı veya merkez yönetim organı veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupları genel kurulları yahut bu grupların yönetim kurullarınca tasvibedildiğinin sübuta ermesiyle olur.

Bu madde gereğince bir siyasi partinin kapatılması hakkında dâva, ancak re'sen Cumhuriyet Başsavcılığınca açılabilir.

Diğer sebeplerle dâva açılması

MADDE 113. — Bir siyasi partinin siyasi partilerle ilgili kanunların bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri, dışında kalan emredici hükümlerine aykırılık hâl'nde olması sebebiyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazıyla başvurulur.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesini ilgili siyasi partiye ihtar eder.

Bu konudaki Anayasa Mahkemesi kararının yazılı olarak ilgili siyasi partinin genel başkanlığına bildirilmesinden başlayarak altı ay içinde bu aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığının re'sen dâva açması üzerine, Anayasa Mahkemesince, bu siyasi partinin kapatılmasına karar verilir.

İdari mercilerin, savcuların ve mahkemelerin görevi

MADDE 114. — 111, 112 ve 113 nci maddelerde söz konusu fiil veya hâllere bilgi edinmiş idari merciler, mahallî Cumhuriyet Savcılığına derhal ve yazılı olarak bilgi verirler. Mahkemeler dahi, bu gibi fiil veya hallere bilgi edindikleri zaman, durumu, derhal, mahallî Cumhuriyet Savcılığına yazıyla bildirirler.

Cumhuriyet Savcılıkları, yukardaki fıkrada söz konusu fiil ve hallere dair edindikleri bilgileri, derhal Adalet Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına yazıyla bildirirler.

Kapatılan partinin malları

MADDE 115. — Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer.

Kapatma kararı Hükümet eliyle uygulanır.

ALTINCI KISIM

Siyasi partilerin kapanması

Kapanma kararı

MADDE 116. — Bir siyasi partinin kapanması hakkında genel kongrece alınacak karar için yetersayı, hazır bulunan genel kongre üyelerinin üçte ikisidir. Bu karar gizli oyla alınır.

Siyasi partinin kapandığı, genel başkanlık tarafından, genel kongrece kapanma kararının alınışından başlayarak yedi gün içinde, İçişleri Bakanlığına yazıyla bildirilir.

Siyasi partinin tüzel kişiliği bu yazının İçişleri Bakanlığınca alınmasıyla sona erer.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Kanunsuz siyasi faaliyetlere mihrak olma sebebiyle kapatma

MADDE 110. — Bir siyasi partinin bu kanunun 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 98, 100 ve 101 nci maddeleri hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği bir mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi takdirinde, o siyasi parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.

Bir siyasi partinin yukardaki fıkrada yazılı fiillerin mihrakı haline geldiğinin sübuta ermesi;

a) 109 ncu maddenin 3 ncü bendinin uygulanması sonucunda bu fiillerin o partinin üyelerince kesif bir şekilde işlenmiş olduğunun; ve

b) Bu fiillerin kesif olarak işlenmesinin o partinin merkez karar organı veya merkez yönetim organı veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grupları genel kurulları yahut bu grupların yönetim kurullarınca tasvibedildiğinin sübuta ermesiyle olur.

Bu madde gereğince bir siyasi partinin kapatılması hakkında dâva, ancak re'sen Cumhuriyet Başsavcılığınca açılabilir.

Diğer sebeplerle dâva açılması

MADDE 111. — Bir siyasi partinin siyasi partilerle ilgili kanunların bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümlerine aykırılık halinde olması sebebiyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine ve Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen yazıyla bağvurulur.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesini ilgili siyasi partiye ihtar eder.

Bu konulaki Anayasa Mahkemesi kararının yazılı olarak ilgili siyasi partinin genel başkanlığına bildirilmesinden başlayarak altı ay içinde bu aykırılık giderilmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığının re'sen dâva açması üzerine, Anayasa Mahkemesince, bu siyasi partinin kapatılmasına karar verilir.

İdari mercilerin, savcuların ve mahkemelerin görevi

MADDE 112. — 109, 110 ve 111 nci maddelerde söz konusu fiil veya hâllere bilgi edinmiş idari merciler, mahallî Cumhuriyet Savcılığına derhal ve yazılı olarak bilgi verirler. Mahkemeler dahi, bu gibi fiil veya hâllere bilgi edindikleri zaman, durumu, derhal, mahallî Cumhuriyet Savcılığına yazıyla bildirirler.

Cumhuriyet Sevcilikleri, yukardaki fıkrada söz konusu fiil ve hâllere dair edindikleri bilgileri, derhal Adalet Bakanlığına ve Cumhuriyet Başsavcılığına yazıyla bildirirler.

Kapatılan partinin malları

MADDE 113. — Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılan siyasi partinin bütün malları Milliye neye geçer.

Kapatma kararı Hükümet eliyle uygulanır.

ALTINCI KISIM

Siyasi partilerin kapanması

Kapanma kararı

MADDE 114. — Bir siyasi partinin kapanması hakkında genel kongrece alınacak karar için yeter sayı, hazır bulunan genel kongre üyelerinin üçte ikisidir. Bu karar gizli oyla alınır.

Siyasi partinin kapandığı, genel başkanlık tarafından, genel kongrece kapanma kararının alınışından başlayarak yedi gün içinde, İçişleri Bakanlığına yazıyla bildirilir.

Siyasi partinin tüzel kişiliği bu yazının İçişleri Bakanlığınca alınmasıyla sona erer.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Kapanan siyasi partinin malları

MADDE 117. — 116 ncı madde uyarınca kapanan bir siyasi partinin malları, genel kongresinde hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, ancak bir diğer siyasi partiye veya kamu yararına çalışan bir derneğe devredilebilir. Aksi halde, kapanan siyasi partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararlarının uygulanması, genel kongrenin görevlendirdiği bir tasfiye kurulu eliyle ve Hükümetin gözetim ve denetimi altında olur.

Kapanma kararını veren genel kongre, parti mallarının tasfiye kurulunca, kapanmanın İçişleri Bakanlığına bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde kurulacak bir siyasi partiye devredileceğine dair kararı birinci fıkra uyarınca alabilir. Kararda öngörülen siyasi parti bu süre içinde kurulmazsa kapanan partinin bütün malları için birinci fıkra hükümleri uygulanır.

YEDİNCİ KISIM

Ceza hükümleri

Anayasa Mahkemesince tutulacak sicil için istenen bilgilerin verilmemesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 118. — 7 nci madde gereğince tutulacak siyasi partiler sicili için istenen bilgi ve belgeleri vermiyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Oylamada gayrimeşru fiiller

MADDE 119. — Siyasi parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla ilçe kongrelerine delege seçimi ve partilerin köy ve mahalle bölgelerindeki görevlileri ile yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Önseçimlerle ilgili olarak kanunda yer alan ceza hükümleri saklıdır.

Parti defter ve kayıtlarıyla ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 120. — 58 nci maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayan veya kaybeden parti sorumluları ile bu defter ve kayıtları tahrif edenler, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Organlarda görev alanların resmî makamlara bildirilmesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 121. — 63 ncü maddede yazılı bildirim yükümünü yerine getirmeyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Aynı hüküm, her kademede kongrelerle köy ve mahallelerdeki parti görevlileri ve yedeklerinin ve ilçe kongreleri delegelerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülkiye âmirliğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır.

Önseçimlerde propaganda suçu

MADDE 122. — Önseçimlerde 37 nci maddeye aykırı olarak propaganda yapanlar hakkında bir aydan üç aya kadar hapis ve yüz liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezasına hükümlenir.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Kapanan siyasi partinin malları

MADDE 115. — 114 nci madde uyarınca kapanan bir siyasi partinin malları, genel kongresinde hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğunun oyu ile alacağı bir karar üzerine, ancak bir diğer siyasi partiye veya kamu yararına çalışan bir derneğe devredebilir. Aksi halde, kapanan siyasi partinin malları Hazineye geçer.

Kapanma kararlarının uygulanması, genel kongrenin görevlendirdiği bir tasfiye kurulu eliyle ve Hükümetin gözetim ve denetimi altında olur.

Kapanma kararını veren genel kongre, parti mallarının tasfiye kurulunca, kapanmanın içişleri Bakanlığına bildirilmesinden başlayarak üç ay içinde kurulacak bir siyasi partiye devredileceğine dair kararı birinci fıkra uyarınca alabilir. Kararda öngörülen siyasi parti bu süre içinde kurulmazsa kapanan partinin bütün malları için birinci fıkra hükümleri uygulanır.

YEDİNCİ KISIM

Ceza hükümleri

Anayasa Mahkemesince tutulacak sicil için istenen bilgilerin verilmemesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 116. — 7 nci madde gereğince tutulacak siyasi partiler sicili için istenen bilgi ve belgeleri vermeyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Oylamada gayrimesru fiiller

MADDE 17. — Siyasi parti kongrelerinin seçimleri ve kararları için yapılan oylamalarla ilçe kongrelerine delege seçimi ve partilerin köy ve mahalle bölgelerindeki görevleri ile yedeklerinin seçimi için yapılan oylamalara ve bu oylamaların sayım ve dökümüne hile karıştıranlar, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Önseçimlerle ilgili olarak kanunda yer alan ceza hükümleri saklıdır.

Parti defter ve kayıtlarıyla ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 118. — 56 nci maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayan veya kaybeden parti sorumluları ile bu defter ve kayıtları tahrif edenler, üç aydan altı aya kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

Organlarda görev alanların resmî makamlara bildirilmesine ilişkin ceza müeyyidesi

MADDE 119. — 61 nci maddede yazılı bildirim yükümünü yerine getirmeyen parti sorumluları, yüz liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilirler.

Aynı hüküm, her kademedeki kongrelerle köy ve mahallelerdeki parti görevlileri ve yedeklerinin ve ilçe kongreleri delegelerinin seçimi için yapılacak toplantıların gün ve yerlerini kongre veya toplantıdan yedi gün önce mahallin en büyük mülkiye âmîrlğine bildirmeyen parti sorumluları hakkında da uygulanır.

Önseçimlerde progapada suçu

MADDE 120. — Önseçimlerde 35 nci maddeye aykırı olarak propaganda yapanlar hakkında bir aydan üç aya kadar hapis ve yüz liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezasına hükümlenir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Gayrimişru bağış ve krediler

MADDE 123. — 71 nci madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bu bağışı kabul eden parti sorumlusu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

72 nci maddeye aykırı olarak kredi veren kimse ve bu krediyi alan parti sorumlusu hakkında da yukardaki fıkra hükmü uygulanır.

Mali bilgilerin verilmemesi

MADDE 124. — 80 nci maddede hükümlerine kasden aykırı hareket eden parti sorumlusu hakkında bin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

Tekerrür halinde, ayrıca üç aydan altı aya kadar hapis cezası da verilir.

Mali incelemede bilgi verilmemesi

MADDE 125. — 81 nci veya 82 nci maddede gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen parti sorumluları ile aynı maddeler gereğince istenen bilgileri kasden vermeyen parti sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezasına hükmolunur.

Askerî nitelikteki partilerle ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 126. — 107 nci maddenin ilk fıkrasında yazılı fiilleri işleyenler, beş yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

107 nci maddenin 2 nci fıkrası hükmüne aykırı hareket edenler, bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm edilirler.

Genel ceza müeyyideleri

MADDE 127. — Bu kanunda 28 Haziran 1933 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa yapılan atıflar hakkında söz konusu kanunda yer alan ceza müeyyideleri, siyasi partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır.

SEKİZİNCİ KISIM

Değiştirilen, uygulanmayan ve kaldırılan hükümler

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

MADDE 128. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

Madde 15. — Siyasi partiler, aday listelerini ve adaylarının listedeki sıralarını, Siyasi Partiler Kanunu ve kendi tüzükleri hükümleri dairesinde yapılacak önseçimlerle oy verme gününden önceki kırkıncı gün tesbit ederler.

Siyasi partilerin yetkili organ veya kurul veya mercilerince aday gösterilmesi ve adayların sırasının tesbit edilmesi konusunda Siyasi Partiler Kanunu ile parti tüzüklerinde ve yönetmeliklerinde yer alan hükümler saklıdır.

Cumhuriyet Senatesunun kabul ettiği metin

Gayrimişru bağış ve krediler

MADDE 121. — 69 ncu madde hükümlerine aykırı olarak bağışta bulunan kimse ve bu bağışı kabul eden parti sorumlusu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

70 nci maddeye aykırı olarak kredi veren kimse ve bu krediyi alan parti sorumlusu hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

Mali bilgilerin verilmemesi

MADDE 122. — 78 nci madde hükümlerine kasden aykırı hareket eden parti sorumlusu hakkında bin liradan onbin liraya kadar ağır para cezasına hükümlenir.

Tekerrür halinde, ayrıca üç aydan altı aya kadar hapis cezası da verilir.

Mali incelemede bilgi verilmemesi

MADDE 123. — 79 ncu veya 80 nci madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen parti sorumluları ile aynı maddeler gereğince istenen bilgileri kasden vermeyen parti sorumluları hakkında üç aydan altı aya kadar hapis cezasına hükümlenir.

Askerî nitelikteki partilerle ilgili ceza müeyyidesi

MADDE 124. — 105 nci maddenin ilk fıkrasında yazılı fiilleri işleyenler, beş yıla kadar hapis cezasına mahkûm edilirler.

105 nci maddenin 2 nci fıkrası hükmüne aykırı hareket edenler, bir aydan üç aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm edilirler.

Genel ceza müeyyideleri

MADDE 125. — Bu kanunda 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununa yapılan atıflar hakkında söz konusu kanunda yer alan ceza müeyyideleri, siyasi partiler ve sorumluları hakkında da uygulanır.

SEKİZİNCİ KISIM

Değiştirilen uygulanmıyan ve kaldırılan hükümler

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

MADDE 126. — 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçim Kanununun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Siyasi partilerin adaylarını tesbit etmeleri

Madde 15. — Siyasi partileri aday listelerini ve adaylarının listedeki sıralarını, Siyasi Partiler Kanunu ve kendi tüzükleri hükümleri dairesinde yapılacak önseçimlerle oy verme günüünden önceki kırkikinci gün tesbit ederler

Siyasi partilerin yetkili organ veya kurul veya mercilerince aday gösterilmesi ve adayların sırasının tesbit edilmesi konusunda Siyasi Partiler Kanunu ile parti tüzüklerinde ve yönetmeliklerinde yer alan hükümler saklıdır.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Anayasa Mahkemesiyle ilgili hükümler

MADDE 129. — 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki Kanunun 43 nci maddesine aşağıdaki bend eklenmiştir :

6. Mali denetim yapılan veya kapatılması istenen siyasi parti ile veyahut kapatma isteminde bulunan Bakanlar Kurulu veya aynı Bakanlar Kuruluna katılan siyasi partilerden biriyle veya kapatma isteminde bulunan siyasi parti ile, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmeden önceki beş yıl içerisinde üyelik ilişkisi bulunuyorsa, bu dâva ve işlere bakamazlar.

Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesinin uygulanmayacağı

MADDE 130. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesi siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Vicdan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki Kanunun uygulanmayacak hükümleri

MADDE 131. — 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Kanunun 2 nci ve 3 nci maddeleri hükümleri siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Kaldırılan kanun hükümleri

MADDE 132. — 8 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı Kanunun 1 nci ve 2 nci maddeleri hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Cemiyetler Kanununa Ek Kanunun kaldırılması

MADDE 133. — 4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun ve bu Kanunu değiştiren 30 Nisan 1963 tarihli ve 228 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünde kaldırılacak hüküm

MADDE 134. — 27 Aralık 1963 tarihli Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 16 nci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

DOKUZUNCU KISIM

Son hükümler

Genel hükümler

MADDE 135. — Medenî Kanun ile Cemiyetler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri siyasi partiler hakkında da uygulanır.

15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 nci maddesinin üçüncü bendi, 16 nci maddesi, 30 nci maddesinin ikinci bendi ve 31 nci maddesinin onuncu bendi hükümleri saklıdır.

Eski aidat borçları

MADDE 136. — Siyasi parti üyelerinin mensuboldukları partilere aidolup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ödenmemiş aidat borçları, 66 nci maddenin 2 nci bendinin 4 nci fıkrasının 2 nci cümlesi hükmünün uygulanmasında dikkate alınmaz.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

Anayasa Mahkemesiyle ilgili hükümler

MADDE 127. — 22 Nisan 1962 tarihli ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki Kanunun 43 nci maddesine aşağıdaki bend eklenmiştir :

6. Malî denetim yapılan veya kapatılması istenen siyasi parti ile veyahut kapatma isteminde bulunan Bakanlar Kurulu veya aynı Bakanlar Kuruluna katılan siyasi partilerden biriyle veya kapatma isteminde bulunan siyasi parti ile, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmeden önceki beş yıl içerisinde üyelik ilişiği bulunuyorsa, bu dâva ve işlere bakamazlar.

Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesinin uygulanmayacağı

MADDE 128. — 28 Haziran 1938 tarihli ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanununun 28 nci maddesi siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Vicdan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki Kanunun uygulanmayacak hükümleri

MADDE 129. — 24 Temmuz 1953 tarihli ve 6187 sayılı Kanunun 2 nci ve 3 nci maddeleri hükümleri siyasi partiler hakkında uygulanmaz.

Kaldırılan kanun hükümleri

MADDE 130. — 8 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı Kanunun 1 nci ve 2 nci maddeleri hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Cemiyetler Kanununa Ek Kanunun kaldırılması

MADDE 131. — 4 Temmuz 1960 tarihli ve 8 sayılı Kanun ve bu kanunu değiştiren 30 Nisan 1963 tarihli ve 228 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

(Millet Meclisinin 134 nci maddesi Cumhuriyet Senatosunca tayıyılmıştır.)

DOKUZUNCU KISIM

Son hükümler

Diğer kanunların uygulanacak hükümleri

MADDE 132. — Medeni Kanun ile Cemiyetler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmıyan hükümleri siyasi partiler hakkında da uygulanır.

15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 nci maddesinin üçüncü bendi, 16 nci maddesi, 30 ncu maddesinin ikinci bendi ve 31 nci maddesinin onuncu bendi hükümleri saklıdır.

Eski aidat borçları

MADDE 133. — Siyasi parti üyelerinin mensuboldukları partilere aidolup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte ödenmemiş aidat borçları, 64 nci maddenin 2 nci bendinin 4 nci fıkrasının 2 nci cümlesi hükmünün uygulanmasında dikkate alınmaz.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

İlk önseçimler için tedbirler

MADDE 137. — Bu kanunun 30 ncu maddesi ile 32 ilâ 50 nci maddelerinin, bu maddelerin yürürlüğe girmesini takibedecek ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçimleriyle ilgili olarak yapılacak önseçimlerde uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirler, işbu maddelerde yer alan temel kurallar ve bu temel kuralların ruhuna uygun olarak Yüksek Seçim Kurulunca tesbit edilir. Yüksek Seçim Kurulu, bu amaçla, işbu maddelerde yer alan süreleri gerekli gördüğü tarzda düzenlemek yetkisine sahiptir.

Partilerin kanuna uyma süresi

MADDE 133. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partiler bu kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak sekiz ay içerisinde tüzük ve programları ile yönetmeliklerini ve diğer parti mevzuatını merkez karar organlarının kararı ile ve gruplar içyönetmeliklerini de Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu genel kurulu kararı ile bu Kanun hükümlerine uydurmak zorundadırlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut siyasi partilerin tüzük, program, gruplar içyönetmeliği, yönetmelik ve diğer mevzuatının hükümleri, yukarıdaki fıkra uyarınca değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır.

ONUNCU KISIM

Geçici hükümler

GEÇİCİ MADDE 1. — Bu kanunun 28 ilâ 49 ncu maddeleri; 27 nci madde gereğince, Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri seçimi kanunlarında değişiklik yapılınca kadar uygulanır.

İlk Devlet yardımı

GEÇİCİ MADDE 2. — Bu kanunun yayımı tarihinden sonra 72 nci madde uyarınca yapılacak ilk ödemeler, bu kanuna göre Genel Bütçe Kanununa ek ödenek konulmasına dair kanunun yürürlüğe girmesinden başlayarak bir hafta içinde tamamlanır.

Yukarıdaki fıkra uyarınca ve bir defaya munhasır ve mahsus olmak üzere, bu kanunun yayımından önceki Genel Milletvekili Seçimine katılmamış olan ve bu kanunun yayımı tarihinde Millet Meclisinde grupu olan siyasi partilere beşyüz biner lira ödenir.

İlk önseçimler için tedbirler

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu kanunun 28 nci maddesi ile 30 ilâ 48 nci maddelerinin, bu maddelerin yürürlüğe girmesini takibedecek ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçimleri ile ilgili olarak yapılacak önseçimlerde uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirler, işbu maddelerde yer alan temel kurallar ve bu temel kuralların ruhuna uygun olarak Yüksek Seçim Kurulunca tesbit edilir. Yüksek Seçim Kurulu, bu amaçla, işbu maddelerde yer alan süreleri gerekli gördüğü tarzda düzenlemek yetkisine sahiptir.

Partilerin Kanuna uyma süresi

GEÇİCİ MADDE 4. — Bu kanunun yayımlandığı tarihte mevcut siyasi partiler bu kanunun yayınlanmasından başlayarak 8 ay içerisinde Tüzük ve programları ile yönetmeliklerini ve

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

Yürürlüğe giriş

MADDE 139. — Bu kanunun 1 ilâ 4 ncü, 30 ilâ 51 nci, - son fıkrası hariç - 74 ncü, 83 ilâ 115 nci maddeleri, 122, 126, 128, 129, 131 ve 137 ilâ 140 ncı maddeleri yayınlandığı tarihte; ve diğer hükümleri işbu kanunun yayınlandığı günden başlayarak sekiz ay sonra yürürlüğe girer.

74 ncü maddenin 7 nci bendi, bu kanunun yayımını takibeden ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği seçiminden sonra uygulanmaz.

Yürütme

MADDE 140. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Cumhuriyet Senatosunun kabul ettiği metin

diğer parti mevzuatını merkez karar organlarının kararı ile ve gruplar içyönetmeliklerini de Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu Genel Kurulu kararı ile bu kanun hükümlerine uydurmak zorundadırlar.

Bu kanunun yayınlandığı tarihte mevcut siyasi partilerin tüzük, program, gruplar içyönetmeliği, yönetmelik ve diğer mevzuatının hükümleri yukarıdaki fıkra uyarınca değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır.

Yürürlüğe giriş

MADDE 134. — Bu kanunun 1 ilâ 4 ncü, 28 ilâ 49 ncü, 72 ncü, 81 ilâ 113 ncü maddeleri, 120, 124, 126, 127, 129 ve geçici 2 ilâ 135 nci maddeleri yayınlandığı tarihte, ve diğer hükümleri, işbu kanunun yayınlandığı günden başlayarak 8 ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 135. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Geçici Komisyonun tavsiyeleri

Kanun başlığı — Kesinleşmiştir.

Birinci kısım başlığı — Kesinleşmiştir.

Madde 1. — Kesinleşmiştir.

Madde 2. — Senatoca yapılan değişikliğin benimsenmesi tavsiye olunur.

Madde 3 ilâ 7. — Kesinleşmiştir.

Madde 8. — Senatoca yapılan değişikliğin benimsenmesi tavsiye olunur.

Madde 9 ilâ 12. — Kesinleşmiştir.

Madde 13. — Senatoca yapılan tadilin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 14. — Kesinleşmiştir.

Madde 15. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 16. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 17. — Kesinleşmiştir.

Madde 18. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 19. — Senatoca bu maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 20 ve 21. — Sadece madde numarasındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 22. — Senatoca bu maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 23 ilâ 25. — Sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 26. — Senatoca maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 27 ilâ 29. — Sadece madde numaralarının benimsenmemesi tavsiye olunur.

~~Yeni madde 27. — Senatoca eklenecek bu maddenin benimsenmemesi tavsiye olunur.~~

Madde 30 ilâ 64. — Sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

~~Madde 65. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.~~

Madde 66 ilâ 76. — Sadece madde numaralarındaki değişikliğin benimsenmesi tavsiye olunur.

Madde 77. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

~~Madde 78 ilâ 127. — Sadece madde numaralarındaki tadilin benimsenmemesi tavsiye olunur.~~

Madde 128. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 129 ilâ 133. — Sadece madde numaralarındaki tadilin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 134. — Senatoca maddenin çıkarılmasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 135. — Senato tadilinin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 136. — Sadece madde numarasındaki değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 137. — Senatoca maddenin tayyının benimsenmesi tavsiye olunur.

Madde 138. — Senatoca maddenin tayyının benimsenmesi tavsiye olunur.

Onuncu kısım ile başlığının — Senatoca eklendiği şekilde benimsenmesi tavsiye olunur.

Yeni geçici madde 1. — Benimsenmemesi tavsiye olunur.

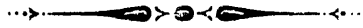
Yeni geçici madde 2. — Sadece numarasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Yeni geçici madde 3. — Sadece numarasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Yeni geçici madde 4. — Sadece numarasının benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 139. — Senatoca yapılan tadillerin madde numaraları bakımından benimsenmemesi tavsiye olunur.

Madde 140. — Senatoca yapılan değişikliğin benimsenmemesi tavsiye olunur.

Dönem : 1

Toplantı : 4 MİLLET MECLİSİ

S. Sayısı : 456 ya 2 nci ek

Millî İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısının Cumhuriyet Senatosunca değiştirilen ve Millet Meclisince benimsenmiyen maddeleri hakkında Karma Komisyon raporu ile Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Karma Komisyon metinleri (Millet Meclisi 1/451; Cumhuriyet Senatosu 1/525)

(Not : Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı : 626)

Karma Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Karma Komisyonu
Esas No : 1/451
Karar No. : 5

1 . 7 . 1965

Yüksek Başkanlığa

Millet Meclisi Genel Kurulunun 30 . 6 . 1965 tarihli 137 nci Birleşiminde benimsenmemiş bulunan Millî İstihbarat Teşkilât kanunu tasarısının 12 nci maddesinin Karma Komisyonumuzda yapılan müzakeresi neticesinde Millet Meclisi metninin aynen kabulüne karar verilmiştir.

Genel Kurulun tasvibine arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Başkan
Aydın Milletvekili
H. Aydınçer

Sözcü
Balıkesir Milletvekili
S. Koç

İçel Senatörü
C. T. Okyayuz

Ordu Senatörü
E. Ayhan

**Millet Meclisinin kabul ettiği
metin**

MADDE 12. — MİT, Müsteşarı, Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile atanır.

Müsteşarlığa bir askerî şahıs atıldığı takdirde, bu şahıs görevi süresince Silâhlı Kuvvetler makamları tarafından bir denetim ve teftişe tabi tutulamaz.

Millî Emniyet Hizmetleri, İstihbarat ve Psikolojik Savunma başkanları, MİT Müsteşarının teklifi üzerine Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile atanır.

MİT Müsteşarı bulunmadığı zaman kendisine MAH Başkanı vekâlet eder.

MİT Müsteşarı ile MAH, İstihbarat, Psikolojik, İdari İşler başkanları ve MİT fiilî kadrosuna dâhil 13 ncü maddede unvanları yazılı memuriyetlerle uzman müşavirler, uzman ve uzman yardımcılıkları kadrolarına atanacaklar hakkında 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmü uygulanır.

**Cumhuriyet Senatosunun kabul
ettiği metin**

MADDE 12. — MİT Müsteşarı, Millî Güvenlik Kurulunun göstereceği en az iki aday arasından Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile atanır.

Müsteşarlığa (bir askerî şahıs atıldığı takdirde) bu şahıs görevi süresince Silâhlı Kuvvetler makamları tarafından bir denetim ve teftişe tabi tutulamaz.

MİT Müsteşarı ve Yardımcısı ile MAH, İstihbarat, Psikolojik Savunma, İdari İşler Başkanları ve MİT fiilî kadrosuna dâhil 13 ncü maddede unvanları yazılı memuriyetlerle uzman müşavirler, uzman ve uzman yardımcılıkları kadrolarına atanacaklar hakkında istisnai memurluklara ait hükümler uygulanır.

**Millet Meclisi Karma Komisyo-
nunun kabul ettiği metin**

**Millî İstihbarat Teşkilât Kanunu
tasarısı**

MADDE 12. — MİT, Müsteşarı, Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile atanır.

Müsteşarlığa bir askerî şahıs atıldığı takdirde, bu şahıs görevi süresince Silâhlı Kuvvetler makamları tarafından bir denetim ve teftişe tabi tutulamaz.

Millî Emniyet Hizmetleri, İstihbarat ve Psikolojik Savunma başkanları, MİT Müsteşarının teklifi üzerine Millî Güvenlik Kurulunda görüşüldükten sonra Başbakanın inhası ve Cumhurbaşkanı'nın onaması ile atanır.

MİT Müsteşarı bulunmadığı zaman kendisine MAH Başkanı vekâlet eder.

MİT Müsteşarı ile MAH, İstihbarat, Psikolojik, İdari İşler başkanları ve MİT fiilî kadrosuna dâhil 13 ncü maddede unvanları yazılı memuriyetlerle uzman müşavirler, uzman ve uzman yardımcılıkları kadrolarına atanacaklar hakkında 3656 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi hükmü uygulanır.